

ŽELEZAR

JESENICE, DNE 24. DECEMBRA 1981

ŠTEVILKA: 49/50 • LETO: XXX

Naš kovinar, svobodno glasilo delavcev KID, je kot predhodnik Železarnja začel izhajati 26. januarja 1937. Železarnja izhaja od 1. decembra 1951 kot mesečna revija, od 15. aprila 1959 kot štirinajstodnevnik in od 1. januarja 1962 kot tednik. Glasilo je ob 25-letnici predsednik Tito odlikoval z redom zaslug za narod s srebrno zvezdo. Glavni in odgovorni urednik Joža Vani — Naslov: Uredništvo Železarnja, SŽ — Železarna Jesenice. Številke internih telefonov: urednik 2618, administracija 2619 in 2621. Tisk: TK Gorenjski tisk, Kranj. Oproščen prometnega davka po pristojnem mnenju štev.: 421/172

NOVOLETNI RAZGOVOR Z RADOM GALEBOM, PREDSEDNIKOM SVETA ZSJ

Pred sklepom leta in v zvezi s pričetkom priprav na kongrese in konference zveze sindikatov v republikah in pokrajinah, IX. kongresa Zveze sindikatov Jugoslavije in skupštinskih volitev je uredništvo Informatorja za glasila organizacij združenega dela in občin zaprosilo RADA GALEBA, predsednika sveta Zveze sindikatov Jugoslavije, za tradicionalni novoletni intervju za ta glasila.

Glede na to, da bo, ne samo kongresi in konference, temveč tudi najširše angažiranje članstva v pripravah nanje in volitve delegatov predstavljalo kontinuiteto v nadaljnjem, doslednem uresničevanju ustave SFRJ, zakona o združenem delu, sklepov III. kongresa samo-

upravljalcev in kongresov zveze komunistov, vas prosimo, da za bralce glasil združenega dela in lokalnih glasil poveste nekaj osnovnih, za vse organizacije in organe zveze sindikatov veljavnih stališč pri uresničevanju teh odgovornih nalog.

— O teh vprašanjih sem obširno govoril v referatu na seji sveta ZSJ 3. novembra letos, na kateri je bil sprejet tudi koncept priprav za te najpomembnejše zbornice zveze sindikatov. V zvezi s tem moram poudariti, da morajo biti kongresi in konference zveze sindikatov in vsi volilni zbori izraz naše skupne štiriletnje aktivnosti. Organizacije in organi zveze sindikatov se v predkongresnih pripravah ne morejo več deklarativno izjasnjevati, sprejema-

(Nadaljevanje na 6. strani)

Plavžarji pri dnevnem opraviilu (Foto S. Kokač)

SKLEPAMO ŠESTINTRIDESETO LETO V SVOBODI, NEODVISNOSTI IN MIRU

Živeti v svobodi in miru v svetu, ki ga obdaja raznobarni terorizem, vojni spopadi, zaostrena nasprotja, politični stresi, različni pritiski, oboroževalna dirka, poleg begunstva, lakote in bede, resnično pomeni neizmerljivo vrednost in bogastvo, s katerim se na zemeljski obli pohvalijo le redki narodi in države in med njimi je tudi naša socialistična samoupravna skupnost, ki že 36 let živi v svobodi in miru. In ne samo to: v tem svetu, ki ga obdaja 50.000 jedrskih bomb in rožljanje z orožjem, smo si pod idejnopolitičnim vodstvom zveze komunistov, tovariša Tita, Kardelja in drugih velikih sinov naše domovine ustvarili velik ugled in s svojo miroljubno politiko in vlogo v gibanju neuvrščenosti mnogo prispevali za mir in varnost v svetu, za enakopravne odnose med državami, za graditev nove mednarodne gospodarske ureditve — za boljše in humanejšše življenje narodov in ljudi.

V tem šestintridesetletnem obdobju, ko so ves svet pretresala vrenja in krize, smo uspeli ugraditi našo večnacionalno socialistično skupnost, okrepiti bratstvo in enotnost med našimi narodi in narodnostmi, kot najmočnejše oročje naše skupnosti pred vsemi mogočimi napadi in pritiski na našo domovino, ki nam niso bili prizaneseni, in z izredno dinamičnim ekonomskim razvojem uspeli zmanjšati razdaljo, ki nas ločuje od industrijsko visoko razvitih držav. Dosegli smo izredne rezultate v materialnem in družbenem razvoju, ki nam jih priznava ves svet.

Pod idejnopolitičnim vodstvom zveze komunistov, tovariša Tita in njegovih sodelavcev smo predvsem v zadnjem obdobju uspeli zaokrožiti delo dolgoletnih prizadevanj komunistov in delavskega razreda in vseh delovnih ljudi in z ustavo, zakonom o združenem delu in drugimi sistemskimi rešitvami opredelili oblast delavskega razreda in vseh delovnih ljudi. Tako smo v socialistični samoupravni Jugoslaviji prišli najdlje v uresničevanju tistih idealov, s katerimi so se navdihovali slavni pariški komunarji in ves svetovni proletarijat.

Pot do vsega tega ni bila lahka. Zahtevala je 1.800.000 žrtev, poleg žrtev, ki jih je zahteval dolgoletni revolucionarni boj komunistov, trdo delo, samoodpovedovanje, zategovanje pasu... Na vse to bi morali biti bolj ponosni in bolj ceniti te velike pridobitve.

Seveda pa smo v veliki želji in hotenju, da se čim prej približamo visoko razvitemu deželam in da ustvarimo čim boljše standard ljudem, in v zadnjih letih prišli v nekatera neskladja med našimi hotenji in možnostmi. Mnogo več smo trošili, kot smo naredili, kar nam je začelo rahljati ekonomsko stabilnost, pa tudi stabilnost družbe in sistema. Tak hiter razvoj je pogojeval tudi druge subjektivne slabosti in odstopanja od dogovorjene razvojne usmeritve. Močno nas je nažrla tudi malomeščanska psihologija potrošniške družbe, pa tudi miselnost čim lažje dobi ob vedno večjih zahtevah. Nema lokrat smo se z osebnimi dohodki in standardom primerjali z visoko razvitemi industrijskimi družbami, pri tem pa pozabljali na temeljno zakonitost, da se bomo z njimi lahko objektivno primerjali šele takrat, ko bomo dosegli tudi njihov nivo produktivnosti dela in sploh družbene produktivnosti. Pozabljali, da svoj osebni in družbeni standard lahko gradimo le in izključno na novi vrednosti, ki jo ustvarjamo v materialni proizvodnji.

Tako smo bolj ali manj vsi prispevali k nestabilnosti, s katero se danes neizprosno spoprijemamo, žal še vedno neke bolj, drugje manj odgovorno in zavzeto. Nekateri med nami še vedno mislijo, da nam bodo bitko za ekonomsko in družbeno stabilizacijo izbojevale različne sistemske rešitve. Vse naše dosedanje bitke od narodnoosvobodilne borbe in socialistične revolucije, obnove in izgradnje domovine do neodvisnosti in sedanjega ugleda smo si izbojevali z lastnimi rokami, z lastnim delom in odpovedovanjem. Nič ne nam ni ničesar poklonil, nasprotno, v tem razvoju smo morali premagovati nešteto ovir, ki nam jih je postavljala zunanji svet pa tudi notranji odkloni. Tudi tokrat je bitka izključno v naših rokah, v naši zavesti, v našem boljšem in odgovornejšem delu, v našem odgovornem samoupravljanju in gospodarjenju.

V tem svetovnem vrenju in krizah sklepamo leto 1981 z velikim optimizmom v prihodnje, še toliko bolj, ker nam stabilizacijske prizadevanja že prinašajo prve rezultate. Sklepamo z optimizmom, čeprav bomo morali še bolje in več delati in se prehodno marsičemu odreči, kar pa je glede na to, kar smo doslej ustvarili in imamo, kar so nam ustvarile generacije pred nami z velikimi žrtvami in žrtvovanjem, najmanj, kar moramo in smo dolžni prispevati za ekonomsko stabilizacijo, za ohranitev in nadaljnjo krepitev tega, kar smo dosegli, kar bo tudi naš skupni prispevek h krepitvi sil miru v svetu in boljšega ter humanejšega življenja narodov in ljudi. Zato nam bitka za gospodarsko stabilizacijo mora pomeniti krepitev naše svobode, neodvisnosti in življenje v miru, kar so tudi naše najiskrenejše novoletne želje.

PREDLOG DRUŽBENEGA PLANA OBČINE ZA LETO 1982 NA SEJAH ZBOROV SKUPŠČINE

V torek, 29. decembra, se bodo na ločenih sejah sestali vsi trije zbori skupščine občine Jesenice in kot osrednjo točko dnevnega reda obravnavali predlog letnega načrta izvajanja družbenega plana občine 1981 — 1985 v letu 1982.

(Nadaljevanje na 9. strani)

LETO 1982 IZREDNO POMEMBNO ZA URESNIČITEV SREDNJEROČNEGA PLANA

Zaključujemo prvo leto srednjeročnega plana 1981 — 1985. Prave rezultate gospodarjenja bomo obravnavali ob zaključnem računu za leto 1981, ki bo znan po novem letu. V tem času obravnavamo proizvodni program in gospodarsko politiko za leto 1982 v TOZD Železarnje, za celotno Železarno pa bodo ti planski dokumenti na dnevnem redu delavskega sveta železarnje v sredo, 30. decembra.

Že pri obravnavi periodičnih obračunov smo uvideli, da plana proizvodnje za leto 1981 ne bomo v celoti izpolnili, vendar pa bomo glede na leto 1980. izdelali okrog 8.900 ton več gotovih izdelkov. Ta rezultat smo dosegli predvsem

zaradi nekoliko boljše oskrbljenosti s polproizvodi kot v preteklem letu, proizvodnja jekla v lastni jeklarni pa se izboljšuje šele v zadnjem času. Izpad je povzročil tudi zastoj zaradi priključitve odpravevalne naprave. To nalogo smo prenesli iz leta 1980.

V LETU 1981 NISMO NAREDILI VSEGA

Iz teka se prvo celotno gospodarsko leto brez našega dragega tovariša Tita. Primanjkovala nam je njegova preudarna misel in njegov v daljavo usmerjen pogled. Ni nam bilo lahko, vendar smo naredili, kar smo morali in mogli.

V gospodarstvu, še zlasti v industriji, smo se v letošnjem letu prav tako kot na drugih področjih našega družbenega življenja srečevali s številnimi, že več let zadrževanimi problemi. Odprtost našega gospodarskega sistema navzven je položaj v industriji še zaostila.

Z resolucijo in plani organizacij združenega dela smo opredelili najvažnejše naloge letošnjega leta. Vseh teh nalog nismo izvršili enako dobro. Med vsemi nalogami je bilo povečanje izvoza naša osrednja naloga, ki pa je nismo v celoti zadovoljivo izpolnili in tako nismo mogli zadržati industrijske proizvodnje na planiranem nivoju.

Delovne organizacije SOZD Slovenske železarnje pri tem niso izjema, čeprav je naš izvoz specifični segment uvoza. Naš direktni izvoz je v glavnem izhod v sili, saj ne gradimo železarn za neposredni izvoz valjanega jekla, temveč predvsem za preskrbo domače predelovalne industrije in strojogradnje s kvalitativnim in cenovnim jeklom, da s tem omogočimo izvoz oplemenitenega izdelka. Ob strukturi našega celotnega gospodarstva pa je bilo v letošnjem letu potrebno le izvoziti tudi večje količine valjanega jekla, da bi tako pridobili prepotrebne konvertibilne devize za uvoz za našo proizvodnjo

(Nadaljevanje na 2. strani)

Delavcem TOZD in delovnih skupnosti Železarnje, njihovim svojcem in občanom

SREČNO 1982

PREDČASNO SO IZPOLNILI LETNE PROIZVODNE PLANE

Že v prejšnji številki smo poročali, da so v TOZD Profilarne 8. decembra izpolnili letni plan proizvodnje. V preteklem in v tem tednu so se jim pridružile še TOZD Plavž in TOZD Žičarna, in sicer 18. decembra ter TOZD Jeklovlek 21. decembra.

TOZD JEKLOVLEK 22.000 TON JEKLENIH PALIC

V ponedeljek, 21. decembra, so v tej temeljni organizaciji dosegli letni plan proizvodnje, ki znaša 22.000 ton. Do konca leta bodo plan presegli za okoli 2%. To pomeni, da bodo naredili približno tisoč ton izdelkov več kot lani. Če upoštevamo, da se proizvodne zmogljivosti

in pogoji dela v tem letu niso spremenili, je to rezultat boljšega dela in večje produktivnosti. Produktivnost se je letos v TOZD Jeklovlek povečala kar za 11%. Lani je znašala 77 kilogramov izdelkov na moža na uro, letos pa 86 kilogramov. Izboljšali so tudi kvaliteten asortiment proizvodov. Izdelali so manj lušče-

Nadaljevanje na 7. strani

SEJA DELAVSKEGA SVETA SOZD SŽ

Jutri, v petek, 25. decembra, bo v Žični Celje deseta seja delavskega sveta SOZD Slovenske železarnje. Delegati bodo obravnavali poslovanje SOZD Slovenske železarnje v devetih mesecih letos in v zvezi s tem tudi izvajanje samoupravnega sporazuma črne in barvaste metalurgije SR Slovenije o skupnih osnovah in merilih razporejanja čistega dohodka in delitvi sredstev za osebno in skupno porabo.

V nadaljevanju bodo spregovorili o samoupravnem sporazumu o združevanju dela in sredstev za razvoj črne metalurgije v slovenskih železarnah v obdobju 1981 — 1985, o deviznem planu za leto 1982, o sovlaganjih za zagotovitev surovinske osnove, o dolgoročnem poslovnem sodelovanju na področju kompleksnega transporta in združevanju dela in sredstev zaradi skupnega poslovanja.

Delegatom so v razpravo in odobritev predloženi tudi investicijski programi — povečanje kapacitet jeklarne in valjarne ter razširitev proizvodnega programa v železarni Store in projekt elektrojeklarna 2 v naši železarni.

Vpihovanje kisika v SM peč (Foto S. Kokalj)

V LETU 1981 NISMO NAREDILI VSEGA

(Nadaljevanje s 1. strani)

prepotrebni surovini in polizdelkov. Fes je, da so konvertibilna tržišča zasičena z jeklom, pa je zato težko prodajati naše jeklo na teh tržiščih, toda kljub temu, smo ob koncu leta izvozili veliko več kot v vsem letu pred tem. Očitno naloge nismo v celotni verigi, od TOZD do izvoznih oddelkov, vzeli od vsega začetka dovolj resno.

Pomanjkanje deviz je močno pritislo predvsem na oskrbo s polizdelki, železnimi zlitinami in grafitnimi elektrodami. Občasno smo imeli tudi težave z ostalimi vložki. Z zniževanjem zalog tako na začetku proizvodnega procesa kot tudi v medfazni proizvodnji smo samo delno reševali proizvodnjo, vendar smo bili ves čas toliko dezorientirani, da se nismo mogli držati po dinamiki obljubljenih dobav našim kupcem. S stalnim prilagajanjem valjarskih programov razpoložljivemu vložku smo vsaj delno nadomestili izpad nekaterih asortimentov, vendar je to prizadelo storilnost valjarskih naprav in s tem tudi produktivnost.

Zadrževana proizvodnja, ne vedno optimalni valjarski programi, padec produktivnosti so močno povečali proizvodne stroške vsake tone blagovne proizvodnje. Domače cene naših izdelkov v tem letu so bile dovolj ugodne, pa smo zato skušali čim več blagovne proizvodnje prodati doma, s tem pa nam je tudi zmanjkalo blaga za izvoz.

Domače tržišče je zaradi splošnega pomanjkanja deviznih sredstev pograbilo vsako tono naše proizvodnje. Ker smo nujno potrebovali devize za našo proizvodnjo, so nam naši kupci del svojih deviz odstopili, žal v glavnem le na papirju. Ob koncu leta smo ugotovili, da nismo zbrali niti tretjine obljubljenih deviz in ker smo se na račun teh deviz že vnaprej devizno zadolžili v bankah, sedaj pa je prišel čas vračanja, smo železarji postali devizno tako neličvidni, da je banka blokirala naše devizne račune. Prodaja na domačem tržišču se nam je tako hudo maščevala. Kaže, da smo prodajali jeklo tudi organizacijam, ki iz našega jekla niso mogle ali pa hotele izdelati izdelkov za izvoz. S tako prodajo smo posredno podpirali proizvodnjo finalnih izdelkov za domači trg, namesto za izvoz. To nas mora izučiti, da moramo izvažati sami ali pa prodajati jeklo kupcem, ki so pripravljeni predelano jeklo izvoziti.

V letošnjem letu smo imeli tudi velike ambicije glede prestrukturiranja proizvodnega asortimenta, kjer pa smo le delno uspeli. Ravno dejstvo, da smo doma lahko prodali vse, tudi tisto, kar ne bi smelo biti več na naši blagovni listi in to po dokaj ugodnih cenah, je naredilo za prehod na višji kvaliteten asortiment več škodo, kot pa občasno pomanjkanje nekaterih uvoznih surovin.

Pomanjkanje dinarskih in deviznih sredstev je v letošnjem letu močno zadržalo investicijsko potrošnjo, kar je gledano s strani razvoja naših proizvodnih zmogljivosti praktično nenadomestljivo odlaganje. Manjša aktivnost pri naložbah, pa je sprostila nekatere strokovne službe, da so lahko več delale na reševanju tekočih problemov, druge pa da so že sprejete programe podrobno obdelale in so zato projekti dobro pripravljeni za začetek gradnje. To pa je pri velikih naložbah zelo pomembno, saj so znane podrazitve, ki jih ugotovljamo pri projektih, ki niso dovolj dobro pripravljeni. Naš največji projekt jeklarne 2 na Beli je prav zaradi zadržka sedaj opremljen s vsemi potrebnimi načrti in v banki rdijo, da je trenutno to projekt, ki je daleč najbolj pripravljen za izpajo. Seveda pa tudi v tem letu nismo bili čisto brez naložb. Skupno vzeto naložbe sicer ne bodo presegle

polovice zbrane amortizacije, vendar tudi to pomeni skoraj celo milijardo din. Največ je bilo porabljenega investicijskega denarja v železarji Ravne, pa tudi na Jesenicah ni bila dokončana samo odpravevalna naprava na stari elektrojeklarni.

Večjih reorganizacij v SOZD Slovenske železarne ni bilo, čeprav se programi reorganizacij intenzivno pripravljajo, da bi se tako prilagodili novim pogojem poslovanja. Predvsem to velja za komercialne službe in to tako v delovnih organizacijah, kot tudi na nivoju sestavljene organizacije.

Med vsemi aktivnostmi v letošnjem letu pa je poglobljanje samoupravnega sistema imelo pomembno mesto. Številni dogovori in samoupravni sporazumi so v široki javni razpravi razgibali vse delavce v naših delovnih organizacijah. Z osebnim izjavljanjem na zborih delavcev in referendumih so delavci tudi zavračali manj pripravljenih samoupravnih sporazumov utrjevali sistem samoupravljanja. Za leto 1982 nam je ostalo veliko neizpolnjenih nalog iz letošnjega leta. Že samo te nas bodo precej zaposlile. Tem pa moramo dodati še nove v naslednjem letu, ki izhajajo iz splošnega položaja gospodarstva, naših srednjeročnih planov razvoja in odprtih meja.

Naslednje leto bo izrazito stabilizacijsko, to pa pomeni, da se bomo morali opreti predvsem na lastne sile. Nujno potrebne devize za uvoz polizdelkov in osnovnih surovin bomo morali pridobiti z lastnim izvozom oziroma s pomočjo tistih predelovalcev, ki bodo iz našega jekla pripravili izdelate izdelke za izvoz. Trmasto vztrajati na poti, da eventualno celo znižamo proizvodnjo in s tem znižamo produktivnost, dohodek pa ustvarjamo z dvigom cen, bi v naslednjem letu pomenilo neodgovorno ponašanje. Prevelika naravnost na domače tržišče ne omogoča nadaljnje rasti proizvodnje in s tem tudi dohodka kot najlahtnejšega rezultata naših prizadevanj. V letu 1982 in tudi nekaj let naprej bodo lahko povečevali svojo proizvodnjo samo tisti, ki bodo kolikor toliko sposobni konkurirati direktno na tujem tržišču ali pa skupaj s predelovalci v deviznodohodkovni povezani verigi.

Veliko več kot doslej bomo morali storiti za znižanje proizvodnih stroškov, uveljavitev novih tehnologij in splošnega kakovostnega nivoja dobav izdelkov našim kupcem.

Zastarele tehnološke linije, ki niso v stanju slediti novemu konkurenčnemu nivoju bomo morali ustaviti, saj je za naše gospodarstvo izdelek, ki je v osnovi predrag, prej breme kot pa osnova za izvozno konkurenčnost.

Vsem sodelavkam in sodelavcem ter njihovim družinam v sestavljeni organizaciji združeno dela Slovenske železarne želim zdravo in uspešno leto 1982.

Peter Kunc

Prihodnja številka
Železarja
bo izšla
7. januarja 1982

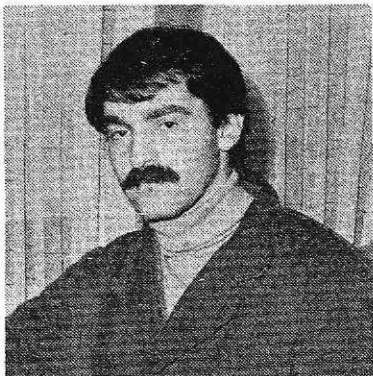
PREDSTAVLJAMO PREDSEDNIKE SAMOUPRAVNIH ORGANOV

Predsednik delavskega sveta v TOZD PROFILARNA je SANDI BERTONCELJ. Dela kot projektant za oblikovne proge. V Železarji je začel delati leta 1976. Takoj je prišel v profilarno na sedanje delovno mesto, ki je bilo prosto. »Takoj sem začel delati na tem delovnem mestu. Nisem šel po običajni poti praktikanta po Železarji. To mi sedaj manjka. Ne poznam dovolj ostalih obratov.« Sandi je redno končal I. stopnjo strojne fakultete v Ljubljani, na drugi stopnji pa študira ob delu.

Pravi, da delo projektanta zahteva veliko prakse. To je sistematično in natančno delo. Izdelati je treba natančne načrte, da tudi pri napaki lahko pogledaš in ugotoviš, kje je ta napaka. Dela tudi na osvajanju novih profilov. Za vsak profil je treba izdelati tehnologijo, delavniški načrt samega orodja, ki ga potem v strugarni valjev na Javorniku izdelajo. Sodelovati pa mora tudi z oblikovalci na sami liniji.

»Problema s sklepčnostjo v naši temeljni organizaciji ne poznamo,« je povedal, ko sva se začela pogovarjati o delu v samoupravnih organih. »Delegati se sej redno udeležujejo. Ko so na kakšni seji delavskega sveta pomembnejše točke, vedno tudi pošljemo v podpis poseben zvezek. S tem zagotovimo, da so delegati o seji res obveščeni.« Prav danes se bo delavski svet TOZD Profilarne sestel že na svoji deveti seji. To pomeni, da se je ta delavski svet v letošnjem letu največkrat sestel. »Sejo skličemo takoj, ko imamo dovolj gradiva,« je povedal o tem. »Ne čakamo, da se ga nabere preveč, ker so seje potem predolge, ljudje pa preutrujeni. Ne ljubi se jim več misliti, gradivo se potem predela bolj površno in tako pade tudi kvaliteta razprav. Čisto dovolj je, če seja traja uro in pol.

Pomembno je tudi, da se vsak sklep, ki ga sprejme delavski svet, tudi izvrši, že zaradi zaupanja sodelavcev v naše delo.

Sandi pravi, da tudi pri njih delegati večkrat zastopajo svoje lastno mnenje, ne pa mnenje svoje samoupravne delovne skupine. Mogoče je treba ljudi večkrat spomniti, da prenašajo na delavski svet stvari, ki se dogajajo v delovni skupini. Večkrat tudi kdo iznese tak problem, pri tem pa ne nakaže rešitve, ampak samo nerga. Tako samo zavlačuje sejo. Kljub temu še vedno pride največ pobud iz samoupravnih delovnih skupin, kar se mu zdi najbolj prav. Nazadnje so delovne skupine razpravljale o varnosti, o zaščiti nove oblikovne linije. To je kasneje bilo preneseno na delavski svet. Sicer pa se delovne skupine redno sestajajo pred sejami delavskega sveta, tako da je ta seznanjen z njihovimi stališči.

Na sejah delavskega sveta so največ časa namenili problemom pomanjkanja prostora. Pest jih namreč huda utenjenost. V obratu imajo poleg oblikovalnih linij tudi skladišča oblikovalnega orodja in pripravo vložka. Ta problem bodo delno rešili, ko bodo oblikovalno orodje prestavili v skladišče, ki ga sedaj urejajo.

Problematično je tudi vprašanje osebnih dohodkov. Iz delovne skupine je prišla pobuda za posebno stimulacijo na izvoz. TOZD Profilarne precej izvažajo in pri delih za izvoz je treba bolj paziti na kvaliteto izdelkov, saj si, kot pravi Sandi, pri tem ne morejo privoščiti reklamacije.

Dosti pritožb v samoupravnih delovnih skupinah in razprav na delavskem svetu je bilo tudi glede kvalitete malice v kantini. Nekatere stvari so se potem izboljšale, ne pa v celoti. Topli obroki so v popoldanski izmeni pogrevani in tako hrana izgubi kvaliteto.

Odbor za delovna razmerja ima tudi pri njih precej dela. Primanjkuje jim kadra, struktura zaposlenih pa tudi ni taka, kot bi morala biti. V temeljni organizaciji dosti pozornosti posvečajo izobraževanju predvsem prvih oblikovalcev in Sandi pravi, da je interes delavcev za šolanje zelo precejšen, zlati v šoli za metalurške delavce, ki jo organizira ZIC.

Odbor za gospodarstvo ima probleme s kvaliteto uvoženih trakov, ki ni najboljše. Še zlasti je to pomembno v današnji gospodarski situaciji, ko vsak obrat rešuje izplen. »Letos še nismo imeli reklamacije

zaradi kvalitete samih profilov, razen pri profilih za vratne podboje, kjer bomo kvaliteto oblikovanja skušali rešiti z novo profilirno linijo. Imeli pa smo reklamacije zaradi kvalitete samega vložka, zaradi dvo-plastnosti ali česa podobnega,« je povedal Sandi. Odbor za gospodarstvo posveča precej pozornosti tudi temu, da se naročila ne razbijajo, oziroma, da se enaki profili oblikujejo zapovrstjo, saj tako ni treba menjavati oblikovalnega orodja na strojih, kar je zelo zamudno. Tudi pri spreminjanju programa je treba paziti, da se zapovrstjo oblikujeta dva podobna profila, ker je, na primer, pri dveh U-profilih manj menjave, kot če preidejo z U na C profil. S pravilnim programiranjem se da veliko prihraniti.

V TOZD Profilarne so letos postavili novo oblikovalno linijo, ki jo je izdelala Voest Alpine v sodelovanju s strojno tovarno Trbovlje. Ta linija še vedno ne dela s polno zmogljivostjo. Zatika se pri letiži žagi, ki je elektronsko vodena, montirala pa jo je avstrijska firma. Oblikovalni del stroja, ki ga je izdelala Strojna tovarna iz Trbovelj, s celotnim ogrodjem in mizami pa dobro deluje. Tudi z orodjem, ki je narejeno v strugarni valjev na Javorniku, ni težav.

S to novo oblikovalno linijo so dosegli boljše kvaliteto zlasti zahtevnejših profilov, ki so jih začeli tudi izvažati, česar prej niso mogli. Tudi prvi večji profil z maksimalno debelino traku 5 mm. ki so ga na tej liniji naredili, je bil namenjen izvozu. Z novo oblikovalno linijo so prispevali tudi k varstvu okolja. Na ostalih li-

nijah žaganje povzroča velik hrup, pri novi liniji pa je žaga bolj zaščitena, tako da hrupa ne povzroča. Je tudi tako izpopolnjena, da na njej praktično niso imeli poizkusnega obratovanja, ampak so takoj prišli na proizvodnjo.

Pogovarjala sva se tudi o zgodovini izdelave hladno oblikovanih profilov pri nas na Jesenicah. Izdelava profilov je na Jesenicah sorazmerno mlada veja. Prvič so se jih lotili leta 1952, pa še takrat so naredili le dva različna profila za potrebe Železarne.

Na proizvodnjo profilov so se v Železarji začeli pripravljati takrat, ko so se odločili za ustavitev cevarne. S proizvodnjo so začeli 1966. leta v stari cevarni na Jesenicah, kasneje so profile nekaj časa izdelovali v adjustazi štekla na Beli. V začetku leta 1972 pa so se preselili v prostore bivše valjarne tanke pločevine na Javorniku. Takrat so nabavili tudi novo oblikovalno linijo ROSSI-I in tako postali samostojen obrat. Pred tem so za izdelavo profilov uporabljali le prirejene cevarske stroje. Naslednje leto torej praznujejo deseto obletnico obstoja. Tega leta so osvojili tudi proizvodnjo delov za cestne ograje, kasneje pa so začeli izdelovati diske za poljedelske breme in nazadnje še rondele. Samostojna temeljna organizacija so postali šele 1977. leta.

»Proizvodnja hladno oblikovanih profilov je tudi sicer mlada veja,« je pojasnil Sandi. »Prvi tak profil so izdelali konec prejšnjega stoletja v ZDA, kjer so leta 1910 postavili tudi prvo konti progo. V večjih količinah so hladno oblikovane profile začeli izdelovati šele pred drugo svetovno vojno. Pri nas je ta veja še precej nerazvita,« je še povedal na koncu. »Potrebno bo veliko dela, da bomo lahko izdelovali še zahtevnejše profile, ki so za nas bolj zanimivi kot masovna proizvodnja enostavnih profilov.«

ZA TRAJNEJŠO REPRODUKCIJSKO POVEZANOST Z NOVOGORIŠKIMI PREDELOVALCI

V soboto, 19. decembra, je obiskala jeseniško železarno delegacija odbora sindikalnih delavcev kovinske in kovinsko predelovalne industrije. V delegaciji so bili tudi predstavniki občinskega sindikalnega sveta novogoriške občine. Namen obiska je bil dvojen: ogledati si proizvodnjo in spoznati delovne pogoje v jeseniški železarji in hkrati navezati stike z vodstvom sindikata Železarne in občine Jesenice.

Na pobudo odbora sindikalnih delavcev v kovinski industriji je bila izražena tudi želja, da Novogoričani predstavijo svojim kolegom na Jesenicah težave s preskrbo reprodukcijskega materiala in spodbudijo sodelovanje pri reševanju teh težav. V novogoriški delegaciji so bili predsednik občinskega sindikalnega sveta Nova Gorica Jure Mlinar, sekretar odborov OZZS Jože Elersič, predsednik odbora sindikalnih delavcev kovinske in kovinsko predelovalne industrije Aldo Žezlin in predstavniki konferenc osnovnih organizacij ZSS v delovnih organizacijah Vozila, Gostol in Iskra Avtoelektrika. V delegaciji gostiteljev pa so v pogovorih sodelovali: predsednik občinskega sindikalnega sveta Jesenice Branko Iskra, predsednik konference osnovnih organizacij ZSS DO Železarne Stefan Šterbič, član predsedstva občinskega sveta sindikatov Jesenice Franc Thaler, predsednik in član poslovodnega odbora Železarne Stefan Nemec in Božo Bartelj ter Vlado Rovani, odgovoren za prodajo na domačem trgu.

Zaostrene gospodarske razmere nas vse silijo k pospešenemu uresničevanju določil zakona o združenem delu v vseh naših delovnih organizacijah, zlasti tistih, ki zahtevajo vzpostavljanje dohodkovnih povezav v reprodukcijskih verigah. Vse organizacije združenega dela tvorijo celoto naše družbenopolitične skupnosti, zato imajo zastoji v proizvodnem procesu v katerikoli izmed njih nujne posledice na nadaljnji razvoj celotnega združenega dela in družbenopolitične skupnosti. Delno reševanje gospodarskih težav pa lahko takšno gospodarsko stanje le še zaostruje in slabša. Zato smo prav vsi dolžni poiskati skupno pot dogovarjanja, ki nam bo omogočala, tudi na osnovi samoodpovedovanja, vendar ob trdnih skupno planiranih ciljih, zaustaviti slabšanje gospodarskih težav in zasukati razvojni tok v gospodarski napredek. Ta pa bo nudil trdnjšo osnovo za zagotavljanje socialne varnosti vsem, ki želijo delati.

To je bila glavna vsebina pogovorov med predstavniki odbora sindikata delavcev kovinske in kovinsko predelovalne industrije in občinskih sindikalnih svetov Nove Gorice in Jesenice. Oboji so ugotovili tudi nekatere elemente, ki jih povezujejo,

kot so, na primer, izredna dostopnost skoraj sosednjih občin, obmejna lega, podobni odnosi za sodelovanje z zamejstvom ipd., kar ene in druge obvezuje, da vzpostavijo še tesnejše sodelovanje, tako med odboroma sindikatov delavcev kovinske dejavnosti obeh občin, kot med občinskima svetoma zveze sindikatov.

Tako bodo sindikalne organizacije navezale tesnejše stike in se dogovorile za sodelovanje v letu 1982, in sicer na področju vzpostavljanja reprodukcijskih povezav z udeležbo na skupnem prihodku, participacijo pri deviznih plačilih, dogovarjanju o odstopanju uvoznih pravic in pripravi skupnih razvojnih ciljev, kot so skupno planiranje in investicijsko sovlaganje. Dogovorili so se tudi za občasna srečanja članov odborov tako v Novi Gorici, kot na Jesenicah, kjer se bodo seznanjali z uspehi in težavami v sindikalnem delu.

Na osnovi pripravljenosti obeh strani, da se bosta dogovarjali o skupnih akcijah, ki bodo zagotavljale manj motenj v proizvodnji novogoriške kovinske predelovalne industrije in tudi manj motenj v proizvodnji jeseniške železarne, pozivajo poslovodne in odgovorne delavce zainteresiranih delovnih organizacij obeh občin, naj se nemudoma sestanejo in pripravijo strokovne predloge za tako dogovarjanje. Oba občinska odbora sindikata delavcev kovinske in kovinsko predelovalne industrije bosta budno spremljala uresničevanje tega dogovora in na naslednjem srečanju v Novi Gorici analizirala uspešnost njihovega izvajanja. Občinska sveta Nove Gorice in Jesenice bosta pripravila sodelovanje tudi na drugih področjih. Obseg tega sodelovanja pa bosta sestavila s pomočjo ustreznih komisij.

Poleg delovnega srečanja obeh občinskih sindikalnih svetov in odborov sindikata delavcev kovinske in kovinsko predelovalne industrije so novogoriški gostje izrabili priložnost in so si ogledali proizvodnjo in delovne pogoje v jeseniški železarji, obenem pa navezali stike z vodstvom sindikata Železarne. Tako eni kot drugi ocenjujejo koristnost obiska, predvsem pa zadovoljstvo ob uspelem poskusu dogovarjanja za reševanje skupnih težav.

VOJKO CUDER

LETO 1982 IZREDNO POMEMBNO ZA URESNIČITEV SREDNJEROČNEGA PLANA

(Nadaljevanje s 1. strani)

boljšim delom doma, s povezo-
vanjem na osnovi dogovarjanja in
sporazumevanja znotraj SOZD Slo-
venske železarne in s potrošniki
jekla. V okviru samoupravnih inter-
esnih skupnosti kot, na primer,
samoupravno interesno skupnost za
ekonomske odnose s tujino, elektro-
gospodarstvo itd., smo se sicer
sporazumevali in skupaj premago-
vali najosnovnejše težave, vendar je
prav na deviznem področju največ
težav.

Doseganju plana direktnega in
indirektnega izvoza se sicer pribli-
žujemo, vendar je za pokrivanje
naših uvoznih potreb to premalo.

Tudi od naših kupcev smo s
skupnim izvozom in z združevanjem
deviz dobili okrog sedem milijonov
dolarjev, to pa je manj kot smo
želeli in potrebovali. Pomanjkanje
deviz in zapora za uvoz opreme sta
vzroka, da nismo pričeli izvajati več
načrtovanih naložb. Od predvidenih
naložb v višini 850 mio din bo le
polovica realiziranih. Predvsem smo
nadaljevali začete naložbe iz leta
1980 (profilirka, strojne delavnice,
hala v TOZD Elektrode, plinifika-
cija, ERC in ATC, odpravevalna
naprava in skladišče legur). Za-
ostajamo z naložbami, kot so vaku-
umska naprava v jeklarni, vpihova-
nje CaSi, brusilni stroj za gredice,
proizvodnja VAC žice, lužilnica, z
naložbami v jeklovleku, v elektro-
dah, debeli pločevini itd., ki bi
pomagale k večji produktivnosti in
izboljšanju asortimenta jekla,
zmanjšanju zastojev in porabe ener-
gije. Za najpomembnejšo naložbo
jeklarna 2 se aktivnost sicer pove-
čuje, vendar je zastojanje že
občutno.

V stabilizacijskih programih po-
udarjamo večje izkoriščanje znanja
in uvajanje novih tehnologij. Pri
tem je potrebno poudariti nekatere
dosežke kot, na primer, pri plavžih
z uporabo odpadne žilindre za dvig
vsebnosti mangana in s tem stabi-
liziranega hoda peči, uporaba oksid-
nih pelet v vsipu in podobno. Uspehi
so pri vlivanju gredic v homogenosti
in fizikalni čistoti jekla ter novih
vrst jekel na konti livel. Izboljšanje
izkoristka nekaterih kritičnih in
pomembnih jekel, razvoj asorti-
menta debele pločevine, novih vrst
oplašenih elektrod pa tudi na
področju substitucije uvoznih su-
rovin.

Energetika ter ostale uslužnostne
dejavnosti - remontne delavnice,
vzdrževanje strojev in transport, so
sodelovali pri teh naporih in smo bili
z energijo preskrbljeni in tudi zastoji
so se v primerjavi z lanskim letom
zmanjšali.

Za izvajanje teh del je v Železarni
v poprečju združevalo delo 6375 de-
lavcev in fluktuacija se nekoliko
umirja. Žalostno pa je, da smo imeli
kar tri smrtna nesreče pri delu in
549 drugih nezd.

Ob reševanju stanovanjskih in
drugih problemov delavcev nas še
čaka dosti dela.

V samoupravnem delovanju, pri
čemer ima obveščanje posebno
vlogo, bomo morali zboljševati način
in organizacijo dela, okrepitei samo-
upravni odnos do dela, se izobraže-
vati in to znanje uporabiti pri
svojem delu. To so stališča, ki smo
jih ponavljali v prizadevanjih za
izvajanje stabilizacije, vendar se
v celoti ne uresničujejo. Tako kljub
načelnim stališčem, za katera se
vedno pravilno zavzemamo, da naj
bo nagrajevanje po delu in rezul-
tatih dela, ne napredujejo. Referen-
dum za sprejetje samoupravnega
sporazuma o delitvi dohodka in
osebnega dohodka, ki naj bi težil
k izvajanju teh načel, nam v treh
TOZD ni uspel in tudi to zavira
nadaljnje delo na tem področju.
Prav tako glede pristopa k boljši
organizaciji komercialne, za kar sploh
ni bilo načelnih pripomb, pa je refe-
rendum kljub temu propadel v
TOZD Plavž.

Zaključiti tudi nismo dela pri
izdelavi razvida delovnih nalog in
opravi. So pa dane boljše osnove in
večja dohodkovna povezanost med
TOZD storitvenih dejavnosti in
proizvodnimi TOZD, kar je sedaj
v razpravi.

Pogoji gospodarjenja se še nadalje
zastrujejo in bo za uspešnost
gospodarjenja leto 1982 izredno
pomembno za uresničitev ciljev tega
srednjeročnega obdobja. Ključne
naloge se še ne uresničujejo, zato je
zahteva v našem gospodarstvu in
celotni družbeni aktivnosti v sno-
vanju kvalitetnejših in trajnejših
usmeritev, zlasti pri vključevanju
v mednarodno delitev dela in ust-
varjanju stabilnih pogojev gospo-
darjenja, ki bodo temeljili na
kvalitetnejšem gospodarjenju.

Izvedba plana, ki ga sprejemamo
za naslednje leto, je v veliki
odvisnosti od zadostne in pravočas-
ne oskrbe s surovinami, repro-
materialom, rezervnimi deli in
energijo. Zato je potrebno, da
vodimo tako politiko komercialne, ki

bo v povezavi z vsemi faktorji
omogočala oskrbo in polno obra-
tovanje naprav. Zato je že naš izvoz
na vzhod usmerjen v metalurško
menjavo, povečujemo pa tudi di-
rektini izvoz na zahodna tržišča.
V letošnjem letu smo ustvarili več
novih zvez tudi prek trgovine, ki naj
nam dajo nove možnosti za boljše
izvozne rezultate. V povezavi s
kupci na domačem tržišču pa se
zavzemamo, da bomo naredili čim
več skupnega izvoza in združevali
devizna sredstva za trajnejšo
oskrbo.

Na zadnji seji delavskega sveta
Železarne smo sprejeli samoupravni
sporazum za sovlaganje v razvoj slo-
venske metalurgije, pri čemer je
glavna naložba jeklarna 2, kar bi
poleg ostalih virov zaključilo fi-
nančno konstrukcijo. Ta sporazum
bomo ponudili vsem kupcem naših
proizvodov, da se z nami trajneje
povežejo. Načelno se večina opre-
deljuje za pristop k temu sporazu-
mu, definitivni podpisi pa morajo
temu slediti. Naša solidnost pri
poslovanju in kvaliteti mora biti
vključena v aktivnost za pridobiva-
nje sovlagateljev.

Na drugi strani pa si tudi mi s so-
vlaganjem prizadevamo pridobiti
trajne virov surovin iz domačih virov.
Tako je v okviru SOZD SZ že
v zaključni fazi sporazum o skup-
nem vlaganju sredstev, ki jih sicer
dajemo za razvoj nerazvitih repub-
lik in pokrajine Kosovo, za razvoj
pridobivanja rude, proizvodnjo
gredelj in žice. Tako bi si zagotovili
gredelj in rudo in nekaj žice iz RMK
Ženice. Podoben predlog, ki je
v obdelavi, je za ferolegure (FeSi in
FeCr) iz Jagunovce v Makedoniji.

Program tako imenovanih droh-
nih investicij, ki je v dokončnem

sprejemu v TOZD, je narejen po
kriterijih, ki smo jih v okviru sta-
bilizacijskega programa sprejeli med
letom, vendar mislim, da je treba
dati prednost izvajanju predvsem
tistih naložb, ki odstranjujejo ozka
grla in povečujejo možnost izvoza.
Da se marsikaj naredi tudi doma ob
vključevanju novatorjev in njihovih
predlogov. Lep primer je TOZD
Žičarna z rekonstrukcijo strojev za
povečanje proizvodnje VAC žice.

Stroški proizvodnje so še preveliki,
zato je v delu pregled tehnoloških
poti, kar naj prispeva k predlogu za
zmanjševanje stroškov. Bolj ra-
cionalno bomo morali delati, še
posebna skrb pa mora veljati
zmanjševanju porabe vseh vrst
energije.

Z osnovnimi surovinami, kot so
koks, ruda in nekateri polproizvodi,
smo za start v novo leto oskrbljeni.
To kar pa predvidevamo s planom,
pa si bomo morali še oskrbeti.
Jekleni odpadki je delno oskrbljen
na osnovi metalurške menjave, več
pa bi ga bilo treba zbrati iz domačih
virov. Delno pa bo potrebno
surovine in polproizvode dobiti tudi
iz uvoza.

Za polno obratovanje se bomo do-
polnjevali tudi s predelavo, kar bo
sicer pogojevalo slabši dohodek.

S samoupravnim sporazumeva-
njem in na tej osnovi s sodelova-
njem s potrošniki jekla bomo morali
tudi v bodoče premagovati težave.

Zaostren čut odgovornosti pri
izvajanju sleherne delovne naloge
bo jamstvo, da bomo v letu 1982
izpolnili program zastavljenih nalog.

Srečno novo leto želim vsem
sodelavcem v TOZD in delovnih
skupnostih in njihovim svojcem.

Stefan Nemeš

JUBILANTI 50-LETNIKI

V mesecu januarju bodo praznovali petdeset let življenja
naslednji sodelavci: VALENTINA-SILVA CRV, FRS - 2. ja-
nuarja, PAVEL JAMNIK, Valjarna bluming-štek - 6. ja-
nuarja, NIKOLA JAKOVAC, kadrovskega sektorja - 7. januarja,
RAMADAN CRNOVIĆ, Jeklarna - 10. januarja, VINKO RE-
KAR, Energetika - 10. januarja, RADE RADINOVIĆ, Re-
montne delavnice - 13. januarja, ŠTEFAN RAZINGER, Li-
varna - 14. januarja, MARKO RAŠETA, Energetika - 17. ja-
nuarja, MATIJA ŠRANČ, Energetika - 17. januarja, RAMA-
DAN MAHMUTOVIĆ, Plavž - 20. januarja, CILKA KLINAR,
Valjarna debele pločevine - 23. januarja, ANTON JUSTIN,
Vzdrževanje - 27. januarja in JOŽE KENDA, Jeklarna -
27. januarja.

Vsem sodelavcem iskreno čestitamo!

SPREJETO JE NAVODILO O IZLOČITVI OSNOVNIH SREDSTEV

Postopek za izločitev osnovnih sredstev je določen s splošnimi
predpisi o finančno-ekonomskem poslovanju. Konkretne naloge in
opravila pa se morajo v zvezi s tem ugotoviti v vsaki temeljni in
delovni organizaciji, kjer je treba določiti tudi odgovorne za to. V Že-
lezarni smo pred kratkim pripravili posebno navodilo, ki ga je 7. de-
cembra obravnaval in sprejel odbor za splošne zadeve pri delavskem
svetu Železarne, veljati pa bo začelo 1. januarja 1982. Kljub temu, da
smo na začetku priprav o tem že nekaj napisali, je potrebno, da ob
njegovi uveljavitvi še enkrat poudarimo naloge v zvezi s tem.

V navodilu je v uvodu razloženo,
da so osnovna sredstva stvari, ki jih
sestavljajo sredstva za delo in poslo-
vanje, katerih uporabna doba je
daljša od enega leta in katerih
vrednost se (postopoma) prenaša na
proizvode združenega dela ter na-
domesča iz ustvarjenih prihodkov v
obliki amortizacije. Osnovna sred-
stva so v Železarni last temeljnih
organizacij. Osnovna sredstva, ki jih
pri svojem delu potrebujejo delavci
delovnih skupnosti, so skupna last
temeljnih organizacij, so pa dana
delovnim skupnostim v uporabo in
upravljanje.

Vsako osnovno sredstvo ima dolo-
čeno dobo trajanja, v kateri se z
amortizacijo nadomešča njegova
nabavna vrednost. To se nadomešča
v denarni obliki, s čimer se omogoči,
da se po preteku življenjske dobe
nabavi novo osnovno sredstvo. Po
preteku te dobe se osnovno sredstvo
praviloma izloči iz uporabe, kar
pomeni tudi izpis iz knjigovodske
evidenice. Izločitev je lahko redna,
ko poteče predvidena doba trajanja
in izredna, kadar se osnovno sred-
stvo zaradi višje ali druge sile tako
poškoduje, da ni več rabno.

Za izločitev je predpisan poseben
postopek. Navodilo določa, da asi-
stent za delovne naprave, oziroma
gospodar pripravi ustrezen napisan
predlog, ki mora vsebovati vse po-
trebne podatke. Vodja TOZD posre-
duje ta predlog odboru za gospo-
darstvo in nato delavskemu svetu, ki
svoj sklep posreduje centralni komi-
siji za izločitev osnovnih sredstev.
Slednjo imenuje odbor za gospo-
darstvo Železarne. Njena naloga je,
da odloči o vrsti izločitve, ali se
osnovno sredstvo prenese na kakšno
drugo TOZD, ki bi ga lahko še upo-
rabljala, ali se proda, če ga v
Železarni ne moremo več rabiti, ali
pa se opravi likvidacija.

Železarski globus

ZVEZNA REPUBLIKA NEMČIJA

V zahodnonemški železarni Hu-
ckingen, ki pripada železarski družbi
Mannesmann, bodo zgradili novo
koksarno za katero bodo porabili 250
milij. zahodnonemskih mark. Imela
bo letno proizvodno zmogljivost mi-
lijon-ton in bo nadomestila obsto-
ječo zastarelo koksarno z enako ka-
paciteto. V novi koksarni bodo izde-
lovali kvalitetnejši koks in zato ra-
čunajo, da bodo pri izdelavi gredelj
prihranili 50.000 ton koksna letno.
Poleg tega predvidevajo tudi zmanj-
šanje onesnaženja okolja.

B. B.

OBVESTILA KOLEKTIVU - OBVESTILA KOLEK-

RAZPORED DEŽURNIH ŽELEZARNE

OD 28. DECEMBRA 1981 DO 10. JANUARJA 1982

28. decembra, MARIN GABROVŠEK, vodja TKR, Jesenice, Kejžarjeva
1, štev. tel. 81-279.

29. decembra, JANEZ TUŠAR, vodja kadr. sektorja, Blejska Dobrava
16/B, štev. tel. 83-082.

30. decembra, JOŽE OSVALD, vodja TOZD Livarna, Rateče štev. 21, (pri
Butinar), štev. tel. 88-771.

31. decembra, MIRO NOČ, vodja TOZD Remont. del., Lesce, Na trati 30,
štev. tel. 75-991.

1. januarja, VLADIMIR OBLAK, vodja TOZD Strojne delavnice, Jese-
nice, Titova 1/a, štev. tel. 81-727.

2. januarja, JANEZ BIDOVEC, vodja nabavnega sektorja, Lesce, Na
trati 49, štev. tel. 75-591.

3. januarja, BERTI BRUN, vodja TOZD Jeklovlek, Jesenice, C. revoluci-
je 1/a, štev. tel. 82-798.

4. januarja, FRANC VIČAR, vodja invest. razvoja, Žirovnica, Rodne 51,
5. januarja, MIHA STOJAN, vodja TOZD Elektrode, Boh. Bela števil-
ka 49 a.

6. januarja, JANEZ BIČEK, vodja TOZD Jeklarna, Jesenice, Udarne 9,
štev. tel. 83-193.

7. januarja, OSKAR KÜRNER, vodja RO, Jesenice, Tavčarjeva 9, štev.
tel. 81-214.

8. januarja, FRANC RAVNIHAR, vodja TOZD Valj. žice, Blejska Do-
brava, Lipce 7/a.

9. januarja, BOŽO BARTELJ, član PO, Jesenice, Titova 3/a, štev. telefo-
na 81-453.

10. januarja, VITO GRIČAR, vodja TOZD Valj. deb. ploč., Jesenice,
Titova 2, štev. tel. 81-279.

V času dežurstva je dežurni v sobi vodje splošnega sektorja štev. 19, štev.
tel. 2435.

Dežurstvo je na delovni dan od 15. do 7. ure zjutraj. Dežurni je od 15. do
19. ure dosegljiv doma, od 19. do 7. ure zjutraj pa v Železarni. V prostih sobo-
tah, nedeljah in praznikih je od 7. do 19. ure dosegljiv doma in od 19. do 7. ure
zjutraj v Železarni.

DEŽURNI ZA VZDRŽEVANJE V ŽELEZARNI

DATUM:	DNEVNI:	NOČNI:
PONEDELJEK - 28. 12.	MITJA BENEDIČIČ	FRANCI NOVAK
TOREK - 29. 12.	FLORIJA MLAKAR	JOŽE PEZDIRNIK
SREDA - 30. 12.	FRANC BERNIK	IVAN SLAMNIK
ČETRTEK - 31. 12.	BOŽIDAR ČERNE	IVAN KODRIČ
PETEK - 1. 1.	STANE MENCINGER	ALOJZ SLIVNIK
SOBOTA - 2. 1.	MIROSLAV ZUPAN	JOŽE RAVNIK
NEDELJA - 3. 1.	MARTIN BRUMAT	ANTON SITAR
PONEDELJEK - 4. 1.	SAŠO DOLINAR	MIRKO ZUPAN
TOREK - 5. 1.	IGOR LOGAR	ANTON BURJA, ml.
SREDA - 6. 1.	AHMED TELALOVIĆ	EDO KAVČIČ
ČETRTEK - 7. 1.	IVO LEBAN	PRIMOŽ ŽVAB
PETEK - 8. 1.	VLADO REPE	FRANC CERKOVNIK
SOBOTA - 9. 1.	MARJAN PINTAR	DUŠAN ŠMID
NEDELJA - 10. 1.	FRANC NOVAK	ANTON BURJA, st.

Telefon dežurnega za vzdrževanje v Železarni je: 3549
vezni telefon je: 2317

Na redne delovne dni dela dnevni dežurni od 14.00 do 18.00 ure
nočni pa od 18.00 do 6.00 ure

Na proste sobote, nedelje in praznike dela:
dnevni dežurni od 6.00 do 18.00 ure
nočni pa od 18.00 do 6.00 ure

Predaja poslov se izvede v sobi tajništva vzdrževanja št. 5 v upravni stavbi
TOZD Vzdrževanje.

SLUŽBA OBRATNE AMBULANTE

V dneh od 28. decembra do 31. decembra bodo delale naslednje obratne
ambulante:

dopolodne: I. obratna ambulanta - dr. Nada Jensterle in IV. obratna
ambulanta - dr. Marija Može-Kovačič.

Dispanzer za borce: IV. obratna ambulanta - dr. Marija Može-Ko-
vačič.

Popoldne: II. obratna ambulanta - dr. Želimir Cesarec in III. obratna
ambulanta - dr. Želimir Cesarec.

ZOBNE AMBULANTE:

dopolodne: II. zobna ambulanta - dr. Alojz Smolej.

III. zobna ambulanta - v. dent. Marjan Hočevar: v ponedeljek,
28. decembra in v sredo, 30. decembra.

Popoldne: I. zobna ambulanta - v. dent. Viktor Stražišar.

Za Železarno v četrtek, 31. decembra, dopoldne.

V dneh od 4. do 9. januarja bodo delale naslednje obratne ambulante:
dopolodne: II. obratna ambulanta in III. obratna ambulanta - dr. Želi-
mir Cesarec.

Popoldne: I. obratna ambulanta - dr. Nada Jensterle in IV. obratna
ambulanta - dr. Marija Može-Kovačič.

V soboto, 9. januarja, samo dopoldne: I. obratna ambulanta - dr. Nada
Jensterle in IV. obratna ambulanta - dr. Marija Može-Kovačič.

ZOBNE AMBULANTE:

dopolodne: I. zobna ambulanta - v. dent. Viktor Stražišar.

Za Železarno v torek, 5. januarja in v četrtek, 7. januarja, popoldne.

Popoldne: II. zobna ambulanta - dr. Alojz Smolej.

Za borce v četrtek, 7. januarja, dopoldne.

III. zobna ambulanta - v. dent. Marjan Hočevar: v ponedeljek, 4. janu-
arja, v sredo, 6. januarja in v četrtek, 8. januarja.

V soboto, 9. januarja, samo dopoldne: II. zobna ambulanta - dr. Alojz
Smolej.

Po sklepu odbora za delovna razmerja TOZD Družbena prehrana z dne
21. decembra 1981 in v skladu s pravilnikom o delovnih razmerjih

OBJAVLJAMO

prosta dela oziroma naloge:

- sobarica šifra 9206 D-2 4 kgt 2 osebi
za določen čas 6 mesecev
- referent za samske domove šifra 9007 U-3 10 kgt 1 oseba

POGOJI:

- ad. 1.: 6 razredov osnovne šole
- ad. 2.: srednja šola ali VK delavec

Kandidati naj pošljejo pisne prijave z dokazili o izpolnjevanju pogojev v
roku 15 dni na kadrovske sektor železarne Jesenice z oznako za TOZD
DRUŽBENA PREHRANA.

PREGLED SESTANKOV SDS

Iz TOZD JEKLARNA smo prejeli zapisnike SDS kamolom Trebež, ponvično gospodarstvo 1, 2 in 3, SM peči 1, livna jama 1, staro železo 1 in 4, predelava talilniških odpadkov ter kontiliv 1 in 2. Skupine so v glavnem evidentirale kandidate in predsednika izvršnega odbora osnovne sindikalne organizacije. Dve sta poleg tega obravnavali tudi predlog za dopolnitev dohodkovnih odnosov storitvenih TOZD, ki ga morajo obravnavati vse temeljne organizacije, ena pa tudi program ukrepov za odpravo vzrokov izgube v TOZD Jeklarna in nesrečo na žerjavu v HVŽ. SDS kamolom Trebež med drugim ugotavlja, da izkušnje zadnjih nekaj let kažejo, da bi predvsem vzdrževalci bolje in hitreje opravili svoje delo, če bi bili stimulacijsko vezani na proizvodnjo. SDS ponvično gospodarstvo 1 pa meni, da naj bi bili v bodoče vzdrževalci, ki so neposredno vezani na delo proizvodnih TOZD, vključeni v le-te in ne v TOZD Vzdrževanje. Govora je bilo tudi o zapažanjih snailke, ki dela v garderobi elektropeči, livne jame in ponvičnega gospodarstva. Ta se pritožuje, da vsako jutro najde kakšne vreče razsutega kobilnega praška, ki ga mora odstraniti — včasih celo po dve samokolnici. SDS meni, da se s takšnim ravnanjem dela precejšnja materialna škoda in predlaga, da pristojni delovodje ustrezno ukrepajo. Delavci SDS SM peči 1 in livne jame 1 so na skupnem sestanku, dne 10. decembra, postavili vprašanje, kdaj bo začela obratovati odpravevalna naprava na elektropeči v celoti. SDS kontiliv 1 in 2 pa nista zadovoljni s sedanjim načinom odsesavanja pare in zahtevata, da se to vprašanje čimprej reši.

SDS **adjustaža žičarne** (TOZD ŽIČARNA) v zapisniku, ki datira iz začetka novembra, v zvezi z devetmesečnim poslovanjem navaja, da bi bilo treba z že izgotovljenim materialom pri prevozu, od strojev v adjustažo, pa tudi v odpremi, bolj skrbno ravnati. Razpravljal je tudi o izvoznih nalogah ter izrazil svojo pripravljenost, da žico, ki je namenjena za izvoz čimprej adjustira in v redu odpremi.

SDS **željarna 1** (TOZD ŽELJARNA) je razpravljala o tehnološki disciplini oziroma, konkretnije povedano, o vzdrževanju strojev, mazuju in o uporabi vlečnih dlet. Vodja SDS je povedal, da je v zadnjem času, zaradi nevestnega podmazovanja strojev ter kontrole tečnosti maziva po posameznih skupinah strojev, prišlo tudi do poškodb strojev št. 35 in št. 24. Željariji pa so povedali, da že dalj časa opozarjajo na nekatere konkretne nevednosti pri mazuju, ki bi jih bilo treba odpraviti, pa tudi na zelo veliko porabo olja.

Minuli teden smo iz štirih temeljnih organizacij prejeli zapisnike s sestankov 40 samoupravnih delovnih skupin. SDS so razpravljale predvsem o tistih zadevah, na katere je CPSI opozoril z informacijo o samoupravnih aktivnostih v decembru. Torej o:

- poslovni politiki in gospodarskem načrtu Železarne ter o planu TOZD oziroma delovne skupnosti za leto 1982
- predlogu za dopolnitev dohodkovnih odnosov storitvenih TOZD
- dopolnilih k samoupravnemu sporazumu o temeljih plana SIS družbenih dejavnosti za obdobje 1981–1985 v letu 1982
- izboljšanju varstva delavcev pri delu
- aktivnostih po referendumu

Ker bomo zaradi kritike, ki je predvsem s strani poslovnih struktur letela na sedanjo obliko pregleda sestankov samoupravnih delovnih skupin, v bodoče o skupnih zadevah, ki jih morajo obravnavati SDS, objavljati posebne analize različnih mišljenj, predlogov, pripomb, stališč ipd. s strani SDS v zvezi z navedenimi zadevami ne bomo objavljali. V pregledih se bomo odelj omejevali zgolj na povzemanje ožje obratne problematike ter tistih zadev, ki so splošnejšega značaja in na katere žele SDS izrecno opozoriti.

Poskušali bomo tudi doseči, da bodo strokovne službe dale ustrezne komentarje vseh vprašanj, pobud, pripomb, pa tudi stališč delavcev, bodisi neposredno, če zadeva le ožji krog delavcev, bodisi preko Železarja, če vprašanje zadeva širši krog delavcev. Seveda pa mora kadrovska sektor poprej rešiti kadrovska vprašanja na CPSI, ki jih, brez pretiravanja rečeno, rešuje (neuspešno!) že celo leto.

Da bi razumeli, s kakšnimi vprašanji se spopada CPSI, najprej kaže v celoti povzeti zapisnik s sestanka sindikalne skupine CPSI 19. novembra letos.

Razprava o problematiki CPSI je potekala na osnovi gradiva, ki ga je pripravil sindikalni poverjenik CPSI ter je potrdila večino v gradivu izraženih stališč. Gradivo je poskušalo radikalno opredeliti sledečih šest vprašanj:

- izpolnjevanje temeljnih nalog CPSI v samoupravnem informiranju in komuniciranju
- zaposlovanje
- organizacija dela
- program dela
- medsebojni odnosi
- vodenje centra

V razpravi je bilo ugotovljeno, da CPSI ne opravlja svojih osnovnih funkcij tako, kot bi jih moral. CPSI ne nastopa tako, kot bi moral, v obrambo zakonitosti, da bi odločanje in informiranje potekalo tako, kot imamo zapisano v normativnih aktih. Večino nalog, ki jih imamo zapisanih v pravilniku o informiranju (morali bi samo pogledati pravilnik), ne opravlja. Na CPSI ne obiskujemo informacij za odločanje, ukvarjamo se vse preveč le z distribucijo informacij in administrativnimi deli, kar pa ni osnovna funkcija centra. Tudi informacije, ki jih dobimo — če jih dobimo — od strokovnih služb, niso takšne, kot bi morale biti. Mi bi morali organizirati tokove obveščanja, zahtevati od strokovnih služb dopolnilne informacije, pa tudi stališča družbenopolitičnih organizacij in nato iz vseh zbranih informacij oblikovati kratko, razumljivo informacijo, na podlagi katere bi se delavci ali samoupravni organi vedeli opredeljevati. Na CPSI ne dobimo vedno gradiva za opredeljevanje, ker ga pošiljate včasih pošlje direktno v TOZD. CPSI bi moral biti samostojen subjekt na področju samoupravnega komuniciranja, ne pa podrejen poslovnemu odboru. Vodja CPSI ne bi smel biti kimavec poslovnemu odboru, če ta nepravilno postopa (primer: lanskoletni predlog za poravnava je bil protistaven, CPSI pa ni reagiral). Tudi sami ne zahtevamo vedno informacij od raznih strokovnih služb ipd. Tudi odločanje na zborih delavcev ne poteka pravilno. Ne smemo se več obnašati oportunistično do nepravilnosti, ki jih zapažamo. Priznati moramo, da delegatski sistem »propada« tudi po naši krivdi. Pri vseh nepravilnostih, ki jih zapažamo, bi morali urgirati pri PO ali vodjih TOZD, ti pa bi morali ukrepati v skladu s svojo funkcijo. Nepravilno je tudi to, da se predlog sklada skupne porabe letos ni objavil v Železarju in da se ne sme objavljati v Železarju, katerim organizacijam in društvom ter koliko denarja razdelita oba odbora pri DS ŽJ iz sredstev sklada skupne porabe. Ponekod v TOZD te prepovedi ni. V Železarju upajo objavljati, koliko in komu kaj podelijo.

V zvezi z zaposlovanjem novih kadrov na CPSI je bilo ugotovljeno, da bo z zaposlitvijo dveh absolventov-pripravnikov, korespondentke, ki se šola ob delu za organizatorja obveščanja ter novinarke-pripravnice, normativni kadrov na CPSI presežen. Ob tem pa je treba imeti pred očmi dejstvo, da nihče od teh ne more opravljati opravljal nalog vodje odseka za informiranje ter politično usmeritev in da naj bi čimmanj kadra zaposlovali po pisarnah.

Problem, ki ga moramo razčistiti na razširjenem sestanku SDS — ob prisotnosti Ščerbica, Tušarja in Toneta Varla — je sledeč: ali bomo porušili organizacijsko shemo centra (to pa pomeni reorganizacijo sektorja) in si naloge vodje porazdelili med seboj — ali pa bomo skušali ohraniti dosedanje organizacijo in na ta način zagotovili dosedanje kontinuiteto dela centra, seveda ob bolj poglobljenem demokratičnem odnosu do samoupravljanja. V tem primeru pa vseh predvidenih kadrov seveda ne moremo zaposliti, ne da bi presegli normativ.

Nerazumljivo zavlačevanje pri reševanju kadrovske problematike in odprta vprašanja, ki se zaradi tega pojavljajo v organizaciji in kontinuiteti dela centra, izogibanje odgovorom na ta vprašanja, postaja vse bolj nevzdržno. To pomeni vnašanje negotovosti med delavce centra. Zato je potreben korenit pogovor o teh vprašanjih z vodjem kadrovskega sektorja in vodjem delovne skupnosti KSI ob prisotnosti predsednika sindikata Železarne. Treba bi začrtati jasne smernice za nadaljnje delo in razvoj centra, ne pa že več kot pol leta slepomišliti z raznimi »akci«, »čeci«, »mordami« ipd.

Na CPSI ni nobene prave organizacije, niti delitve dela. Tudi posamezni delavci na Železarju bi lahko marsikaj naredili za ostali del sektorja in obratno. Poiskati moramo notranje rezerve in si razdeliti delo, ne pa se skrivati za frazo: »da nas je premalo« in »da je pač, kakor je«. Z delom se sedaj improvizira.

dela se neplansko, rutinsko. Vodja mora pripraviti program dela, tudi za tiste, ki naj bi se na novo zaposlili, ter predlog preračunljivih nalog. Toda ne na skrivaj. O njem se moramo vsi demokratično izjasniti na sestanku. Ugotoviti moramo tudi stanje glede kadra in če so znotraj delovne skupnosti rezerve, bi kazalo najprej te izkoristiti (sociologi ipd.). Za naše delo mora obveljati zakonsko načelo, da moramo vsi, ne le posamezniki, vse naše naloge v celoti opraviti. Ne smemo se skrivati vsak za svoj opis del in nalog. Nesprejemljivo je tudi to, da gredo, na primer, naši normativni akti mimo lektorja, ki ga imamo zaposlenega na Železarju — čeprav je to ena od njegovih delovnih obveznosti.

Poskrbeti moramo tudi za večjo javnost dela znotraj samega centra. Ne sme se dogajati, na primer, da bi katalog del in nalog pripravljala le ozka grupa treh vodilnih delavcev in da bi šel mimo in brez mnenja delavcev centra v oceno strokovnim službam ter da ga šele pozneje, ko je že v rokah strokovne službe, na individualno zahtevo, dobijo delavci na vpogled ter ugotavljajo razne nepravilnosti in pomanjkljivosti. Isto velja tudi za program dela za prihodnje leto, ki je bil brez vednosti in stališč delavcev centra poslan ustrezni službi. Vodja centra bi nas moral obveščati tudi o pomembnejših dogodkih in zadevah glede Železarne, ne pa da kot delavci centra dobivamo razne nepreverjene informacije iz tretje roke. Skratka, v vodenju centra moramo uveljaviti načelo večje demokratičnosti in sodelovanja.

Opraviti moramo s sektaštvom, ki se pojavlja med nami in s skupnimi močmi prerasti razne osebne zamere in očitke, ki ustvarjajo med nami nezdravo in netovariško vzdušje. Prerasti moramo subjektivne vplive pri ocenjevanju delovne uspešnosti in pri podeljevanju nagrad. Predlog za nagrado bi morala potrditi SDS. Tudi ocenjevanje delovne uspešnosti bi moralo biti javno, sploh pa bi za ocenjevanje kazalo izdelati ustrezna merila. Če delavec nima dela, je treba tudi vodjo dati nižjo oceno. Pri izvajanju discipline je potrebno več doslednosti. Za vse morajo veljati enaka merila. V primeru odsotnosti (tudi bolezenske) se je treba dogovoriti z drugim, da bo opravil naloge, ki jo je v času odsotnosti treba opraviti. O tem, kje se kdo zadržuje, mora biti vselej obveščena tajnica vodje centra.

Drugo in tretjo točko gradiva (zaposlovanje, organizacija dela), ki ga je za sindikalni sestanek pripravil sindikalni poverjenik, ostaneta odprti. Vprašanja okrog teh dveh točk moramo razčistiti na razširjenem sestanku s Tušarjem, Ščerbicem in Tonetom Varlom.

Sicer pa smo iz TOZD PLAVŽ prejeli zapisnike SDS **vodstvo TOZD ter aglomeracija 1 in 2**. SDS aglomeracija 2 opozarja, da je treba popraviti sanitarije v objektu 17 spodaj in v 1. fazi aglomeracije v objektu 5.

Iz TOZD JEKLARNA smo prejeli zapisnike vseh 26 SDS. Obravnavale so zgoraj omenjene zadeve. SDS PTO opozarja na vprašanje malice. Na malico morajo namreč hoditi v delnico v TOZD Transport. Ta delnica pa je precej oddaljena, razen tega pa so na poti do tja izpostavljeni različnim vremenskim neprivikam in nevarnostim, ker morajo prečkati železniške tirne ipd. Pritožujejo se, da je zaradi oddaljenosti kantine in zaradi gneče težko opraviti malico v pol ure. SDS **staro železo 1** se pritožuje, da nimajo urejenih niti osnovnih higienskih prostorov in garderob (preperela okna in vrata, večno pomanjkanje tople vode, slabo ogrevanje itd.), kar prav gotovo ne prispeva k dobremu počutju delavcev, niti ne pripomore k boljši delovni moralu. Tudi SDS **staro železo 2** opozarja, da so garderobe slabe in »raztrešene«. SDS EP peči lin 2 pa ponovno opozarjajo, da je treba prepisati skladišče ingotov na Beli k valjarnam. SDS kontiliv 1 in 2 tudi opozarjajo na nekatere obratna vprašanja. Ugotavljata, da nevarno delo glede čiščenja vmesnih ponvic še ni rešeno, da je odsesavanje pare v hladilni komori neprimerno urejeno, da pri vzdrževanju nastajajo motnje zaradi pomanjkanja rezervnih delov ter da delavci niso zadovoljni s kvaliteto malice v kantini jeklarne.

Iz TOZD VZDRŽEVANJE smo prejeli zapisnike SDS **vzdrževanje HVŽ 1 in 2 ter vzdrževanje Bela 2 in 4**. SDS na obratno problematiko niso imele pripomb.

Iz TOZD ENERGETIKA smo prejeli zapisnike SDS **vodstvo TOZD, delavnica elektroenergije ter PIV energija 4**. SDS delavnica elektroenergije je predlagala, da naj bi — v okviru možnosti — nabavili v stavbi RTP posodo za čaj za 26 ljudi, vodjo TOZD pa je ponovno zadolžila, da prouči možnost dodatnega zavarovanja pri Zavarovalni skupnosti Triglav — za slučaj nezgode ali smrtno nesreče.

Center za proučevanje samoupravljanja in informiranje — Božidar Lakota

SAMOUPRAVNI ORGANI V PRETEKLEM TEDNU

TOZD Jeklovlek

7. SEJA ODBORA ZA DELOVNA RAZMERJA

Predsednik odbora za delovna razmerja pri DS TOZD Jeklovlek Anton Noč je 17. decembra sklical sedmo redno sejo. Pri pregledu izvrševanja sklepov zadnje redne seje so ugotovili, da so izvršeni, razen nekaterih, ki imajo dolgoročnejši značaj.

Odbor je v nadaljevanju obravnaval predlog poslovne politike in gospodarskega načrta za leto 1982 in soglašal z izrednimi ukrepi, ki so realno izhodišče in težišče uresničevanja naslednjih planskih ciljev:

- izpolnjevanje planske obveznosti skupne in gotove proizvodnje,
- ukiniti nekatere nerentabilne izdelke in jih nadomestiti z izdelki boljše kakovosti,
- izboljšati kakovost polizdelkov, da bi dosegli valjanje v ožjih tolerancah in profilih,
- uvesti stimulacijo, ki bo spodbudna za zniževanje proizvodnih stroškov in povečanje izvoza,
- nadaljevati z obnavljanjem starih kapacitet in izboljšati tehnologijo dela s pomočjo inovacij,
- spremeniti dohodkovno povezanost, ki temelji na normativnih stroških in proračunskih odnosih; ne pa na prizadevanjih, da bi se dvignila ekonomičnost poslovanja in učinkovitost gospodarjenja,
- več pozornosti nameniti kadrovske problematiki in izobraževanju ob delu,
- več pozornosti nameniti vzdrževanju, da bi dosegli znižanje stroškov in večjo učinkovitost dela,
- v letu 1982 za povečani izvoz zagotoviti ustrezna naročila in vloček.

— z dograjevanjem sistema izboljšati nagrajevanje po delu in rezultatih dela.

Odbor je pregledal kadrovska vprašanja in pri tem ugotovil, da je bil en delavec invalidsko upokojen, sodelavka pa je bila zaradi disciplinskega prekrška obračunana.

Odbor za delovna razmerja je na predlog odbora za gospodarstvo sklenil, da se objavi interni razpis za delovne naloge in opravila »tehnik za toplotno obdelavo«, 1717, D-4, 11. kat., za nadomeščanje odsotnih delavcev.

Obravnavali so še obvestilo invalidske komisije glede premostitve sodelavca na druge delovne naloge in opravila in sprejeli sklep, da se ga razporedi kot drugega brusilca palic.

Ob obravnavi prošnje sodelavke za premostitev na druge delovne naloge in opravila so sprejeli sklep, da je delo prvega ravnalca brusilnih palic primerno za delavce, ki izpolnjujejo pogoje za delo na tri izmene.

Odobrili so izredno neplačano odsotnost šestim delavcem in prošnjo za izredno plačan dopust sodelavcu za ekipno tekmovalstvo v 1. slovenski šahovski ligi.

Informativno so obravnavali še primerjalno analizo kadra z visoko in višjo šolo.

E. T.

TOZD Hladna valjarna Jesenice

1. SEJA ODBORA SAMOUPRAVNE DELAVSKE KONTROLE

Predsednik odbora Branko Ošlaj je 10. decembra sklical prvo sejo novega odbora samoupravne delavske kontrole. Takoj na začetku je podal pregled izvrševanja sklepov s prejšnje seje, pri čemer so ugotovili, da so vsi izvršeni.

Poslovno poročilo za obdobje januar–september so obravnavali informativno, ker je bilo predhodno že obravnavano na sestankih SDS in seji delavskega sveta.

Pri pregledu porabljenih sredstev za reprezentanco, dnevnice, prevoze itd. so ugotovili, da so bila sredstva porabljena v minimalnih mejah.

Branko Strmole je nekoliko natančneje obravnaval kvaliteto problematiko Hladne valjarne. Ob tem so ugotovili, da kvaliteta dela pada, število reklamacij pa je večje.

Izredno veliko je odstopanje od debeline. Iz prakse in rezultatov merjenja debeline TVT je razvidno, da so za te napake krivi poleg valjavcev tudi toplovaljani trakovi. Opaža se tudi, da se na strojih in v adjustaži ne režejo konci, kot je predpisano. Občutne so tudi napake, ki izvirajo iz nekvalitetnega dela na škjarjah. Nekajkrat so bile dane tudi pripombe na mehanske lastnosti, pri čemer so zajete tudi reklamacije zaradi neustreznih naročil. Ne gre zanemariti tudi ostalih napak (črna površina, risi, mehanske poškodbe...). Za večino teh pa vzroki izvirajo od drugod. Napake na HVT se ne opazijo v naši proizvodnji, ampak se odkrijejo šele ob predelavi pri kupcu.

Na podlagi teh spoznanj je odbor sprejel ukrepe (sestaneke valjavcev, rezalcev, pomočnikov delovodij in delovodij), ki bodo s pomočjo ostalih delavcev pripomogli k boljšemu delu in izboljšanju kvalitete.

Na seji so ugotovili, da je poleg tehnološke tudi delovna disciplina

nezadovoljiva. Sprejeli so sklep, ki obvezuje samoupravne organe TOZD, samoupravne delovne skupine, vodstvo TOZD in ostale, da se držijo že predlaganih ukrepov in sklepov, ki so bili v zvezi s tem že

sprejeti. V nasprotnem primeru bodo primorani disciplinsko ukrepati.

V nadaljevanju so obravnavali problematiko nadurnega dela v TOZD HVJ. Odbor je ugotovil, da je še vedno največ nadur opravljenih v žarilnici in v oddelku karistov. Nadure so bile opravljene upravičeno in največ zaradi pomanjkanja delavcev in samega delovnega procesa.

Sejo so sklenili s sprejemom sklepa, naj bi v bodoče kontrola kvalitete dela potekala bolj dosledno in sicer od začetka delovnega procesa do odpreme.

ss

TOZD Remontne delavnice

8. SEJA ODBORA ZA DELOVNA RAZMERJA

V torek, 15. decembra, je predsednik odbora za delovna razmerja pri DS TOZD Remontne delavnice Bernard Bratina sklical 8. redno sejo. Poleg članov odbora so bili na seji prisotni tudi delegat odbora samoupravne delavske kontrole, kadrovik in vodja temeljne organizacije.

Pri pregledu izvajanja sklepov prejšnje seje so ugotovili, da je sklep, vezan na odpoved delovnega razmerja vodje obrata RTA, v izvajanju, ostali pa so izvedeni.

V nadaljevanju so potrdili sklenitev delovnega razmerja za dva delavca, in sicer za opravljanje del in nalog vulkanizer ter četrti elektro-mehaničar, za napredovanje pa predlagali pet delavcev.

Obravnavali so vlogo organizacijskega komiteja za izvedbo smuka karavanskih kurirjev, v kateri prošnjo za odobritev dva dni izredno plačane odsotnosti šestim delavcem TOZD Remontne delavnice zaradi sodelovanja pri organizaciji prireditve. Skladno s programom štednje in ukrepi za boljši poslovni uspeh je odbor odločil, da se jim odobri po en dan izredno plačane dopusta.

Seznanjeni so bili z obvestilom odbora za delovna razmerja TOZD Vzdrževanje, s katerim obveščajo,

da so ugodno rešili vlogo Seada Ali-lova, ki je v to temeljno organizacijo že prestopil s 1. decembrom.

Obravnavali so vlogo delavca iz TOZD Vzdrževanje za prestop v TOZD Remontne delavnice. Skladno z dogovorom med storitvenimi TOZD bo odbor o prestopu odločal po prejemu pisnega soglasja odbora za delovna razmerja TOZD Vzdrževanje.

Odbor je obravnaval še vlogo obratnega instrumentalca specialista RTA, v kateri zahteva razporeditev v višji obračunski razred. Sklenjeno je, da se te delovne naloge prednostno ovrednotijo. Novo ovrednotenje z oceno odstopanja od sedanega ter predlog za možno rešitev problema bo vodstvo TOZD posredovalo odboru do naslednje seje.

Odbor je bil seznanjen s planom izobraževanja za leto 1982 in z njim soglašal.

ZK

O DELU MEDOBČINSKEGA SVETA ZSMS ZA GORENJSKO

Na Gorenjskem so mladi organizirani v petih občinskih konferencah in tudi v medobčinskem svetu ZSMS za Gorenjsko. V tem organu se usklajujejo akcije mladih na Gorenjskem, oblikujejo se skupna stališča do najrazličnejših nalog.

Operativno delo medobčinskega sveta vodi sekretariat, ki ga sestavlja predsednik in sekretarji OK ZSMS ter predsednik in sekretar medobčinskega sveta, ki svojo funkcijo opravljata ob rednem delu.

Poleg usklajevanja najrazličnejših nalog in akcij pa medobčinski svet ocenjuje tudi delo občinskih konferenc ZSMS. Tako je bila narejena analiza kadrovskih sprememb v vodstvih OK ZSMS, ki je pokazala naslednje rezultate: od 15 plačanih funkcionarjev se jih je v zadnjem času zamenjalo 11 ali 73 %, kar kaže, da se mladinski funkcionarji »ne oklepajo« profesionalnih funkcij, kot imamo primere v nekaterih ostalih družbenopolitičnih organizacijah in da skoraj ni primera, da bi mladinski funkcionar opravljal isto funkcijo dva ali celo tri mandate. Poudarimo tudi lahko, da so se vsi vrnili na delovna mesta, od koder so prišli ob izvolitvi.

Nekoliko je spremenjena statusna struktura plačanih funkcionarjev. V prejšnjem mandatnem obdobju je bilo devet delavcev in šest študentov, sedaj pa je v vodstvih 12 delavcev in trije študentje.

V tej analizi je izstopila izredno velika zamenjava članov predsedstva v vseh OK ZSMS gorenjske

regije, ki se giblje od 38 % do 53 %, kar nam pove, da še nismo uspeli uresničiti načel kolektivnega dela in vodstva niti ne kontinuirane kadrovske politike.

Na zadnji seji medobčinskega sveta so mladi z vse Gorenjske obravnavali idejna gibanja med mladimi na Gorenjskem. Ta razprava je že sestavni del priprav na 11. kongres ZSMS, ki bo prihodnje leto v Novem mestu.

Razprava je bila usmerjena v obravnavo uresničevanja kolektivnega dela, v problematiko zaposlovanja, probleme delovanja OO ZSMS in v zvezi s tem iniciativnost mladih, ki je premajhna. Pomemben del razprave je bil namenjen organiziranosti ZSMS, ki je večkrat neusklajena, nepovezana in premalo vsebinska. Družbene organizacije in društva ter ZSMS skupaj še ne

uspevajo pri uresničevanju načel kolektivnega članstva — to je tudi ugotovitev, ki je bila podana na seji. Mladi so spregovorili tudi o pionirski organizaciji, kot najširši bazi bodočih aktivnih članov ZSMS. Izpostavljen je bil tudi problem neaktivnosti mladih članov zveze komunistov, ki se ne vključujejo v delo ZSMS, običajno pa so brez zadolžitve tudi v organizacijah ZK, so pa tudi taki, ki so zaradi aktivnosti preobremenjeni s funkcijami.

Spregovorili so tudi o problemih prestopništva mladih in izpostavili naloge ZSMS v zvezi s preprečevanjem teh negativnih pojavov. Ena izmed ugotovitev je bila, da so vzroki za tovrstne pojave tudi v družbenoekonomskem položaju mladih.

Toliko o prvih pripravah mladih na kongres ZSMS, vsekakor pa bodo aktivnosti mladih v letu 1982 usmerjene v utrjevanje vloge ZSMS v naši družbi.

N. J.

PREDSEDSTVO OK ZSMS O CELODNEVNI OSNOVNI ŠOLI

V četrtek, 17. decembra, je bila 13. redna seja predsedstva občinske konference ZSMS. Seje so se udeležili vsi novoizvoljeni člani, razen predsednika komisije za mladinske delovne akcije.

Predsedstvo je zamenjalo zaradi neaktivnosti in preobremenjenosti dve tretjini mladinskih delegatov v odborih SZDL. Evidencialni pa so tudi delegati za družbenopolitični

zbor, in sicer: Danila Klinarja, Pavlo Klinar in Vita Pretnarja.

Osnovna tema na seji je bila razprava o celodnevni osnovni šoli. Obravnavali so pripombe RK ZSMS (ki izhajajo iz podatkov ZSM in družbenih organizacij) k programu življenja in dela v celodnevni osnovni šoli. Iz teh pripomb je razvidno, da je v programu življenja in dela premalo poudarjena vloga interesnih dejavnosti v vzgojnoizobraževalnem procesu. Ni zaslediti vloge zunanjih sodelavcev-mentorjev, ki bi organizirali in izvajali interesne dejavnosti, zato je potrebno pravilno postaviti tudi odnos učiteljev in učencev do mentorjev. Slabo je opredeljen tudi materialni odnos do interesnih dejavnosti, saj je iz dokumentov razvidno, da se ta problem postavlja ob stran, šolam pa je prepuščena popolna samoiniciativa.

Zaskrbnjujejo je tudi to, da z uvedbo celodnevni osnovni šol narašča tudi mladinsko prestopništvo (mala kraja, razbijanje okenskih stekel itd.) po šolah. Vprašanje je, kje tiči vzrok. Mogoče v neprimernem pedagoškem programu, slabem delu pedagogov ali pa je to stvar staršev?

Kljub ugotovljenim napakam pa je predsedstvo sprejelo sklep, da podpira še nadalje program COŠ v neokrnjeni obliki. Vendar pa pod pogojem, da se program izvaja res dosledno v vseh sredinah. Če bi se že pogovarjali konkretno o spremembah na COŠ, je potrebno imeti strokovno analizo o doslednosti izvajanja programa doslej (npr.: koliko ur je bilo namenjenih za interesne dejavnosti in koliko od teh smo porabili za razna nadomeščanja itd.).

t.

DOPISUJTE

V ŽELEZARJA

OO ZSMS JAVORNIK—KOROŠKA BELA PONOVO NA NOGAH

Kot smo že večkrat poročali, je osnovna organizacija mladih v krajevni skupnosti Javornik-Koroška Bela v preteklem mandatnem obdobju povsem prenehala s svojim delom. Vodstvo osnovne organizacije je bilo sicer oblikovano, vendar pa je njihovo delovanje kaj hitro zamrlo.

Približno pred enim letom je v tej krajevni skupnosti začel delovati svet mladih, ki si je zadal za svojo najpomembnejšo nalogo, da v sodelovanju s krajevno skupnostjo oživi delo mladih. Po enoletnem trudu jim je uspelo premagati največjo težavo — rešili so kadrovske probleme.

Tako so se prejšnji četrtek sestali mladi na programsko-volilni konfe-

renci. Predlagano novo vodstvo osnovne organizacije je bilo enoglasno sprejeto. Za predsednika je bil izvoljen Mirt Ljubič. Sprejeli so okvirne smernice programa dela ter imenovali komisije.

Glede na zastavljene naloge, ki niso ne prezahtevne in ne preiskromne, lahko sklepamo, da mladi tokrat ne bodo popustili. Ne nazadnje pa ne smemo pozabiti, kar se je pokazalo že pri reševanju kadrovskih problemov, na veliko pripravljenost predstavnikov krajevne skupnosti Javornik-Koroška Bela pomagati, svetovati in nuditi oporo — tako da se ni bati, da mladim iz te krajevne skupnosti ne bi uspelo.

M. M.

Pripravljenost je vedno boljša kakor golo pričakanje ...

Tito

ČLOVEŠKI FAKTOR IN JEDRSKE NESREČE V MIRU

Posebno pereče vprašanje v jedrski tehnologiji je požarna varnost. To je Ahilova peta vseh nesreč pri reaktorjih, razen pri švedskih reaktorjih ASEA in deloma pri kanadskih reaktorjih. Drastičen — prav šolski primer je okvara ameriške jedrske elektrarne BROWN FERRY. Tam je zaradi požara na razvodniku vodov prišlo do hude nesreče.

V letu 1969 se je zgodilo nesreča v francoski jedrski elektrarni SAINT LAURENT — DES — EAUX. Vzrok nesreče — človeški faktor — napaka osebe. Potrebno je bilo štirideset ur remontnega dela visoko strokovnega osebjja, da je elektrarna ponovno nadaljevala z obratovanjem. Posledice — več kot sto ljudi — oseba so morali invalidsko upokojiti, ker so prešli maksimalno dozo sevanja!

V ZDA v jedrski elektrarni INDIAN POINT I., je ob remontu parnega voda prišlo do maksimalnega obsevanja 1800 ljudi iz vrst osebjja. Morali so jih nemudoma zamenjati na druga delovna mesta.

Takšne in podobne vesti o nesrečah ne najdemo na prvih straneh dnevnega časopisa. Dokazano je, da se je v obdobju 1973 do 1979 povečalo število kontaminacij in okvar v jedrskih elektrarnah od 300 do 700.

Do okvar prihaja vsakodnevno tudi v ostalih industrijskih panogah. Toda okvare v jedrskih elektrarnah se bistveno razlikujejo po strupenosti in dolgotrajnosti efluentov (proizvodov cepitve), ki uhajajo na prosto ob okvarah.

O tem priča še nepojasnjena nesreča, ki se je pripetila leta 1957 v depozju (skladišču) radioaktivnih odpadkov na južnem »URALU«. Po oceni sovjetskega znanstvenika MEDVEDJEVA je bilo kontaminiranih 100 kvadratnih kilometrov zemljišča. Po poročilu LEVA TUMERANA, vodje laboratorija za biofizično moskovskega molekularno-biološkega inštituta, ki je s komisijo obiskal to območje med ČELJABINSKOM in SVERDLOVSKIM — so vsa naselja porušili do tal. Prebivalce so izselili, saj je koncentracija dolgo živečih nukleidov (Cezij 137 in Stroncij 90) še vedno zelo visoka, karantena za prizadeto območje pa traja še danes.

KAJ STORITI — KAKO NAPREJ?

Problem je rešljiv, saj morajo izkušnje drugih biti pouk za nas same. Danes sta tehnika in tehnologija sposobni rešiti vsak problem. To poskušajo z uvajanjem robotov v conah sevanja in pri zapletenih elektronskih in avtomatskih kontrolah. Vse z namenom, da bi izločili človeški faktor. V Ameriki so že trdili, da so ti problemi z uvajanjem robotov že rešljivi. Toda hujska okvara na reaktorju WINDSCALE v letu 1973 je zgornjo trditev močno omajala. Izredno občutljive in drage avtomatske naprave so dolge mesece povzročale lažne alarme. Osebe se ni več odzvalo na pravi alarm, to pa je povzročilo nepopravljive posledice.

(SE NADALJUJE)

KOMISIJA ZA SLO IN DRUŽBENO SAMOZAŠČITO PRI OK ZSMS PRED NOVIMI NALOGAMI

V torek, 15. decembra, se je sestala komisija za SLO in družbeno samozaščito. Sestanku je prisostvoval tudi predsednik OK ZSMS Danilo Klinar, ki nam je skušal z nekaj nasveti pomagati pri sestavi operativnega programa dela za leto 1982.

Najprej smo analizirali opravljeno delo v letošnjem letu in obenem ugotavljali vzroke, zaradi katerih ni bilo vse opravljeno, tako kot smo se v začetku leta dogovorili. V komisiji za SLO in DS poleg nekaj stalnih članov deluje tudi nekaj novih, ki so jih predlagale OO ZSMS.

Predsednik komisije za SLO in DS pri OK ZSMS Joža Ertl je predlagal zadolžitve posameznih članov. Sestavili smo tudi operativni program

dela komisije za leto 1982. Vanj smo poleg dosedanjih nalog uvrstili še nekaj novosti, predvsem pa smo si zadal naloge, da moramo program sestaviti tako, da se ne bodo ponavljale pomanjkljivosti, ki so bile v letošnjem letu še kako opazne.

Že v januarju bomo začeli z evidentiranjem mladih prostovoljcev za prostovoljno teritorialno enoto. V enoto želimo vključiti čim več deklet in fantov iz sedanjih šol, ki bodo v enoti res lahko spoznali osnovne oblike vojaškega življenja, kajti danes je svet tako poln nesoglasij in napetosti, da moramo biti pripravljeni na vse. Pri tem nas vodijo Titove besede: »Delajmo tako, kot da bo jutri vojna in tako, kot da je nikoli ne bo.«

Tudi dekleta moramo vedeti nekaj osnovnih stvari bojevanja. Samo pomislimo, koliko mladih deklet in fantov je sodelovalo v NOB in to vlogo bomo morali prevzeti tudi mi, če bo to potrebno. Zato je res najboljše oblika takega izobraževanja v organizirani prostovoljni mladinski teritorialni enoti.

Mladi, ki se bodo letos odločili za vstop v teritorialno enoto, bodo svečano zaprignili 25. maja na Pristavi ob dnevu mladosti. Po zaprignji bodo tudi kmalu tri do štiri dnevne vaje na terenu z vso enoto, ki bo vključevala novosprejele prostovoljce in prostovoljke, ki že nekaj let delajo v tej enoti. To je ena najpomembnejših nalog komisije. Seveda pa smo si poleg tega zadal še vrsto drugih nalog, ki bodo potekale vzporedno s to nalogo. Vsi si želimo, da bi nas bilo v tej enoti čim več, da bi res lahko predstavljali del naše obrambe, kajti mladi smo v prvi vrsti dolžni nadaljevati z uresničevanjem ciljev in nalog, ki so jih postavili in za njih žrtvovali tudi svoja življenja naši tovariši — partizani.

Danica Škrebliin

PROGRAMSKO-VOLILNI KONFERENCI

V četrtek, 17. decembra, sta bili v Železnari dve programsko-volilni konferenci OO ZSMS.

V OO ZSMS TOZD STROJNE DELAVNICE je bila konferenca dobro pripravljena. Udeležilo se jo je preko 60 mladih, predstavniki družbenopolitičnih organizacij, samoupravnih organov in vodstvo TOZD. Po živahni razpravi so za predsednika izvolili Leopolda Bizalja.

V osnovni organizaciji ZSMS TOZD HLADNA VALJARNA JESSENICE je bila udeležba nekoliko slabša, saj se je konference udeležilo le 15 mladih. Za predsednika so ponovno izvolili Braneta Ošlaja.

T.

ŠPORTNO IN TOVARIŠKO SREČANJE GRANIČARJEV IN MLADINE ŽIROVNICE

V počastitev 22. decembra, dneva JLA, je bilo 15. decembra v prostorih TVD Partizan Zirovnica že tradicionalno športno srečanje vojakov iz karavle Matija Verdnika-Tomaža in mladih iz KS Zirovnica, ki ga organizira OO ZSMS KS Zirovnica. Moči so merili v malem nogometu, košarki in streljanju z zračno puško. V nogometu so bili boljši vojaki, v košarki ekipa OO ZSMS, v streljanju pa je bil naslednji vrstni red: 1. Miro Mišič (karavla), 2. Dragan Milenković (kar.), 3. Janez Černe (OO ZSMS).

Podelitvi diplom je sledilo družabno srečanje in kar premalo je bilo časa za kramljanje. Razšli smo se zadovoljni z željo, da bi bilo v bodoče takih srečanj še več.

R. D.

ŠTUDENTOM JESENISKE OBČINE

Predsedstvo kluba študentov jeseniške občine vabi vse jeseniške študente, zlasti pa bruce, ki bi radi prijetno pričakali novo leto, na novoletno praznovanje, ki ga vsako leto prirejamo v gostilni Zelenica v Zirovnici.

Pripravek za posameznega študenta bo letos znašal 300,00 dinarjev. Prijavite se lahko v študentskem naselju v Ljubljani v Rožni dolini — v šestem bloku, soba 209, ali na Jesenicah pri Nini Korenc — Cesta na Golico 2 a.

Brane Grohar

NOVOLETNI RAZGOVOR Z RADOM GALEBOM, PREDSEDNIKOM SVETA ZSJ

(Nadaljevanje s 1. strani)

ti stališča in splošne zaključke. Da bi se temu izognili, je nujno, da se istočasno začne intenzivna in enotna politična aktivnost v vseh organizacijah zveze sindikatov, ki bo programsko, akcijsko in časovno kar najbolj usklajena. Da se bo temeljito razpravljalo o predlogih dokumentov za kongrese in da se bo odprto govorilo o vsem, kar smo bili dolžni narediti, kaj smo naredili in kako in kaj nismo in zakaj in ali so v tem stvari, ki jih moramo izpostaviti v naslednjem obdobju.

Lahko predpostavljamo, da bodo najresnejše naloge na področju uresničevanja politike ekonomske stabilizacije.

— Smo v izjemno pomembnem obdobju pri uresničevanju ciljev in nalog politike ekonomske stabilizacije, posebno pri zmanjševanju visokega plačilnega in trgovinskega deficita v odnosu s tujino, zadrževanju in zmanjševanju inflacije in ohranitvi življenjskega standarda delovnih ljudi, predvsem realnih osebnih dohodkov. To je najgloblje razredno vprašanje in življenjski interes delavskega razreda. Zaradi tega mora zveza sindikatov narediti vse, kar je v njeni moči, da se postavljene naloge in cilji dosledno uresničujejo, pa tudi skrajno odločno zahtevajo, da tudi vsi ostali subjekti v družbi to sprejmejo in svojo politiko uskladijo s temi življenjskimi interesi delavskega razreda.

Eden pomembnih faktorjev pri uresničevanju teh nalog je koriščenje notranjih rezerv. Dosegli smo o tem veliko govorili, izkoristili pa malo.

— Notranje rezerve imamo pri nadaljnjem razvoju samoupravnih odnosov, osvoboditvi od birokratskih in tehnokratskih pritiskov in medne miselnosti, kar vse skupaj lahko odločno vpliva na osvoboditev iniciativ delovnih ljudi. Rezerve imamo na stopnji kvalitete dela, manjšem škartu v proizvodnji, popolnejšem izkoriščanju kapacitet na osnovi združevanja in povezovanja temeljnih in drugih organizacij, v organizaciji dela, delovni disciplini in drugje. Zveza sindikatov mora vztrajati za popolno afirmacijo načela, da so pravice zasnovane na delu, na izvrševanju delovnih dolžnosti, obvez in odgovornosti, da socialna varnost delavcev ne sloni na delovnih razmerjih, ampak na delu. Ker imamo pojave, da si del zaposlenih na osnovi delovnega razmerja zagotavlja zdravstveno in otroško varstvo ter pokojnino, svoj standard pa ustvarja z dohodki izven delovnega razmerja. To moramo energično zavreči.

Med številnimi nalogami v pripravah na kongrese in konference zveze sindikatov so vsekakor najresnejše tiste, ki naj bi razrešile mnoge probleme na področju pridobivanja dohodka in delitev sredstev za osebne dohodke.

— Že dalj časa je očitno neskladje med rastjo dohodka na eni strani in vsemi vrstami porabe in zaostrenim deficitom plačilne bilance države na drugi strani. Pogoji za pridobivanje in delitev dohodka so še naprej pod močnim vplivom administrativnega načina odločanja. Združeno delo še ni zagospodovalo v odnosih v tej

sferi reprodukcije. V posameznih panogah, grupacijah in področjih gospodarstva se visok dohodek še nadalje dosega ne na osnovi boljšega dela, temveč na osnovi monopolnega položaja na tržišču, različnih vplivov instrumentov gospodarskega sistema in ukrepov ekonomske politike, ekstra dohodka, razlik v organskem sestavu sredstev, nizke amortizacije, pomanjkljivosti v načinu obračuna skupnega prihodka in dohodka in podobno. Tako pridobljen dohodek je potem osnova za visoke osebne dohodke, kar povzroča upravičeno ostre reakcije drugih delavcev, ker gre za resno kvarjenje družbenega značaja dohodka.

Iz tega izhajajo tudi resni odkloni v delitvi osebnih dohodkov.

— V naši vsakodnevni akciji moramo imeti v mislih, da na področju osebnih dohodkov še obstojijo odstopanja in odkloni v posameznih sredinah. Na primer, za iste ali podobne vrste nalog in opravil so pri osebnih dohodkih med posameznimi panogami in grupacijami velike razlike. Le-te niso rezultat dela, temveč različnih pogojev gospodarjenja. Odnos med poprečnim čistim osebnim dohodkom na delavca se je med gospodarskimi panogami v letu 1980, na primer, gibal od 1:2,33. So tudi primeri, da v nekaterih, predvsem manjših organizacijah združenega dela, dosegajo poprečni osebni dohodki tudi 60.000 din in še več. Očitno je, da sindikat in drugi družbeni dejavniki zapirajo oči pred takimi pojavi privatizacije družbene lastnine, ki rušijo družbeni značaj dohodka. Odkloni, kakor je znano, so tudi v nekaterih organizacijah združenega dela, ki poslujejo z izkušbo ali na meji rentabilnosti, toda osebni dohodki prebivajo dogovorne okvirje v družbi.

Kako takim in podobnim pojavom in nepravilnostim stopiti na prste?

— Potrebno je takoj začeti iniciativo za takšne intervencije v družbenih dogovorih in samoupravnih sporazumih, ki bodo omejile ali bistveno upočasnile rast osebnih dohodkov v dejavnostih in posameznih organizacijah, v katerih se osebni dohodek izplačuje brez stvarnih kriterijev in meril za delitev čistega dohodka in delitev sredstev za osebne dohodke.

V praksi se preveč in prelahkotno prehaja preko neodgovornosti in malomarnosti do delovnih nalog.

— Toleriranje neodgovornosti, malomarnosti in nedelavnosti ima izredne negativne posledice. Kaj, na primer, pomeni stimulacija za redno prihajanje na delo? Kljub vsem kritikam in opozorilom posamezne organizacije še vedno za to izdajajo ogromna sredstva. Višina tako izplačanih sredstev je morda tudi manj pomembna od principa in zakonskih obvez vsakega zaposlenega, pa tudi njegove družbene odgovornosti do ostalih delavcev, s katerimi združuje svoje delo. Negativne posledice so še večje, če vemo, da se gre mimo njih prelahkotno v situaciji, ko stotisoče drugih delavcev ne more uresničiti svoje pravice do dela.

Sindikalne organizacije morajo poleg tega začeti odločno borbo proti uravnilovki, velikim režijskim stroškom, proti plačevanju diplome

in delovnega mesta, toda s ciljem ustvariti tako delitev, v kateri bo delavec našel svoj interes kot delavec, a ne kot nedelavec. Za ustvarjanje take delitve osebnih dohodkov je najbolj odgovorna ravno zveza sindikatov, vsaka njena organizacija in organ.

Zvezi sindikatov so na voljo tudi druga pomembna sredstva za zaščito dela od nedela, ki še vedno niso do konca izkoriščena.

— Vse številnejše pripombe, da zakoni ščitijo nedelavce, je potrebno proučiti in če se izkažejo za točne, jih je treba upoštevati in zahtevati ustrezne zakonske rešitve. Postavlja se tudi vprašanje, koliko zveza sindikatov prispeva, da se, takšna kakršna so, zakonska določila dosledno uresničujejo. Točno je, da se s prispevkom v tem pogledu ne moremo dosti pohvaliti, gledano v celoti. Nasploh je kompleks odgovornosti izredno pomemben v pripravah na kongrese in konference zveze sindikatov.

Prav tako kot od osnovnih organizacij zveze sindikatov zahtevamo, da iskreno povedo nekemu delavcu, da ne izvršuje svojih nalog in da mora zaradi tega zapustiti kolektiv, moramo to zahtevati, če ne še bolj, tudi takrat, kadar gre za poslovodne organe. Toda pred tem moramo bistveno spremeniti kriterije vrednotenja in ocenjevanja njihove uspešnosti. Zveza sindikatov namreč mora dvigniti svoj glas tudi proti običajnim pavšalnim negativnim ocenam vloge poslovnih organov in strokovnih služb in njihovega popolnega poistovetenja s tehnokracijo. Njihova uspešnost se mora oceniti po: doseženem nivoju produktivnosti dela in učinkovitosti gospodarjenja; rezultatih učinkovitosti organizacije dela; po tem, ali so aktivirali vse razpoložljive rezerve in ne po sposobnosti pridobivanja kreditov ali odobrenj za višje cene, kar je prevladujoče v dosedanjih praksi. Sindikat se mora zavzemati tudi za stimuliranje strokovnega in kreativnega dela, toda tudi za energično koriščenje svojih poobla-

stil v zvezi z odgovornostjo vse do zahtev za zamenjavo nesposobnih in nestrokovnih delavcev na vodilnih položajih oziroma nalogah in tistih, ki so potrdili svoje nagnjenje k tehnokratskemu monopolu in si prilastili samoupravne pravice delavcev.

Kadar je beseda o odgovornosti, se le ta nanaša tudi na področje uresničevanja delegatskega sistema, ki bo ostal ujetnik tehnoupravljalških in izvršno-birokratskih sil, če se bo zveza sindikatov še naprej neaktivno obnašala do njega. Delegati brez jasnih smernic in medsebojno nepovezani bodo tudi še naprej podrejeni izvršnim organom in strokovnim službam družbenopolitičnih in samoupravnih interesnih skupnosti. Sprašujemo se, zakaj se, če imamo na vseh področjih družbenega življenja institucije, ustanovljene na delegatskem principu, sprejemajo odločitve, ki večkrat niso v skladu z interesi delavcev in družbenimi opredelitvami. Zveza sindikatov ne more več bežati pred odgovornostjo za tako stanje v delegatskem sistemu. Mora zahtevati, da imajo obveznosti v samoupravnem in delegatskem sistemu enako težo, kakor v obveznosti do proizvodnih nalog in opravil.

Zvezi sindikatov se očita, da ni dovolj borbena in odločna v določenih zahtevih in akcijah. Če je to res, kako bodo vse te naloge, o katerih je govora in mnoge druge uresničene?

— Očitki se ne izrekajo brez razloga. V mnogih sredinah naše organizacije niso v službi interesov delavcev, temveč so privesek državnih in poslovnih organov. Tak položaj obglavlja sindikalno akcijo, jo paralizira, delavcem pa objektivno odvzema svojo organizacijo, kot instrument borbe za uresničevanje njihovih interesov. Zato je izjemno aktualno stališče tovariša Kardelja o »svobodnih in neodvisnih sindikatih od poslovnih in državnopravnih organov«.

Stvarno revolucionarnost, borbena in odločnost zveze sindikatov

lahko razvije samo tako, da vsako svojo akcijo zasnuje na angažiranju slehernega svojega člana. Zato se resneje, kakor kdajkoli doslej, postavlja vprašanje vloge članstva v osnovni organizaciji zveze sindikatov. Opozorila, da se aktivnost osnovne organizacije opredeljuje v glavnem samo na aktivnost njenega izvršnega odbora, neredko samo na predsednika, kažejo, da ni bilo zadostno poudarjeno, da se v takih sredinah izvede odločna akcija za radikalno spremembo metode dela. S tem bi premostili ogromen razkorak med zelo obsežno aktivnostjo organov zveze sindikatov na višjih nivojih organiziranja in pasivnostjo delavcev v številnih osnovnih organizacijah.

Zaradi neustreznosti organiziranosti, metod in oblik ter vsebine dela, kakor tudi zaradi pasivnosti največjega dela članstva, je eno od vprašanj, ki morajo biti v ospredju v naših predkongresnih pripravah v letu 1982, akcijska sposobnost zveze sindikatov, še predvsem osnovne organizacije. V mnogih sredinah, na primer, še ni osvojen pomen sindikalnih grup, podružnic in drugih oblik aktivnosti, čeprav so take oblike dela mnogokje pokazale dobre rezultate. Zato bi morali izhajati iz tega, da v predkongresnih pripravah izvedemo akcijo, da kongrese in konference zveze sindikatov v republikah in pokrajinah in IX. kongres Zveze sindikatov Jugoslavije, niti ena osnovna organizacija ne pričaka brez sindikalnih grup ali podružnic, kot predpostavke polne angažiranosti članstva.

V družbi imamo dovolj političnih stališč, toda njihovo uresničevanje je odvisno od ljudi. Smo pred volitvami delegatov za skupščinski sistem, pa tudi v zvezi sindikatov. Kakšne ljudi predlagati in voliti? — Odločilnega pomena za razvoj samoupravljanja in političnega sistema je ustvarjanje delavske večine v institucijah političnega sistema. Izgleda, kakor da bi bilo to načelo zapobljeno. Sodeč po številu delavcev v posameznih institucijah in organih, je najbrž to vprašanje tudi v sindikalnih vodstvih. Pred nami so volitve delegatov in delegacij v skupščinskem sistemu, v katerih smo nosilci kandidiranja v združenem delu, kakor tudi za delegate zveze sindikatov. Zaradi tega smo tudi mi odgovorni, da ustvarimo delavsko večino v obeh strukturah.

Glede na to, da predkongresna aktivnost pomeni tudi pripravo za volitve novih ljudi v organe zveze sindikatov, moramo dati podporo tistim ljudem, katerim delavci izkazujejo zaupanje. Odgovorne in zapletene naloge, ki so pred družbo in pomembna vloga, ki jo ima pri njihovem reševanju sindikat, zahtevajo, da sindikalne organizacije volijo v svoja vodstva ljudi, ki so dorasli tem nalogam, poštene, odločne, hrabre, borbene in odgovorne, pripravljene, da z entuziazmom organizirajo sindikalno akcijo, v kateri bodo prevladovali delavci. Delavcem niso potrebni demagogi, revolucionarji z besedami, kritizerji, oportunisti ali karieriisti. Delavcem so potrebni taki ljudje, ki bodo živeli z njimi in za njih, a ne od njih, za sindikat, a ne od sindikata.

Tudi delavci v skladišču so s pravilno in hitro izbiro ogrođja pripomogli k doseganju plana TOZD Profilarne (Foto S. Kokalj)

NOVICE IZ SINDIKALNIH ORGANIZACIJ

TOZD STROJNE DELAVNICE

Na peti redni seji izvršnega odbora osnovne organizacije sindikata TOZD Strojne delavnice, ki je bila v torek, 24. novembra, so najprej pregledali izvrševanje sklepov in ugotovili, da so v celoti izvršeni.

Pregledali so seznam sodelavcev, ki že dalj časa bolujejo in razdelili finančno pomoč, vendar med njimi ni socialno ogroženih delavcev.

Letna konferenca osnovne organizacije bo 23. januarja 1982, ki se je naj udeležijo vsi člani kolektiva. Ker polovici članov izvršnega odbora poteče mandat, morajo SDS predlagati nove. Na konferenco bodo povabili tudi vse v letu 1981 upokojene sodelavce in jih obdarili.

Ker komisija in referent za šport ne delajo, jih bodo morali razrešiti in imenovati nove.

Ob zaključku mandatne dobe bodo člani predsedstva ZSMS nagradili s knjigami. Za tretjo akcijo zbiranja starega železa so osnovni organizaciji ZSMS namenili 5.000 din za osvežilno pijačo.

TOZD VALJARNA ŽICE IN PROFILOV

V petek, 27. novembra, so se člani izvršnega odbora osnovne organizacije sindikata TOZD Valjarne žice in profilov zbrali na osmi redni seji.

26. decembra bodo organizirali dan upokojenih sodelavcev. Za pripravo tega večera in daril za upokojene sodelavce so zadolžili več članov odbora.

Dogovorili so se tudi za organizacijo občnega zbora, ki naj bi bil 19. februarja. Potrdili so predlagani dnevi red za občni zbor in nove kandidate za predsednika, namestnika, tajnika in blagajnika izvršnega odbora. Ostale članse izvršnega in nadzornega odbora naj izvolijo SDS po vseh petih izmenah.

Naročili bodo pet rokovnikov, ker je v njih objavljeno gradivo o zaključnih bilancah. V klub samoupravljalcev so imenovali svojega predstavnika, sodelavcu-upokojencu so zaradi nizke pokojnine odobrili 2.500 din denarne pomoči in za pomoč zanj zaprosili tudi izvršni odbor konference sindikata Železarne.

Zaradi pogostih in težkih nezdov temeljni organizaciji so zahtevali, da se ponovno ustanovi rešilna postaja v bližini TOZD Valjarne žice in profilov.

Razpravljali so o izletih in o finančni sodelitvi posameznikov.

Na naslednji seji bodo pregledali predlagane kandidate za nov izvršni in nadzorni odbor.

Ob novem letu bodo vsem sodelavcem, ki že dalj časa bolujejo, poslali čestitke in po možnosti socialno pomoč.

TOZD PLAVŽ

Izvršni odbor osnovne organizacije TOZD Plavž je imel redno sejo 7. decembra.

Sklenili so, da bo občni zbor osnovne organizacije 30. januarja. Na občnem zboru naj bi bila kandidacijska konferenca za zbor združenega dela in delegacije samoupravnih interesnih skupnosti.

Potrdili so predlog kandidacijskega odbora družbenopolitičnih organizacij TOZD Plavž za novi izvršni odbor, predloge pa naj obravnavajo vse SDS.

Posamezne referente so zadolžili, da pripravijo poročila o svojem delu za občni zbor, za upokojene sodelavce pa bodo pripravili skromna darila.

Petim sodelavcem so odobrili denarno pomoč in nogometnemu klubu namenili 1.000 din za njegovo delovanje.

V klub samoupravljalcev so delegirali svojega člana in podali mnenje na pritožbo sodelavca o prenehanju delovnega razmerja.

Železarski globus

ZDA

Agencija za zaščito okolja je pred kratkim objavila študijo, katera med drugim navaja, da se bo v prihodnjih dveh letih znatno zmanjšala sedanja razlika med ceno jeklenega odpadka in železove gobe, in sicer v korist slednje. Zato študija tudi predvideva, da se bo sedanja letna poraba železove gobe v ZDA povečala od milijon ton na štiri milij. ton do leta

ČESTITAMO

Milan Ropret — sodelavec raziskovalnega oddelka je 11. decembra diplomiral na I. stopnji fakultete za naravoslovje in tehnologijo — smer metalurgija in si pridobil naziv »inženir metalurgije«.

Stane Repovž — sodelavec splošnega sektorja je 18. decembra diplomiral na pravni fakulteti in si s tem pridobil strokovni naziv »diplomirani pravnik«.

Obema sodelavcema iskreno čestitamo in jima želimo veliko delovnih uspehov in osebnega zadovoljstva.

ČESTITKE VOJAKOV

Vsem sodelavcem TOZD in delovnih skupnosti železarne Jesenice želimo veliko sreče, zdravlja in veselja, ter mnogo delovnih uspehov.

vojak-graničar
Jože Babič

Uredništvu Železarja in vsem delavcem Železarne želita srečno, zdravo in uspešno polno novo leto 1982
vojaka-železarja
Sašo Jakšič in Drago Mlinarec iz Škofje Loke

PREDČASNO SO IZPOLNILI LETNE PROIZVODNE PLANE

(Nadaljevanje s 1. strani)

nih jekel, zato pa več brušenih in vlečenih jekel, ki so dražja. To je tudi eden od konkretnih akcijskih ukrepov za ustvarjanje večjega dohodka. Z dodatno predelavo polizdelkov slabše kvalitete so izboljšali tudi izplen za 1,6%. Pri tem je treba poudariti, da so pogoste predvsem površinske napake, kar ni krivda slabega dela v valjarni, ampak slabih delovnih pogojev v jeklarni. Znatno nižji od planiranih so tudi stroški proizvodnje in poraba energije na tono proizvoda.

Razen planirane proizvodnje so dosegli dohodek tudi v storitvah za domače naročnike. Pravočasno so dosegli tudi plan izvoza. V temeljni organizaciji poudarjajo, da s tem niso zadovoljili vseh potreb kupcev, predvsem zaradi pomanjkanja polizdelka določenih kvalitet in preobremenjenosti z naročili zlasti v drobnih dimenzijah pri vlečenih in brušenih jeklih. Kljub vsem ukrepom in naporom za povečanje proizvodnje so naročila znatno večja od realnih možnosti.

V temeljni organizaciji tudi poudarjajo, da so bili v velikih težavah zaradi slabe preskrbe s polizdelki, tako glede količine kot glede kvalitete. Zlasti z dobavo polizdelka iz Štir niso zadovoljni, ker ne izpolnjujejo medsebojnih obveznosti v

okviru SOZD Slovenske železarnice. Kaže, da tudi naslednje leto ne bo nič boljše.

Da bi čimbolj izkoristili obstoječe kapacitete so korigirali tudi normative delovnih nalog. Pestil jih predvsem velika bolezenska odsotnost, ki je tudi med najvišjimi v Železarni in ki je značilna za tiste temeljne organizacije, kjer je zaposlenih veliko žensk. Opazno je zmanjšanje poškodb pri delu.

V prihodnje želijo izboljšati tudi kadrovske strukture zaposlenih s šolanjem ob delu in z izbiro ustreznih kadrov. To je zelo pomembno, saj potrebujejo dobre delavce, ker ne težijo k povečanju tonaže, ampak predvsem k izboljšanju kvalitete proizvodnje. Možnosti za še boljše rezultate v prihodnjem letu vidijo predvsem v boljši izkoriščenosti obstoječih kapacitet in v izboljšanju kadrovske strukture. Med akcijske ukrepe za povečanje proizvodnje v 1982. letu pa štejejo tudi nadaljnje zmanjšanje zastojev in boljšo delovno in tehnološko disciplino.

V preteklosti so premalo vlagali v obnovo starih in izgradnjo novih visoko produktivnih kapacitet. V prihodnje bodo temu posvetili več pozornosti, le tako šodo lahko dosegli višjo produktivnost, višjo stopnjo predelave in boljšo kakovost izdelkov. Doseči hočejo višjo rast

dohodka predvsem z dvigom produktivnosti in ne s povečanjem cen, kot se je to delalo v preteklosti. Tudi v sodelovanju s TOZD Valjarna žice in profilov pri osvajanju tehnologije za izdelavo proizvodov, po katerih je večje povpraševanje, vidijo precej možnosti za povečanje dohodka. Tako bodo lahko opuščali proizvodno nerentabilnih izdelkov in uvajali proizvodnjo novih rentabilnejših. Sodelovanje s TOZD Valjarna žice in profilov je že dalo nekaj dobrih rezultatov. Predvsem pri valjanju polizdelkov v nižjih tolerancah in pri uvajanju proizvodne šestoglatih profilov.

Nezadovoljstvo pa povzroča nagajevanje, ki ni v skladu z rezultati dela. V oktobru so dosegli najvišjo proizvodnjo v zadnjih petih letih, rezultat tega pa je bila za 3% nižja stimulacija v tem mesecu. Dohodkovni odnosi v Železarni niso vzpodbudni, pravijo v tej temeljni organizaciji, temeljijo na administrativnih odnosih, ne pa na rezultatih dela. Sistem dohodkovnih odnosov je treba dograjati, da bodo ekonomsko bolj učinkoviti. TOZD Jeklovlek dosega najvišjo pozitivno razliko med lastno in prodajno ceno svojih izdelkov v Železarni, ki je večja zato, ker lastno ceno stalno znižujejo, vendar se jim to pri osebnem dohodku kaj malo pozna.

PROGRAMSKA IZHODIŠČA »ŽELEZARJA« ZA LETO 1982

V prizadevanjih za nadaljnje podružbljanje našega tednika ŽELEZAR letos prvič predlagamo delavcem temeljnih organizacij združenega dela in delovnih skupnosti naše železarne v razpravo programsko izhodišča za oblikovanje glasila v letu 1982. Naša uredniška politika sloni na doslednem uresničevanju temeljne vsebinske zasnove glasila, ki jo je po javni razpravi opredelil delavski svet Železarnice, ki pa jo je zaradi izredno dinamičnega razvoja potrebno za vsako leto konkretizirati v programskih izhodiščih.

V ospredju uredniške politike v letu 1982 bodo predvsem orientacije:

- uresničevanje politike gospodarske in družbene stabilizacije,
- volitve v delegatske skupščine in
- kongresi zveze komunistov in drugih družbenopolitičnih organizacij.

Na področju uresničevanja politike družbene in gospodarske stabilizacije bo osrednja pozornost veljala uresničevanju poslovne politike in družbenih planov temeljnih organizacij združenega dela, delovnih skupnosti in delovne organizacije kot celote. V ta sklop sodi stalno spodbujanje varčevanja, dosledne tehnološke in delovne discipline in afirmacija vseh pomembnejših dosežkov na teh področjih. V okvir stabilizacijskih prizadevanj sodi tudi pospeševanje množične inventivne dejavnosti in znanstveno raziskovalnega dela na področju tehnologije, samoupravljanja in drugih področjih življenja in dela delavcev.

Ker brez dobrega samoupravljanja ni dobrega gospodarjenja bomo redno spremljali dejavnost samoupravnih organov v Železarni z vidika uresničevanja zakona o združenem delu in doslednega uveljavljanja socialističnih družbenoekonomskih odnosov ter posredovali vse pomembnejše informacije za samoupravno odločanje. Zajemali in pospeševali bomo tudi povratne informacije in si prizadevali, da bo glasilo odprta tribuna, v kateri mora priti do polnega izraza pluralizem konkretnih družbenih interesov delavcev.

Osrednja pozornost bo še naprej veljala krepitvi in nadaljnjemu razvoju dohodkovnih odnosov in delitve osebnega dohodka po delu in rezultatih dela, kar mora postati osnova za rast produktivnosti dela kot ključnega vprašanja našega napredka. Zato mora iz novinarskih sporočil izžarevati humano poudarjanje dela in rezultatov dela kot osnovnega merila vrednosti človeka v naši družbi.

Prizadevanja uredništva bodo usmerjena v to, da bodo delavci TOZD in delovnih skupnosti pravočasno in vsestransko obveščeni o tistih dogajanjih v TOZD, delovnih skupnostih, SOZD Slovenske železarnice, krajevnih skupnostih, občini in širši družbeni skupnosti, ki so pomembna za njihovo delegatsko odločanje, da bodo dejansko postajali poglobljeni dejavniki v samoupravnem informiranju, kot začetek in konec informativnih procesov.

V glasilo bomo vnašali čim več razredno angažiranih uvodnikov, komentarjev in razgovorov. Nadaljevali bomo z rubriko Predstavljamo vam..., v kateri bomo izmenično predstavljali predstavnike samoupravnih organov, družbenopolitičnih organizacij, delegate in vzorne delavce ter novatorje in racionalizatorje.

Iz pregleda sestankov samoupravnih delovnih skupin morajo biti razvidne vse pobude in interesi delavcev, da bi tudi na ta način prodrl v sfero samoupravnega dogovarjanja, sporazumevanja in odločanja. S tem bi pomagali tudi premoščati občutek nekaterih delavcev, da se njihova beseda premaloliši in ne upošteva.

Bolj kot doslej morajo biti v glasilu prisotne informacije o delu, rezultatih in problemih vseh delovnih organizacij SOZD Slovenske železarnice, kakor tudi dejavnost skupnih služb SOZD Slovenske železarnice. S tem ciljem bomo tudi povzemali pomembnejša sporočila iz glasil delovnih organizacij SOZD Slovenske železarnice, da bi tako kar najbolje spoznali tudi utrip ostalih delovnih kolektivov SOZD Slovenske železarnice.

Bolj redna morajo biti tudi sporočila o delu osnovnih organizacij zveze sindikatov in tovarniške konference osnovnih organizacij zveze sindikatov Železarnice, kakor tudi koordinacijskega sveta sindikatov pri SOZD Slovenske železarnice. V sodelovanju s sindikatom si bomo prizadevali, da bodo znotraj sindikalnih organizacij začeli delovati informativni za boljši pretok informacij.

Rubrika Mladi o sebi, svojih problemih, nalogah in perspektivah mora postopno postajati bolj kritično angažirana in mobilizatorska. Iz nje mora izhajati večja spodbuda za vsebinsko bolj poglobljeno delo osnovnih organizacij ZSMS in njihovega vključevanja v delegatski sistem.

V glasilu bomo namenili pozornost tudi delovanju in problemom krajevnih skupnosti, občinskih družbenopolitičnih organizacij, družbenih in društvenih organizacij.

Tudi vnaprej bomo spremljali kulturni razvoj, spodbujali kulturne potrebe in interese, pa tudi kritično spregovorili o kulturni tvornosti v občini.

Redno bomo spremljali tudi športno-rekreativno dejavnost v Železarni in v občini, tudi z bolj kritičnim pristopom in pospeševanjem aktivnosti, ki so povsem zamrle ali le životarije.

V rubrikah Tehnični feljton in Železarski globus bomo bralce seznanjali s tehničnimi in znanstvenimi dosežki v svetu, s posebnim poudarkom na železarstvu.

Tudi v bodoče bomo objavili najzanimivejše informacije o delu in življenju Slovencev na avstrijskem Koroškem, ki nam jih posreduje SINDOK — slovenski informativno-dokumentarni center v Celovcu.

V glasilo bomo vključevali tudi aktualne prispevke šolskih novinarov in literarnih krožkov, oziroma članov teh krožkov, ker ima to poleg informativnega značaja tudi dolgoročno politiko v pogledu stalnega razširjanja števila zunanjih sodelavcev — dopisnikov, saj so med njimi naši bodoči železarji, delegati, družbenopolitični delavci, ki nam bodo čez nekaj let pomagali oblikovati naše glasilo.

LISTI, kulturno umetniška priloga Železarja, ki jo ljubiteljsko ureja kulturno umetniški klub pri DPD Svoboda Tone Cufar Jesenice, bodo oblikovani že na opredeljeni in ustaljeni vsebinski zasnovi. Izdali bomo štiri številke.

Še naprej bomo razširjali število zunanjih sodelavcev — dopisnikov, predvsem iz temeljnih organizacij združenega dela in delovnih skupnosti Železarnice in jim z različnimi oblikami sodelovanja pomagali dvigniti njihovo novinarsko raven.

V letu 1982 bo izšlo 52 števil Železarja v poprečnem obsegu 20 strani in poprečni nakladi 10.400 izvodov.

Predlagamo, da o predlogu programskih izhodišč Železarja za leto 1982 razpravljajo družbenopolitični aktivni v TOZD in delovnih skupnostih ali drugi samoupravni organi, predvsem pa izvršni organi družbenopolitičnih organizacij in pripombe, dopolnila ali predloge pošljejo na uredništvo Železarja do 15. januarja 1982. O pripombah in predlogih bo razpravljal odbor za informiranje in jih upošteval pri dokončnem oblikovanju programske zasnove Železarja za leto 1982.

TOZD ŽIČARNA DO 18. DECEMBRA 54.600 TON

V petek, 18. decembra, so bile izdelane zadnje količine vlečene žice za izvršitev planskih obveznosti TOZD Žičarna za leto 1981. Z gospodarskim načrtom predvidena skupna proizvodnja vlečene žice v količini 54.600 ton je bila dosežena in bo do konca leta presežena za 1.500 ton. Čeprav je dosežena proizvodnja precej nižja od dosežkov v preteklih letih, pa predstavlja glede na pogoje, v katerih je potekal proizvodni proces, vendarle uspeh, ob katerem čutimo zadovoljstvo in istočasno spodbudo za izvrševanje planskih obvez v letu 1982.

Ob sprejemanju gospodarskega načrta za leto 1981 smo se zavedali, da v danih pogojih tudi po količini manj zahtevnega plana ne bo lahko izpolniti. V kvalitetnem asortimentu so se pojavile večje obveze predvsem pri EPP žici, žici iz avtomatnih jekel in žici v palicah, katere smo ocenjevali kot uresničljive glede na

stanje proizvodnih naprav in delovno pripravljenost v TOZD Žičarna. Izvrševanje sprejetega plana pa je pokazalo, da je težko predvideti vnaprej vse faktorje, ki med letom vplivajo na doseganje postavljenih ciljev.

Z namenom, da bi se čimbolj angažirali na področjih, kjer so se pojavile težave, smo med letom sprejeli program stabilizacije in ukrepov za realizacijo izvoznih obveznosti.

V trenutku, ko smo dosegli osnovni cilj, to je izvršitev plana skupne proizvodnje, lahko ugotovimo, da smo dosegli tudi večino v stabilizacijskem programu postavljenih ciljev. Tako smo sami dosegli proizvodnjo več kot 5.000 ton VAC žice, skupno z Negotinom pa celo 6.000 ton. Od tega smo izvozili približno 2.400 ton v ČSSR, ostalo pa prodali na domačem tržišču.

Pocinkane žice bomo izdelali znatno več kot planiranih 6.600 ton, saj smo v zadnjih dveh mesecih zaradi izvoznih obveznosti obratovali na vse tri linije. S tem smo tudi uspeli izpolniti obveznost 1.200 ton pocinkane žice za Italijo.

Žice v palicah bo izdelane skoraj 5.000 ton in do konca leta bomo izpolnili tudi naročilo za izvoz 123 ton avtomatne žice v palicah za Vzhodno Nemčijo.

Doseženi izplen bo skoraj za odstotek boljši od planiranega, prav tako so specifične porabe butana, cinka, solne kisline in votlic pod planiranimi normativi, storilnost pa je v porastu v primerjavi z lanskimi dosežki, čeprav je bil proizvodni program zahtevnejši. Na rast storilnosti je vplivala tudi rekonstrukcija vlečnih strojev za izdelavo VAC žice, katere smo združili z navojnimi stroji.

Poslovno tehnično sodelovanje s podjetjem Tehnoistok iz Negotina je pokazalo dobre rezultate pri izvrševanju izvoznih obveznosti, saj bi jih sami izpolnili le 50 odstotno.

Vseh ciljev žal ne bomo dosegli, ker so bile težave le prevelike in kljub prizadevanjem nam ni uspelo izvršiti plana proizvodnje patentirane žice. Pri tem tudi nismo izvršili izvoznih obveznosti, saj smo prejeli naročila le za 600 ton. Prav tako smo krepko zaostali za planom pri izdelavi žice iz avtomatnih jekel. Vzrok za nedoseganje je premajhna dobava TVŽ, oziroma premalo odlitnega jekla v ustrezni kvaliteti. Svoj delež pa so prispevale že tehnološke težave v pripravi žice za vlečenje in pri termični obdelavi.

Zaradi desortirane zaloge je bilo večkrat zelo težko pripraviti program za patentirnico, kjer smo imeli v tem letu kar 750 ur zastojev zaradi pomanjkanja žice.

Precejšnji del težav smo uspeli kompenzirati z dobrim delom, kadar so bili zagotovljeni vsi osnovni pogoji, zato lahko rečemo, da je uspeh rezultat prizadevanj vseh, ki so neposredno sodelovali pri izvrševanju planskih nalog, tako delavcev v TOZD Žičarna, v sosednji TOZD Hladna valjarna Jesenice in vzdrževalcev hladne valjarne — žičarne.

PLAVŽARJI 160.000 TON GRODLJA

V petek, 18. decembra, je TOZD Plavž dosegla letni plan proizvodnje 160.000 ton grodlja. Če ne bo prišlo do takih nepredvidenih težav, bodo do konca leta izdelali še okoli 7000 ton grodlja. V tem primeru bodo v decembru že drugič v letošnjem letu dosegli mesečno proizvodnjo 15.000 ton grodlja.

Rezultati so glede na lansko leto ugodni. Ker pa je dosežena količina grodlja odvisna tudi od lastnosti rude in od različnih sestavin, ki jih vsebuje, so doseženi rezultati med seboj težko primerljivi. Zaradi dobave rude z različnimi lastnostmi, je treba spreminjati tudi tehnologijo taljenja. Pred uporabo nove rude vedno opravijo laboratorijske poizkuse in šele potem preidejo na proizvodnjo v plavžih. Sodelujejo tudi z Metalurškim inštitutom in z Univerzo v Ljubljani.

V TOZD Plavž dosegajo kljub zastarelosti in iztrošenosti naprav spodbudne rezultate. Tako izdelajo na kvadratni meter preseka talilnika 26 do 30 ton grodlja v 24 urah. Drugod v Jugoslaviji se ta količina giblje med 24 in 26 ton. V Zenici, kjer imajo novo peč z neprimerno sodobnejšimi napravami in z 2700 kubičnimi metri koristne prostornine, dosegajo približno enake rezultate. Tudi aglomeracija, ki je sozazerno nova, je s 30 tonami sintra na kvadratni meter v enem dnevu najbolj produktivna pri nas, čeprav zaradi manjše proizvodnje ne dela s polno zmogljivostjo. Pestijo jih tudi različne težave. Že vse leto jim primanjkuje kisika. Kavper 5 je v remontu že od septembra, tako da ne morejo vzdrževati potrebne temperature zraka. Plavž I je že zelo dotrajan, kritična je predvsem obzidava peči. Zaradi tega imajo velike toplotne izgube, kar se odraža v večji specifični porabi kokska na tono grodlja. Nazadnje je bila ta peč v remontu 1975. leta. Do sedaj so od enega generalnega remonta do drugega v eni peči naredili od 250 do 300 tisoč ton grodlja. V tej kampaniji pa so v plavžu I naredili že 562 tisoč ton grodlja. Predvidevajo, da bodo do remonta izdelali približno 590 tisoč ton grodlja. Od remonta, ki bo v marcu naslednje leto, pričakujejo, da bo proizvodnja na plavžu povečala na približno 100 tisoč ton grodlja letno. Na peč II je bil zadnji remont v letu 1977, naslednji pa bo čez dve leti.

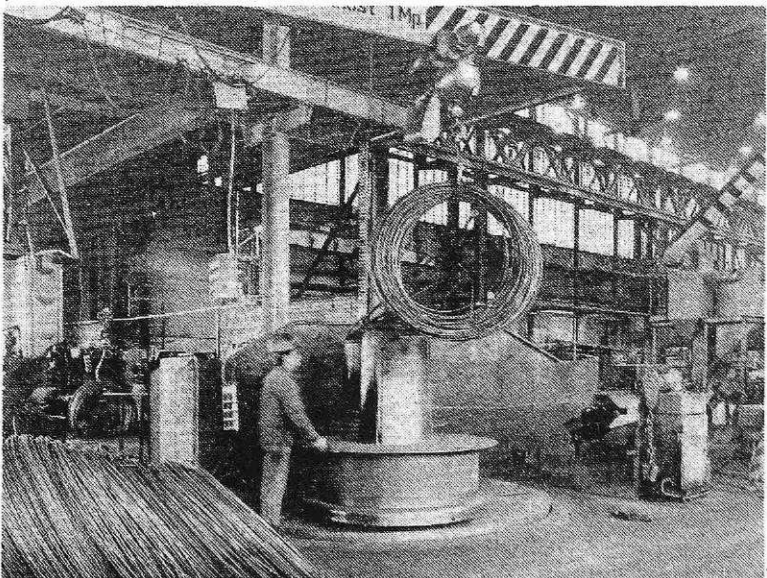
Težave so tudi v aglomeraciji. Sideritna ruda, ki jo dobivajo iz ljubljanskega rudnika, ima neprimerno granulacijo. Zato imajo težave z mletjem rude in izdelani sinter nima zahtevane termostabilnosti v jašku visoke peči. Tako nastajajo še dodatne težave. Peč ne sprejme zadostne količine zraka. Steber osipa v peči je slabo prepusten za redukcijske pline. Tudi vetrila so dotrajana in maksimalni dovoljeni tlak vpihanega zraka je znatno nižji kot bi moral biti. Dotrajane so še druge naprave na peči (vsiplni vozovi, poševna dvigala), zato sta obe peči pogosto obratovali z reducirano količino zraka ali s prekinitvami. V TOZD Plavž pravijo, da bi dosegli kakih 2000 ton višjo proizvodnjo, če omenjenih težav ne bi bilo.

Peči zakladajo tudi s talilniškimi odpadki. To je zaradi vsebnosti železa ugodno, toda ti odpadki vsebujejo sestavine, ki povzročajo nastanek težko tekočih žlinder.

TOZD Plavž za svoje delo potrebuje ogromne količine materiala. Tako letno iztvorijo okoli 280 do 300 tisoč ton rude, 140 tisoč ton kokska in okoli 60 tisoč ton apnenca.

Pravijo, da nimajo več kadrovskih problemov kot včasih. Primanjkuje jim delavcev, toda situacija se izboljšuje. Letos so imeli eno težjo nesrečo pri delu in nekaj manjših. Delo je nevarno zaradi plavžnega plina in zaradi možnosti opeklin. Da bi preprečevali nesreče, organizirajo seminarje iz higiensko-tehničnega varstva za ravnanje s plini, kisikom in podobno.

Za prihodnje leto planirajo proizvodnjo samo 150 tisoč ton grodlja zaradi remonta na plavžu I. Poudarjajo, da bodo plan izpolnili le, če bodo imeli na razpolago dovolj surovin, predvsem rude in kokska. Tega je trenutno dovolj, ne vedo pa, kako bo v prihodnje. Dobava surovin je čisto kampanjska, saj jih ne dobijo redno ali pa vsaj ne v zadostnih količinah.

V TOZD Jeklovlek (Foto I. Kučina)

ANALIZA PROIZVODNIH STROŠKOV ZA MESEC NOVEMBER

Proizvodni stroški v mesecu novembru so bili nižji od načrtovanih za 38,3 milijona dinarjev. Večji del te vsote odpade na nižje cene nabavljenega vložka, na nižje stroške pa je vplivalo tudi dobro delo, saj so nekatere temeljne organizacije presegle planske obveznosti, izboljšale izplene ter zmanjšale porabo materiala ter energije.

Temeljna organizacija Plavž je v mesecu novembru presegla planirane stroške za 9,9 milijona dinarjev. Stroški vložka na pečeh so bili nižji od planiranih za 0,3 milijona dinarjev, oziroma za 27,21 din/t. stroški koksa pa so bili višji od planiranih. Višji so tudi predelavni stroški predvsem zaradi višjih stroškov za OD, stroškov materiala na delovni nalog ter stroškov za remonte.

Aglomeracija planirane proizvodnje ni dosegla, zato so bili tudi predelavni stroški višji od planiranih. Stroški vložka pa so bili nižji zaradi spremembe asortimenta.

Temeljna organizacija Jeklarna je planirane stroške presegla za 14,4 milijona dinarjev. SM Jeklarna je izpolnila planske mesečne obveznosti 96,2 %, proizvodni stroški pa so bili višji od planiranih za 11,9 milijona dinarjev. Zaradi večje porabe starega železa in večje porabe kovinskih dodatkov, so bili stroški vložka za 2,4 milijona dinarjev nižji od predvidenih. Vendar pa so bile obremenitve s strani valjarne v višini 5,3 milijona dinarjev, tako da so bili stroški vložka za 2,9 milijona dinarjev višji od planiranih. Stroški predelave so bili višji od planiranih za 9 milijona dinarjev, predvsem zaradi večje porabe opeke za popravila peči in večje porabe sintere magnezija, višjih stroškov za OD ter stroškov vzdrževanja in energije.

V elektrojeklarni je bila planirana proizvodnja dosežena 94,3 %, proizvodni stroški pa so bili višji za 0,3 milijona dinarjev. Spremenjen asortiment proizvodnje in večja poraba starega železa namesto surovega, so stroške vložka znižali za 47,3 milijona dinarjev. Slabši izplen ter obremenitve valjarne so to znižanje stroškov zmanjšali za 6 milijona dinarjev. Zaradi slabšega asortimenta je bila vrednost proizvodnje manjša za 41,9 milijona dinarjev. Stroški predelave pa so bili nižji od planiranih za 0,3 milij. dinarjev.

Naprava za kontinuirano vlivanje jekla je imela 6,6 milijona dinarjev višje proizvodne stroške v primerjavi s planiranimi, predvsem zaradi izredno visoke porabe materiala na delovni nalog (5,8 milijona dinarjev).

PTO oddelek je imel nižje stroške od načrtovanih zaradi 620 t izkopanega starega železa, ki so oddelku priznane kot proizvodnja.

Temeljna organizacija Livarna je imela v mesecu novembru za 0,9 milijona dinarjev nižje stroške od načrtovanih in sicer v vseh treh oddelkih.

Temeljna organizacija Valjarna bluming štekel je planirane stroške znižala za 1,5 milijona dinarjev. Stroški vložka so bili nižji od planiranih za 3,2 milijona dinarjev. Zaradi nižjih izplenov na blumingu za 2,2 % in štekelu za 0,1 % so se stroški vložka zvišali za 5,9 milijona dinarjev v primerjavi s planiranimi. Obremenitve s strani TOZD HVB in TOZD HV Jesenice so stroške vložka zvišali za 3,1 milijona dinarjev; manj priznane legirane rude pa je povzročilo 1,8 milijona dinarjev višje stroške. Na račun TO Jeklarna se je temeljna organizacija razbremenila za 8,5 milijona dinarjev (II. a kvaliteta ter nižji izplen na blumingu). Prodaja pločevine III. a kvaliteta ter odobritve TO HVB za boljše doseženi izplen na liniji za pripravo trakov, so stroške vložka zmanjšali za 5,5 milijona dinarjev. Nižje cene nabavljenega vložka so stroške vložka znižali še za 4,9 milijona dinarjev. Skupno znižanje stroškov na vložku je bilo 8,1 milijona dinarjev.

Stroški predelave so bili višji od planiranih za 6,3 milijona dinarjev, predvsem zaradi nižje proizvodnje, nižjih stroškov za OD, stroškov materiala na delovni nalog ter stroškov energije.

Temeljna organizacija Valjarna žice in profilov je v mesecu novembru dosegla 7,4 milijona dinarjev nižje stroške od načrtovanih. Stroški predelave so bili nižji za 4,2 milijona dinarjev – nižji stroški rezervnih delov, energije ter stroškov vzdrževalnih temeljnih organizacij.

Tudi stroški vložka so bili nižji od planiranih za 3,2 milijona dinarjev. Manj doseženih dobropisov za odpadke – 0,5 milijona dinarjev – ter porabe t.i. lastnega vložka gredic kvadrat 55 mm – 1,3 milijona dinarjev, so stroške vložka zvišali za 1,8 milijona dinarjev. Nižje cene gredic iz kontiliva so planirane stroške vložka znižali za 4,5 milijona dinarjev. Za 0,7 milijona dinarjev nižje stroške pa so dosegli z boljšim izplonom (0,6 %) ter s preklasifikacijami.

Temeljna organizacija Valjarna debele pločevine je v tem mesecu presegla količinski plan ter pri tem dosegla 7,4 milijona dinarjev nižje stroške od planiranih. Nižji so bili stroški predelave – stroški pomožnega materiala, stroški materiala na delovni nalog, stroški obremenitev TO Remontnih delavnic in TO Transport, kakor tudi stroški vložka v višini 0,7 milijona dinarjev – boljši izplen za 0,4 % ter nadplanski dobropisi. Nižje cene nabavljenih

slabov so stroške vložka znižali še za 4,1 milijona dinarjev.

V mesecu novembru je temeljna organizacija Hladna valjarna Bela dosegla 24,1 milijona dinarjev nižje stroške od planiranih. Stroški vložka so bili nižji od načrtovanih. V TO Bluming štekel in TO Jeklarna so se razbremenili za 2,9 milijona dinarjev. Z boljšim izplonom so stroške vložka znižali za 5,4 milijona dinarjev, sprememba asortimenta pa je stroške vložka znižala za 20,2 milijona dinarjev. Nižje cene nabavljenega vložka so znižanje stroškov vložka povečali še za 13,7 milijona dinarjev. V skupnem znesku je temeljna organizacija dosegla 41,8 milijona dinarjev nižje stroške vložka od planiranih.

Stroški predelave so bili višji od planiranih za 17,7 milijona dinarjev – višji stroški za OD, stroški pomožnega materiala in orodja, višji fiksni stroški ter stroški storitvenih temeljnih organizacij.

Temeljna organizacija Hladna valjarna Jesenice je dosegla 16,8 milijona dinarjev nižje stroške od načrtovanih. Stroški vložka so bili nižji od predvidenih za 1,1 milijona dinarjev – boljši izplen za 1,55 % ter poročana drugo kvaliteten TVT in reklamacije. Nižje cene nabavljenih TVT so stroške vložka znižali še za 14,5 milijona dinarjev. Nižji od načrtovanih so bili tudi predelavni stroški.

Temeljna organizacija Žičarna je planirane stroške presegla za 0,2 milijona dinarjev. Stroški predelave so bili nižji za 1,3 milijona dinarjev zaradi preseganja plana za 8,4 % ter manjše porabe. Stroški vložka so bili višji od načrtovanih za 5,1 milijona dinarjev. Boljši izplen za 1,43 % je sicer planirane stroške vložka znižal za 1,5 milijona dinarjev, toda sprememba asortimenta zaradi izvoza VAC in pocinkane žice je stroške vložka zvišala za 6,6 milijona dinarjev. Nižje cene nabavljene žice pa so to zvišanje stroškov vložka znižale za 3,6 milijona dinarjev. Zvišanje stroškov vložka je bilo tako v višini 1,5 milijona dinarjev.

Temeljna organizacija Profilarna je dvanajstino letnega plana presegla za 1,2 % ter pri tem dosegla za 3,8 milijona dinarjev nižje stroške od planiranih. Stroški vložka so bili nižji od predvidenih za 1,2 milijona dinarjev zaradi boljšega izplena za 3,6 %, ter za 1 milijon dinarjev zaradi nižje cene nabavljenega vložka. Tudi predelavni stroški so bili nižji od planiranih za 1,6 milijona dinarjev zaradi preseganja plana ter manjše porabe.

Temeljna organizacija Vratni podboji je planirane stroške presegla za 2,5 milijona dinarjev. Stroški vložka so bili nižji od načrtovanih

zaradi boljšega izplena – 0,2 milijona dinarjev. Stroški predelave so bili višji od planiranih zaradi višjih stroškov za OD, stroškov materiala na delovni nalog, stroškov storitvenih temeljnih organizacij ter fiksnih stroškov.

Temeljna organizacija Jeklovlek je v mesecu novembru dosegla za 2,5 milijona dinarjev nižje stroške od načrtovanih. Stroški vložka so bili nižji od planiranih za 0,5 milijona dinarjev. Boljši izplen za 1,8 % je stroške vložka znižal za 0,8 milijona dinarjev, 0,3 milijona dinarjev višji stroški od planiranih pa so nastali zaradi spremembe asortimenta. Nižja cena nabavljenega vložka je stroške vložka znižala še za 0,3 milijona dinarjev. Stroški predelave so bili ravno tako nižji od planiranih za 1,7 milijona dinarjev in sicer pri stroških materiala na delovni nalog, orodju in embalaži ter pri stroških storitvenih organizacij.

Temeljna organizacija Elektrode je mesečne planske obveznosti presegla za 24 % ter pri tem dosegla za 4,7 milijona nižje stroške od načrtovanih. Stroški vložka so bili nižji od planiranih za 2,3 milijona dinarjev – 4,5 milijona dinarjev nižjih stroškov odpade na manjšo porabo surovin v valjane žice, slabši izplen pa je to znižanje zmanjšal za 2,2 milijona dinarjev. 0,1 milijona dinarjev nižji stroški vložka pa so bili zaradi nižje cene kupljene Emone. Stroški predelave so bili nižji od planiranih zaradi preseganja plana, manjše porabe ter neobračunane licence.

Temeljna organizacija Željalna je dvanajstino plana presegla za 2,6 % ter pri tem dosegla 0,4 milijona dinarjev nižje stroške od planiranih. Stroški vložka so bili višji od planiranih za 0,9 milijona dinarjev zaradi večje porabe domačega vložka. Boljši izplen za 1,1 % je stroške vložka zmanjšal za 0,2 milijona dinarjev, 0,7 milijona dinarjev pa odpade na nižje cene nabavljenega vložka. Stroški predelave so bili nižji od načrtovanih za 0,6 milijona dinarjev zaradi preseganja plana in manjše porabe.

Temeljne organizacije Strojne delavnice, Remontne delavnice, Vzdrževanje in Transport so planirane stroške presegle predvsem zaradi višjih stroškov za OD. Vrednost nedovršenih delovnih nalogov je v temeljni organizaciji Strojne delavnice ponovno narasla zaradi velikega števila nujnih vzdrževalnih del.

Temeljna organizacija Energetika je planirane stroške znižala za 0,5 milijona dinarjev predvsem zaradi večje proizvodnje vetril, tople vode, kisika ter manjše porabe mazuta.

Stroški delovne skupnosti za kadrovske, splošne zadeve in informiranje in delovne skupnosti za ekon. teh. kontr. in razisk. ter novogradnje so se gibali v okviru planiranih. Stroški delovne skupnosti za komercialne in finančne zadeve pa so planirano vsoto presegli predvsem zaradi razlik v ceni nabavljenega materiala.

FRANCIJU PIRCU V SPOMIN

Šestnajsti december je bil delovni dan, tak kot že mnogo drugih; kot vsak dan je tudi tega dne Franci Pirc med prvimi prišel na delo, saj se je obetal dolg delavnik, pozno v popoldanske ure.

Toda sredi dopoldneva se je njegov delovni dan in njegovo življenje izteklo na rokah sodelavcev, s katerimi je delil zadnjih pet delovnih let.

Smrt je prekinila njegovo izredno delovno življenje, saj je vedno videl le delo, katero je hotel temeljito in pošteno opraviti. Bil je za vedno komunist in so ga krivice in slabi odnosi do dela in družbene lastnine močno prizadele.

Veliko je deloval v družbenopolitičnih organizacijah, bil aktiven v sindikalni organizaciji in bil več let sekretar osnovne organizacije zveze komunistov.

Kot predsednik delavskega sveta ja skrbno in vestno pripravljaval in vodil seje delavskega sveta, pa tudi sestanke delovne skupine samskih domov, katere vodja je bil.

Mnogim železarjem je popestril letni dopust v Biogradu na moru, kjer je opravljal dela upravnika doma.

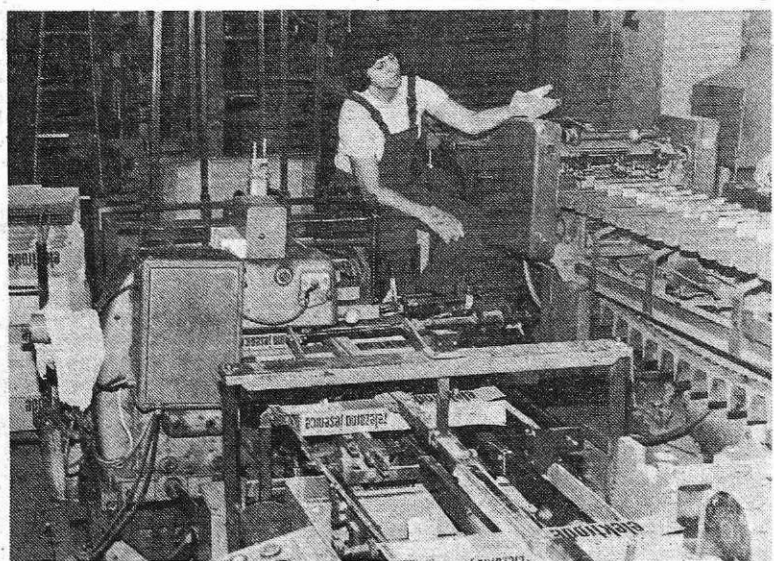
Čeprav ne zdrav, si je želel železarno zapustiti takrat, ko mu bodo delovna leta redno potekla.

Sodelavci in vsi ostali železarji, ki smo ga poznali, žalujemo za njim, zahvaljujemo se mu za njegov trud in ne najdemo pravih besed, s katerimi bi se mu oddolžili za njegovo delo v Železarni.

Ostal nam bo svetel vzor. Njegova pripadnost delu, na katerem je izgorel, pa bo naša vodila za bodočnost.

ZVIŠANJA – ZNIŽANJE NOVEMBER 81

TOZD	November	Jan. – November	Povprečno
Plavž	9.986.184	– 5.653.691	– 513.971
Jeklarna	14.338.432	– 25.739.821	– 2.339.983
Razlika v C kvalitet.	149.095	46.741.050	4.249.186
Jeklarna – skupaj	14.487.527	21.001.229	1.909.203
Livarna	– 945.791	– 11.252.380	– 1.022.944
Valj. bl. štekel	– 1.488.894	– 162.587.901	– 14.780.718
Valj. žice in prof.	– 7.371.690	– 82.085.781	– 7.462.344
Valj. deb. ploč.	– 7.446.870	– 81.917.715	– 7.447.065
HV Bela	– 24.109.194	– 311.153.062	– 28.286.642
HV Jesenice	– 16.830.099	– 136.481.907	– 12.407.446
Žičarna	172.412	– 22.733.037	– 2.066.640
Profilarna	– 3.801.625	– 12.561.468	– 1.141.952
Vratni podboji	– 2.591.339	– 6.622.494	– 602.045
Jeklovlek	– 2.518.861	– 15.303.548	– 1.391.232
Elektrode	– 4.794.263	– 52.212.053	– 4.746.550
Željalna	409.498	– 62.608	– 5.692
Strojne delavnice	190.255	– 9.375.053	– 852.277
Remontne delavnice	594.216	– 838.047	– 76.186
Vzdrževanje	1.250.187	– 968.684	– 88.062
Energetika	– 573.772	– 30.046.271	– 2.731.479
Transport	2.860.634	– 136.664	– 12.424
Železarna – skupaj	– 38.157.803	– 919.053.767	– 83.550.342

Strojno pakiranje elektrod (Foto I. Kučina)

TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI FELJTON

NAFTA V LETU 1980

Svetovna poraba se je v letu 1980 v primerjavi z letom 1979 zmanjšala za 131 milij. ton ali približno 4 % in je po letu 1977 spet padla pod tri milijarde ton, oziroma na 2.994 milijarde ton.

To zmanjšanje porabe gre predvsem na račun industrijsko razvitih držav, kajti samo ZDA so zmanjšale svojo porabo za 7 % oziroma za 61 milij. ton in s tem skoraj polovico prihranile. V odstotkih je najbolj zmanjšala porabo nafte v preteklem letu Velika Britanija in sicer za slabih 15 % oziroma iz 97,1 na 83,0 milij. ton. Tudi Zvezna republika Nemčija je z zmanjšanjem porabe za 11 % oziroma 16 milij. ton med tistimi državami, ki so uspele zmanjšati svojo porabo nafte.

V nasprotju s takšno situacijo in industrijsko razvitih deželah, pa se je v preteklem letu povečala potaba nafte predvsem v deželah v razvoju. Tako sta afriška in južnoameriška celina porabili v letu 1980 vsaka za okoli 3 % več nafte kot v letu 1979.

Se bolj jasno je razviden trend povečanja nafte iz primerjave med leti 1970 in 1980. Celotna svetovna poraba se je v tem

obdobju povečala za 32 %. Pri tem je bilo najmočnejše povečanje v vzhodnoevropskih socialističnih deželah skupaj s Sovjetsko zvezo in LR Kitajsko in sicer za 87 %. V južni Ameriki se je povečala poraba za 55 %, v Afriki za 53 %, na Bližnjem vzhodu za 51 % in na Daljnem Vzhodu za 40 %. Severna Amerika in Zahodna Evropa sta povečali svojo porabo nafte v tem obdobju za 16 %, oziroma 7 %, medtem ko je bila v Zvezni republiki Nemčiji leta 1980 v primerjavi z letom 1970 poraba večja samo za 2 %.

Glavna svetovna poraba nafte je več ali manj osredotočena na deset držav, ki so leta 1980 dosegle 72 % celotne porabe. Na prvih štirih mestih so najmočnejše industrijsko razvite države: ZDA, Sovjetska zveza, Japonske in Zvezna republika Nemčija, medtem ko je na desetem mestu Belgija izpodrinila iz leta 1979 Španijo.

Svetovna proizvodnja nafte je leta 1980 nazadovala skoraj v enaki meri kot poraba in sicer je bila s 3,066 milijarde ton za slabe 4 % nižja kot leta 1979. Najbolj očitno je bilo znižanje proizvodnje zaradi iraško-iranske vojne in zaradi zavarivanja črpanja v skoraj vseh deželah Bližnjega vzhoda. Posledica je bila za 13 % nižja proizvodnja oziroma namesto 1,066 milijarde ton v letu 1979 samo 927 milij. ton v letu 1980.

Prav tako se je poprečno znižala proizvodnja v Afriki in na Daljnem vzhodu, medtem ko sta dosegli Južna Amerika za 8 % in Zahodna Evropa za 7 % večjo proizvodnjo. Glavni vzrok za to je bilo povečanje mehiške proizvodnje nafte za več kot eno tretjino in ker so v Severnem morju pričeli izkoriščati nova nahajališča.

Med največjimi proizvajalci nafte v svetu so še vedno Sovjetska zveza, Saudska Arabija, ZDA in Irak, medtem ko je na petem mestu Venezuela izpodrinila Iran, ki ga v letu 1980 ni več med prvimi desetimi. Na šestem mestu je Mehika, kateri sledijo LR Kitajsko, Nigerija, Kuwait in Libija. Teh deset držav je načrpal leta 1980 okoli 76 % vse svetovne nafte.

Svetovna proizvodnja zemeljskega plina se je v letu 1980 v primerjavi z letom 1979 povečala za 3 % oziroma za preko 1600 milijard kub.m. Vzrok je predvsem povečani proizvodnji Sovjetske zveze in LR Kitajske.

Zanesljive svetovne rezerve nafte in zemeljskega plina so se v letu 1980 le malenkostno povečale. Z 88,4 milijardami ton so bile pri nafti za 1 % večja in z 75.000 milijardami kub. m pri zemeljskem plinu za 2,5 % večje kot leta 1979. Nove zaloge nafte so odkrili v Mehiki in zemeljskega plina na Norveškem, v Saudski Arabiji in Sovjetski zvezi.

PREDLOG DRUŽBENEGA PLANA OBČINE ZA LETO 1982 NA SEJAH ZBOROV SKUPŠČINE

(Nadaljevanje s 1. strani)

UČINKOVITEJŠE UREŠNICEVANJE POLITIKE EKONOMSKE STABILIZACIJE

Po zakonu so vsi temeljni nosilci planiranja zaradi kontinuiranega planiranja dolžni vsako leto pred začetkom naslednjega leta sprejeti letne planske akte. Z njimi določajo politiko, naloge in ukrepe v posameznem letu, ker je letni planski dokument izvedbeni dokument uresničevanja srednjeročnega plana.

O osnutku letnega plana so delegati vseh treh zborov razpravljali že na zadnji seji v novembru, ta čas pa je bil osnutek v razpravi, ki je izpostavila več stališč in pobud, ki jih je izvršni svet pri oblikovanju sedanjega predloga tudi upošteval.

Težišče politike družbenoekonomskega razvoja občine bo v letu 1982: — na učinkovitejšem uresničevanju politike ekonomske stabilizacije, — na pomembnem povečanju izvoza in izboljšanju plačilne bilance države, — na bistvenem zmanjšanju stopnje inflacije.

Za uresničevanje teh temeljnih ciljev bo potrebno: povečati izvoz na konvertibilno področje in za to ustvariti pogoje za motiviranje izvoza na to področje; uresničiti skladnejše blagovno denarne odnose, to je uskladiti vse vrste porabe z dohodkom; bistveno zavreti stopnjo inflacije; uskladiti proizvodnjo in dinamiko gospodarske rasti s potrebami po dinamični rasti izvoza; krepiti materialno osnovo družbenega dela; zavreti upadanje življenjskega standarda; izvajati selektivno politiko cen in vključitev neposrednih proizvajalcev k obravnavam o predlogih za spremembo cen; izvajati naloge na področju pridelave hrane in nemotene preskrbe; nadaljevati s produktivnim zaposlovanjem; krepiti samoupravni družbenoekonomski sistem in izpolnjevati pripravljenost za splošni ljudski odpor in družbeno samozasčito.

Predlog v nadaljevanju konkretno opredeljuje najpomembnejše naloge pri nadaljnjem uveljavljanju družbenoekonomskih odnosov in pri krepitvi ljudske obrambe in družbene samozasčite.

Kazalci materialnega razvoja izkazujejo v letu 1982 v primerjavi z letom 1981 naslednjo rast: fizični obseg proizvodnje in storitev se bo realno povečal za 4 %; družbeni proizvod realno od 3 do 4 %, nominalno pa 24 %; dohodek se bo realno povečal od 1 do 2 %, nominalno pa 22 %; sredstva za osebne dohodke se realno ne bodo povečevala, nominalna rast pa je predvidena 20 %; sredstva za reprodukcijo se bodo realno povečala za 10, nominalno pa za 32 %; skupna poraba se bo na ravni občine povečala nominalno za 16,5 % splošna poraba nominalno za 15,8 %; izvoz se bo nominalno povečal za 21 %, od tega na konvertibilno področje 25 %; uvoz bo nominalno večji za 21 %, od tega s konvertibilnega področja 4 % (pokritje uvoza z izvozom je načrtovano v višini 73 %, od tega na konvertibilnem področju 83 %; zaposlenost bo realno naraščala za 0,5 %.

Po teh kazalcih bodo sredstva za osebne dohodke zaostajala za porastom dohodka za 8 %, skupna poraba na ravni občine 25 % in splošna poraba na ravni občine 28 %.

Med temeljnimi nalogami za povečanje fizičnega obsega proizvodnje in storitev, skupnega prihodka, družbenega proizvoda in dohodka so v planu poudarjene naslednje naloge:

- povečanje proizvodnje in storitev za izvoz in reševanje strukturnih neskladij,
- uskladitev razvojnih programov z možnostmi preskrbe z vložkom,
- produktivno zaposlovanje,
- varčevanje z družbenimi sredstvi na vseh ravneh,
- boljše izkoriščanje delovnega časa,

racionalnejša uporaba proizvodnih sredstev,

- uporaba domačih surovin in reprodukcijskih materialov,
- izboljšanje kvalifikacijske strukture zaposlenih,
- razvijanje dolgoročnih poslovnih odnosov med dohodkovno povezanimi proizvajalci,
- večje vključevanje znanja in raziskav v proizvodne procese.

Sredstva za zadovoljevanje skupnih potreb bodo skupaj s sredstvi

pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SRS v globalu rasla za 5 % počasneje kot dohodek. Ker so potrebe za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, pogojene s številom upokojencev, tudi v letu 1982 precej visoke, morajo ostala področja v globalu zagotoviti 25 % zaostajanje za dohodkom, kar v občini pomeni 16,5 % nominalno porast sredstev samoupravnih interesnih skupnosti glede na porabo v letu 1981.

Zaradi uravnavanja strukturnih neskladij med posameznimi področji, predvsem za zagotovitev potrebnih sredstev za program otroškega varstva in zdravstva, bodo ostale interesne skupnosti v letu 1982 povečale svoja sredstva nominalno le za 14 % glede na leto poprej. Ker to pomeni občuten padec zagotovljenih sredstev, bo prišlo do zmanjševanja obsega programa oziroma neizvrševanja nekaterih programov, ki bodo prenešeni v zadnja tri leta srednjeročnega plana ali pa črtani iz srednjeročnih načrtov samoupravnih sporazumov o temeljnih planov za obdobje 1981–1985.

Splošna poraba, ki je na nivoju občine omejena tako, da bo rasla za 28 % počasneje od rasti dohodka, bo nominalno povečana za 15,8 %.

Politika cen v letu 1982 bo doslednejša kot v letu 1981 usmerjena k ekonomski stabilizaciji in pospeševanju izvoza, kar naj bi dosegli z odločno omejitvijo stopnje inflacije tako, da rast cen v republiki ne bo presegla 15 % stopnje (december 1982 v primerjavi z decembrom 1981).

Največje naložbe v prihodnjem letu so predvidene v jesiški železarni, in sicer v skupnem znesku 2,6 milijarde dinarjev, in sicer: začetek gradnje jeklarne 2 (1,8 milijarde din), naprava za vakumiranje, posebni program v TOZD Valjarna debele pločevine, aglomerirani prašek v TOZD Elektrode in VAC žica v TOZD Žičarna. Vse te naložbe izpolnjujejo predpisane kriterije za nova vlaganja, pri čemer še posebno izstopa izvozni kriterij.

Ostale organizacije združenega dela v občini v prihodnjem letu načrtujejo za naložbe skupaj 92 milij. 800.000 din.

Na področju kmetijstva in proizvodnje hrane bo težišče delovanja vseh nosilcev planiranja v kmetijstvu usmerjeno v hitrejši razvoj in povečanje produktivnosti kmetijske proizvodnje, nadaljevanje preusmerjanja in specializacije kmetijstva v živinorejo, proizvodnjo mesa in mleka. Pri tem bo davčna politika z novim načinom obdavčenja po dejanskem dohodku spodbujala intenzivnejše obdelovanje zemlje.

V letu 1982 je načrtovano, da bo v družbenem sektorju zaposlenih 14.726 delavcev ali 80 več kot v letu 1981, kar je za 0,5 % več. Za nadomestitev naravnega odliva bo potrebnih 215 delavcev, kar skupno z dodatnimi 80 delavci predstavlja okoli 86 % generacijskega priliva iz šol v letu 1982.

V srednjeročnem planu 1981 do 1985 je načrtovana dograditev 1259 stanovanj, od tega 849 v okviru družbeno usmerjene stanovanjske

graditve. Po sprejeti letni dinamiki naj bi se v letu 1982 gradila stanovanja v krajevnih skupnostih Mojstrana, Sava, Plavž in Žirovnica. Glede na že pričete stanovanjske komplekse ter časovni zaostanek pri pripravi komunalno opremljenih zemljišč pa je predvidena v naslednjem letu gradnja stanovanj v krajevnih skupnostih Mojstrana (42 stanovanj), Hrušica (44 stanovanj v enajstorčkih na Belem polju in 11 stanovanj v enajstorčku na Hrušici), Plavž (40 stanovanj v stolpnici) in Koroška Bela (24 stanovanj — stolpiči).

Poleg navedenih 161 družbenih stanovanj je načrtovana tudi izgradnja 52 zadržnih stanovanj na Belem polju in 50 individualnih stanovanjskih hiš.

OBČINSKI PRORAČUN 112.000.000 DIN

Predlagani proračun občine za leto 1982 znaša 112.000.000 din in se v primerjavi s osnutkom, o katerem so na zboru skupščine razpravljali na novembrski seji, ne spreminja. Povišanje v primerjavi z dovoljeno porabo v letu 1981 (96.713.000 din) znaša 15,8 %, v primerjavi s celotnimi planiranimi dohodki leta 1981 (103.000.000 din) pa le 8,7 %.

Proračunski izdatki v globalu prav tako niso spremenjeni in so enaki kot proračunski dohodki, zmanjšana pa so planirana sredstva namenjena za blagovne rezerve na znesek 10.900.000 din, sredstva za kompenzacijo pa se v primerjavi z osnutkom ne spreminjajo.

Tako je čista poraba (izdatki) planirana v višini 99.100.000 din, kar je 15,4 % več kot v letu 1981 (85.849.000 din).

POVEČANA VREDNOST TOČKE O NADOMESTILU ZA UPORABO STAVBNEGA ZEMLJIŠČA

Izvršni svet predlaga delegatom vseh treh zborov v razpravo in sprejem predloga odloka o spremembah odloka o nadomestilu za uporabo stavbnega zemljišča, na osnovi katerega naj bi se vrednost točke za nadomestilo v primerjavi z letošnjim letom povečala za 18 %, tako da bi vrednost znašala 0,0065 dinarjev. Ta sredstva so vir financiranja komunalne infrastrukture v občini in se zbirajo pri samoupravnih komunalnih skupnostih. Po tako povišani točki bi se v letu 1982 zbralo 13.629.000 din, ki se bodo koristila za:

- urejanje obstoječih naselij v višini 8.177.400 din ali 60 % in
- urejanje nezazidalnega stavbnega zemljišča v višini 5.451.600 din ali 40 %.

Plačevanja nadomestila, je navedeno v odloku, so, poleg že opredeljenih v prejšnjem odloku, opredeljeni še:

- delovni ljudje in občani, katerih osebni dohodek iz delovnega razmerja ali pokojnine ne presega z zakonom določenega zajemčenega osebnega dohodka iz preteklega leta, ali če znesek ne presega 65 % tega zajemčenega osebnega dohodka na družinskega člana,
- delovni ljudje in občani, ki imajo dohodek od kmetijstva, če letni katastrski dohodek od obdelovalnih površin ne presega 1.000 din; ta olajšava pa ne velja za dohodek od gozdov.

Gornje olajšave se priznajo za vsako leto na osnovi pisne vloge.

PREDLOG ODLOKA O DOPOLNITVI ODLOKA O DAVKIH OBČANOV

Samoupravna stanovanjska skupnost občine mora na osnovi zakona o stanovanjskem gospodarstvu in podzakonskih dokumentov, opraviti vrednotenje vseh stanovanjskih enot in poslovnih prostorov v družbeni lastini. V zvezi s tem je zveza stanovanjskih skupnosti priporočila zboru skupščine, da od dohodkov teh popisovalcev ne bi obračunala ustreznega davka po odbitku, ker te storitve plačuje iz sredstev investicijskega vzdrževanja (zbrana sredstva stanovalcev) in zaradi tega ne bi kazalo teh izdatkov še dodatno obremeniti s predpisanim davkom po odbitku.

Zbor združenega dela in zbor krajevnih skupnosti bosta razen tega obravnavala in sklepala še o naslednjem:

URBANISTIČNI NAČRT MESTA ZA OBDOBJE 1981–2000

Urbanistični načrt mesta Jesenice, ki vključuje ožje mestno območje in naselja Hrušica, Blejska Dobrava, Podkočna, Kočna, Koroška Bela in Potoki, je izdelal Urbanistični inštitut SR Slovenije s sodelovanjem Biroja za urbanizem in stanovanjsko poslovanje Jesenice.

V skladu z zakonom o urbanističnem planiranju predlog podaja načrt namenske rabe površin, določa območja, za katere se izdelajo zazidalni načrti, vključuje načrt osnovnega prometnega omrežja, načrt osnovnega omrežja komunalnih objektov in naprav, določa osnove za vodnogospodarske ureditve, urbanistične ureditve z opredelitvijo območij, ki predstavljajo arhitektonsko celoto ter predloge za spomeniško varstvene ukrepe. Posamezne realizacije so opredeljene v pravilniku za izvajanje urbanističnega načrta.

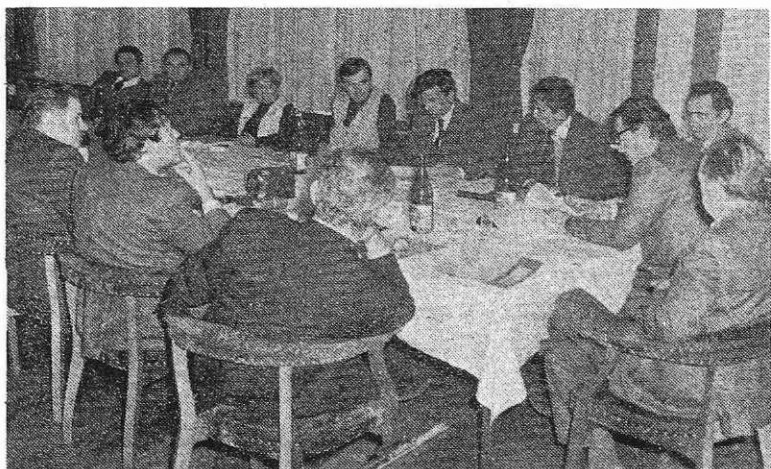
S sprejetjem predloga odloka pa so ne glede na predvidene dopolnitve podane pravne osnove za izvrševanje prostorskih posegov v ureditvenem mestnem območju, ki je do sedaj le delno pokrito s posameznimi veljavnimi zazidalnimi načrti ter podane vse potrebne usmeritve, pogoji in kriteriji za podrobnejša načrtovanja.

PREDLOG ODLOKA O MESTNEM POTNIŠKEM PROMETU

Predlog odloka, ki je delegatom predložen v razpravo in sprejem določa proge in ureditve mestnega prometa, pravice in dolžnosti organizacije združenega dela, ki ta promet opravlja in potnikov, ki se vozijo z vozili v tem prometu.

Po tem odloku so proge mestnega prometa vse proge na območju mesta Jesenice, vključno s povezavo ulice Toneta Tomšiča in Podmežaklje.

Oba zbora bosta obravnavala in sklepala o predlogu odbora o delitvi združenih sredstev za skupno porabo v krajevnih skupnostih, zbor združenega dela pa bo obravnaval še organizacije združenega dela, ki niso pristopile k samoupravnim sporazumom republiških samoupravnih interesnih skupnosti materialne proizvodnje o temeljnih planov 1981 do 1985 in aneksov za leto 1981 ter razloge, ki jih bodo predstavniki teh organizacij podali na seji.

Na Jesenicah so imeli sestanek predstavniki združenja jugoslovanskih livarjev (Foto S. Kokalj)

DOPOLNJEN INVESTICIJSKI PROGRAM »JEKLARNE 2«

V Železarni strokovni delavci že nekaj let delajo študije za modernizacijo jeklarne. Prvi investicijski program izgradnje jeklarne 2 za zmogljivost 450.000 ton jekla je bil izdalen decembra 1979 in popravljen marca 1980. V kasnejših razgovorih z Ljubljansko banko in s SOZD Slovenske železarnice pa so zmanjšali zmogljivost načrtovane jeklarne na 350.000 ton letno. Zato so delegati delavskega sveta TOZD Jeklarne 10. novembra 1980 in delavskega sveta Železarnice 12. novembra 1980 sprejeli informacijo o spremembi zmogljivosti na 350.000 ton. Investicijski program za tako dogovorjen obseg je bil izdalen januarja 1981.

NAMEN NALOŽBE

Izgradnja jeklarne 2 pomeni sanacijo obstoječe tehnologije izdelave jekla v SM jeklarni, kjer v šestih dotrajanih SM pečeh, od katerih najstarejše obratujejo že 45 let, izdelajo letno 300.000 ton jekla. V novi elektro jeklarni bodo z dvema elektro obločnima pečema po 80 ton izdelali 350.000 ton jekla letno. Same talilniške naprave bodo dopolnjene z modernimi tehnološkimi postopki izvenpečne obdelave jekla in z napravo za kontinuirno vlivanje jekla, kar je pogoj za doseganje kvaliteta in plemenitega sortimenta jekla za nadaljnjo metalurško predelavo. Z izgradnjo jeklarne 2 bodo močno izboljšani delovni pogoji, ki so v sedanji martinarni nevzdržni. S tem bo onemogočena prekomerna emisija prahu v ozračju in za polovico bo zmanjšana poraba primarne energije v jeklarni 2, v primerjavi z martinarno. Z izgradnjo jeklarne 2 bo zagotovljen vložek valjarnam, ki bi sicer ob drugačni

odločitvi v doglednem času imele na voljo le 40 % lastnega jekla.

V jeklarni 2 bodo izdelovali na jugoslovanskem trgu deficitarne kvalitete. Ta proizvodnja predstavlja 99,7 % celotnega prihodka. S tehnološko izpopolnjenimi napravami bo izboljšan asortiment jekla tako, da bo 70 % jekel iz vrst plemenitega proizvodnega programa.

NAPRAVE V JEKLARNI 2

Osnovna proizvodna naprava so talilniški agregati — dve elektro obločni peči 40/48 MVA, premer peči 5,8 m za 80 ton proizvodnje. V napravah za izvenpečno obdelavo jekla, ki jih sestavljajo naprava za vakuumsko oksidacijo in ogrevanje in naprava za vpihovanje CaSi, bomo skrajšali postopek v peči in kar je glavno, dosegli kvaliteto proizvodov.

Jeklo bodo vlivali na napravi za kontinuirno vlivanje. V adjuštnih napravah bodo očistili napake na površinah surovega jekla.

Naprave zagotavljajo mehaniziran potek dela, varovanje delovnega in bivalnega okolja ter računalniško vodenje metalurških procesov.

PRESKRBA S SUROVINAMI IN ENERGIJO

Za skupno proizvodnjo jekla (200.000 ton v jeklarni 1 in 350.000 ton v jeklarni 2) načrtujemo uvoz starega železa v količini 181.500 ton, v kateri je delež jeklarne 264 %. Preskrba s ferolegurami bo pretežno iz domačega tržišča z izjemo legur, ki jih ne izdelujemo v Jugoslaviji. Za potrebno dodatno električno energijo, letno 221 GWh, je pri-

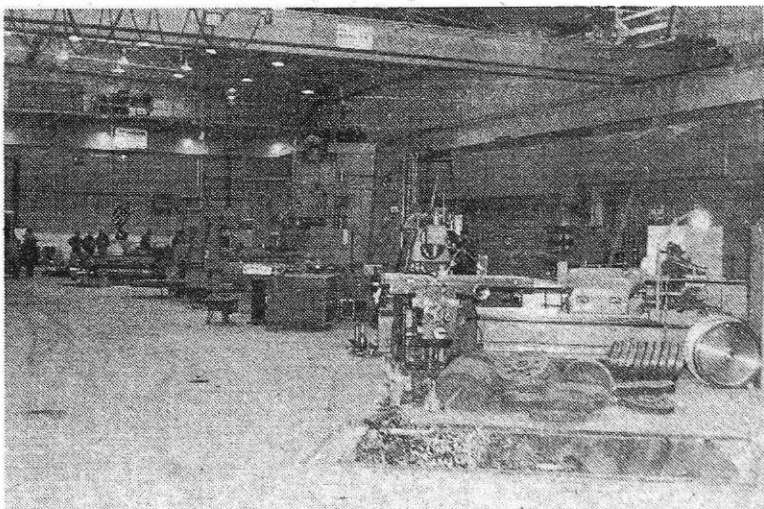
pravljen dogovor o urejanju preskrbe z električno energijo med SOZD SŽ in ISE.

LOKACIJA

Jeklarna bo zgrajena v podaljšku valjarn na Beli, na zemljišču velikosti 150.000 kv. metrov. Glavna zgradba bo imela sedem hal s površino 27.00 kv. m z dodatnimi skladišči in pomožnimi objekti.

KADRI

Zaposlenih bo 364 delavcev v proizvodnji. Proizvodnost se bo v primerjavi z martinarno povečala za 45 %.

Nove strojne delavnice na Javorniku (Foto S. Kokalj)

INVESTICIJSKA VREDNOST IN VIRI FINANSIRANJA

Po cenah septembra 1981 znaša predračunska vrednost naložbe 9.239.123.000 din, od katerih je vrednost osnovnih sredstev 7.340.873.000 din.

Predvidevajo se naslednji viri finansiranja:

— lastna sredstva	
investitorja	13,1 %
— združena sredstva	
SOZD SŽ	12,4 %
— združena sredstva	
sovlagatelj	26,6 %
— domači krediti	32,4 %
— tuji krediti	15,5 %

USPEŠNOST NALOŽBE

V letu 1984 in 1985 bo jeklarna 2 poslovala z negativnim finančnim rezultatom. Po letu 1986 pa se že prične formirati tudi prosti del poslovnega sklada, ki sorazmerno z zniževanjem obresti in amortizacije še narašča. Novoformirani skladi in amortizacija bodo omogočali, da se sredstva, potrebna za naložbe, povrnejo v 13 letih polnega obratovanja.

TERMINSKI PLAN

Načrtovalci predvidevajo pričetek obratovanja prve peči 30 mesecev po odločitvi o investiranju.

Z nameravano naložbo bo Železarna nadomestila zastarelo tehnologijo izdelave jekla v SM pečeh in zagotovila valjarnam potreben vložek po uspešnem investiranju v valjarniške zmogljivosti v letih od 1966 dalje.

SPREJEM DOKUMENTACIJE ZA PROJEKT »JEKLARNA 2« NA SEJI DS ŽELEZARNE

V ponedeljek, 21. decembra, so se delegati pri delavskem svetu Železarne zbrali že na šesti seji v novi mandatni dobi. V celoti je bila seja posvečena obravnavanju in potrditvi dokumentacije za projekt JEKLARNA 2. Poleg delegatov delavskega sveta, poslovalne strukture Železarne in družbenopolitičnih organizacij je predsednik delavskega sveta Železarne Anton MIKLIČ še posebno pozdravil člana kolegijskega poslovalnega organa SOZD Slovenske železarne mag. PETRA KUNCA.

Podpredsednik poslovalnega odbora Železarne Boris BREGANT je navzočim posredoval obširno poročilo o planu priprav za izgradnjo projekta jeklarne 2. Predvsem je poudaril, da vse priprave na realizacijo projekta jeklarne 2 tečejo v okviru določil zakona o investicijski dokumentaciji in investicijski izgradnji. Investicijski program, ki je bil izdelan v letu 1980, je bil dopolnjen skladno z zahtevami strokovnih komisij pri združenju ljubljanskega banki, sestavljeni organizaciji SOZD SZ, projektne odbora za projekt jeklarne 2 in drugih. Na osnovi teh pripomb je bila zmanjšana skupna predvidena količina jekla od 450.000 ton letno na 350.000 ton letno. Ob tem pa je ves čas prisotna skrb za dvig kvalitete sortimanta do skrajnih mej predelovalnih zmogljivosti. V okviru investicijskega programa je izdelana celotna ekonomska analiza. Zaradi potrebe in predlogov za spreminjanje osnovnih podatkov iz investicijskega programa smo se v Železarni odločili pripraviti program obdelave preko računalnika. Tako lahko vsako spremembo v izredno kratkem času ekonomsko vrednotimo in šele na tej osnovi sklepamo o eventualnih dopolnitvah ali spremembah. Z združenju ljubljanske banko smo od meseca marca 1981 v dogovoru za oceno posameznih izhodov in odločitev tudi preko inozemske svetovalne firme.

Na osnovi preverjene tehnologije in lokacije izgradnje, kakor tudi že izdelanih predlogov mikrolokacije posameznih naprav in tehnološkega procesa, smo pristopili k izdelavi idejnih projektov ter projektov za pridobitev gradbenega dovoljenja.

Tov. Bregant je povedal, da bo omenjeni del dokumentacije za glavne objekte izdelan v decembru 1981 in januarju 1982. Če bi v tem terminu uspeli rešiti finančno konstrukcijo, bi lahko tudi pridobili gradbeno dovoljenje. Tudi s koristniki jekla se že od leta 1980 dogovarjamo za sklenitev samoupravnega sporazuma o skupnem vlaganju na osnovi skupnega dohodka za razširitev materialne osnove metalurških naprav v okviru slovenskih železar. Koristniki jekla so se s podpisom aneksov k letnim planom že obvezali, da sredstva iz svoje akumulacije namenijo v ta namen. Dokončen podpis samoupravnega sporazuma pa načrtujemo v naslednjih mesecih. Istočasno teče tudi akcija za oblikovanje konzorcija temeljnih bank v okviru združene ljubljanske banko za zagotovitev ostalih dinarskih sredstev v obliki kredita. Z izbranim dobaviteljem imamo že do podrobnosti obdelan koncept kupoprodajne pogodbe. Dobavitelj tuje opreme je pripravljen podpisati pogodbo, s katero se obveže v času izgradnje jeklarne 2 oziroma odplačila inozemskega kredita prevzemati z jugoslovanskega tržišča izdelke, usluge in opremo v višini 120 mio nemških mark, kar pokriva dobavo z vsemi finančnimi stroški. Tudi večje število slovenskih delovnih organizacij, na čelu z združenim podjetjem Strojgradnje in Rade Končar iz Zagreba, je v neposrednih kontaktih z izbranim dobaviteljem izrazilo pripravljenost za prekoplanski izvoz v ustrezi višini in določenih letih. Z izvozom ustvarjena devizna sredstva bi v celoti namenili za uvoz opreme in pokrivanje finančnih stroškov tujih kreditov pri projektu jeklarne 2. V Železarni Jesenice menimo, da smo dosegli tako stopnjo priprave, da bi ob pravilni finančni konstrukciji in izkoriščanju sredstev, tako da v prvem letu koristimo predvsem lastna sredstva, lahko pričeli z realizacijo projekta. To je predvsem pomembno tudi zaradi ugodnih možnosti najemanja tujih kreditov in nabave tehnološke opreme. Glede na stanje proizvodnih naprav stare SM jeklarne in plavžev na Jesenicah, se moramo nujno odločiti in sprejeti sklepe tudi o terminskem izvajanju projekta jeklarne 2.

Nato je tov. Bregant podal informacijo o dopolnjenem investicijskem programu ter spregovoril o namenu investicije, o napravah v jeklarni 2, o investicijski vrednosti in virih finansiranja, o uspešnosti investicije, terminskem planu, o preskrbi s surovinami in energijo. Povedal je, da bo Jeklarne 2 zgrajena v podaljšku valjarn na Beli, na zemljišču velikosti 150.000 kv. m ter da bo glavna zgradba imela sedem hal s površino 27.000 kv. m z dodatnimi skladišči in pomožnimi objekti. V jeklarni 2 naj bi bilo v proizvodnji zaposlenih 364 delavcev.

Delegati so obravnavali in sprejeli v zvezi z jeklarne 2 samoupravni sporazum o združevanju dela in sredstev za razvoj črne metalurgije v Slovenskih železarnah v obdobju 1981-1985, vzeli na znanje informacijo o samoupravnem sporazumu o ustanovitvi bančnega konzorcija ter informacijo o spremembah dogovora o zagotovitvi sredstev za gradnjo elektroenergetskih objektov v SIS za elektro gospodarstvo v SR Sloveniji. Potrdili so tudi pogodbo o protidobavih. Na znanje so vzeli informacijo o poteku dela komisije za natečaj »zbiranja ponudb in izbiro najugodnejše opreme elektro jeklarne železarne Jesenice«. Delavski svet je potrdil predlog komisije z dne 7. decembra letos, da se s firmo Mannesmann Demag izvršijo končni komercialni razgovori z namenom, da se pogodba podpiše.

Za zagotovitev tujega kredita se delavski svet Železarne strinja z najetjem kredita pri nemški banki, za podpisnika pogodbe pa so delegati pooblastili Borisa Breganta, podpredsednika poslovalnega odbora in Borisa Pesjaka, vodjo finančno računovodskega sektorja.

Delavski svet Železarne je predlagal vsem temeljnim organizacijam, da se obvežejo, da bodo izpad dohodka, ki bo nastal v prvih dveh letih obratovanja Jeklarne 2, pokrivalo solidarno po posebnem programu. Za pokrivanje potrebnih

deviznih sredstev za nabavo reprodukcijskih materialov in rezervnih delov v jeklarni 2 je delavski svet Železarne predlagal temeljnim organizacijam, da se obvežejo, da bodo združevale svoja devizna sredstva po posebnem programu. Prav tako je bil podan predlog temeljnim organizacijam, da sprejmejo sklepe o pristopu k samoupravnemu sporazumu o združevanju deviznih sredstev za pokrivanje uvoza za jeklarne 2. Devize bodo pridobljene z dodatnim izvozom podpisnic samoupravnega sporazuma. Ta sredstva naj bodo izvoznim priznana 100 % ter združena za uvoz opreme jeklarne 2. Delegati so bili seznanjeni z informacijo o spremembi dogovora o financiranju medsebojnih odnosov na področju preskrbe z električno energijo iz elektroenergetskega omrežja Slovenije za potrebe Slovenskih železar v obdobju 1981.

Član kolegijskega poslovalnega organa SOZD Slovenske železarne Peter KUNC je delegate opozoril na težave v črni metalurgiji nasploh in dejal, da bo črna metalurgija tudi v letu 1985 predstavljala veliko breme za jugoslovansko konvertibilno devizno bilanco. Nakazal je tudi na težave v zvezi z izgradnjo jeklarne 2 – predvsem pri pridobivanju ustreznih deviznih sredstev. Poudaril je, da je jeklarne 2 izrednega pomena za izboljšanje ekoloških razmer v železarni Jesenice.

Predsednik poslovalnega odbora Štefan NEMEC je v zvezi z izgradnjo Jeklarne med drugim dejal, da je dobro »klimo« potrebno ustvariti znotraj delovnega kolektiva, predvsem pa v tistih oddelkih in tistih sredinah, iz katere delegat nastopa. Predvsem se bomo morali zavedati svojih obveznosti do kupcev in izpolnjevati sprejete planske obveznosti.

D. M.

Plavžarji pri čiščenju livnega kanala (Foto S. Kokalj)

SŽ. Koristniki jekla so se s podpisom aneksov k letnim planom že obvezali, da sredstva iz svoje akumulacije namenijo v ta namen. Dokončen podpis samoupravnega sporazuma je predviden v naslednjih mesecih. Istočasno teče tudi akcija za oblikovanje konzorcija temeljnih bank v okviru ZLB za zagotovitev dinarskih sredstev v obliki kredita.

V januarju 1981 je bil ponujen tudi inozemski finančni kredit, s katerim bi pokrili dobave celotne uvozne opreme in uslug, ki znašajo približno 80 mio nemških mark. Ta ponudba, ki vsebuje za današnji čas izredno nizko obrestno mero (8,5 in 9,75 %) je veljavna le še do 20. januarja 1982. Po tem terminu pa kredit sicer lahko še najamemo, toda po približno 3 % višji obrestni meri.

Z izbranim dobaviteljem je do podrobnosti obdelan koncept kupoprodajne pogodbe, ki predvideva fiksno ceno do 1. januarja 1982, nakar je predvidena 0,5 % rast cene vsak mesec.

Z izbranim dobaviteljem se zaključujejo komercialno tehnični razgovori v zvezi s podpisom pogodbe. V teku so vse aktivnosti, sklepanje v strokovnih komisijah in samoupravnih organih, ki omogočajo podpis pogodbe 21. decembra 1981, seveda s klavzulo o potrebi po zagotovitvi finančnih sredstev. Po podpisu te pogodbe je dana tudi možnost podpisa pogodbe za najemanje tujega finančnega kredita skupaj z ljubljansko banko. Tako so dane realne možnosti uveljavitve prvotnih, za Železarno ugodnih komercialno-finančnih pogojev. S tem bi tudi omogočili načrtovan fizični pričetek izgradnje jeklarne 2.

Dobavitelj tuje opreme je pripravljen podpisati pogodbo, s katero se obveže v času izgradnje jeklarne 2 oziroma odplačila inozemskega kredita, prevzemati z jugoslovanskega tržišča izdelke, usluge in opremo v višini 120 mio nemških mark, kar pokriva dobavo z vsemi finančnimi stroški. Večje število slovenskih delovnih organizacij, na čelu z združenim podjetjem Strojgradnje in Rade Končar iz Zagreba, so v nepo-

srednih stikih z dobaviteljem opreme izrazili pripravljenost za prekoplanski izvoz v skupni višini 120 mio nemških mark v osmih letih.

S tem izvozom ustvarjena devizna sredstva bi v celoti namenili za uvoz opreme in pokrivanje finančnih stroškov tujih kreditov pri projektu jeklarne 2.

Pripravljen je dogovor o združevanju deviznih sredstev iz dodatno ustvarjenega izvoza preko dobavitelja opreme. V ta namen bo ustanovljen konzorcij zainteresiranih delovnih organizacij na čelu z našo železarno, združenim podjetjem Strojgradnje, SMELT in Metalko.

Poslovalni odbor in strokovne grupe ocenjujejo, da smo dosegli tako stopnjo priprave, da bi ob pravilni finančni konstrukciji in izkoriščanju sredstev, tako da v prvem letu koristimo predvsem lastna sredstva, lahko pričeli z realizacijo projekta. To je predvsem pomembno tudi zaradi ugodnih možnosti najemanja tujih kreditov in nabave tehnološke opreme.

Ob taki dinamiki realizacije projekta jeklarne 2 bi dosegli naslednje:

- Še vedno lahko ujamemo predviden končen termin realizacije projekta, ne da bi v letu 1982 povzročili dodatne devizne obremenitve slovenskega gospodarstva, saj bi potrebne avanse krili z dodatnim izvozom, medtem ko bi bil fizični izvoz realiziran šele v začetku leta 1983.

- Finančna obremenitev bi bila v letu 1981 in 1982 predvsem na osnovi lastnih sredstev železarne in Interne banke SOZD SZ in le v manjšem delu iz združene akumulacije.

- Stekle bi vse fizične priprave vključujoč dela na objektih skladiščenja in transportnih poti do lokacije na Belškem polju. Dosegli bi minimalno stopnjo povečevanja stroškov zaradi rasti cen in na ta način izboljšali ekonomiko projekta.

- Aktivnosti, ki so potrebne za obdržanje sedanjega nivoja proizvodnje v SM jeklarni, bi realizirali v minimalno potrebnem obsegu in na ta način zmanjševali stroške tekočega poslovanja.

OBŠLI NEKATERE TEMELJNE KRITERIJE KADROVSKE POLITIKE

V teh dneh v osnovnih organizacijah zveze komunistov v naši občini, poleg drugih vprašanj, razpravljajo tudi o predlogu kandidatov za občinsko konferenco zveze komunistov Jesenice. Nekoliko natančnejši pregled predlaganih kandidatov pokaže, da so predlagatelji, ki naj bi bile osnovne organizacije zveze komunistov, pri nekaterih kandidatih popolnoma obšle opredeljeno kadrovske politiko na zadnjem, enajstem kongresu Zveze komunistov Jugoslavije.

Čprav v predlogu manjka nekaterih temeljnih podatkov o kandidatih, na primer, dosežanja aktivnosti, poklic, oziroma dela in naloge, ki jih opravljajo, ali je to prva ali druga kandidatura v ta organ, kar je zelo pomembno pri opredeljevanju, lahko rečemo, da je bilo pri oblikovanju kandidatne liste tudi precej oportunitizma in sektaštva. Pri vseh kandidatih pa se tudi niso upoštevali kriteriji, ki so bili v zvezi s kadrovske politiko opredeljeni na XI. kongresu Zveze komunistov in ki se glasijo:

- »Zveza komunistov se mora bolj odločno zavzemati za dosledno uporabo načel o zamenljivosti kadrov in deprofesionalizaciji družbenopolitičnega dela ter še za druga načela in merila kadrovske politike. Dolgo zadrževanje posameznih ljudi na istih funkcijah v zvezi komunistov, v posameznih družbenih in državnih organih je nesprejemljivo, če za to ni posebne družbene nujnosti. Opravljanje izvršno-političnih funkcij v zvezi komunistov je potrebno pravilno omejiti na dve mandatni obdobji. Stališče o izjemnosti povzorne izvolitve po izteku dveh mandatov, se ne sme spremeniti v pravilo. Zato je nujno zagotoviti, da bodo demokratsko in javno ocenjevanje rezultatov dela, ugotavljanje osebnih in družbenopolitičnih odgovornosti ter zamenljivost in odpolnec kadrov postali normalna družbena praksa.«

Vse to so predlagatelji pri nekaterih kandidatih prezrli še posebno, če kritično presodimo družbenopolitično aktivnost v občini, ki se kaže na veliki zvođenosti osnovnih organizacij zveze komunistov, kar se odraža v izredno slabem delovanju delegatskega sistema, počasnem uresničevanju socialističnih družbenoekonomskih odnosov, slabem delovanju družbenopolitičnih organizacij in ne nazadnje v premajhnosti in enotnosti akcije za uresničevanje politike gospodarske stabilizacije. Vsem tem se odraža idejno-politična angažiranost zveze komunistov in njena prisotnost na vseh teh področjih.

Tako stanje, ki ga objektivno ocenjujejo tudi v mnogih osnovnih organizacijah zveze komunistov, bi vsekakor moralo zaostri spoštovanje kriterijev kadrovske politike. To še toliko bolj, ker bitka za uresničevanje politike gospodarske stabilizacije zahteva odločne, ne-kompromisne in sposobne borbe. Od komunistov se terja, je dejal tovariš Tito na zadnjem kongresu Zveze komunistov Jugoslavije, da je v vsem zgleden borec revolucije, ne-olajljivo povezan z množicami. To se seveda še toliko bolj zahteva od članov najvišjega občinskega partijskega vodstva. Z doslednim uresničevanjem kadrovske politike v zvezi komunistov bomo tudi premagovali doslej še zelo prisotno forumsko delo, oportunitizem in sektaštvo.

PRIPRAVE ZA IZGRADNJO »JEKLARNE 2«

Vse priprave za izvedbo projekta jeklarne 2 tečejo v okviru določil zakona o investicijski dokumentaciji in investicijski izgradnji. Investicijski program, izdelan v letu 1980, je bil dopolnjen skladno z zahtevami strokovnih komisij pri združenju ljubljanske banki, SOZD Slovenske železarne, projektne odbora za projekt jeklarne 2 itd. Na osnovi teh pripomb je bila zmanjšana skupna predvidena količina jekla od 450.000 ton na 350.000 ton letno. S tem je bilo doseženo zmanjšanje naložbene vrednosti, manjša poraba energije in dvig kvalitete poprečnega sortimanta. Kvalitetni sortiment je tako dvignjen do skrajnih mej predelovalnih zmogljivosti obstoječih naprav Železarne.

V okviru investicijskega programa je izdelana celotna ekonomska analiza. Zaradi potrebe in predlogov za spreminjanje osnovnih podatkov iz investicijskega programa so se nosilci naloge odločili pripraviti program obdelave prek računalnika. Tako je mogoče vsako spremembo v izredno kratkem času (nekaj ur) ekonomsko vrednotiti in šele na tej osnovi sklepati o eventualnih dopolnitvah in spremembah. Dopolnitve tečejo predvsem zaradi spreminjanja vrednosti posameznih del, cene vložnih materialov in energije, vrednosti končnih izdelkov, kakor tudi zaradi prilagajanja proizvodnega programa tehnološkim postopkom v Železarni in zahtevam tržišča.

Z združenju ljubljanske banko tečejo od meseca marca 1981 dogovori za oceno posameznih izhodov in odločitev tudi preko inozemske svetovalne firme.

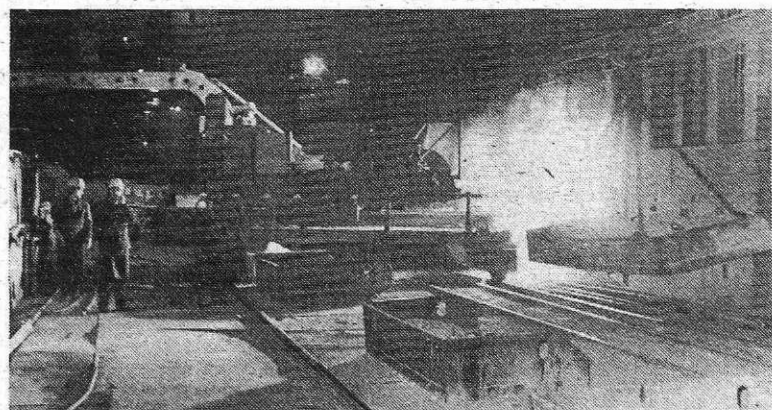
Naloge bodo realizirane v sodelovanju s SMELT ljubljana, s katerim je že podpisana ustrežna pogodba in sprejet dogovor, da bodo prve globalne ocene dostavljene v tem mesecu.

Na osnovi preverjene tehnologije in lokacije izgradnje, kakor tudi že izdelanih predlogov mikrolokacije posameznih naprav in tehnološkega procesa, so v izdelavi idejni projekti in projekti za pridobitev gradbenega dovoljenja. Ta del dokumentacije bo za glavne objekte izdelan v decembru 1981 in januarja 1982. Pridobljenega je že 85 % potrebnega zemljišča. Le z enim lastnikom še tečejo razgovori, ki pa se nanašajo pred-

vsem na kupoprodajne pogoje. Za podpis je pripravljena tudi pogodba med elektrogospodarstvom oziroma ISE Slovenije in SOZD SZ in železarno Jesenice o dolgoročni oskrbi z električno energijo. Ta dogovor je osnova za izdajo energetskega soglasja. Tako se pričakuje v mesecu januarju pridobitev vseh ustreznih dovoljenj in soglasij za izdajo lokacijske odločbe. Če bi v tem terminu uspeli rešiti finančno konstrukcijo, bi lahko tudi pridobili gradbeno dovoljenje.

Finančna konstrukcija predvideva poleg lastnih sredstev tudi sredstva porabnikov jekla (pribl. 30 %) ter domače in tuje kredite. Lastna sredstva in sredstva drugih delovnih organizacij SOZD SZ so zagotovljena iz akumulacije, dosežene v tekočem in preteklih letih. Pri tem se že srečujemo z neugodno situacijo, ko zaradi zadrževanja sredstev in naložb, zaradi priprav na izgradnjo jeklarne 2 v Železarni ne trošimo niti 70 % letno formirane amortizacije za celotno investicijsko dejavnost, vključno z odplačevanjem anuitet. Sredstva amortizacije in druga kvalitetna poslovna sredstva se koristijo za kratkoročno poslovanje in na ta način omogočamo porabo družbenih sredstev drugim, kapitalno manj intenzivnim proizvodnim panogam.

S koristniki jekla tečejo razgovori že od leta 1980 s ciljem, da bi sklenili samoupravni sporazum o skupnem vlaganju na osnovi skupnega dohodka za razširitev materialne osnove metalurških naprav v okviru SOZD

Zakladanje SM peči (Foto S. Kokalj)

DODATNA OBRAZLOŽITEV K RAZPRAVI O SKUPNI PORABI V PRIHODNJEM LETU

V zadnji številki Železarija je bila objavljena obrazložitev planskih dokumentov samoupravnih interesnih skupnosti za leto 1982, ki v skupni objavi predlagajo dodatke k samoupravnim sporazumom o temeljnih planov samoupravnih skupnosti državnih in materialnih dejavnosti za obdobje 1981 - 1985. Članek naj bi služil boljše razumevanju predloženih dopolnil, da bi bralci oziroma delegati posameznih interesnih skupnosti lažje odločali o sprejemanju teh dokumentov.

Vsebinska obrazložitev je v odstavkih komunalne in stanovanjske skupnosti sila skopa in odklonilnega stališča, tako da bi tudi sam, če ne bi poznal celotnega problema, zlahka glasoval proti sprejemu predloženih sprememb. Mislim, da je taka informacija zelo neodgovorna in daje neko usmeritev na glasovalne odločitve brez zadostne obrazložitve. Bralci oziroma delegati bi morali biti tudi v javnem občilu seznanjeni s celotnim problemom vsaj v taki meri, kot je to napisano v spremnem besedilu dopolnil, ki so ga izdale v skupni publikaciji samoupravne interesne skupnosti občine Jesenice.

Tak način informiranja izpodbija vsa prizadevanja tako komunalne kot stanovanjske skupnosti, da bi prav na področju bodoče stanovanjske gradnje vzpostavili neko naprej programirano dejavnost, da bi dokončno zaustavili dokaj divjo gradnjo, ko nam je bilo predvsem važno število novozgrajenih stanovanj, pri tem pa smo komunalno opremljenost puščali v nemar. Zaradi takega načina gradnje danes stojimo pred dejstvom, da zaradi premajhnih kapacitet vodovodnega in kanalizacijskega omrežja ne moremo v jeseniški občini nadaljevati stanovanjske gradnje brez ustrezne sočasne gradnje komunalne opreme. S skrajnimi napori smo za začetno gradnjo sicer še uspeli te težave premestiti, toda to je hkrati tudi konec, naprej ne gre več. Vse komunalne naprave v naših naseljih so že zdavnaj preobremenjene.

Na številnih delovnih pogovorih s komunalno skupnostjo smo prišli do enotnega mnenja, da nadaljnje gradnje stanovanjskega fonda na Jesenicah ne moremo reševati brez tesnega programiranega sodelovanja. Z dosedanjim in sprotim reševanjem komunalne opremljenosti novozgrajenih stanovanj moramo takoj prekiniti in preiti na predhodno komunalno opremljenost zemljišč, na katerih imamo začrtano gradnjo novih stanovanj. Le tako si bomo zagotovili ustrezno zazidalno površino, ki bodo sočasno zago-

tavljale tudi racionalno in cenejšo gradnjo.

To smo že začeli izvajati konkretno pri pripravi zazidalnega območja Belo polje na Hrušici. Že v začetku letošnjega leta smo s komunalno skupnostjo podpisali sporazum, s katerim stanovanjska skupnost daje 16.000.000 din kratkoročnega premošitvenega kredita za pripravo komunalno opremljenega zazidalnega območja Belo polje na Hrušici. Prav te dni podpisujemo pogodbo za prevzem zazidalnih parcel za zidavo 114 družbenih stanovanj, ki so po tej pogodbi že na razpolago, prav tako pa je prevzela gradbena zadruga ŽELEZAR 94 enot. Kar je posebej razveseljivo, je to, da so te parcele dobili po ceni, ki je veljala ob začetku gradnje v letošnji pomladi in da inflacija praktično ni vplivala na dokončno ceno.

Prav tako moramo za naslednja leta srednjeročnega obdobja 1981 do 1985 pripraviti zemljišča za nadaljnjo gradnjo. V prihodnjih letih vidimo zaradi pomanjkanja gradbenih parcel možnosti le še v krajevni skupnosti Zirovnica. Predvsem moramo v tej krajevni skupnosti pripraviti zemljišča za gradnjo po letu 1985. Priprava zemljišča za gradnjo traja po današnji praksi dve do tri leta od pridobitve ustreznih lastninskih in gradbenih dokumentov, gradbenih dovoljenj in komunalne opremljenosti. Zaradi tega moramo že danes misliti na naslednje srednjeročno obdobje, sicer se nam prav lahko zgodi, da bomo imeli dovolj denarja za gradnjo novih stanovanj, ki pa ga ne bomo mogli uporabiti, ker enostavno ne bomo imeli kje graditi. Prav iz tega vidika smo za zadnjo sejo skupščine stanovanjske skupnosti, ki bo 28. decembra, pripravili dodatni predlog, da komunalni skupnosti dodelimo 10 % zbranih sredstev iz sklada solidarnosti, ki ga stanovanjska skupnost zbira s samoupravnim sporazumom z izločenjem 1,35 % iz bruto osebnega dohodka. 135. člen zakona o stanovanjskem gospodarstvu dopušča možnost, da v letu 1981 iz

sredstev, ki se oblikujejo za stanovanjsko gradnjo, izločimo do 20 % zbrane vsote za izgradnjo komunalnih objektov in naprav primarne in sekundarne pomena, ki služijo individualni rabi. S podpisom ustrezne pogodbe bomo omogočili komunalni skupnosti Jesenice, da še v tem srednjeročnem obdobju pristopi k pripravi gradbenih zemljišč v KS Zirovnica.

V Železariju je v razpravi o skupni porabi SIS za prihodnje leto namig, da bi se morali bolj zavzemati za dodatno združevanje sredstev za potrebe komunalne skupnosti. To pa je prav tisto, čemur smo se tako komunalna kot stanovanjska skupnost hoteli izogniti, kajti dobro se zavedamo, da bi povečevanje stopenja težje prizadelo vse organizacije združenega dela, saj so že vse do skrajnosti obremenjene z vsemi davčnimi. Povečanje prispevka v zaostrenih pogojih ni mogoče, zaradi tega smo morali dobiti ustrezno rešitev le z medsebojnim premikom prispevnih stopenj med komunalno in stanovanjsko skupnostjo. Tudi s skupščine občine Jesenice smo dobili priporočilo, da stopnje 6,5 % v nobenem primeru ne smemo preseči. Trditev, da bo ta premik močno posegel v načrtovano stanovanjsko gradnjo, ne drži, ker prav s sprejetih sprememb vidimo edino rešitev in nadaljnjo zagotovitev gradnje v naši občini.

S sprejetjem novega zakona o stanovanjskem gospodarstvu bomo morali stanovanjsko gradnjo še bolj skrbno načrtovati kot doslej. Z novim zakonom pripada investitorstvo stanovanjske gradnje stanovanjskim skupnostim, zaradi tega bomo morali že od vsega začetka, od pridobitve gradbenih dovoljenj, odkupa zemljišča in končne oddaje stanovanj zelo tesno sodelovati z združenim delom. Organizacije združenega dela bodo morale za daljši čas planirati potrebe stanovanj za svoje delavce in seveda tudi prevzeti vse obvezne za sprotno pokrivanje stroškov gradnje. Na skupnih sestankih s komunalno skupnostjo smo ugotovili, da bomo morali posvetiti svojo pozornost pravočasni in pravilni usmeritvi stanovanjske gradnje, da bo prav v letu 1982 nastopilo predhodno obdobje, v katerem razen Hrušice nimamo pripravljenih gradbenih zemljišč. Če hočemo pospešiti pripravo teh, moramo zbrati znatno količino sredstev, ki pa jih 0,8 % prispevek ne zagotavlja. Zato smo se zavestno odločili, da v prihodnjem letu izločimo še dodatnih 0,5 % na račun komunalne skupnosti za pospešitev komunalne gradnje.

ČAS KOLIN - Zima prinese s seboj koline - mesne dobrote, ki se jih veseli staro in mlado. Včasih so pomenile zagotovo več kot danes, saj na kmetih razen domačega svinjskega in nedeljske govedine skoraj ni bilo mesa na mizi. Najboljše je, če se meso suši v črni kuhinji. Zal pa je teh vse manj in prizori, kakršnega smo posneli, bodo z leti verjetno povsem izginili. Pa tudi nepozaben okus v črni kuhinji sušenih mesnih dobrot! (Foto A. Kerštan)

Seveda se jasno zavedamo, da bo zaradi tega nekaj stanovanj manj v prihodnjem letu, vendar računamo, da bo s pravočasno pripravo komunalno opremljenega zemljišča končna cena stanovanj tudi ustrezno cenejša. Tudi na hitrost gradnje lahko na ta način občutno vplivamo.

S to predloženo korekcijo prispevkov med komunalno in stanovanjsko skupnostjo želimo predvsem pri komunalni skupnosti ustvariti obratni kapital, s katerim moramo v prihodnjih letih uspešnejše in hitreje graditi. Že v začetku te mandatne dobe smo težili, da s skupnimi močmi pospešimo komunalno dejavnost in tako tudi dosežemo racionalnejšo in programirano gradnjo.

Kar se tiče predloga, da se iz dodatno izločenih sredstev za stanovanjsko gradnjo daje 20 % na račun gradnje komunalne rabe, je popolnoma logično, kajti tudi za te dodatne stanovanjske enote moramo oskrbeti ustrezna gradbena zemljišča z vsemi elementi. Zaradi tega res ne razumem, da bi bilo to določilo nespodbudno, saj moramo ta stanovanja graditi pod enakimi pogoji kot vsa ostala. Če sem nekoliko zloben, bi po tej logiki morali ta stanovanja obešati na drevesa kot kletke za ptice.

Na koncu naj še omenim, da smo v zadnjem času s komunalno skup-

nostjo dosegli tako stopnjo sodelovanja, da vse važne odločitve na področju komunalne in stanovanjske gradnje rešujemo skupno. Tako se večkrat na leto sestaneta na skupni seji obe predsedstvi. V to sodelovanje smo poskušali pritegniti tudi kmetijsko zemljiško skupnost, vendar žal brez pravega uspeha. Sodelovanje komunalne in stanovanjske skupnosti je doseglo stopnjo, da smo sklenili združiti obe delovni skupnosti. Tako danes v istem prostoru posluje vsa administracija, pa tudi oboje vodja delovne skupnosti SIS sedita skupno v isti pisarni, s čimer smo dosegli, da sta si oboje z vsemi dogajanja na komunalno-stanovanjskem področju na tekočem. Vse to smo storili v spoznanju, da sta ti dve dejavnosti v tako tesni povezavi, da bi brez pomišljanja lahko potrdili tudi dejansko združitev obeh SIS v eno samo skupnost.

Upam, da sem s to dodatno obrazložitvijo le nekoliko osvetlil problem nadaljnje stanovanjske gradnje in da se bodo delegati odločili za pravilno usmeritev pri glasovanju o obeh predlogih, ki bosta na programu seje skupščine samoupravne stanovanjske skupnosti Jesenice 28. decembra.

Predsednik skupščine samoupravne stanovanjske skupnosti Jesenice
Vinko Zornan

TEHNIČNI FELJTON - TEHNIČNI FELJTON - TEHNIČNI FELJTON - TEHNIČNI FELJTON - TEHNIČNI FELJTON - TEHNIČNI

GOSPODARJENJE Z ZLITINAMI V ŽELEZARSKI INDUSTRIJI

Brez nekaterih elementov, ki jih uporabljamo v obliki posameznih zlitin, izdelava surovega jekla ni mogoča. Te zlitine so drage, včasih pa jih je zaradi pomanjkanja na svetovnem tržišču tudi težko nabaviti. Glavni elementi, ki se nahajajo v teh zlitinah, so: mangan, silicij, nikelj, krom, molibden, volfram, vanadij in kobalt.

Da bi zmanjšali, oziroma zagotovili porabo teh elementov ali njihovih zlitin, so v bistvu na razpolago štiri vrste ukrepov, in sicer:

1. Sprememba, oziroma znižanje vsebnosti posameznih legirnih elementov v danes običajnih vrstah jekel.
2. Predhodni ukrepi za zagotovitev preskrbe s temi zlitinami z boljšo uporabo odpadkov, oziroma pripravo zadostnih zalog.
3. Zmanjšanje porabe zlitin pri izdelavi jekla s pomočjo tehničnih ukrepov.
4. Razvijanje novih vrst jekel z zmanjšano vsebnostjo legirnih elementov.

Možnosti za posamezne ukrepe so na kratko opisane v tem sestavku.

1. SPREMEMBA ALI ZNIŽANJE LEGIRNIH ELEMENTOV V JEKLU

Konstrukcija jekla. Glede na današnjo proizvodnjo in uporabo so v rabi za izdelavo avtomobilov nelegirana, z manganom, kromom in mangan-kromom legirana jekla, tudi z dodatkom bora in za menjalnike krom-molibdenova (CrMo) jekla. Ta je mogoče nadomestiti s krom-manganovimi jekli z dodatkom bora, vendar pod pogojem izvedbe konstruktivnih ukrepov in ustrezne toplotne obdelave.

Takšni ukrepi delno pogojujejo uporabo izven norm in priporočil. Tako predvidevajo zahodnonemške norme pri težkih menjalnikih, oseh in zobatih kolesih, na primer, pri tovornih avtomobilih, uporabo nikelj-krom-molibdenovih jekel. V konkurenci so tudi cenejša jekla za cementacijo na osnovi MnCr, ki kljub manjši trdnosti sicer ustrezajo splošnim zahtevam, v območju velikih obremenitev pa bi lahko nastale težave.

Za vijake z visoko trdnostjo je možno uporabiti nadomestilo za kromova jekla in manganova legirana jekla z borom, vendar jih zahodnonemške norme ne upoštevajo.

Nerjavna, ognje in kislini odporna jekla. Nerjavna jekla legirana s kromom in nikljem je mogoče ob izboljšani tehniki dodajanja in optimalnih proizvodnih pogojih uporabljati tudi ob koncentraciji obeh elementov na spodnji meji. Tako je mogoče znižati nikelj z 8,5 % na 7,9 % in vsebnost kroma z 18,6 % na 17,9 %. Na področju največjih obremenitev, kot, na primer, pri odpornosti proti morski vodi, niso potrebni samo še drugi elementi kot je molibden, temveč je tudi možnost spreminjanja kemične sestave znatno manjša.

Takšne možnosti obstajajo tudi na področju nemagnetnih jekel, kakor tudi za feritno-austenitna jekla, ki so bila razvita za slučaje največje obremenitve.

2. UKREPI ZA ZAGOTOVITEV PRESKRBE Z ZLITINAMI

Izgled tržišča. Zoženje prostora za ukrepanje se bo nadaljevalo pri največjem porabniku plemenitih jekel, to je avtomobilski industriji. Zmanjšanje vsebnosti legirnih zlitin ima pri močno obremenjenih delih za posledico povečanje teže, kar pa je zaradi varčevanja z energijo nezaželeno, če niso kovani deli zamenjani s pločevino ali litino iz lažjih zlitin. Zato gre splošni tehnološki razvoj v smeri lažjih delov pri avtomobilih in pri klasičnih strojnih elementih in s tem tudi novih vrst jekel in proizvodnih postopkov.

Izkušnje zadnjih let kažejo, da kupci jekla ne sprejemajo v nobenem primeru zmanjšanja sposobnosti za uporabo. Zato so izdelovalci jekla prisiljeni, da ob zmanjšanem kritju stroškov, ki jih omogoča nadomestna rešitev, nudijo enake uporabne lastnosti. S tem je potrebno določeno zoženje pri izdelavi in predelavi jekla, ki omogočajo ohranitev teh uporabnih lastnosti.

Uporaba odpadkov. Izboljšanje pomena uporabe odpadkov iz legiranih jekel je ena izmed možnosti, ki jo je mogoče hitro uresničiti.

Priprava strateških nalog. Industrijsko visoke razvite države lahko pripravijo tudi strateške rezerve legirnih elementov. Pri tem prednjačijo ZDA, ki že imajo strateške zaloge niklja in molibdena in jih tudi zelo učinkovito uporabljajo. S tem ne krijejo samo potrebe svoje lastne železarske industrije, temveč te rezerve upoštevata tudi industrija zlitin pri svojih ukrepih na tržišču. Ostale industrijsko razvite države so na tem področju manj uspešne in zato morejo za potrebne zaloge v glavnem skrbeti železarne same.

3. ZMANJŠANJE PORABE ZLITIN PRI PROIZVODNJI JEKLA

Gospodarjenje z jeklenim odpadkom. Legirani odpadki, ki nastanejo pri izdelavi in predelavi jekla, so največja možnost za lastno preskrbo z legiranimi elementi. Ta možnost stoji ali pade v svoji kvaliteti vzporedno s sposobnostjo ločevanja odpadkov na mestu, kjer nastanejo. To velja predvsem za redke legirne kombinacije, prav posebej pa še za visoko legirane vrste jekel. Priprava te vrste jeklenih odpadkov je pri visoko ognjeodpornih zlitinah predmet posebnega sporazuma med proizvajalcem in kupcem. Potrebni so posebni delovni postopki, za katere uporabljajo zunanja podjetja.

Tudi za pridobivanje nikelj-kromovih jeklenih odpadkov za izdelavo nerjavnih jekel so razvili posebno tehniko tako v železarnah kakor tudi na tržišču jeklenih odpadkov. Izkušeni jemalci poskusnih vzorcev skrbijo za to, da ugotovijo verjetno vsebnost niklja in kroma v jeklenem odpadku. Dobro sortirano skladišče legiranih jeklenih odpadkov in pravilna sestava vložka pogojujeta takšno pravo analizo v jeklarni, kar omogoča optimalno proizvodnjo različnih vrst legirnih jekel.

Te drage delovne postopke, ki so danes pri visoko legirnih jeklih že stanje tehnike, seveda ni mogoče uporabiti pri legiranih konstrukcijskih jeklih. Tu je važen visok izplen jekla in zoženja analize meje s ciljem čim bolj varčne uporabe legirnih dodatkov.

Kako resno jemljejo posamezne železarne možnost za ponovno uporabo legirnih odpadkov, je razvidno tudi iz tega, da pogosto spreminjajo in ožijo posamezne grupe jeklenih odpadkov in to v odvisnosti od proizvodnega spektra obratov dobaviteljev.

Pri tem je treba omeniti, da ima spremenjeno sortiranje jeklenih odpadkov v velikih obratih lahko za posledico tudi pomembne naložbe.

Izboljšanje jeklarske tehnike. Današnja jeklarska tehnika stremi za tem, da z različnimi delovnimi postopki dodaja legirne zlitine v livno ponev. Pri tem je mogoče doseči znaten prihranek na legirnih elementih ob uporabi močno predgrete poneve in z raznimi postopki za homogeniziranje taline. Pri tem je zelo priporočljivo združiti postopek ponovne metalurgije s procesnim računalnikom, kajti na ta način je mogoče doseči določene kombinacije legirnih elementov za doseganje potrebnih lastnosti jekla ob najugodnejših ekonomskih pogojih.

Ferolitine z manjšo koncentracijo elementov. Uporaba VOD (uvedli ga bomo tudi v naši železarni) in AOD postopka je postala pri izdelavi nerjavnih jekel zelo razširjena. Pri obeh postopkih je mogoče uporabiti za legiranje ferokrom z višjo vsebnostjo ogljika in silicija. To omogoča izkoriščati za izdelavo ferokroma tudi tiste zaloge kromove rude, ki jih prej ni bilo mogoče zaradi neugodnega razmerja krom-železo. S tem se ni povenila samo izdelava ferokroma, temveč so se povečale tudi svetovne zaloge uporabne kromove rude.

4. NOVE VRSTE JEKEL Z ZMANJŠANO VSEBNOSTJO LEGIRNIH ELEMENTOV

Mikrolegirana jekla. Razvoj mikrolegiranih jekel je v zadnjih letih omogočil nadaljnji napredek pri uporabi nekaterih vrst jekel. Pri teh jeklih, ki so v majhnih količinah legirana z vanadijem, niobom ali titanom, je mogoče pod določenimi pogoji izboljšati njihove lastnosti in jih uporabljati v različne namene.

Hitrorna jekla. Tudi pri višje legiranih jeklih, kot so, na primer, hitrorna jekla, se zaradi vedno dražjih legirnih elementov postavlja vprašanje, v kakšni meri je mogoče nekatere elemente zamenjati s cenejšimi. Treba bo spremeniti mnenje, da je možno pričakovati določeno uporabnost posameznih orodij samo v povezavi z visoko legirnimi elementi. Sistem raznih dodatkov v teh materialih so zelo kompleksni in doslej ne preveč razjasnjeni. Za metalurgijo in fiziko kovin obstajajo še mnoge možnosti razvoja.

Manganova jekla. V bodoče bi naj potekal med drugim razvoj tudi v smeri poboljšanih, utopnih in jekel za obdelavo v hladnem stanju z manganom kot glavnim legirnim elementom. Pri tem gre za možnost zamenjave v primeru pomanjkanja kroma, niklja ali molibdena.

Metalurgija s kalcijem. V zadnjem času postaja vedno važnejši legirni element tudi kalcij. Vpihavanje kalcijevega karbida ali drugih nosilcev kalcija v trdnem stanju omogoča izdelavo jekel z visoko stopnjo čistosti (to napravo bomo imeli tudi v naši železarni). Ta element postaja vedno bolj pomemben pri tehniki kontinuirnega vlivanja, saj omogoča boljši potek vlivanja.

ZAKLJUČEK

Iz vsega tega je razvidno, da je možno z raznimi ukrepi doseči manjšo in bolj racionalno uporabo zlitin raznih elementov. To pa je zaradi njihove višje cene, včasih pa tudi zaradi težav pri nabavi, za čim bolj ekonomično delo železarn tudi nujno potrebno. Možnosti za to so in treba jih je tudi izkoristiti.

KOKRŠKI ODRED

S svojimi akcijami je že sprožila neprestano zasledovanje s strani nemške policije. Zato se je odločila, da se bo začela vracati proti Tuhinjski dolini, torej na Kamniško. Na tej zimski poti, ko so jo neprestano zalezovali gestapovski zaupniki, se je Kokrška patrulja 31. decembra 1942 zvečer najprej ustavila na Šenturški gori. Tam je nameravala izvesti prehranjevalno akcijo.

Sovražni gospodar pa partizanom ni hotel odpreti, temveč se je umaknil na podstrešje in od tam med borbe vrle ročno bombo. Ker ni poznala razmer, se je patrulja raje umaknila in se to noč čez ledeno mrzlo Kamniško Bistrico in Stranje prišla nad vas Gozd. Izgibati se je bilo treba naselijem in sovražniku in čimbolj neopazno doseči cilj. Zato so na vseh izpostavljenih krajih morali brisati sledi, kar je bilo še zlasti težko v Tuhinjski dolini, kjer je bilo več snega kakor zahodnoje na Gorenjskem.

Na novega leta dan 1943 se je skupina utaborila v gozdu blizu Hruševke, kajti v starem taborišču ni našla nikogar. Naslednji dan, 2. januarja, se je prek Praproč premaknila pod znani Osnovček, kot ga imenujejo domačini, na koto Snovik, trig. 919. Tam si je uredila začasn taborišče.

Med odsotnostjo Kokrške in Aleksandrove skupine pod Storžičem se je kamniški bataljon s štabom odreda 18. decembra 1942 z Rakičevca prevrgel na Kostanjsko planino, kjer se je zvrstilo več pomembnih dogodkov, predvsem pa usodni spopad, ki se je odigral 24. decembra 1942. (Spopad je opisan v naslednjem poglavju).

Bataljon se je potem s Kostanjske planine umaknil v neznan kraj, zato ga Kokrška in Aleksandrova skupina nista mogli najti. Zveze z njimi sta iskali iz taborišča pod Osnovčkom.

Tako kot Kamniški bataljon KO so Nemci prek svojih zaupnikov in raztrgancev tudi Kokrško skupino zasledovali na vsakem koraku. Eden izmed nemških zaupnikov je o njej natančno poročal, da so partizani 2. 1. 1943 ob 19. uri prišli v Praproče blizu Smartnega pod Osnovčkom, se tam zadrževali do drugega jutra, nakar so odšli v smeri Snovika, to je Osnovčaka.

To je bilo tudi res. Kokrška skupina je to jutro prispela v gozd pod Osnovček, kjer so se borci po naporni hoji hoteli odpočiti in dobiti zvezo s Kamniškim bataljonom. Nazaj po poti, od koder so bili prišli, pa so pošiljali patrulje, kot je povedal Leon Cibic-Tomaž. Ta previdnost je bila dobro poplačana, kajti nekdo iz Praproč je 4. januarja 1943 ob 13. uri nemško orožniško poveljstvo v Smartnem obvestil, da je »približno 3 km severozahodno od Smartnega v Tuhinju opazil kakih 40 oboroženih banditov, ki so se gredli pri ognju«. Ta kraj nad Smartnim je bil pod vrhom Osnovčka.

Nemci, ki sicer še niso vedeli, ali ta partizanska skupina tudi pripada kamniškemu bataljonu ali ne, so po tem sporočilu še bolj pohiteli. V

Kamniku so pripravili in v Tuhinjsko dolino takoj poslali dva motorizirana voda 2. orožniške rezervne čete »Alpenlande«, verjetno v moči 100 mož.

Partizanska patrulja, ki je šla na ogled pod Osnovček, je še pred polnočjo naletela na Nemce, ki so se v belih zaščitnih oblaci bližali taborišču. O tem odkritju je takoj obvestila tovariše, ki so naglo zapustili kraj taborjenja in se povzpeli na vrh Osnovčka.

Tod so bili že napravljeni položaji in celo nekaj strelskih jarkov, kar je bil uredil že Kamniški bataljon, ko se je spomladaja maja tolkel z Nemci. Tovariši tako iz Kokrške kote iz Aleksandrove skupine so menili, da Nemci tako visoko morda ne bodo lezli za njimi, če pa vendarle bodo, se bodo postavili v bran. Ogledali so si položaje in se razporedili po njih. Konfiguracija terena je bila prikladna tako za uspešno obrambo kot za umik. S kamenjem obdane kotanje so nudile varnost in hkrati pregled terena. Pri razporejanju borcev po položajih sta sodelovala oba poveljujoča: Ivan Vamberger-Fajfar in Milan Čadež-Aleksander. Sodeloval pa je tudi Franc Zasterker-Lenart, ki je dobro poznal Nemce.

Nemci se niso zadovoljili s tem, da so našli prazno taborišče pod Osnovčkom, temveč so hoteli naprej proti vrhu.

Ura je bila 14, ko so se že močno približali partizanskim položajem. Številna Nemci, ki so šli v napad na Osnovček, ne moremo natančno navesti; tudi partizani niso vedeli, koliko sovražnikov je spodaj, a kljub temu so jih tiho pričakovali.

Nekaj po 14. uri so borci le dočakali Nemce in jih spustili na nekaj deset metrov do položajev. Leon Cibic-Tomaž, pomočnik mitraljezca Alojza Packa-Platina, je povedal, da je »prejšnjo neskončno mučno tišino pretrgalo povelje 'pali', zatem pa močno streljanje in prepevanje pesmi 'Vintovčka bej, bej...'.

Tako smo prvi naval Nemcev odbili» (Leon Cibic-Tomaž, Ljubljana: pismena izjava pri avtorju).

S tem pa spopada še ni bilo konec. Spet je zavladala tišina in partizani so vedeli, da Nemci ne bodo odnehali. Prvič so verjetno samo otpavali položaje, a partizanski strelji so jih presenetili. Tudi rakete, ki so se vzpele proti nebu so napovedovale ponoven in razširjen napad.

Napadalci so se resnično spet kmalu pognali v naskok. Zdaj niso pritisnili le s severne strani Osnovčka, temveč so razširili strelsko vrsto tako, da je partizanom grozila obkolitev. Razločno so slišali, kako svoje moke Nemci priganjajo v napade, ki jih v veliki strmini ni bilo lahko izvajati. Dobri položaji so partizanom nudili dobra zavaro-vanja in Nemci so zaman pritiskali proti njim. Mitraljez Alojz Pacek-Platin ni imel časa zamenjati razbeljeno cev in jo je hladil kar s snegom, pomočnik Stane Bojt-Zivko in Leon Cibic-Tomaž pa sta mu le stežka sproti polnila okvire. Partizani so odbili tudi drugi napad.

Ponovni napadi so kazali, da Nemci pošiljajo proti vrhu vse več moštva. Med temi boji je bil Franc

Pasterker-Lenart laže ranjen. Tega pa ni takoj pokazal, temveč je do konca vztrajal na položaju. Po dveipolurnih spopadih, ko se je začelo rahlo mrčiti, je poveljstvo zapovedalo umik. Nemci dotlej še niso sklenili obroča, kar so partizani izkoristili in se prikrito začeli umikati skozi odprtino navzdol. Vztrajanje na vrhu bi bilo samomorilsko. Pri tem jim je že pomagal prvi mrak. »To nas je rešilo,« pravi Leon Cibic-Tomaž. »Nemci so bili očitno prepričani, da se bomo prebijali čez greben, ne pa v dolino.«

Hiteli so navzdol, v vzhodno smer proti Zgornjemu Tuhinju. Tedaj pa je iz Cerkevnega zvonika Sv. Miklavža hitečo kolono začela obstreljevatir težka nemška strojnica. Ko bi bilo svetleje, bi bila verjetno za večino usodna. Tako pa sta padla le deseter Stane Bojt-Zivko in Jaka Šubelj-Primož. Njegov soborec Leon Cibic-Tomaž je tedaj tvegaj življenje ter rešil mitraljsko cev in torbico padlega, pri tem pa je bil ranjen, vendar ne prehudu.

Mrtve in ranjene Nemce so potem morali v dolino prepeljati bližnji kmetje, oba partizana pa pokopati na bližnje pokopališče Nemci navajajo, da so v tem spopadu ubili 2 partizana, 3 pa ranili, zaplenili pa da so 2 puški, 1 pištolo, 300 nabojev, več nahrbtnikov, propagandni material in nekaj opreme.

Partizani so ta dan res izgubili 2 borca in imeli tudi 2 ranjena. Nemci pa poročajo, da so ob vsem streljanju imeli le enega ranjenega. (Dotlej smo v raznih spominih in tudi kronikah brali, da je v tem boju padel en partizan, in sicer Stane Bojt-Zivko iz 3. čete 2. bataljona Pohorskega odreda. Njegova vdova Ana pa je ob prekopi moža izpod Osnovčka v grobnico na Urhu jeseni 1945. leta ob padlem možu dobila še enega borca, ki je padel isti dan kot Zivko. Po dotlejših zbranih podatkih je bil to borec Kamniškega bataljona Jaka Šubelj-Primož iz Gradišča v Tuhinjski dolini. To potrjujejo tudi spomini Franca Podstudenška-Roka ter spomini Josipa Jerasa v »TV-15« z dne 23. 4. 1969.)

Nemci ta večer partizanov niso več zasledovali. Kokrška in Aleksandrova skupina sta v Zgornjem Tuhinju še to noč prišli v stik z borci Kamniškega ali 1. bataljona KO. Četa Milana Čadeža-Aleksandra (okoli 20 borcev) se je naslednji dan po dolgih starih mesecih priključila Moravškemu bataljonu in s tem svoji matični enoti – 2. grupi odredov.

Kokrška skupina pod vodstvom Ivana Vambergerja-Fajfarja pa je kakih 10 dni še ostala v Kamniškem bataljonu. Do srede januarja 1943 je z njim sodelovala predvsem pri mobilizaciji novincev, ki bi morali v nemško vojsko. Tod je mobiliziranje neprimerno bolj uspevalo kakor pod Storžičem in okoli Trziča. Zaradi neprestanega nemškega zasledovanja je skupno s Kamniškim bataljonom večkrat menjavala taborišča. Nekaj časa sta se enoti zadrževali v Tuhinjski dolini, zdaj na desnem, zdaj na levem pobočju tuhinjske ceste.

Dne 17. januarja 1943 pa jo je štab odreda spet poslal nazaj na njen sektor pod Storžič, četudi je bila tedaj zima najhujša, sovražnik pa nič bolj popustljiv kakor prej.

(se nadaljuje)

A teden po tem dogodku pa je prinesel vse druge spremembe: Na pošti ni bilo več ne Mladega Korotana, ne Koroškega Slovenca. Za nobenega domačina več. In kmalu nato so se pojavili tisti plakati z napisom – »kerntrner šprih doč, di šprahe ist ausdruck dajner gesinung!« Tudi v cerkvi se ni smelo več opravljati v slovenščini. Zdravkova babica je zdihovala: Moj Bog, Gitlar bo cel svet pomendral! Deda pa je čez čas vsekal: Testo postaja vedno bolj tanko, če ga koj in koj že razteguješ. Nazadnje imaš vse polno puhovcev, ki se razpočijo, in namesto testa ostanejo samo luknjice in luknje!

Na zimo so začeli uvajati spet nekaj novega: Vpisovali so v hitlersko mladino, tako imenovano hajot, vse okoličane, kar doslej ni bilo. Člani so postali le tržani in še ti na nekako priporočilo ali na navidezni prostovoljni podlagi. Zdaj pa so vsakemu mladincu poslali pismen poziv, da se mora tedaj in tedaj zgledati v poslopju ljudske šole, kjer je bil tudi sedež orgrupenlajtung krajevnega političnega vodstva nacionalsocialistične nemške delavske stranke (NSDAP).

Tak poziv je dobil tudi Zdravko. In z njim vsi sovrstniki.

Tudi dekleta. Za hajot je uradoval v izpraznjeni sobi tretjega razreda Rogarjev Bilej, sin številne delavske družine, čigar oče je bil kdaj za časa Sušnika socialist ali komunist. Dekleta pa so zahajala v sobo drugega razreda, kjer je uradovala Čikejeva punca, hčerka srednjega obrtnika, bivšega socialdemokrata. Kot nekaj krajevni opolnomočenec pa je dirigiral vso zadevo faliran semeniščnik, oziroma vnet pristaš kdajšnjih krščanskih socialistov in poznejše očetnjavske fronte rajnega Dollfuša.

Med prihajajočimi so nekako izbirali. Nekaterim so pripisali oznako »bindiš« in nekaj dodatek kot »minus«. Iz Rebrja je bil eden, kateremu je bil Bilej napisal na karto svoje kartoteke

VALENTIN POLANŠEK

6

ROMAN

KRIŽ S KRIŽI

»analfabet«. Čikejeva pa je označila pri Vojdovi Malki nekako tako, da »ni kerntrner gesint«. Mnogih pa ni bilo.

Ko je bil Zdravko na vrsti, je začel Bilej pisati, v rubriko za materinski jezik pa je prepisal kratko malo raz listek, ki ga je imel v mapi poleg sebe: »bindiš«.

V fantovem srcu je kričalo. Polna usta je imel slin, ki jih ni utegnil sproti pogoltniti.

Uniformirani hajot – vodja je opazil fantovo razburjenost. V razrednici imajo gospod nadučitelj pri tebi »bindiš« zapisano. Ko boš bolje znal nemško, se bo prečrtalo.

Jaz ne govorim bindiš!

Zdravko se je samemu sebi začudil, da je povedal tako glasno. Še drugi, v razredu čakajoči, so to morali slišati!

Torej nemško? je izigral Bilej.

Zdaj je bil fant še v večji zagati.

Hajot – vodja pa je zakomandiral: Abtreten!.

Tisti večer, ko je pripovedoval o tem Zdravko doma, je babica tožila:

Kaj vse bo še prišlo nad nas, ki smo dvajsetega leta glasovali za Jugoslavijo? Ampak svoje moramo držati. Sambognasvaruj, kam pa bo to prišlo, če bi vsi tako delali kot Logarjevi. Mikejev in oni farški honkenkrajclar?

Temu je tudi deda pritrjeval. Zaradi vnuka pa je menil: Kako se more otrok zoperstavljati hitlerski oblasti, ko še odrasli klečejo?

Lepega dne je začel gospod nadučitelj od učenca do učenca izpraševati, kako govorijo doma po družinah. Začel je pri stenski vrsti. Šolarji so vstajali in vsak je dejal: tajč! V srednji vrsti klopi je pa bilo že drugače. Nekateri so povedali, da bratje in sestre govore nemško, mati ali babica pa ne znata dobro.

Še bolj različne pa so bile izjave otrok v okenski vrsti. V tej je sedel Zdravko.

Na začetku je bil Žogarjev Stanko in se je izmazal: vedno bolj tajč! Zdravko je prebledel. Niti slišal ni, kako se je Stanko zlagal. Kaj pa jaz? Kako naj pa jaz rečem? Mama in babica zahtevata, da se ne smem lagati.

Ze je Rbančev Franči pred Zdravkom na vrsti. Tega pa je čul, kako se je zlagal, ko je izjavil, da z bratom in s starši tajč govori. Visoki mož s svetlimi očali je že pred Zdravkom. Fant plane pokonci:

Deda znajo nemško, ker so bili že v prvi svetovni vojni pri obalskem topništvo v daljni Dalmaciji.

Dosti je.

Spraševanje gre mimo prestrašenega fanta.

Kdaj sede, niti ne čuti.

Za Zdravkom se lažejo otroci naprej – zdaj jih je že poznal, ki so bili od vseh strani širne tržanske okolice.

Nadaljevanje

ANICA AŽMAN

9

DAN NOČE ZASPATI...

Slap Gulfos je 32 metrov visok. Bili smo tudi pri Skogafossu, ki je 60 metrov visok. Bil je lep sončen dan. Veličino slapa je popestrila še mavrica. Izredne mavrične barve so se prelivale med slapom in travnikom.

Ledeniki prekrivajo 11,5 % celotne površine, ali 11.800 kvadratnih kilometrov. Ker je blaga klima, nekateri manjši že izginejo. Najnižji so na severozahodu, najvišji pa v notranjosti, ki imajo okrog 1500 metrov debelo skorjo.

Največji ledenik je Vatnajökull na jugovzhodu dežele. Razprostira se na 8400 kvadratnih kilometrih površine in je tako velik kot površina vseh ledenikov v Evropi. Debelina je tisoč metrov in sega prav do morske obale. Pogled na Vatnajökull je enkratno. Že med potjo smo ga večkrat iz daljave občudovali. V treh rogljih se končuje. Tudi Amerikanci so si privoščili ta prekrasen pogled na ledenik, saj so si v bližini zgradili vojno bazo. Pri ameriški vojaški bazi smo pustili avtobus in pešali po pesku in črnih skalah. V daljavi smo

videli srebrn fjord, okrog pa vse polno ptic. Vodič nas je opozoril naj dobro pogledamo v daljavo, kjer na ploščadi ležijo tjunli, se sončijo in skačejo v morje. Gledali smo z daljnogledi. Še danes ne vem, ali sem jih res videla ali ne. Tudi ostali niso vedeli. Ko smo se približali ledeniku z druge strani, smo prišli med morene vseh barv, na koncu pa je bila voda. Nek sopotnik je hotel popolnoma okusiti Grönland in Island. Okopal se je na Grönlandu na Nord Kapu in pod Vatnajökullom. Voda je imela plus dve stopinji Celzija – tako so vsaj rekli. Res je moral biti zanj užitek kopanje v ledenem morju!

Tudi iz Reykjavika se vidi ob jasnem vremenu majhen ledenik Snöfellsökull, ki je posebno očarljiv ob sončnem zahodu in je posebna postlastica turistov. Ledeniki so zaradi utorov in raz zelo nevarni. Stanovalec teh obrobni krajov ogrožajo plazovi. Težka nesreča je bila v decembru 1974. leta v Neskaupstaduru, ko je plaz prekril predelovalnico rib, uničil več hiš in pod seboj pokopal 13 ljudi.

Island ima precej rek, vendar niso plovne. Precej rek izvira iz ledenikov, so penaste in rumenkastorjave barve. Največja je Thjorsa na jugu in je dolga 230 kilometrov.

Množina vode je 385 kubičnih metrov na sekundo. Posebno reke iz ledenikov stalno menjavajo strugo, zato ni mogoče, oziroma je težko postaviti trajnejšo pot, ker se tokovi stalno menjavajo. Zgodilo se je že, da so napravili most čez reko, ker je pa reka menjala strugo, je most osamel. Največ vode iz ledenikov je v mesecu juliju in avgustu.

Imajo pa dve vrsti čistih rek: ene nastanejo iz odtoka starega bazalnega področja. Množina vode se spreminja in je največja spomladaj. Druge pritečejo iz pokrajini ledeniške lave. Množina te vode se le malo spreminja in se uporablja za pridobivanje električne energije. Na ta način bi lahko skupno pridobivali tri do štiri milijone kilovatov električne energije. Izkorišček pa je sedaj samo sedem do 10 %.

Jezera so zelo majhna, ob ledenikih ali ob lavi.

Myvatn – 38 kvadrat. kilometrov površine – je svetovno znano jezero zaradi nepopisne lepote. Tu je pravilčno bogato ptičje življenje. Skoro ni turista, ki je obiskal Island, da si ne bi ogledal te posebnosti. Jezero obdajajo na eni strani zeleni griči s temnimi kraterji, na drugi strani štrle iz vode skalnati stebri. Po jezeru plavajo rase vseh velikosti. Je 16 vrst divjih rac in pet

vrst gosi. V jezeru je poleg drugih rib tudi precej postrvi, težkih tudi do deset kilogramov.

Na večjih mestih so cele vrste ptičjih kolonij. Nekateri ptičje lovijo, jih jedo in pobirajo jajca. Registriranih je 800 vrst insektov, ni pa mravelj. Nekateri metulji prilete na Island in so tu ves čas, razen pozimi. Tudi plazilcev in dvoživk ni.

Znanilka pomladi je arktična morska lastavica, ki je bele barve s črno liso na glavi.

V bližini jezera je majhno naselje s dvema hoteloma in majhno trgovino. Iz naselja je prekrasen pogled na to naravno lepoto. Tam smo srečali več grup Angležev in Francozev. Nemci so bili z avtobusom, v katerem so tudi prenočevali. S seboj so imeli tudi vso hrano, predvsem konzerve.

Na gričih so bile razpoke. Iz njih je pihal vroč zrak ali pa tekla vroča voda od 60 do 70 stop. Celzija. Na nekaterih mestih so rasle brusnice in borovnice. Med mahom in travo je rasel islandski lišaj. Svežega uporabljajo za hrano ljudi in živali, ker vsebuje ogljikove hidrate, podobne škrobu. Posušenega pa uporabljajo za zdravilo proti kašlju in boleznim v pljučih.

Ne daleč od Myvatna smo prišli v povsem golo področje bazaltnih hribov. Videli smo zveplene vrelce. Pokrajina se imenuje Namaskar. Žveplo vre pri temperaturi 120 stopinj Celzija. Kraterji so imeli premer do 1,5 metrov. Bilo jih je več. Na tistem mestu je bil sivo-zelen prah. Pred vstopom na to področje je bila velika tabla z opominom, napisanim v več jezikih: »Vsak gre tja na lastno odgovornost. Ne hodite sami, brez vodstva, če vam teren ni poznan.« Vodič je povedal, da se jih je na tem mestu že več ponesrečilo.

Pa spet malo dalje. Iz zemlje se močno kadi. Kar strah nas je bilo. Kaj, če ni izbruh? Vodič nam je razložil, da je to le tovarna, kjer izdelujejo kremenčevo peno, bel dim pa je le prah. Tovarna je bila zgrajena v letu 1968. Pred štirimi leti je bila velika eksplozija in ogenj jo je precej uničil.

Pa še nekaj o otrocih: Med potjo so bile postavljene stojnice. Na njih so bili naložene vse vrste kamenja iz Islanda. Nekateri so bili zelo zanimivi in takih še nikjer nisem videla. Sele doma sem se spomnila za islandski dvolomec, prozoren mineral kalcita. Ko so nas otroci zagledali, so se hitro pripeljali s kolesi, stopili za stojnice in prodajali kamenje. Najraje so kamenje menjali za kolače, kekse in bombone. Če tega nisi imel, si lahko plačal z denarjem.

Nadaljevanje

NOVICE IZ RADOVLJIŠKE OBČINE

Izvršni svet OS Radovljica je na 170. seji 11. decembra obravnaval ponudbo Planuma Radovljica za izdelavo zazidalnega načrta Vrhnje ter pripombe krajanov tega naselja na inačice zazidalnega načrta. Na seji so sprejeli osnutek dogovora o družbeni usmeritvi razporejanja dohodka v letu 1982, ki ga je predložil komite za družbeno planiranje in gospodarstvo občine Radovljica ter osnutek o usklajevanju davčne politike v SRS. Člani izvršnega sveta so bili seznanjeni s poročilom o realizaciji proračunskih prihodkov in odhodkov v razdobju januar–november in izterjatvi davkov in prispevkov v letu 1981. Opravili so tudi imenovanje vodij odsekov v upravi družbenih prihodkov.

Na 171. seji izvršnega sveta OS Radovljica 15. decembra so obravnavali predlog resolucije izvajanja družbenega plana občine Radovljica za obdobje 1981–1985 v letu 1982. V razpravi so bile tudi delovne teze družbenega dogovora o izvajanju politike na področju splošne porabe na ravni občin v SRS za leto 1982 in informacija o stanju na žičnicah in smučiščih v občini. Sprejeli so sklep o podpisu pogodbe z Geodetskim zavodom SRS za avtomatsko obdelavo zemljiškega katastra. Obravnavali so tudi predlog za ukinitve službe pravne pomoči v občini in pripojitev k bodočemu občinskemu centru za socialno delo.

V Radovljici je bilo 15. decembra 9. zasedanje občinske konference ZKS, ki je bilo posvečeno predvsem uresničevanju gospodarske stabilizacije v občini in sklepov 21. seje CK ZKJ. Na osnovi obsežnega gradiva o gibanjih gospodarstva in osnovnih pokazateljev izvoznih, investicijskih, dohodkovnih in planskih nalog so ocenjevali odgovornost pri delovanju članov ZK. V obravnavi je bil predlog programa uresničevanja politike stabilizacije v gradbeništvu in stanovanjski gradnji ter predlog usmeritev in nalog komunistov v izvajanju tega programa. Oba predloga so delegati OK ZK soglasno z nekaterimi manjšimi pripombami sprejeli.

Ob 38-letnici tragičnega boja na Goreljeku, ko je v borbi z nadmočnimi nemškimi silami hrabro podlegel do zadnjega borca 3. bataljon Prešernove brigade, je bila v soboto, 12. decembra, pri spomeniku in grobiščih padlih borcev vsakoletna spominska prireditev Zmaga mrtvega bataljona, na kateri je govoril predsednik OK ZSMS Radovljica Jože Dežman. V kulturnem programu so nastopili godba iz Gorij, moški zbor A. T. Linhart in člani Linhartovega odra mladih KUD Radovljica. V okviru proslave je bilo tudi XII. spominsko tekmovanje smučarjev tekačev, v nedeljo, 13. decembra, pa množični in družinski tek smučarjev iz vse Slovenije.

Na 20. seji predsedstva občinske konference SZDL Radovljica 10. decembra so pregledali izvajanje sklepov razširjene seje s člani občinskega odbora ZZZ NOV in gospodarstveniki radovljiske občine, ki je bila v novembru. Po razpravi so sprejeli oceno tretjega kroga evidentiranja možnih kandidatov in dokumente, ki so povezani s pripravami in izvedbo volitev v prihodnjem letu. Na dnevnem redu je bila tudi razprava o svobodni menjavi dela med občinsko izobraževalno skupnostjo in Delavsko univerzo Radovljica ter obravnavo osnutka družbenega dogovora o organiziranosti proizvodnje in preskrbi Gorenjske z osnovnimi prehrabnimi proizvodi.

Volilna komisija pri OK SZDL Radovljica je v novembru oblikovala na osnovi republiškega rokovnika občinski rokovnik za izvedbo predkandidacijskih, kandidacijskih in volilnih opravil ter konstituiranje delegacij in delegatskih skupčin. Rokovnik je posredovala vsem izvajalcem teh nalog v združenem delu (sindikatu) in v krajevnih skupnostih (KO SZDL). Po rokovniku se bo do 10. januarja prihodnje leto na seji predsedstva OK SZDL obravnavalo in sprejelo volilne dokumente za vsa predvolilna in volilna opravila v občini. Sočasno bodo pregledali poročila o opravljenem evidentiranju, ki ga bodo obravnavali na skupni seji OK SZDL in občinskega sveta ZSS Radovljica do 20. januarja.

V predavalnici republiškega sindikalnega izobraževalnega centra v Radovljici je bilo 14. zasedanje občinskega sveta Zveze sindikatov Radovljica. Udeležili so se ga tudi predstavniki SIS socialnega skrbstva, otroške varstva, izobraževanja, zaposlovanja, zdravstva, pokojninsko-invalidskega zavarovanja in sta-

novanjske skupnosti. Na osnovi obsežnega gradiva, ki sta ga pripravila svet za socialno politiko in SIS socialnega skrbstva, so spregovorili o usmeritvah in aktivnostih sindikalnih organizacij in vseh drugih nosilcev socialne politike v občini. Glavni poudarek v razpravi je veljal ugotovitvi samoupravnega odločanja, celoviti presoji, odločanju in izvajanju socialne politike ter odpravljanju slabosti. V nadaljevanju zasedanja so spregovorili o kadrovskih zadevah občinske sindikalne organizacije.

V sejni sobi trgovskega podjetja Murka Lesce je bila 10. decembra volilna seja koordinacijskega odbora Zveze sindikatov v krajevni skupnosti Lesce. Na predlog iniciativnega odbora za ustanovitev te organizacijske oblike sindikatov v KS so razpravljali o poročilu iniciativnega odbora, verificirali 11-članski odbor, izvolili vodstvo ter razpravljali o programu dela in potrdili poslovnik koordinacijskega odbora. V tem odboru imajo svoje delegate Veriga in Murka po dva, po enega pa Zito Lesce, Železniška postaja Lesce, Merkur Lesce, Almira Radovljica, Elan Begunje, osnovna šola F. S. Finžgar Lesce, svet KS in KO SZDL Lesce. To je prvi tovrstni sindikalni organ v krajevni skupnosti v radovljiski občini.

Ko je na decembrski seji predsedstvo občinskega odbora ZZZ NOV Radovljica presojalo potek priprav za volitve delegatov v občinski konferenco ZZZ ter druga telesa, je ugotovilo, da so v roku izvolili od 71 delegatov – borcev v krajevnih organizacijah 67 delegatov. Manjkali so samo še 4 delegati iz KO ZZZ NOV Lesce. Za občinski odbor je predlagano 27, za nadzorni odbor pa trije delegati, ki bi pokrivali celotno območje občine in predstavljali tudi domicilne odbore. Predsedstvo je menilo, da je še vse premalo predlogov kandidatov za republiške organe ZZZ NOV, zato je sprejelo na seji nekaj takšnih predlogov, ki jih bo posredovalo republiškemu odboru ZZZ NOV Slovenije.

Po oceni, ki so jo sprejeli delegati obeh zborov skupščine Kulturne skupnosti Radovljica, bo v finančnem načrtu za program 1982 možno predvideti v skladu z resolucijskimi določili povečanje osebnih dohodkov za 18, materialnih stroškov za 20, amortizacijo za 25, štipendije za 20 %. Vse druge postavke pa bodo nižje od letošnjih, saj bi po dosedaj znanih merilih znašal indeks finančnega načrta le 91 %. Nasprotno pa bi se močno povečal delež občinskih sredstev za Kulturno skupnost Slovenije. Če bi ostalo pri sedanjih prispevni stopnji od bruto osebnih dohodkov 0,56, bodo sredstva za slovenski kulturni program oz. finančni načrt v 1982. letu višja kar za 33 %.

Organizacijsko kadrovska komisija pri občinskem svetu ZSS Radovljica je na 29. seji 16. decembra sprejela načrt kadrovskih priprav na sindikalne občne zbore ter ocenila priprave na volitve delegatov v letu 1982. Po zadnjih podatkih je od 96 TOZD – nosilcev predvolilnih postopkih izpolnilo popisnice za evidentiranje možne kandidate manj kot polovica. Komisija je predsedstvu občinskega sveta posredovala podatke in priporočala nujne ukrepe za pospešena predvolilna opravila.

V enajstih mesecih 1981 je v proračun občine Radovljica pritekel skupaj 139.979.210 din, s čimer je plan prihodkov proračuna za 1981. leto že presežen za 1,1 %. Odhodki od januarja do konca novembra pa so iz proračuna znašali 111.090.763 din, kar je 80,3 % predvidenih odhodkov v letnem planu za 1981.

Po podatkih uprave družbenih prihodkov občinske skupščine Radovljica so načrtovane skupne davčne obremenitve za 11 mesecev 1981: leta 136.111.800 din, kar je 67 % več kot lani v tem času. Do konca novembra so zavežanci plačali 109.425.400 dinarjev, kar je šele 80,4 % letnega plana.

160-članski delovni kolektiv Kemične tovarne Podnart, ki se zadnji dve leti srečuje z nenehnimi ovirami pri nabavi uvoznih surovin, je zahvaljujoč povezavi z drugimi OZD v občini in republiki, uspel zadnje mesece zagotoviti dovolj teh surovin in izpolnil letni plan proizvodnje in prodaje že v novembru. Računajo, da bodo letne plane do konca decembra presegli. Optimisti predvidevajo prišček celo za petino letnih načrtov.

Poleg številnih najvišjih turističnih priznanj doma in na tujem so delavci Grand hotela Toplice Bled na slovesnosti v Rimu zadnjega novembra prejeli visoko mednarodno odličje »Svetovni turistični Oskar«, ki ga za najuspešnejše hotelske hiše podeljuje Italijanski center za napredek svetovnega gospodarstva CIPEM. Priznanje so delavci Toplic prejeli na osnovi ocen v kvaliteti poslovnih storitev, ki so jih brez vednosti kolektiva Toplic opravili strokovnjaki te ugledne ustanove.

ki bi ga konkretno v jeseniški združni enoti opravljalo 12 delavcev, katerih delo naj bi predstavljalo skupaj z delom članov celoto. Predvsem bi skrbeli za pospeševalno delo in delo s kmečkimi skupnostmi. Prodajali bi reprovromatral in odkupovali tržne viške. Njihova skrb bi bila zbiranje in kontrola mleka, eden pa bi vodil blagajniško-administrativno poslovanje.

Predlog za organiziranost zasebnega kmetijstva v obeh občinah je v razpravi. O njem bodo razpravljali in odločali kmetovalci obeh občin.

B. B.

PRIZADEVNI POLJŠIČANI SI UREJAJO KANALIZACIJO

Vas Poljšica pri Gorjah spada v gorjansko krajevno skupnost. Kot je znano, je bilo v letošnjem poletju uspešno izglasovano podaljšanje plačevanja samoprispjevka, ki se že odraža v gradnjah, ki jih ima krajevna skupnost v programu v tem srednjeročnem obdobju.

Vaščani vasi Poljšica so se na skupnem vaškem sestanku odločili, da bodo v prazničnih dneh ob dnevu republike izkoristili proste dneve in začeli s polaganjem nove kanalizacije. Doslej je bila kanalizacija v tej vasi le delno izpeljana z zastarelimi

betonskimi cevmi profila 10 cm, kar za današnje čase ne ustreza več in se te cevi so bile na več krajih strte in zamašene.

Predstavniki krajevne skupnosti Gorje so takoj podprli tako zamisel vaščanov in jim nudili vso materialno podporo in strojni izkop. Nudili so betonske cevi profila 40 in 30 cm, cement in gramoz. Tako so v teh lepih in še dokaj toplih dnevih položili z vsemi pripadajočimi jaški 200 dolžinskih metrov kanalizacije. V tej delovni akciji je sodelovalo 30 vaščanov kar dva dni, kar je vse pohvale vredno. Namreč, vedeti moramo to, da vodstvo krajevne skupnosti zelo ceni in upošteva prostovoljno fizično delo vaščanov. Z delom bodo nadaljevali pomladi.

Ob tej priliki naj omenim še to, da so tudi v Spodnjih Gorjah položili s prostovoljnimi delom 160 dolžinskih metrov kanalizacije.

Priključek na to vaško kanalizacijo bo obvezno morala imeti vsaka stanovanjska hiša. Če se mogoče le kdo ne bo udeleževal teh vaških akcij, bo to moralo biti urejeno z določenimi ukrepi.

Jože Ambrožič

PREDLOG ZA NOVO ORGANIZIRANOST KMETIJSTVA

Na pobudo kmetijske zemljiške skupnosti občine Jesenice je delovna skupina v sestavi: Tone Robič, Janez Stare in Pavle Razinger proučila možnost ustrežnejše notranje organiziranosti sedanje TOZD KOOPERACIJA Radovljica. Združeni kmetje in kooperantje s področja jeseniške in radovljiske občine naj bi se povezali v združno organizacijo po določilih zakona o združevanju kmetov. Ta zakon namreč zagotavlja združenim kmetom popolno samoupravo.

Sedanja organizacijska oblika TOZD KOOPERACIJA Radovljica namreč združuje družbeno proizvodnjo, to so delovišča Poljce, Bled in Resje, in članke zadruge ter kooperante jeseniške in radovljiske občine. Že dalj časa člani TOZD zahtevajo, naj bi se formalizirala takšna združna oblika, ki bi združevala samo kmete in potrebne delavce za strokovna, poslovna in administrativna dela. Zakon o združevanju

kmetov namreč določa in omogoča izpolnitev takšnih ustavnih pravic z osnovanjem temeljne združne organizacije.

Zato je bila dana pobuda, da se organizira temeljna združna organizacija (TZO) Radovljica – Jesenice, ki naj bi jo sestavljali kmetje in tisti delavci, katerih delo predstavlja skupaj z delom članov celoto. TZO Radovljica – Jesenice naj bi imela dve združni enoti, in sicer enoto Radovljica in enoto Jesenice. Za uresničevanje samouprave v TZO naj bi delovali: združni svet, odbori in komisije ter odbor HKS; v združnih enotah pa: zbor članov, odbori kmečkih skupnosti in pospeševalni odbori. Osnovna oblika povezovanja združnikov naj bi bile kmečke skupnosti. Te bodo tudi nosilke razvojnih in pospeševalnih programov v vaseh in krajevnih skupnostih.

Delovna skupina je v okviru tega predloga navedla tudi dela in naloge,

Stari del Radovljice (Foto Ogrinc)

DOPISUJTE
V ŽELEZARJA

ŠTIPENDIRANJE IZ TITOVEGA SKLADA V OBČINI JESENICE IN RADOVLJICA

Del sredstev skupnega prispevka delavcev za štipendiranje 0,5 % od bruto osebnega dohodka se združuje v Titovem skladu za štipendiranje v SR Sloveniji za izobraževanje nadarjenih delavcev in otrok delavcev, ki so družbenopolitično aktivni in dosega nadpovprečne delovne in študijske rezultate.

Kdo je lahko Titov štipendist?

MLADI DELAVCI:

- ki se odločajo za izobraževanje ob delu,
- ki imajo najmanj dve leti delovne dobe in niso starejši od 30 let,
- ki so s svojim dosedanjim delom, prizadevnostjo in usvarjalnostjo dosegli nadpovprečne delovne rezultate v svojih delovnih okoljih in
- ki so družbenopolitično aktivni in dejavni v družbenopolitičnih organizacijah in društvih.

OTROCI DELAVCEV:

- ki so redno vključeni v usmerjeno izobraževanje razen prvih letnikov,
 - ki dosegajo nadpovprečne učne rezultate, v srednjih šolah praviloma odlični uspehi, v višjih in visokih šolah poprečno osem,
 - ki so družbenopolitično aktivni in dejavni v družbenopolitičnih organizacijah, samoupravnih in delegatskih organih, družbenih organizacijah in društvih.
- Sklad štipendira izobraževanje po programih za pridobitev in za izpolnjevanje izobrazbe v usmerjenem izobraževanju, vključno s skrajšanimi programi.

KDO JE PREDLAGATELJ?

- Mlade delavce, kandidate za štipendijo iz Titovega sklada, lahko predlagajo samoupravni organi temeljnih organizacij in delovnih skupnosti po poprejšnji obravnavi in presoji predlogov v družbenopolitičnih organizacijah, predvsem v organizaciji ZSMS, organizacijah združenega dela ali skupnostih. Predlagatelj je dolžen ugotoviti svoj kadroviški interes za izobraževanje kandidata in mu zagotoviti ustrezno delo po končanem šolanju.
- Za otroke delavcev pripravijo predloge za podelitev štipendij sveti šol na pobudo in po poprejšnji obravnavi in presoji predlogov v družbenopolitičnih organizacijah šole in organov konference ZSMS v občini. Predlagatelj je dolžan upoštevati kadrovske potrebe v občini kandidatovega stalnega bivališča.

PREDNOSTNI KRITERIJI:

- Občinske komisije so pri obravnavanju predlogov dolžne upoštevati naslednje prednosti:
1. Pri mladih delavcih imajo, ob enakem izpolnjevanju razpisnih pogojev, prednost:
 - neposredni proizvajalci v materialni proizvodnji, ki se odločajo za nadaljnje izobraževanje v smeri svojega osnovnega poklica, oziroma dejavnosti,
 - kandidati, ki so v slabšem družbenoekonomskem položaju.
 2. Pri otrocih delavcev imajo prednost kandidati:
 - ki se izobražujejo na deficitarnih usmeritvah (predvsem tehnične smeri),
 - katerih starši so delavci v materialni proizvodnji,
 - ki so v slabšem družbenoekonomskem položaju,
 - ki so udeleženci mladinskih delovnih akcij.
- O podelitvi štipendij Titovega sklada razpravljajo in odločajo izvršni organi v skladu s samoupravnimi sporazumi o štipendiranju v občinah. Na Gorenjskem razpravljajo in predlagajo Titove štipendiste do izvolitve posebnih komisij za štipendiranje pristojni izvršni odbori občinskih skupnosti za zaposlovanje, predloge pa potrdi skupščina občinskih skupnosti za zaposlovanje, in sicer:
- za mlade delavce komisije v občinah, kjer imajo sedež TOZD oz. delovne skupnosti, ki predlagajo kandidata,
 - za otroke delavcev komisije v občinah, kjer imajo kandidati stalno prebivališče.
- Po skupno sprejetih kriterijih v SR Sloveniji (ena Titova štipendija na vsakih 5.000 zaposlenih) je imela jeseniška občina pravico do petih novih Titovih štipendistov (tri mlade delavce in dva otroke delavcev).
- Isravniki organi so obravnavali pet predlogov, štipendijo pa so podelili trem novim kandidatom, eden od teh bo upravičen do štipendije v šol. letu 1982/83, ker je v JLA.
- Radovljški izvršni organi so se odločili o priznanju štipendij iz Titovega sklada le za dva oziroma tri

novi kandidate, ker je bila enemu kandidatu štipendija odobrena že v preteklem šolskem letu pred odhodom v JLA.

USPEŠNOST NAŠIH TITOVIH ŠTIPENDISTOV:

Vsi jeseniški štipendisti Titovega sklada so v preteklem letu dosegli zahtevane učne rezultate in so bili družbenopolitično aktivni, kar je zaradi strogih zahtev sklada, razveseljuje. Pohvaliti moramo tudi radovljške Titove štipendiste, ki so bili razen enega prav tako uspešni.

UGOTOVITVE IN SKLEPANJA

Med Titovimi štipendisti je premalo mladih delavcev, ki se izobražujejo ob delu ali iz dela. Na Jesenicah in v Radovljici sta izvršna odbora dobila le po en nov predlog v potrditev, čeprav so imele Jesenice pravico do treh in Radovljica do dveh novih štipendistov — mladih delavcev.

Ko razmišljamo o vzrokih slabšega odziva na razpis Titovih štipendij, se nam vsiljujejo različne domneve:

- Kriva je bojazen štipendistov, da bo njihova uspešnost v šoli nižja, kot se lahko zahteva za Titovega štipendista (višje in visoke šole najmanj osem, srednje šole praviloma odlični oz. najmanj prav dober uspeh);
 - Delovne organizacije so še premalo seznanjene s prednostmi štipendiranja svojih delavcev iz Titovega sklada, čeprav je strokovna služba občinskih skupnosti za zaposlovanje Gorenjske Kranj v začetku leta 1981 seznanjala delovne organizacije in delovne skupnosti o pogojih za pridobitev Titove štipendije.
- Prenos nalog obravnave in potrjevanja štipendij na izvršne odbore in skupščine zaposlovanja v občinah pomeni večje podružbljanje štipen-

dijske politike, zato upamo, da bodo izvršni organi v bodoče izbirali med številnejšimi kandidati.

Jeseniški in radovljški Titovi štipendisti v šolskem letu 1981/82:

OBČINA JESENICE:

Mladi delavci — študij ob delu:
1. Janez Kunšič — študent VTS (visoke teh. šole v Mariboru); 2. Alojz Pivar — učenec metalurške teh. šole na Jesenicah, Ruža Stojanovič — učenka komerc. šole v Kranju; 4. Nevenka Juvan — študentka višje upravne šole v Ljubljani;

Mladi delavci — študij iz dela:
1. Ivan Bardič — učenec grad. teh. šv. Ljubljani; 2. Stamenko Jovanovič — študent Visoke šole za org. dela v Kranju;

Otroci delavcev — študenti: 1. Roman Grosmajer — študent FNT — Ljubljana farmacija; 2. Dragica Jošt — študentka FNT — Ljubljana teoret. matemat.; 3. Alenka Katnik — študentka medicinske fakultete Ljubljana; 4. Mira Zupan — študentka visoke ekon. šole v Mariboru; 5. Maja Hajdič — študentka FSPN — politične vede v Ljubljani; 6. Tonček Dolenc — študent PA — tehnična vzgoja — trenutno v JLA.

Otroci delavcev — učenci: 1. Roman Mur — učenec gradbene tehnične šole v Ljubljani.

OBČINA RADOVLJICA:

Mladi delavci — študij ob delu:
1. Drago Stojc — višja tehnična varnostna šola Ljubljana; 2. Slavko Teran — višja tehnična šola Ljubljana; 3. Mihaela Može — srednja ekonomska šola Radovljica;

Mladi delavci — študij iz dela:
Anton Pirc — elektro Ljubljana;

Otroci delavcev — študenti: 1. Klančar Nevenka — ekonomska fakulteta Ljubljana; 2. Nejk Lorenčič — FNN — fizika Ljubljana; 3. Mitja Žagar — pravna fakulteta Ljubljana; 4. Zvonka Repe — ekonomska fakulteta Ljubljana; 5. Miklavž Zarnik — strojna fakulteta Ljubljana.

M. Žemlja

NOVOST V SISTEMATSKIH PREGLEDIH ZA TRILETNE OTROKE NA JESENICAH

Skrb za zdravje naših najmlajših je vgrajena v številne dokumente in tudi v praksi se srečujemo s prizadevanji, da bi v zdravstveno varstvo čimprej zajeli vse otroke. Prvi pregled otroka z Apgarjevimi testom je takoj po rojstvu, ob prvem pregledu novorojenčka v posvetovalnici pri mesecu dni starosti je prav tako opaziti, če bi bilo z otrokom kaj narobe, pa potem ob enem letu, ko otroke sistematično pregledajo. Še posebno pomembno je, da v pregled zajamejo vse otroke v tretjem letu starosti, saj je tedaj otrok že toliko dozorel, govori, dobro hodi, zna opazovati, da ob strokovnem pregledu opazimo pomanjkljivosti v razvoju, če seveda so in pravočasno ter ustrezno ukrepamo.

V jeseniškem zdravstvenem domu, dispanzerju za otroke, izvajajo sistematične preglede triletnih otrok od leta 1975 kljub kadrovskim težavam. Z januarjem prihodnje leto pa v tem dispanzerju na Jesenicah uvajajo novost — za Ljubljano in Mariborom. Z delom bo začela povečana strokovna skupina, ki bo izvajala pregled triletnih otrok. Doslej sta jo sestavljali le zdravnica in sestre, po novem letu pa bodo k delu pridobili tudi psihologinjo.

In zakaj to, se bo morda kdo vprašal? Tri leta je starost, ko je zadnji čas, da začnemo s terapijo, če nastopijo odkloni od normalnega razvoja. Če doslej so pregledovali otrokov vid, sluh, sledila je laboratorijska preiskava krvi in urina itd. Psihologinja pa bo s triznamnim pristopom predvsem ugotavljala, če imajo otroci tudi določene težave pri prilagajanju v okolje, v osebnostnem ali duševnem razvoju, oziroma napotiti otroke k ustreznemu strokovnjaku, če je seveda to potrebno. Sicer bo lahko psihologinja otroka, če bo njegov razvoj odstopal od normalnega, napotila na kontrolo čez pol ali leto dni.

Doslej so velikokrat le »gasili«, ko je bilo že prepozno, s kompleksno obravnavo otrokovega razvoja pa želijo tudi preventivno delovati.

S temi sistematičnimi pregledi bodo v otroškem dispanzerju v jeseniškem zdravstvenem domu za-

čeli januarja prihodnje leto in starše triletnih otrok na to že sedaj opozarjamo. Starši bodo dobili za te preglede vabila. Pregledi bodo predvidoma ob torkih, dvakrat mesečno. Vsak mesec naj bi pregledali 30 do 40 otrok. Na vabilu bo napisana tudi ura pregleda in zato v otroškem dispanzerju jeseniškega zdravstvenega doma prosijo starše, da se razporeda držijo, oziroma da odsotnost vnaprej opredelijo, da bo lahko delo nemoteno potekalo.

Ob tem pa ni odveč tudi tole: starši otrok morajo sodelovati z zdravstvenimi delavci, jih opozoriti na značilnosti otrokovega obnašanja, igranja, dela in tudi sodelovati, če ugotovijo, da je morda v otrokovem telesnem ali duševnem razvoju kakšna pomanjkljivost. Sodobne metode zdravljenja so že tako izpopolnjene in so velikokrat zelo učinkovite, če seveda tudi starši pri tem aktivno sodelujejo. Tri leta pa je tudi taka starost, da je moč na otrokov telesni in duševni razvoj še kako vplivati, zato je sodelovanje staršev še toliko bolj pomembno in potrebno.

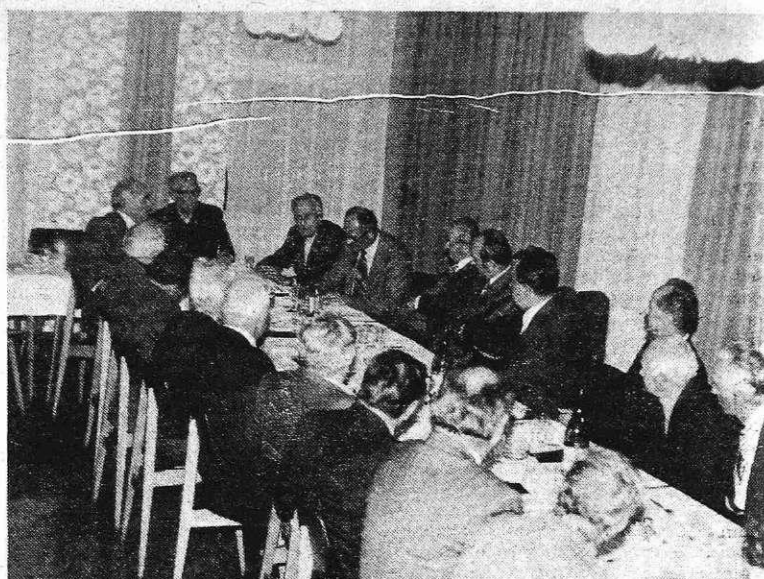
Rk

ČLANOM DU ŽIROVNICA

Du Žirovnica vabi vse svoje člane na članski sestanek, ki bo v soboto, 26. decembra, ob 16. uri v dvorani doma upokojencev na Selu.

Na sestanku bomo izvolili delegate za skupščino novoustanovljene občinske zveze društev upokojencev Jesenice. Po sestanku bo dramska skupina društva zaigrala veselo igrice, Egidij Matič pa bo prikazal diapozitive z izleta na Plitvice. Sledil bo družabni večer.

Vljudno vabi izvršni odbor DU Žirovnica!

Srečanje udeležencev vstaje 16. decembra 1941 v Mojstrani (Foto J. Rabič)

V SLAVNOSTNEM VZDUŠJU PROSLAVILI KRAJEVNI PRAZNIK

Ob letošnjem prazniku krajevnih skupnosti Dovje-Mojstrana so pripravili pester program prireditev, srečanj in športnih tekmovanj. Spomnili so se 16. decembra leta 1941, ko je v tem delu Gornjesavske doline zažarel plamen upora, hkrati pa so proslavili tudi druge letošnje jubileje.

V okviru praznika je krajevni odbor Zveze združenih borcev NOB Dovje-Mojstrana 16. decembra pripravil srečanje vseh še živelih udeležencev vstaje 16. decembra leta 1941. V tej vstaji je sodelovalo 137 domačinov, danes pa je živih še 39. Več kot polovica se jih je zbrala na srečanju, kjer so obudili spomine na takratne dogodke, ko so se prebivalci odločno postavili po robu okupatorju, ki si je hotel prilastiti slovensko zemljo. Med udeleženci sta bila tudi organizatorja decembrske vstaje Franc Konobelj-Slovenko in Ivan Vovk-Zivan, prav tako pa so se srečanja udeležili tudi predstavniki družbenopolitičnih organizacij, sveta krajevnih skupnosti in osnovne šole Mojstrana, ki nosi ime po datumu decembrske vstaje.

V zelo obsežnem razgovoru so navzoči razjasnili več podrobnosti, ki pomenijo pomemben prispevek k natančnejšemu opisu dogodkov pred štirimi desetletji. Navzoči so se tudi zahvalili učencem osnovne šole 16. decembra Mojstrana, da so v vseh teh letih zapisali številne spomine borcev iz krajevnih skupnosti in tudi decembrsko vstajo.

V soboto, 19. decembra, je bil osrednji del praznovanja. Dopoldne je bilo najprej v osnovni šoli 16. decembra Mojstrana tretje srečanje aktivistov osvobodilne fronte ter kurirjev in obveščevalcev jeseniškega okrožja, to je rajonov z območja radovljške in jeseniške občine.

Zbralo se je manjše število udeležencev, kot so pričakovali, in sicer predvsem zaradi slabega vremena in snega. Okrog 150 udeležencev je na srečanju počastilo 40-letnico ustanovitve Osvobodilne fronte in 40-letnico vstaje.

Na srečanju je najprej spregovoril domačin Gregor Klančnik, ki je orisal dogodke leta 1941 na tem območju, slavnostni govornik Franc Konobelj-Slovenko pa je govoril

o vstajah in drugih revolucionarnih dogodkih na območju jeseniškega okrožja med NOB.

Predsednika skupščin občin Radovljica in Jesenice Leopold Pernuš in Ivo Arzenšek sta na srečanju podelila domicil odboru aktivistov OF jeseniškega okrožja. Kulturni program pa so pripravili učenci šole.

Popoldne so v gasilskem domu v Mojstrani odprli prenovljeno orodnice, ki so ga predvsem s prostovoljnimi delom uredili člani društva sami.

Zvečer je bila v dvorani kulturnega doma na Dovjem še osrednja proslava z bogatim kulturnim programom. Zbranim je najprej spregovoril predsednik skupščine krajevnih skupnosti Ivko Klančnik, v nadaljevanju pa so podelili krajevne priznanja OF, ki so jih letos prejeli: Franc Lakota, Maks Rabič, Janez Klančnik, Meta Košir, Marica Rauh in Ježa Košir.

Na proslavi so bili navzoči tudi predstavniki iz pobratene krajevnih skupnosti Stave iz valjevske občine, ki so predstavnikom domače krajevnih skupnosti in osnovni šoli 16. decembra Mojstrana podelili knjižno darilo v znak uspešnega medsebojnega sodelovanja. Predstavniki JLA so krajevni skupnosti podelili plaketo za uspešno večletno sodelovanje. Sandi Kotnik pa je prejel priznanje za dolgoletno uspešno povezovanje krajevnih skupnosti s pripadniki JLA na našem območju.

V kulturnem programu so sodelovali učenci osnovne šole 16. decembra Mojstrana, oktet DPD Svoboda Žirovnica, recitatorji Šole za zdravstvene delavce Jesenice, pripadniki JLA in člani domačega kulturnega društva Jaka Rabič.

Po uspeli proslavi, ki so se je udeležili številni krajanje, se je v naravnem zdravilišču Triglav nadaljevalo še družabno srečanje.

J. Rabič

PROSLAVA OB DNEVU JLA NA JESENICAH

V ponedeljek, 21. decembra, je bila v avli novega šolskega centra na Plavžu osrednja proslava ob 40-letnici vstaje in ustanovitve Jugoslovanske ljudske armade. Navzoči so bili številni občani in predstavniki JLA, družbenopolitičnih organizacij, Zveze rezervnih vojaških starešin in drugi.

Najprej je zbranim spregovoril Janez Jamar, predsednik občinske konference ZRVS Jesenice, ki je med drugim poudaril, da je ustanovitev prve proletarske brigade 22. decembra leta 1941 v Rudu pomenila prehod na novo stopnjo oblikovanja in izgradnje narodnoosvobodilne vojske in njene vojne organizacije. Danes, je nadaljeval, je pomembna naloga stalnega usposabljanja v svobodni domovini, saj smo za obrambo domovine odgovorni vsi, ki moramo biti tudi pripravljeni, da tej obrambi damo svoj delež.

Na proslavi so med drugim podelili plakete in priznanja Zveze rezervnih vojaških starešin. Plaketo ZRVS Jugoslavije sta prejela Janez Kernc s Plavža in Ivan Dolžan iz Mojstrane, priznanja občinske konference ZRVS Jesenice pa so letos prejeli: uredništvo Železarja, Stanko Burlačenko, Josip Dubravčič, Bojan Erjavšek, Valentin Kelbl, Stanko Lakota, Boris Manevski, Janko Rabič, Ivo Simič, Slavko Škrebilin in Anton Šmitek.

Sledil je bogat kulturni program, v katerem so sodelovali pihalni orke-

ster Jeseniških železarjev in solistka Marica Baloh, pevski zbor, recitatorji in folkloristi osnovne šole Gorenjski odred Žirovnica.

J. R.

OB DNEVU JLA NA JAVORNIKU

V domu Julke in Albina Pibernika na Javorniku je bila v ponedeljek, 21. decembra, popoldne akademija v počastitev dneva JLA. O zgodovinskem nastanku pred 40 leti in njenem razvoju je govoril vodnik Ivo Klanica iz karavle Karavanških kurirjev NOB na Javorniskem rovtu. V kulturnem delu programa so nastopili: šolski pevski zbor in pionirji šolskega športnega društva pripadniki JLA iz karavle Karavanških kurirjev NOB, recitatorke iz TOZD Gorenjska oblačila Jesenice, otroci TVD Partizan Javornik-Koroška Bela s privlačnim programom in folklorna skupina DU Javornik-Koroška Bela.

jp

SREČANJE Z VOJAKI

V počastitev 40-letnice vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti ter dneva JLA smo v četrtek, 17. decembra, mladi iz OŠ Tone Čufar organizirali športno in družabno srečanje predstavnikov mladih iz osnovnih šol naše občine in vojakov. Tekmovali smo v plavanju, namiznem tenisu in šahu. Ob tej priložnosti smo si ogledali tudi razstavo, ki so jo v sodelovanju z našo šolo pripravili člani Zveze rezervnih vojaških starešin.

Zbrali smo se ob 14.30 v večnamenskem prostoru šole, kjer je predsednica naše mladinske organizacije pozdravila vse prisotne in jih pozvala, naj tekmujejo borbeno in tovariško.

Naša mladinska organizacija je ves čas priprav in izvedbe tesno sodelovala z vodstvom šole in pedagoškimi delavci, ki so tudi to pot pomagali in si prizadevali, da bi se srečanje čim bolj posrečilo.

Mladi smo se dobro pripravili že prej. Pri likovnem pouku smo s pomočjo tovariša Ileniča izdelali napise, da so se naši gostje-tekmovalci lahko orientirali v prostoru. Druga skupina je pod vodstvom tovarišice Naradove pripravila malico, spet drugi smo poskrbeli za diplome in pokale ob pomoči tovarišice Kodretove.

Tekmovanja so stekla ob 15. uri. Vse je šlo lepo po programu. Naše tekmovalce je spremljalo veliko tovarišev učiteljev. Bili smo zadovoljni, da so bili z nami in nam sproti kaj svetovali in pomagali.

Ob 17. uri je bilo tekmovalje končano. Rezultati so pokazali, da so bili boljši vojaki. Osnovnošolci

smo se jim pogumno in vztrajno upirali, a morali smo priznati, da so pač boljši...

Po skupni malici je bila razglasitev tekmovalnih rezultatov. Nato smo se nekaj časa pogovarjali o svojem delu, radostih in problemih. Sproščeno smo se zavrteli v plesnem ritmu. To je bil tudi zaključek našega srečanja.

Vsem nam je bilo žal, ker je čas,

ko smo se morali posloviti, napočil tako kmalu. Sklenili smo, da se bomo še srečevali. Ob takih srečanjih se mladinci bolje spoznajo z vojniki, ki so tudi mladi, utrjujemo prijateljstvo in tovarištvo.

Rezultati naših tekmovalnih srečanj pa so naslednji:

Plavanje: 1. Vojašnica heroja Andreja Žvana Bohinjska Bela, 2. OŠ Prežihov Voranc, 3. OŠ Jeseniško-bohinjski odred Kranjska gora. Namizni tenis: 1. Vojna pošta 1081 Radovljica, 2. OŠ Prežihov Voranc, 3. OŠ Karavanskih kurirjev NOB Koroška Bela.

Šah: 1. Vojna pošta 1081 Radovljica, 2. Vojašnica heroja Andreja Žvana, 3. OŠ Tone Čufar.

Andrejka Ilenič

OB DNEVU JLA

Mineva 40 let obstoja naše ljudske armade. Prva proletarska brigada je bila ustanovljena 22. decembra 1941 v bosanskem mestecu Rudu. Tistega dne je štela 1200 borcev in je bila prva partizanska velika, močna enota, sposobna za velike akcije in premike. Dotedanji partizanski odredi so s tem začeli preraščati v začetke moderne vojske.

Jugoslovanska ljudska armada se je rodila v ognju narodnoosvobodilnega boja; zrasla je iz ljudstva, bila in ostala njegov nedeljiv del, se nenehno krepila, da bi bila vedno primerno oborožena in pripravljena braniti svobodo, neodvisnost in nemoten socialistični razvoj naše družbe. V teh 40 letih je Jugoslovanska ljudska armada zrasla in se

razvila v tako moč, da se lahko s sodobnim orožjem, predvsem pa dobro usposobljenimi starešinami in vojniki zoperstavi vsakomur, ki bi skušal poseči po naši svobodi in socialistični samoupravni ureditvi.

Minilo je šestindeset let mirnodobnega razvoja naše armade. Iz nekdanj majhnih partizanskih enot, opremljenih z zaplenjenim orožjem je Jugoslovanska ljudska armada zrasla v sodobno armado in danes prav gotovo sodi med sodobno opremljene in izurjene oborožene sile.

Postala je že navada, da učenci in mladina obiščejo bližnje karavle in vojakom čestitajo ob njihovem prazniku.

Dijaki Železarskega izobraževalnega centra so ob tem prazniku pripravili tekmovalno v malem nogometu, košarki in streljanju z zračno puško, na katerih so poleg dijakov sodelovali tudi graničarji iz naše občine.

Poleg počastitve praznika Jugoslovanske ljudske armade smo s tem tekmovaljem vzpostavili še trdnje vezi med vojniki in dijaki srednjih šol v naši občini. Poskušali bomo tudi, da bo to tekmovalje postalo tradicionalno.

Mojca Burlačenko l. n. — ŽIC Jesenice

LETNA SKUPŠČINA KOMISIJE KURIRJEV NOV OBČINE JESENICE

V četrtek, 26. novembra so se na Jesenicah v okviru občinske komisije sestali še živčni reletni kurirji NOB v jeseniški občini. Pregledali so delo v minulem obdobju, se pogovorili o postavitvi spominskih plošč v bližini krajev, kjer so bile reletne kurirske postaje in o programu dela v prihodnje.

Predsednik Franci Pesjak je poročal, da je bilo na III. gorenjski reletni liniji, ki je mela na področju jeseniške občine sedem postaj, skupno 107 kurirjev, med katerimi so bile tudi štiri ženske. Od tega jih je padlo 17. Osemnajst kurirjev je bilo stalno na poti. Od teh jih na območju jeseniške občine živi 36, drugam pa se jih je preselilo sedem.

Po vojni so postavili tri obeležja v spomin na dejavnost in delo kurirjev v NOB. Eno takšno obeležje je ob potoku Dobrčku, drugo je na Belem polju in tretje na Mlaki v bližini trase nekdanje železniške proge v Dolini. Po zaslugi krajevne organizacije ZB NOV Javornik Koroška Bela in Cvetka Vilmana so letos obnovili ter odprli nekdanjo kurirsko postajo G 22.

Kurirjem so na svečan način podelili znake VDV brigade, ob življenjskih jubilejih pa 20 plaket.

V prihodnjem letu bodo kurirji nadaljevali s svojo dejavnostjo. V obljubljenih in prometnih krajih v bližini nekdanjih postaj bodo v prihodnjem letu odkrili sedem marmornatih plošč, ki bodo mlajše rodove spominjale, kje so nekoč delovali kurirji. Navzoči so soglašali s predlogom o lokacijah istih, razen za postajo G-28, kjer so predlagali postavitev te plošče na Burjevevo hišo v Plavskem rovtu. Poskrbeli bodo, da bodo v letu 1982 plošče postavili in na slovesen način odkrili. Predlagali so, da naj bi bilo odkritje plošče v spomin na delovanje kurirske postaje 10-G na domu tabornikov v Planini pod Golico in sicer predvidoma 15. maja, ko naj bi bil tu tudi zbor kurirjev Gorenjske. Komisija jeseniške občine je namreč prihodnje leto organizator zbora in gostitelj vseh še živčih kurirjev na Gorenjskem.

POKLICNO USMERJANJE

V osnovni šoli Jeseniško-bohinjski odred v Kranjski gori imamo krožek za poklicno usmerjanje, v katerem sodelujemo učenci šestega, sedmega in osmega razreda.

V njem spoznavamo razne poklice. Program smo izdelali po mesecih. Vsak učenec ima svojo mapo, v kateri zbira slike, prospekte, kraje šolanja in predmetnike. Na liste napišemo tudi možnosti zaposlitve. Te mape bomo na koncu šolskega leta razstavili in pokazali tudi drugim učencem. Izvolili smo tudi predsednika krožka, ki povezuje delo krožka s šolsko skupnostjo.

Do sedaj smo si ogledali hotele v Kranjski gori. Vodič, ki nam je v posameznem hotelu razkazoval dela, je povedal, s kakšnimi težavami se srečujejo in katere so dobre strani poklicev v gostinstvu. Obiskali smo hotel Kompas, ki je zelo razkošen, hotel Larix in hotel Alpina. Načrtujemo še več podobnih obiskov. Obiskali smo tudi lesno tovarno LIP Bled v Mojstrani.

Vsi smo s krožkom zelo zadovoljni, ker se lahko tako podrobno seznanimo s poklici, ki nas veselijo in zanimajo.

Tamara Grile, 6. r.

RAZISKOVALNA NALOGA

V šestem razredu osnovne šole Jeseniško-bohinjskega odreda v Kranjski gori smo se odločili, da prevzamemo raziskovalno nalogo iz revije Pionir: Gasilstvo v domačem kraju. Nalogo je prevzelo nekaj učencev iz Martuljka in Kranjske gore. Ker pa je naloga dokaj težka, saj moramo v njej napisati vse o nastanku gasilstva v domačem kraju, o prvih članih, o akcijah in o nadaljnjem razvoju gasilstva... smo zaprosili za pomoč starejše gasilce. Ti gasilci z dolgoletnimi izkušnjami so nam radi priskočili na pomoč, zato se nam ni treba bati, da naloge ne bomo dobro opravili.

Teja Robič, 6. r.

TURISTIČNI KROŽEK

V turističnem krožku naše osnovne šole Jeseniško-bohinjski odred v Kranjski gori je deset učencev. Čeprav nas je malo, delamo marljivo pod vodstvom tov. Podlipnikove, ki je naša mentorica. Spoznavamo zanimive kraje, narode in narodnosti Jugoslavije. Obiskali smo tudi hotel Larix in se seznanili z delom v hotelu. V krožku imamo obširen program dela.

Naše glavne naloge so: skrb za čisto okolje, odnos do turistov in starejših ljudi, zbiranje zgodovinskega materiala, skrb za spomenike iz NOB, pomoč pri delovnih akcijah, izpeljava akcije »kamen spotike«, skrb za izboljšanje našega kraja, priprava kviz tekmovalja Turizem na Gorenjskem, ekskurzije in razni turistični ogledi.

Vsi si zelo prizadevamo, da bomo program v letošnjem letu v celoti uresničili.

Romana Kotnik, 6. r.

V 23 LETIH ZBRALI 1,051.273 KG STAREGA PAPIRJA

Jeseniške osnovne šole, zlasti pa osnovni šoli Tone Čufar in Prežihov Voranc, pa tudi ostale, sodijo med tiste, ki so se med prvimi lotile nadvse koristne akcije — zbiranja starega papirja za potrebe naše papirne industrije. Verjetno bo med prvimi prav OŠ Tone Čufar, ki že 23 let zbira papir in ga je doslej zbrala 1,051.273 kg. Začela ga je zbirati leta 1959/60 in ga tisto leto zbrala 6.100 kg.

V zadnjem šolskem letu 1980/81 pa ga je zbrala 82.588 kg.

Za to delovno akcijo v okviru šolske skupnosti učencev se samoupravno dogovorijo o geslu, pod katerim bodo zbirali papir in vsem oddelkom skupnosti določijo koliko papirja naj zbere vsak učenec. O tem tudi dnevno obveščajo učence. Na zadnji akciji v sredo, 16. decembra, so učenci OŠ Tone Čufar zbrali blizu 1000 kg starega papirja, učenci OŠ Prežihov Voranc pa še dosti več.

Delovno akcijo zbiranja starega papirja so pričeli 1. septembra letos in bo trajala do 31. maja 1982. Učenci OŠ Prežihov Voranc so v prvi akciji v oktobru mesecu zbrali 31.850 kg ali povprečno 45 kg na učenca.

jp.

Delavska ulica (Foto I. Kučina)

GORENJKINI TRIDESET LET

S slavnostno sejo delavskega sveta in podelitvijo knjižnih priznanj dolgoletnim članom so pretekli četrtek dopoldne proslavili 30-letnico dela in razvoja hotelske turistične delovne organizacije Gorenjka na Jesenicah. To je dovolj dolga doba pod katero je treba potegniti črto in oceniti njeno uspešnost in upravičenost obstoja. Iz nje je treba izluščiti najpomembnejše izkušnje in si začetni pot v naprej. Čeprav so nekatera gostinska podjetja poslovala že od leta 1946, kot denimo hotel Korotan in od leta 1948 tudi hotel Pošta z mnogimi gostilnami, pa je prvič opazno ime Gorenjka proti koncu leta 1951.

V letu 1973 so uskladjali poslovanje z zakonom o združenem delu in ustanovili tri TOZD in sicer TOZD Gostinstvo Jesenice, TOZD Hoteli Kranjska gora in TOZD Žičnice Kranjska gora. Zlasti slednja je imela in ima pomembno vlogo pri razvoju zimskega turizma, zato so v zadnjih letih posvečali največ pozornosti temu problemu.

Delovna organizacija je na svojem začetku štela vsega deset zaposlenih, danes pa jih ima že 364, ki upravljajo med drugim z osmimi hoteli v katerih je 870 postelj. Imajo 16 žičniških naprav, od tega štiri sedežnice s skupno zmogljivostjo 8000 prevozov na uro. Tako je bilo v manj kot v desetih letih zgrajenih 490 posteljnih zmogljivosti, kar je bistveno pripomoglo k izboljšanju turistični ponudbi kraja. Razširili so prodajo uslug doma in še posebej v tujini, kjer so bile zahteve po udobni nastanitvi vedno večje. V letošnjem letu so beležili kar 91.382 nočitev tujih gostov. Lani pa so imeli 178.475 nočitev od tega 70.953 tujih. Izkoščenost hotelov je 57,6 % od tega

tujih nočitev 40,6 %. Poprečna rast celotnega prihodka v zadnjih desetih letih je znašala 23 odstotkov.

Tudi v tem srednjeročnem obdobju, 1981-85, je temeljni cilj izboljšati turistično ponudbo in doseči zlasti večji devizni priliv. Celotni prihodek se bo povečal po povprečni letni stopnji za 3,9 %, dohodek za 4,6 in akumulacija za 10 %, medtem ko naj bi realno povečanje izvoza znašalo 8 % letno.

Pogoj za uresničitev zastavljenih ciljev je kompletiranje turistične infrastrukture in pospešitev gradnje novih prenočitvenih zmogljivosti v Kranjski gori kot na Jesenicah in v Mojstrani. Tako naj bi najprej dokončali izgradnjo smučišč v Podkorenu in sicer tri vlečnice in eno dvosedeznico, začeli s pripravami za izgradnjo smučišč in žičnic Trebež (ena dvosedeznica in dve vlečnici), izgradnjo hotelskih apartmajev v Kranjski gori z zmogljivostjo 150 do 200 ležišč, pripraviti vse potrebno za gradnjo novega hotela na Jesenicah in drugo.

jp

Mešani pevski zbor SPD Zarja iz Železne Kaplje (Foto B. Blenkuš)

JESENIŠKA KNJIŽNICA OB KONCU LETA

Ob začetku 1981. leta je imela občinska knjižnica Jesenice dva oddelka na Jesenicah (za odrasle in pionirski oddelki), razen tega pa še sedem izposojevališč v krajih od Žirovnice do Podkorena. Računali smo, da bo naša največja krajevna skupnost (Plavž) dobila svoje izposojevališče že lani za dan republike, vendar so se dela zavlekla, tako da je bila otvoritev letos februarja za Prešernov dan. Upali smo, da se bo naša knjižnična mreža razširila še za dve izposojevališči (ki sta nekoč že delovali): na Blejski Dobravi in v Ratečah.

Izposojevališče v Ratečah je bilo odprto na dan republike. Krajevnim aktivistom je treba izreči vse priznanje, ker niso pozabili na kulturne potrebe svojih krajanov. Knjižnica si bo delila prostore z uradom krajevnih skupnosti.

Letošnje »stabilizacijsko« leto bomo torej končali bogatejši za dva prostora, ki sta namenjena izobrazbi in kulturnemu razvedrilu naših občanov. Če je naš cilj, da bi knjigo čim bolj približali ljudem, če želimo, da bi vsakdo imel možnost, da si sposoja knjige v kraju blizu bivališča, potem lahko rečemo, da sta bila storjena dva velika koraka v tej smeri. Na zemljevidu naše občine je ostalo — kar zadeva knjižnično mrežo — samo še nekaj belih lis: prej omenjena Blejska Dobrava, kjer bo, kot upamo, delo steklo v letu 1982, pa še višje ležeči kraji: Planina pod Golico, Plavški in Javorniški rovt.

Kot sem prej omenil, bi bilo idealno, če bi imel vsakdo samo nekaj korakov do knjižnice, kjer bi si lahko izposodil katerokoli knjigo. Kako se temu stanju približujemo v resnici?

Jasno je, da izposojevališča (knjižnice) v manjših krajih ne morejo imeti enakega knjižnega fonda kot večje knjižnice. (Isto bo veljalo tudi za bibliobuse, če jih bomo kdaj uvedli.) Vsak občan pa ima pravico, da dobi preko medknjižnične izposoje knjigo iz matične knjižnice. Bralci se te možnosti resda razmeroma redko poslužujejo. Tisti, ki so zainteresirani za težko dosegljive knjige, se sami navadno vpišejo v večje knjižnice.

Pri nakupu knjig (in pri razdeljevanju posameznim oddelkom) se držimo tega načela: za matično knjižnico kupujemo skoraj vse nove slovenske knjige, za izposojevališča pa samo tiste, za katere smo prepričani, da se bodo tudi izposojale. Drugače pa je s knjigami, ki jih prejmemo od republiške kulturne skupnosti v velikem številu izvodov (do 18).

Naj to ilustriram z nekaj številkami. Letos smo do konca novembra vpisali 1.817 novih knjig, razdelili pa smo jih takole: 795 knjig sta dobila oddelka matične knjižnice, izposojevališča pa so (oziroma bodo) prejela: Plavž 334, Javornik 252, Žirovnica 118, Hrušica 53, Dovje 36, Martuljek 85, Kranjska gora 109, Podkoren 35 novih knjig.

Pri tem pa štiri največja izposojevališča — Plavž, Žirovnica, Javornik-Koroška Bela in Kranjska gora dobijo v glavnem isti izbor knjig. Plavž jih je dobil nekaj več, ker je bilo treba z nakupi zapolniti vrzeli za prejšnja leta, Javornik pa prejema nekatere poučne knjige, pesniške zbirke in zbirke krajše proze, ki jih druga izposojevališča ne dobijo. Dovje in Podkoren dobivata najmanj, tja pošiljamo predvsem domače povesti, Martuljek in Hrušica pa sta v tem pogledu nekje na sredini med največjimi in najmanjšimi.

Ko sem že omenil, da je letošnje leto stabilizacijsko: kako se to odraža pri našem delu? Seveda je vrednost sredstev, ki jih dobimo od KuS v okviru svobodne menjave dela, zaradi inflacije zmanjšana. In to kljub rebalansu. Pri naši osnovni dejavnosti pa se to ne bo poznalo. Gre

pa za nekaj drugega. Če se je realni dohodek občanov znižal, bi se to moralo poznati predvsem v knjigarnah, te bi utegnile prodati manj knjig. In če bi vsi tisti, ki so se odrekli nakupu novih knjig, prišli ponje v knjižnico, bi moral obseg našega dela narasti.

Zal pa je prišlo na knjižni trg občutno manj novitet — ne novih knjig nasploh, pač pa manj zanimivih romanov. Tega ne govorim na pamet. V času od julija do novembra smo dobili le 34 novih romanov, od teh le 13 takih, da jih bralci radi jemljejo. (Govorim o naslovih, ne o številu izvodov.) V istem času lani pa smo kupili 54 različnih novih ro-

manov, od tega kar 25 »berljivih«, t. j. lahkih. Krive so bojda težave z nabavo papirja.

Seveda naše delo ni odvisno samo od lahkih ali berljivih (pustolovskih, akcijskih in ganljivo-ljubezenskih) romanov. Res pa je, da si prav z njimi knjižnica najlažje pridobi nove bralce — oziroma zgubi stare, če teh knjig nima. Seveda pa je pomembno tudi to, da imamo čim več različnih naslovov; veliko število izposojenih knjig odpade na obvezno čtivo šolarjev, precej tudi na literaturo, ki si jo sposojajo samouki, tisti, ki se šolajo in izpopolnjujejo ob delu; in ne nazadnje tisti, ki berejo »resno« leposlovje.

Sicer pa imajo zadnje besede statistični podatki. Spodaj navajam število izposojenih knjig za posamezne oddelke, za tiste, ki so nam poslali statistiko za obdobje od januarja do novembra. V oklepaju je za primerjavo število izposojenih knjig v letu 1980 (I. — XII.):

Jesenice, oddelki za odrasle	21.274	(22.854)
oddelki za otroke	14.100	(16.700)
Plavž	3.842	— (februar — november)
Javornik-Koroška Bela	11.338	(13.274)
Kranjska gora	2.026	(2.297)
Gozd Martuljek	1.035	(1.348)
Hrušica	1.204	(1.675)
Podkoren	299	(525)

Statističnih podatkov za to obdobje za Žirovnico in Dovje nismo dobili; v lanskem letu so v Žirovnici sposodili 2.748, na Dovjem pa 483 knjig.

Zdi se torej, da bomo izposodili približno toliko knjig kot lani — ponekod malo več, ponekod malo manj. To velja za posamezne

oddelke, v celoti pa bomo izposodili 4 ali 5 tisoč knjig več — toliko, kot zaleže novo izposojevališče na Plavžu. To se mi zdi vredno omeniti: malce smo se bali, da bo letos izposoja na Jesenicah nekoliko upadla. Zdi pa se, da nam Plavž ni odjedel starih bralcev, pač pa je pridobil nove. Marko Hudnik

NAJBOLJ USTALJENO KULTURNO DELOVANJE

V soboto, 19. decembra so s krajšim koncertom JESENIŠKEGA PIHALNEGA KVARTETA, ki ga vodi Igor Marošević, v Delavskem domu na Jesenicah odprli že tradicionalno razstavo likovnih del revirskih likovnikov iz pobratenih Trbovelj.

Ob otvoritvi je bilo poudarjeno, da uvrščajo sodelovanje likovnikov obeh pobratenih občin med najbolj ustaljeno in najbolj tvorno sodelovanje obeh občin na kulturnem področju. V tovariškem srečanju, ki je sledil, so si likovniki in kulturni delavci izmenjali številne izkušnje in mnenja. V teh razgovorih je bil tudi oblikovan predlog, da bi se poleg vsakoletnih izmenjalnih kolektivnih slikarskih razstav DOLIK — RELIK, v prihodnjem letu na kolektivnih slikarskih razstavah, ki jih oba likovna kolektiva prirejata v počastitev svojega občinskega praznika, predstavili skupaj in sicer najprej 1. julija v Trbovljah in za tem 1. avgusta na Jesenicah. Letos so se dolikovci in relikovci tudi srečali na delovno-tovariškem dnevu v dolini Krme, pomladi prihodnjega leta pa bo tako enodnevno srečanje v trboveljski občini. Naj ob tem še omenimo, da so nekateri člani trboveljskega RELIKA tudi udeleženci slikarskih kolonij v naši občini in sicer planinske slikarske kolonije na Vrhu in v Vratih ter Gorenjke v Podkorenu.

Tokrat se na Jesenicah predstavlja 20 avtorjev s 33 likovnimi deli, ki jih je za razstave izbral njihov mentor akademski slikar Franci Kopitar. Na Jesenicah so s svojimi deli predstavljali: Jože Arzenšek, Franja Grčar, Marjana Holešek, Jordan, Dušan Kastelic, Helca Krasnik, Boris Krašovec, Jernej Kreže ml., Metod Lavrini, Alojz

Lesar, Lojze Nadrah, Anita Napret, Franci Ostanek, Iztok Perme, Bojan Pikel, Jože Potokar, Dragi Račič, Božo Stritar, Ernest Špiler in Miloš Todorovič.

Razstava bo odprta do vključno 30. decembra vsak dan, razen nedelje, od 9. do 12. in od 16. do 19. ure.

SAMOSTOJNA RAZSTAVA FRANCETA DOLINŠKA NA BLEDU

France DOLINŠEK, član likovnega kluba DOLIK se tokrat predstavlja s samostojno likovno razstavo v avli osnovne šole dr. Josip Plemelj na Bledu. Predstavlja 14 barvnih grafik — linorezov, motivov iz jeseniške železarne. Razstava bo odprta ves mesec.

SVET NA FREKVENCI

YU3DNA — YU3BDE. Moj QTH (mesto oddaje) je Kranj. Tvoj signal je 59 (najboljša razumljivost, najboljša jakost). Moje ime je Borivoje.

YU3BDE — YU3DNA. (Y-silon. Učice, trojka Beograd, Drvar, Evropa — Y-silon, trojka Drvar, Niš, Avala). Moj QTH so Jesenice. Raport zate je 59. Moje ime je Ivan. Delam z aparaturom FT 225 RD, antena Yagi II elem.

Tako se začne zveza. Na KV in UKV postajah. Sledijo informacije o antenah, antenskih sklopih, postajah, vremenu... Zveza je vzpostavljena. In to je v službah zveze in v radioamaterstvu bistveno. Čim daljša je, več je vredna.

Radioamaterji si potrjujejo zveze s tako imenovanimi QSL karticami. Vse kartice so v obliki dopisnic, na njih so vpisani vsi načini oddaje, sprejema, naslovna stran nosi navadno pozivni znak radioamaterja, včasih tudi lepo risbo, fotografijo, sliko kraja.

Za radioamaterje ni ovir. Tu ni carine, ne meja. Pogovor teče navadno v angleškem jeziku (pri mednarodnih zvezah), tudi v radioamaterizmu velja tisto: kdor več zna... Nekaj angleških kratkic pove že mnogo: QTH — kraj oddaje, QSL — potrjena zveza, QSY — pojdiva na drugo frekvenco (na frekvenco 145 450 — simpleks); UFB — čisti sprejem itd.

Kdor se zanima za radiozveze, bo te kratice srečal na vsakem koraku, tudi na CB (City Band — frekvenca določena za civilne — mestne radijske postaje, prijavljena na komiteju za promet in zveze — SR Slovenije in UJV.). Najdemo jih tudi v letalski službi za zveze in armadi.

To je v bistvu mednarodni kodeks, ki ga razume Avstralec, Italijan, Amerikanec, Rus in Čeh.

VABILO NA NOVOLETNI KONCERT

Tudi letošnje leto pripravljamo tradicionalni

NOVOLETNI KONCERT

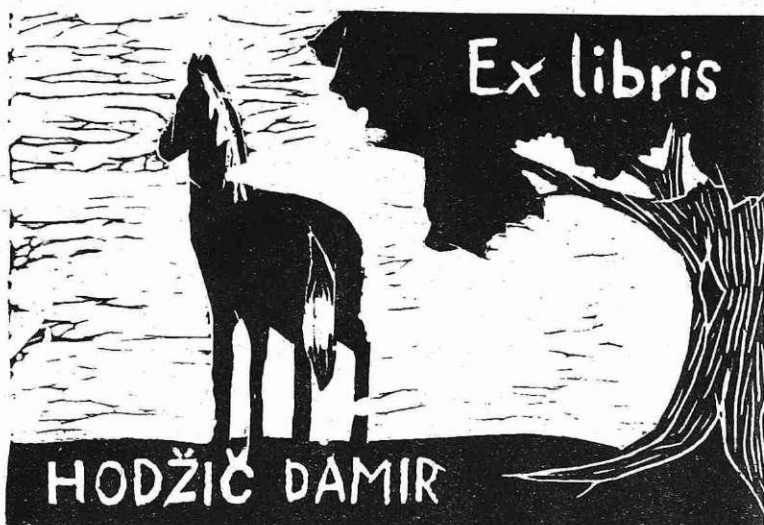
ki bo 26. in 27. decembra ob 19. uri v dvorani amaterskega gledališča Tone Čufar na Jesenicah.

Koncert bodo izvajali ženski pevski zbor pevskega društva Jesenice, trobilni kvartet in pihalni orkester Jeseniških železarjev.

Vstopnice bodo v predprodaji v pisarni AG Tone Čufar na Jesenicah po enotni ceni 40,00 din od ponedeljka, 21. decembra, dalje in dve uri pred koncertom.

Vabimo vse ljubitelje glasbe, da se koncertov udeležijo in se tako skupno poslovimo od leta 1981.

Pripravljalni odbor

ZAKLJUČNA PRIREDITEV OB MEDNARODNI RAZSTAVI EKSLIBRISOV

Ekslibris je latinska beseda in v slovenščini pomeni iz knjig, knjižna nalepnica ali lastninsko znamenje za knjigo. To je intimna in drobna grafična umetnost, ki povezuje knjigo z umetnostjo. Na njem je označena interesna dejavnost avtorja, delček narave ali česar koli drugega. Nalepimo ga v svoje knjige in s tem povemo, da je ta knjiga naša. Zanimanje za ekslibrise raste med ljubitelji knjig, ki žele z njimi svojo knjigo okrasiti in jo obenem zavarovati. Ekslibris je v svojem bistvu lastniški znak, toda v njem je nekaj več. To je okras za knjige, na katerem je upodobljena značilna lastnost avtorja ali lastnika, igra z njegovim konjčkom in njegovim imenom in podobnim.

V osnovni šoli Komenda-Moste so v lanskem šolskem letu objavili razpis za najboljše otroške ekslibrise. Na osnovni šoli Prežihov Voranc Jesenice smo se takoj lotili dela. Pod vodstvom tovariša Jožeta Dakskoflerja so bili v dobrem mesecu naši ekslibrisi narejeni. Na razpis smo jih poslali kar precej. Na razstavi je bilo od 2959 prispelih kar 460 ekslibrisov, od tega 19 naših. To seveda ni majhen uspeh. Naši ekslibrisi so bili črno beli in barvni linorezi.

Zaključna prireditev s podelitvijo priznanj je bila 12. decembra v osnovni šoli Komenda-Moste. Udeležilo se nas je 17 razstavljalcev z naše šole pod vodstvom tovariša Dakskoflerja in tovarišice Maksimovičeve. Z vlakom smo se odpeljali do Ljubljane, z avtobusom v Komendo-Moste. Izstopili smo pred osnovno

šolo. Pogled se nam je ustavil na množici lesenih skulptur, navdušeni smo se sprehodili med njimi in tovariš Dakskofler nam je obljubil, da jih bomo pri likovnem krožku delali tudi mi, če bomo dobili ustrezen les. Po priručnem sprejemu in skromni pogostitvi je bila otvoritev razstave. Na njej smo spoznali Vando Reboli, ravnateljico osnovne šole Komenda-Moste, Jana Dolarja — predsednika društva Ekslibris Slovenije in Slavka Ribasa — predsednika skupščine občine Kamnik.

Zvedeli smo, da je to dosedaj že tretja razstava otroškega ekslibrisa. Prva je bila leta 1974, na njej so bili predstavljeni slovenski ekslibrisi, pokrovitelj pa je bil Brest iz Cerknice. Druga je bila leta 1978; na njej so bili ekslibrisi tudi iz drugih jugoslovanskih republik. Letošnja razstava je tretja, razstavljani pa so otroški ekslibrisi iz vse Evrope. Potem smo si ogledali razstavljene ekslibrise. Videli smo črno-bele in barvaste linoreze, jedkanice, kombinirane tehnike... Najbolj so nas navdušili ekslibrisi iz Nemške demokratske republike. Navdušeni pa smo bili tudi, ko smo opazili, da ekslibrisi z naše šole zavzemajo skoraj dva panoja.

K sebi so nas povabili tudi novinarji z osnovne šole Komenda-Moste in nam zastavili nekaj vprašanj, na katera pa smo odgovorili bolj skromno.

Program je potekal naslednji dan v kino dvorani Komenda. Na odru so bile obešene besede Maksima Gorkoga Biti pismen — kolikšna sreča poleg treh lesenih skulptur. Med njimi je bila tudi sova — simbol učenosti. Pozdravil nas je pevski zborček. Sledil je folklorni nastop in nekaj govornikov, med katerimi smo najpozorneje poslušali Igorja Langyko — urednika Pionirja. Sledil je precej dolg recital o ljubezni do knjige, o knjigi in svobodi. Predstavili so se nam tudi učenci Glasbene šole iz Kamnika.

Prišel je najbolj pričakovani del — podelitev priznanj in nagrad. Pet šol je dobilo priznanja žirije, šest pa posebno priznanje društva Ekslibris. Ostale nagrade so si med seboj nekoliko podelili tisti, ki so natečaj organizirali in kasneje pripravili razstavo, ne pa mladi umetniki, ki so na njej sodelovali. Vse je zgledalo bolj kot razstava članov društva Ekslibris, kot pa razstava otroškega ekslibrisa. Program je zaključila folklorna skupina.

V podružnični šoli v Komendi je bilo nato srečanje s kosilom. Postregli so nam z vročo juho in dobri domačini žganci zabeljenimi z ocvirki. Nekateri so odšli še na ogled knjižnice Petra Pavla Glavarja, mi pa smo se zaradi pomanjkanja časa morali vrniti.

Tanja Radež 7. b
OS Prežihov Voranc

PREMIERA KREFLOV V RIBNEM

V Ribnem pri Bledu že več let uspešno deluje v okviru DPD Svoboda Rudi Jedretič Ribno tudi dramska sekcija, ki vsako leto pripravi nekaj gledaliških predstav. Tudi v letošnjem letu so pripravili novo delo. Odločili so se za dramo Ivana Potrča Krefli. Delo je režiral Miran Kenda, direktor amaterskega gledališča Tone Čufar z Jesenic, ki že nekaj let uspešno sodeluje z amaterji v Ribnem. Delo so uprizorili v počastitev dneva republike 29. novembra, obenem pa mislijo s tem delom proslaviti 80-letnico kulturne dejavnosti v Ribnem.

KREFLI so v bistvu prava slovenska ljudska drama, v kateri pa prevladuje nov odnos do sveta — miselnost, ki je prežeta z idejami marksizma, skratka igra, ki prikazuje življenje na vasi docela realistično, domala naturalistično in v kateri pravi junaki niso več oblastniki, gruntarji, ampak ljudje, ki so doslej stali ob strani življenja, zdaj pa počasi prevzemajo oblast: dekle, hlapci, kočarji. KREFLI je torej drama iz naše revolucije, napisana v slogu tako imenovanega »socialnega realizma«, v kateri je v ospredju človek, ne pa zunanji dogodki okoli njega.

Ob uprizorjanju te igre so posvetili skrb predvsem posameznim ose-

bam in njihovim medsebojnim odnosom. Revolucija in z njo družbene spremembe sicer trkajo na vrata Kreflovin in vplivajo na ljudi, ki žive svoje osebno življenje na kmetiji. Hrup ob graditvi zadružnega doma, veseljačenje in detonacije ob razstrelitvi stresa Kreflov dom in napovedujejo nov svet. Vendar je vse to le zvočna kulisa nekega zunanjega dogajanja, medtem ko se na Kreflovin dogajajo pretrsi tudi v ljudeh samih: v ljubezni razdvojenosti snaha, oba sinova in predvsem star Krefl se vsak na svoj način soočajo z novo stvarnostjo.

Zelo uspešno so like v drami predstavili: Janez Kerstnik, Matjaž Konda, Mojca Torkar, Vladka Poljanec, Borut Pangrc, Jože Poljanec, Franci Černe in Branka Mužan.

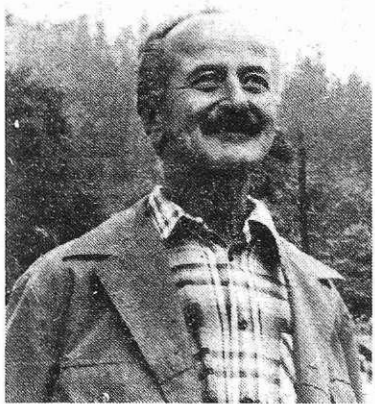
Rado Mužan

NEMCI SO POMOTOMA USTRELILI NAPAČNEGA UPORNIKA DECEMBRSKE VSTAJE

Štirideset let... je to nekje daleč za nami, je to dolgo ali kratko obdobje? Za človeško življenje dolgo, dolgo za zgodovino komaj opazen trenutek, morda sekunda večnosti.

Pa vendar nam je tisto »dolgo, dolgo...« vsem, ki smo bili priča dogodkom minule vojne, blizu. V mislih imam burne decembrske dogodke pred štiridesetimi leti na Gorenjskem, ko so na treh krajih zažareli močni kresovi upora: v Poljanski dolini, med Bledom, Bohinjsko Bistrico, Pokljuko in Jelovico in v Gorenjski dolini s centrom na Dovjem, v Mojstrani in Belci. Tako množični in sočasni upor v prvem letu vojne beležimo le še v kamniškem okrožju, ki je dobro organiziran. Izbruhnil v noči od 27. na 28. julija 1941. leta. V tej noči so zaradi izdaje padle tudi prve žrtve in prvi štirje talci, ki so bili 2. avgusta 1941. leta ustreljeni v Vrbančevi cugini pri Begunjah, kot udeleženci vstaje na kamniško-domžalskem področju. Razen Ivana Finžgarja z Javornika so bili tudi v drugi skupini talcev uporniki s tega območja.

Decembrsko vrenje leta 1941 na Gorenjskem je Nemce hudo skrbelo in jezilo. Nemške divizije so že videle obrise Kremlja, vojaki in oficirji so pričakovali skorajšnjo popolno zmago, tu na meji »rajha« pa se ljudstvo majhnega naroda upira in trdoživno širi govorice, da bo Nemčija kmalu na kolenih.

FRANC AMBROŽIČ, roj. 1917 na Dovjem, stan. Koroška Bela po domače Brencetov, bi moral biti ustreljen v Koroški Beli, a je bil namesto njega ustreljen Franc Ambrožič iz Gorj.

Poleg političnih in vojaških priprav na vstajo je slednje močno spodbudila in udeležence ohranila briljantna zmaga Cankarjevega bataljona nad elitno nemško policijsko enoto na pobočju Mladega vrha pri vasi Rovt v Selški dolini. O tem govori ohranjena brzojavka poveljstva XI. armadnega korpusa italijanske vojske z dne 14. decembra 1941. poveljstvu II. armade, v katerem med drugim piše:

»Zjutraj ob enajsti uri so se častniki tega poveljstva in komande obmejne straže sestali v Žireh s komandantom nemških čet v predelu Škofje Loke, da bi dobili natančne podatke o položaju in o znani komunistični akciji. Dogodki so potekali takole: nemško policijsko enoto, ki je bila 12. t. m. poslana v predel Blegoša-Mladi vrh, da razžene komuniste, ki so se tam utaborili, so komunisti, razporejeni na vzhodnem pobočju Mladega vrha nenadoma napadli in jo popolnoma uničili. Ubilih je bilo 44 policistov, sedem hudo ranjenih, eden je nepoškodovan...«

Nemci so bili razjarjeni in so se hoteli maščevati. Takoj so krenili proti Blegoši, da bi obkolili in uničili Cankarjev bataljon. O tem so obvestili svojega italijanskega zaveznika. Italijane so namreč opozorili, da bi se lahko partizani umaknili na ozemlje zasedeno po Italijanih.

Boj na Mladem vrhu je bil resnično bliskovit: trajal je le okrog 12 do 15 minut. Padlo ni 44, ampak 45 policistov, izurjenih za vojskovanje s partizani. Kot navaja udeleženec bitke Anton Ambrožič-Božo v knjigi Boj pod Triglavom, so v tej sijajni zmagi borci zaplenili 38 pušk, tri brzostrelke, tri mitraljeze, šest pištol, več bomb in precej streliva.

Za uspeh je bil Cankarjev bataljon odlikovan s slovensko partizansko zastavo.

Načrt za decembrsko vstajo v krajih med Pokljuko in Jelovico so izdelali Jeseničana Stane Bokal in Franc Potočnik, Franc Rozman z Rečice pri Bledu, Marija Mohorič iz Gorj in Tomaž Godec iz Bohinjske Bistrice. O tem so se pogovorili na sestanku pri kmetu Volfu na Slamnikih

nad Bohinjsko Belo. Sledila so množična zborovanja v gorjanski okolici, po bohinjskih vaseh, na Gorjušah in Koprivniku. Napovedan množični shod 15. decembra v Bohinjski Bistrici je preprečila policijska četa, ki je v ta namen prišla z Bleda.

15. decembra zvečer so se voditelji upora zbrali v Ažmanovi hiši v Nomenju, okrog polnoči pa so se preselili k Sušnikom. Uporniške skupine so po polnoči začele z akcijami na področju med Nomenjem in Sotesko. Postavili so straže, zasedo proti Bledu in drugo proti Bohinjski Bistrici. Podirali so drevesa na cesti in nameščali prepreke na mostove. Toda Nemci so bili zvečer o vsem tem že vnaprej obveščeni. Kmet Franc Sodja iz Češnjice je namreč zvečer ob peti uri o pripravah na vstajo obvestil orožniško postajo v Srednji vasi, ta pa druge orožniške postaje in verjetno štab na Bledu. Koprivniški kovač Franc Dijač pa je o vstaji Nemcem poročal šele nekaj ur potem, ko so se uporniki že umaknili bodisi domov ali v gozdove.

Po neuspehu upornikov v Bohinju bi morali ustaviti vstajo na Dovjem in v Mojstrani. Toda iz še neznanega razloga vaščane o tem nihče ni obvestil. Hočemo ali nečemo priznati, toda dejstvo je, da za tako množično vstajo niti priprave niti razmere niso bile zrele. Priznati moramo, da je množični upor izkazal enotno voljo ljudstva, da s svojimi močmi izžene okupatorja, da ne čaka križem rok na osvoboditelja in da je v tej borbi pripravljen na žrtve. To je bil heroizem in če je Karl Marx rekel za pariške komunarje, da »so jurili na nebo«, potem bi ta prispodoba veljala tudi za vse udeležence decembrskih vstaj na Gorenjskem leta 1941.

So pa hude napake v tistih dneh delali tudi šolani nemški policijski strokovnjaki. Poglejmo samo resničen primer o katerem poroča poveljnik orožniškega okrožja Kranj kapetan Berger 22. decembra 1941. leta: »V noči na 19. december 1941 so komunisti vdrl v prostore orožniške postaje v Poljanah nad Škofjo Loko v času, ko so bili vsi orožniški policajci v Kranju. Odnegli so poleg drugih predmetov tudi osem do deset popolnih orožniških uniform. Pričakovati je, da bodo komunisti izkoristili ukradene uniforme in je zato potrebno, da so vse poveljstva zelo previdna...«

Istega dne orožniški polkovnik Handl obvešča vse orožniške postaje na Gorenjskem, da »se je začelo na tukajšnjem ozemlju dobro organizirano, bliskovito uporniško gibanje. V zvezi s tem je bilo pričakovati, da se bodo tukajšnji policijski organi primerno seznanili s položajem in ukrenili vse, kar smo že večkrat opozorili, da zavarujejo sebe in službene postaje...«

Nemci so pohiteli z maščevanjem, da bi zatrli uporniško dejavnost in miselnost. Se predno se je začel upor na Dovjem in v Mojstrani, so že ropali in požigali po Nomenju, opravljali hišne preiskave in aretirali več domačinov. S Koprivnika so prignali brata Lovrenca in Viktorja Beznika, ju v veži goreče Ažmanove hiše ustrelili, trupla pa sta zgoreli.

Dan za dnem so iz raznih krajev vodili ljudi v begunjske zapore. Prva večja skupina je bila ustreljena 3. januarja 1942. leta, 12. februarja so ustrelili devet upornikov z Dovjega, Mojstrane in Belce, veliko jih je bilo ustreljeno v Dragi 31. marca in 19. aprila v Mauthausnu, med katerimi je bil tudi Tomaž Godec.

Ko sem zbiral gradivo za knjigo Semeni v Bistrici sem zvedel, da so gestapovci v begunjskem zaporu zamenjali dva upornika z istim imenom in priimkom. Enega so poslali v taborišče, drugega na morišče. Gre za dva delavca jeseniške železarne, Franca Ambrožiča z Dovjega, ki zdaj živi na Koroški Beli in za Franca Ambrožiča s Poljšice pri Zg. Gorjah.

Julija 1972. leta je Viktor Ambrožič z Dovjega dobil vabilo od krajevne organizacije ZB NOV Kovor pri Trzinu, naj se udeleži slovesnosti ob njihovem krajevnem prazniku, ki so ga izbrali v spomin na deset ustrelenih talcev v Kovorju 16. julija 1942. leta, med katerimi je tudi njegov brat Franc. Viktor se je čutil in čutil vabilu, saj je njegov brat vendar živ, zdrav, dela v železarni, stanuje pa na Koroški Beli. Tudi Franc ni mogel razumeti, kako so ga lahko vpisali med mrtve. Dlakopcepo natančni Nemci so v Kovorju pomotoma ubili Franca Ambrožiča s Poljšice. O tem ni dvoma. Zmota potrjuje zapis v begunjski zaporniški knjigi, ki jo hranijo v Gorenjskem muzeju v Kranju.

Po decembrski vstaji na Dovjem, v Mojstrani in v bohinjskem kotu sta bila med aretiranimi tudi udeleženci vstaje Franc Ambrožič s Poljšice in Franc Ambrožič z Dovjega. Prvi se je udeležil vstaje v bohinjskem kotu, drugi na Dovjem. Ambrožič s Poljšice je v begunjski zaporniški knjigi zapisan pod zaporedno številko 1719, Ambrožič z Dovjega pa pod številko 2211. Med prvimi in drugim Ambrožičem je v zaporniški knjigi torej zapisanih skoraj 500 zapornikov. Ambrožiča s Poljšice so namreč aretirali kmalu po decembrskem uporu, za sodelovanje Ambrožiča z Dovjega v uporu pa so izvedeli precej pozno in so ga aretirali šele 8. februarja 1942. leta v zadnji skupini. Ko so to zadnjo skupino odkritih udeležencev vstaje pripeljali na jeseniški gestapo, je Druschke posmehljivo dejal: »No, zdaj pa imamo kompletno Triglavsko četo...«

Marca 1942 so poslali skupino zapornikov iz Begun v taborišče Kraut v Avstriji. V zaporniški knjigi je pri Francu Ambrožiču s Poljšice pod opombo zapisano, da je bil 20. marca 1942. leta premeščen v Kraut. Za Franca Ambrožiča z Dovjega pa pod opombo piše, da je bil ustreljen 16. julija 1942. leta. V resnici je bilo obratno.

Ime še živega Franca Ambrožiča je zapisano med ustrelenimi talci 16. julija 1942 v vseh natisih Gerčarjeve knjige Begunje. Pisca o tej pomoti namreč nihče ni obvestil.

Franco Ambrožič mi je o svojih doživljajih med vstajo na Dovjem povedal še precej zanimivosti, ki jih bom napisal in tudi objavil.

Jože Vidic

Ne, to ni skok v novo leto, temveč predčasni skok domov, kakršnih bi želeli v prihodnjem letu čim manj (Foto: skrita kamera)

40 LET OD TRŽAŠKEGA PROCESA

Druga decembra leta 1941, torej pred 40 leti, se je začel v Trstu drugi tako imenovani tržaški proces, ki je trajal do 14. decembra. Posebno fašistično sodišče iz Rima je v Trstu sodilo 60 zavednih primorskim Slovincem, obtoženih diverzantskih akcij, sovražnosti proti fašizmu, borbe za priključitev Primorske k matični domovini Jugoslaviji, širjenja protifašistične literature, prenašanja slovenskega čtiva in orožja prek meje iz Jugoslavije, ter drugih protifašističnih dejavnosti.

Štirinajstega decembra popoldne je fašistično sodišče izreklo kazni in sicer jih je devet obsodilo na smrt, ostale pa na zaporne kazni od dveh do trideset let. Na smrt so bili obsodjeni: Lavo Čermelj, Viktor Bobek, Anton Ščuka, Ivan Ivančič, Franci Kavsa, Simon Kos, Dorče Sardoč, Ivan Vadrjal in Pinko Tomažič. Čez noč pa so smrtno kazen spremenili v dosmrtno ječo za Lavo Čermelja, Dorče Sardoča, Francija Kavsa in Antona Ščuka. Že naslednje jutro so obsojene na smrt ustrelili na Opčinah pri Trstu, njihova trupla pa so odpeljali v neznano in šele po vojni se je zvedelo, da so jih pokopali pri Trevisu v Italiji, daleč od doma.

Vseh šestdeset primorskih Slovencev so aretirali v času od spomladi leta 1940, ko je prišla italijanska policija na sled delovanju protifašističnih organizacij, nekatere kot, na primer, dr. Lavo Čermelja, pa po zasedbi naših krajev, po italijanski in nemški vojski.

Vse aretirance so razporedili v tri skupine in sicer: pripadnike komunistične partije, nacionalne protifašistične organizacije in izobražence, ki so delovali proti fašistični Italiji. Vse obtožence so grozovito mučili, da bi priznali svojo krivdo. Nekateri od teh v tržaških zaporih, druge pa v zaporih v Rimu, preden so jih zopet pripeljali v Trst.

Obsodba je globoko odjeknila med Slovenci na Primorskem, pa tudi izven meja naše domovine in še posebno med primorskimi emigranti v Jugoslaviji, saj so mnogi imeli med obsojenci svoje znance in prijatelje, s katerimi so sodelovali v borbi proti fašizmu in borbi za narodnostne pravice našega življa na Primorskem.

Na Jesenice je večkrat zahajal na smrt obsojeni Simon Kos, najožji sodelavec Nikolaja Lončnerja, ki je živel na Jesenicah po pobeju pred aretacijo v decembru 1931. Nemci so ga ustrelili kot talca, skupaj z Lavoslavom Planinškom 31. decembra 1941. Tu je nekaj časa živel tudi na smrt obsojeni Ivan Ivančič, ker pa ni mogel dobiti zaposlitve se je vrnil zopet domov v Čezsočo pri Bovcu in tam nadaljeval borbo proti fašizmu, v tesnem sodelovanju s Ferdom Kravanjo, ki je tudi več let prebil na Jesenicah, eden najbolj aktivnih borcev protifašistične organizacije TIGR. Ta je izgubil svoje življenje kot borec NOV in sekretar zahodno primorskega okrožja, 10. oktobra 1944, pri Paljevu ob Soči. Na Jesenice je pogostoma zahajal na smrt obsojeni in nato pomiloščen na dosmrtno ječo dr. Lavo Čermelj, ki je tu predaval v primorskem emigrantskem društvu SOČA.

Po tem drugem tržaškem procesu v prvi polovici decembra 1941, se je čedalje bolj uveljavljal na Primorskem splošni narodnoosvobodilni boj in tako je dejavnost protifašistične organizacije TIGR prešla v dejavnost Osvobodilne fronte. Pri družili so se ji množično in enotno vsi primorski Slovenci, kajti v Osvobodilni fronti so spoznali zanesljivo jamstvo za končno osvoboditev.

vsega slovenskega ozemlja in združitve vseh Slovencev v svobodni domovini.

Tone Ferenc, naš znani zgodovinar, je v svoji knjigi, pod naslovom »Akcije organizacije TIGR v Avstriji in Italiji spomladi 1940« zapisal: »Organizacija TIGR v Jugoslaviji in na Primorskem je spomladi leta 1940 organizirala nekaj razstrelitvenih akcij v Avstriji in Italiji. Ukvarjala se je tudi s prenašanjem in širjenjem protifašistične literature, predvsem letakov, z obveščevalnim delom. Glavno središče za organiziranje tega dela je bilo na Jesenicah in ga je vodil Ferdo Kravanja, deloma pa se je z organizacijo tega delovanja ukvarjal tudi uslužbenec jugoslovenskega konzulata v Celovcu Karel Širok. Organizacijske zveze so z Jesenic in iz Celovca teklo do Ljubljane, kjer sta bila najdaljevašnja Danilo Zelen in Ivan Rudolf, ter dalje v Beograd, kjer sta bila najbolj delavna Albert Rejec in Anton Batagelj, nekdanji komisar na obmejnem komisaratu na Jesenicah.«

Pokojni Aleš Bebler je v svoji knjigi, ki je izšla le malo pred njegovo smrtno zapisal o protifašistični organizaciji naslednje: »Ko so se v Parizu pojavili primorski begunci – Ivan Regent, Danilo Zelen, Ferdo Delak, Tone Ukmak, Engelbert Vrabec, Ljubo Bekar in drugi sem upal, da bom lahko delal z njimi. Danilo Zelen je bil vodja TIGR in je prav tedaj vodil in zaključil pogajanja za sodelovanje njegove organizacije s slovenskimi komunisti, člani KP Italije, v tedanji Juljski krajini.« In dalje navaja: »Čela stvar me je spodbudila, da sem razmišljal o TIGR. Se iz Pariza, od pogovora z Danilom Zelenom sem imel dobre izkušnje. Naši najboljši borci so bili dostikrat Tigrovi. Janko Premrl, znani junak Vojko, je bil tigrovec. Naš Ferdo Kravanja-Peter Skalar, in toliko drugih so bili tigrovi. Med našimi najboljšimi aktivisti, okrajnimi in drugi sekretarji je bila gotovo polovica nekdanjih tigrovcov. Tu ni bilo dvoma: TIGR je postal sinonim borbe proti italijanski okupaciji brez ideoloških pogojev. Za vstop v OF in partizanske vrste ni bilo nobenih ovir. Cele vasi, npr. Čezsoča in druge, nekdanj v TIGR, so se prav tako v celoti vključile v OF.« Lepe besede človeka, ki je imel v času narodnoosvobodilne vojne priložnost spoznati te naše zavedne rojake na Primorskem.

Tudi naš znani politični delavec in borec NOV dr. Jože Vilfan je ob smrti Ferda Kravanja, ki je izgubil svoje življenje 10. oktobra 1944 pri Paljevu ob Soči, napisal v Partizanskem dnevniku o njem nekrolog in med drugim dejal tudi tole: »Pripadal je tistim plebejem v teroristični organizaciji TIGR, katere predstavnik je bil v drugem tržaškem procesu na smrt obsojeni Simon Kos. Bili so to ljudje, ki so iskreno ljubili svoj narod, ki so globoko čutili, da se je treba za svoj narod boriti in če je potrebno tudi umreti in ki so šli s tem spoznanjem tudi na delo.«

DELAVCEM NA ZAČASNEM DELU V TUJINI

Na razgovoru, ki ga je organiziralo vodstvo občinske konference SZDL Jesenice, zaradi noveletnega prihoda in tranzita delavcev, začel zaposlenih v tujini, so se dogovorili za naslednje uradne ure, da bi tem delavcem omogočili urejanje njihovih stvari.

Upravni organi skupščine občine Jesenice, skupnost za zaposlovanje, Biro za urbanizem in stanovanjsko poslovanje Jesenice imajo od 24. decembra dalje naslednje uradne ure:

- v ponedeljek in sredo od 7. do 16. ure,
 - v torek, četrtek in petek od 7. do 14. ure.
- Carina bo delovala v naslednjem času:
- v ponedeljek od 7. do 17. ure,
 - v torek, sredo, četrtek in petek od 7. do 15. ure.

POHOD V SPOMIN MRTVEGA BATALJONA NA POKLJUKO

Tretji bataljon je usodnega 15. decembra 1943 na Pokljuki izgubil skoraj vse borce. V spomin na ta dan je vsako leto pohod, katerega smo se v soboto, 12. decembra udeležili tudi mi.

Zjutraj smo se ob 6. uri zbrali na železniški postaji. Vstopili smo na vlak, ki je peljal proti Novi Gorici. Vozili smo se okoli pol ure in nato na železniški postaji Nomenj izstopili.

V začetku je bila pot bolj strma in vila se je skozi redek gozd. Nekaj časa smo že hodili, ko smo prišli na ravnino, ki je bila ovita v gosto megle. Tako smo zaradi megle zelo slabo videli in bili smo zelo prestrašeni, ko smo pred seboj kar nenadkrat zagledali hišo. Bili smo že na Gorjušah. Pred hišo smo se ustavili in se do siteda najedli. Za konec pa smo se še skupaj slikali. Pot smo nadaljevali po cesti in po njej tudi prišli do Koprivnika. Ustavili smo se

pred hišo, kjer je dolgo let živel Valentin Vodnik, ko je služboval na Koprivniku. Nato smo šli naprej po ozki stezi in prišli na Pokljuko, kjer smo videli konec tekaškega tekmovanja, ki je bil tudi organizirano v spomin padlega bataljona.

Po okreplilu na Pokljuki smo odšli proti spomeniku, kjer je že tekla proslava. Zbralo se je veliko ljudi. Po končani proslavi smo se vsi skupaj slikali pred spomenikom. Med potjo ko smo šli do avtobusa, smo videli hotel, kjer so bili napadeni borci 3. bataljona. Kmalu smo prišli do avtobusov in se odpeljali na Jesenice.

Vsi smo zelo ponosni saj je bil na svečanosti sprejet predlog, da se pohodna enota mladinskega odseka PD Jesenice sedaj imenuje po 3. bataljonu Prešernove brigade.

Jasna Alibašič, 6. b
planinski krožek OŠ Tone Čufar

REKREACIJA: ALPSKA SMUŠKA OPREMA IN NJE NEGA

SMUČI:

Odkar les ni več edini material za izdelavo smučí, se vse bolj uveljavljajo plastične mase in odpravljajo les iz proizvodnje in tako imamo na trgu vse več smučí, ki so popolnoma plastične. Izdelava je postala sila zapletena, zmorojo jo samo velika podjetja, ki imajo konstrukcijske oddelke z izkušenimi strokovnjaki, ki snujejo vedno nove in vse boljše smučí. Te smučí se ločijo od lesenih po tem, da se pri smučanju skoraj ne more zgoditi, da bi se zlomile, edino kar se poredko primeri, da odpove lepilo, ki veže sestavne plasti. Tudi z robniki ni več težav, kot so bile nekoč, ko si moral nositi s seboj vsaj izvajal in vijake. Lastnosti, po katerih smučí v praksi kategoriziramo, so: naslednje: drgljivost, stopnja mirnega teka pri smučanju, stopnja lahkonosti zavijanja in učinkovitost prijema robnikov. Poudarek na eno ali drugo od teh lastnosti dajo pri izdelavi različni materiali in način uporabe teh materialov.

Izdelava smučí se je do danes nekako opredelila na naslednje tri glavne vrste smučí:

1. L = lahko vodljive smučí
2. S = smučí z močnim učinkom robnikov
3. A = vsestranske smučí z lastnostmi 1. in 2.

(A = Allround ski). Medtem, ko se simbol L, S in A še ne uporablja pri rekreativnih smučeh kot označba na teh smučeh, je to pri tekmovalnih smučeh drugače. Te imajo pred vso ob strani vtisnjeno oznako v angleščini, ali v nemščini:

1. smuk = D (down hill) ali A = (ab-fahrt)
2. veslesalom = G (giant slalom) ali RS = (rienslalom)
3. slalom = S (slalom) s = (slalom)

Za izbiro dolžine smučí nudijo strokovna literatura toliko različnih tabel, da je začetniku res težko izbrati pravo dolžino. Rutiniran rekreativec tu nima težav, ker že ve, kaj mu leži.

Vsekakor naj bi se začetnik opredelil za lahko vodljive smučí, dolge približno višino postavljati ali največ 10 cm daljše. Lahko vodljive smučí so mehko prožne in imajo mostičenje, 1,5 do 2 cm. Pri izbiri naj pomaga prijatelj – strokovnjak. Za ženske – začetnice zadostuje dolžina v višini postavljati.

Tudi Elan izdeluje smučí za različne kategorije smučarjev, tako so RC tekmovalne smučí in sicer RC 05 za slalom, RC 08 za vesleslom, RC 06 za smuk, RC 04 so pa za dobre smučarje – rekreativce, za vsak sneg. Nasploh je RC 04 lahko vodljiva smučka, med turisti in rekreativci zelo priljubljena, toda za začetnika še vedno preveč zahtevna, trenerji pravijo temu tudi preostara, ali strupena. Toda pozor: mojim smučarjem je RC 04 še premalo ostra, zanje je že RC 08, ki je VSL smučka, to se pravi dobra za vse prilike in vse rekreativne tekme, čeprav jo tekmovalci uporabljajo le za VSL.

Nadaljna Elanova gradacija so CR smučí. Te so za dobre smučarje, za začetnike so pa MD smučí. Na vsoto nesrečo vlada med dobrimi in slabimi smučarji, med začetniki in mojstri, popolnoma zgrešeno mnenje, da je najdražja smučka tudi najboljša, tako za začetnika, kot za mojstra. Seveda to popolnoma drži, da je najdražja smučka kvalitetno najboljša, po materialih, ki so v njej zahtevne tekmovalne smučanja, toda zato, ker je dirkalni avto Lotus, Ferrari ali Williams najdražji, najboljši in najhitrejši, ne pa de v glavo, da bi ga kupil, četudi bi imel možnost. Pogledajte naše otroke, že ti so užaljeni, če ne dobe RC 05. Vedeti moramo, da so RC 05 smučí narejene za kondicijsko tako močne smučarje, kot so naši najboljši: Križaj, Strel, Kuralt... Začetnik se bo najhitreje in najlažje naučil smučanja s smučmi, ki so zanj narejene in postopoma z znanjem naj prehaja (po nekaj letih vadbe), na vse bolj kvalitetne smučí, z napredovanjem bo občutil, da rabi vse bolj »ostre« smučí.

Pri izbiri smučí se mora vsakdo samokritično odločiti za tisto vrsto smučí, ki ustrezajo njegovemu znanju. Zmotno je tudi mnenje, da so smučí RC 05 in RC 08 toliko dražje samo zaradi svoje kvalitete. Mislim, da se bomo razumeli, če rečem, da tisti, ki želi smučati z natančno isto vrsto smučí, kot jo uporablja Stenmark ali Križaj, mora zato pač nekaj več žrtvovati. Istočasno pa moramo vedeti, da so, na primer, smučí CR in MD prav tako kvalitetno izdelane za svoj namen in še dosti cenejše so.

Smučí »kompakte« združujejo v sebi vse lastnosti kombinacijskih smučí za vse vrste snega in za vse vrste znanja. So tudi nekaj krajše od normalnih vrst smučí. Zelo lanske sezone se je pokazalo, da prehajamo ponovno na nekaj cm daljše smučí. Strokovnjaki trdijo, da je to posledica vse bolj prožnih smučí zaradi vse bolj kvalitetnih izdelovalnih materialov, ki omogočajo vse lažjo vodljivost smučí.

Za turno smučanje uporabljamo do 10 cm krajše smučí od tistih za smuko ob žičnicah. Pri tem zopet ne smemo pretiravati, kajti v globokem snegu se pri kratkih smučeh pete smučí tako udirajo, da je že hoja po ravnem mučna. Moški naj ne bi uporabljali za turno smuko krajših smučí od 170 cm in ženske ne krajših od 160 cm.

OD TEKA K ALPSKEMU SMUČANJU

Kako bi se začetnik najhitreje privadil smučanja? Imamo zelo veliko raznih šol in načinov privajanja. Najbolj primerno je, če pričnemo na tekaških smučeh, tu se pri podsvajanju v smučini izostri čut ravnotežja, tu se okrepijo natančno prave mišice. Po nekaj dneh korakanja in tekanja v smučini, lahko pridejo na alpsko opremo. Za prve poizkuse po položnem bregu navzdol, bi bile najbolj uobgljive čisto kratke smučí, dolge en meter ali še manj, brez vsakega mostičenja, ali pa še celo krive kakor sodove dožice. Smučí s kontra-mostičenjem, kot ga ima sodova dožica, imajo to čudovito lastnost, da se z največjo lahkoto obračajo v zavoj in tudi tisti, ki nima pojma o zavijanju, kristjanjah, lokih in podobno, bo takoj vse znal. S teh kratkih smučí s kontra-mostičenjem bi prehajali počasi na vse bolj normalne dolžine in vse bolj normalno mostičenje. Ta način solanja bi bil najuspešnejši in najhitrejši in nekatere šole so ga že uporabljale.

Če se povrtno nazaj k opremi, bomo rekli, da se drage in cenejše smučí razlikujejo predvsem v tem, da imajo dražje smučí bolj odporen in trpežen in zato dražji izdelovalni material, kar ustreza zahtevam odličnih smučarjev, medtem, ko začetniki tak način izdelave ne obvladajo in mora biti zanje drug izdelovalni material, ki je na vso srečo cenejši. Da se bomo dodobra razumeli, bomo rekli takole: za betonsko železo ne bomo uporabljali najbolj finega jekla, za izdelavo prebijača, ali sekire, pa ne betonskega jekla. Ceneje smučí so uporabljive za vse vrste snega in za vse terenke prilike na smučiščih, dražje smučí pa so navadno specializirane, ali za led in strmin, ali samo za slalom, ali samo za vesleslom in smuk. Pri tem je vredno omeniti še to, da najboljši smučarji tekmovalci obvladajo vse vrste snega in vse možne prilike tako s specialnimi smučmi, kot tudi s slabimi smučmi.

Izbiro smučí zavisijo od številnih faktorjev: od starosti smučarja, od let smučanja, od trenutne kondicije in zdravja, od tega ali jih bomo uporabljali za ture ali za smuko ob žičnici. In končno še to: idealnih smučí za vse snežne prilike skoraj da ni, tudi s tem se moramo sprijazniti.

DRSNA PLOŠKEV

Drsna ploškev ima dve funkciji, varuje smučí in omogoča čimvečjo drsnost. Na žalost uporabljajo tovarnarji mehko tekmovalno drsno oblogo za vse svoje izdelke. Ta drsna plast ima to slabo lastnost, da oksidira že v nekaj dneh in zato potrebuje posebno nego. Tako tekaške kot alpske smučí s plastično drsno oblogo je treba večkrat (pri vsakodnevnem smučanju vsaj enkrat tedensko), na lahko ostrugati s sušno ploščico, kar je važno predvsem za tiste rekreativce, ki na tekamah resno mislijo. Vse ostale naj potolažijo, da razen tekmovalcev skoraj nihče ne ostruži drsne ploške tako kot bi jo moral in da zato smučí pač za spoznanje slabše drse. Ledeni trdni zrnati sneg pa opravi za odrbneje oksidata in uzamzanje isto delo kot sušna ploščica.

ROBNIKI

Nekateri se navdušujejo za robnike iz enega kosa, drugi za členkaste robnike. Uporaba enih ali drugih zavisijo tudi od sestave smučí, kajti robnik iz enega kosa je lahko tudi vezni, nosilni, okrepilni element. Robnik iz enega kosa se lažje neguje, členkasti robnik boljše zagrabijo. Razlike so sicer minimalne, komaj opazne in tako je tudi smučka s členkastim robnikom komaj za spoznanje počasnejša. O samih robnikih izdelovalci ne dajejo podatkov. Trdota robnikov se meri v »rockwell-ih«. Smučí za rekreativce imajo trdoto robnikov 42 rockwell-ov, trdi robniki so drobne, mackeji pa bi se hitreje obrabili kot smučí. Vsi ti podatki in nesveti veljajo tudi za otroške smučí. Pogosto izdelujejo smučarske firme smučí za pionirje in mladino nasploh s popolnoma istim površinskim vzorcem, kot ga imajo smučí iz normalne serije za odrasle. Toda skoraj vedno so te mladinske smučí izdelane bolj preprosto, sicer bi jih otrok težje obvladal.

OB PRVEM SPOMINSKEM ŠAHOVSKEM TURNIRJU VASJA PIRCA

Slovenski šahisti igrajo v spomin Vasju Pirca večji šahovski turnir v Ljubljani. Prav je to, saj je prav Pirc velikoprismogel slovesu našega šaha na različnih turnirjih pri nas doma in v tujini. Posebno se ga radi spominjajo na Bledu. Kot je sam večkrat dejal, je rad zahajal na Blede tako na turnirje, na katerih je sodeloval, kot tudi na dopust, počitek. Gorenjska ga je pač privlačila, saj je izhajal iz Kroke, kar je zelo rad poudarjal.

Na Bledu se ga vsi, še posebno pa šahisti kaj radi spominjajo. Zgodilo se je bil na Bledu ob Vidmarjevem memorialu leta 1979 kot gost, ker mu bolezen ni dopuščala, da bi nastopal kot glavni sodnik. To je bil namreč na vseh Vidmarjevih memorialih doslej – razen na zadnjem. Ob zadnjem bivanju na Bledu je kaj rad pripovedoval kaj vse je doživljal na Bledu v njegovem šahovskem življenju. Nekaj tega sem si takrat tudi zabeležil.

Prvič je nastopil na Bledu leta 1931 na takratnem največjem šahovskem turnirju pri nas. Ta blejski šahovski turnir pritevajo med največje šahovske manifestacije na svetu sploh. Primerjajo ga s turnirjem v Petrogradu (leta 1886), Londonu (leta 1899), New Yorku (leta 1924 in 1927). Na Bledu je manjkal le Casablanca – sicer pa so sodelovale vse šahovske veličine s svetovnim prvakom Aljechinom na čelu. Dosele mnogi menijo, da je bil največji turnir v Montrealu – kjer pa je manjkal Kortnot. Blejski turnir je bil pomemben tudi po tem, ker so se srečali mlajši z veterani, kar je poudaril Aljechin v govoru ob zaključku turnirja.

Nas Vasja Pirc je sodil med mlajše, perspektivne igralce. Prvič je nastopil na tako močnem turnirju in pristal na zadnjem mestu z osem in pol točkami. Kot je sam povedal, ni igral tako slabo, le da je bil tri mesece pred tem operiran na slepiču in mu je tako manjkalo fizične pripravljenosti. Čeprav tu ni uspel, pa so mu takrat šahovski strokovnjaki napovedovali še veliko bodočnost. Niso se motili. Hudo mušnež, ki se je lotil vseh nastopajočih na Bledu, je menil za Pirca: »Tokrat je sicer doživel krah, ko pa bo postal zrelejši pa tudi on ne bo več na repu kot tokrat.«

Uspešnejši je bil že na olimpiadi v Pragi leta 1932, tako, da se je približal takrat mladim prodornim igralcem Flohru, Stolz, Kashdanu, ki so bili že uspešni na Bledu.

Drugi večji nastop na Bledu je imel leta 1949, ko so pripravili dvoboj s takratnim velemejstvom dr. Euwejem – poznejšim svetovnim prvakom in predsednikom FIDE. Na Bledu je bil Pirc uspešnejši – vodil je z 2:0, z istim rezultatom pa je v Ljubljani dobil dr. Euwe. Končni rezultat je bil neodločen 5:5, kar je bilo dosti

VEZI

Strokovnjaki ločijo tri vrste vezi: 1. TRDNE VEZI: Ne popuste pri nobeni obremenitvi in spadajo v muzej. 2. IZPROŽILNE VEZI, ki sicer spustijo čevlji, toda se ne dajo natančno nastaviti izprožilne vrednosti, da bi se sigurno izprožile, odprle, ko je dosežena meja nevarnosti poškodbe. 3. VAROVALNE VEZI, pri katerih se da natančno nastaviti izprožilna vrednost individualno glede na smučarja.

Neki strokovnjak je definiral razliko med izprožilno in varovalno vezjo takole: »Izprožilna vez se odpre kadar sama hoče, varovalna vez ko se mora.«

Varnostne vezi so podvržene kontroli in tiste, ki imajo I. A. S. (Internationaler Arbeitskreis Sicherheit beim Skilauf) pečat, so res varnostne vezi, v kolikor imajo pri posamezniku pravilno nastavljene vrednosti in v kolikor so po predpisih mazane in negovane. Pri varnostnih vezih se mora držati naslednjih predpisov:

1. Varnostno vez naj nam nastavi strokovnjak na pravo izprožilno vrednost in naj to vrednost občasno kontrolira.
2. Varnostno vez damo občasno na pregled v servis.
3. Tudi sami se natančno poučimo o delovanju svoje varnostne vezi in jo kontroliramo pred vsakim smučanjem.
4. Za turno smuko je sila važna, da varnostna vez ni pretežka in da lahko pri hoji dvigamo peto.
5. Varnostna vez je sila nevarna stvar, če smo jo sami montirali, nič nastavili izprožilne vrednosti in živeli v prepričanju »saj imam varnostno vez«.

VETROVKA

Vetrovka spada v kakršnikoli obliki k standardni opremi vsakega smučarja, še posebno turnega smučarja. Normalne vetrovke niso nepremotljive, ker morajo propuščati zrak vsaj toliko, da koža lahko diha. Če je vetrovka gumirana, se na notranji strani kondenzira vlaga, ki premoči oblačilo, povzroča pa tudi dvig temperature, kar zadržuje odvečno toploto segretega telesa, posebno pri hoji v breg. Glede uporabnosti se obnesejo vetrovke z več žepi in s posebnimi prozornimi žepom za karto na žičnicah. Dvojna zadržga omogoča popolno reguliranje prežrečanja glede na toploto in mrz. Pleteni robovi na zapestju in vratu se niso obnesli, ker se prehitro obrabijo in ker privlačijo vlogo. Vetrovka naj ima tudi kapuico, ki se da zviti v kolobar, kadar kapuice ne rabimo. Kapuica naj bo tako krojena, da pušča zunaj samo oči in nos, kar je pri hudem vetru in mrazu lahko zelo pomembno. Tudi pri obračanju glave ne smejo nastajati odprtine, ki bi dopuščale dostop snega pri močnem vetru.

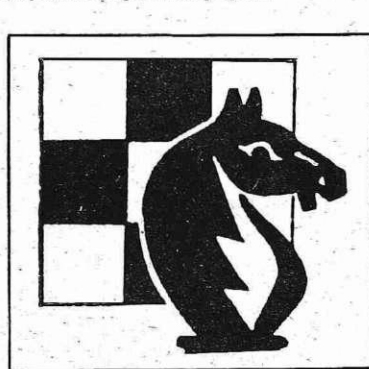
Na žičnicah in še posebno na sedežnicah pri hudem mrazu ne zadostuje samo vetrovka, potrebna je puhovka, ki mora prav tako imeti kapuico. Nasploh je v zadnjih nekaj letih prevladala puhovka, ali pa kombinacija puhovke in brezokavniške z vetrovke. Če vlada na smučišču zelo hud mraz, potem se dosti manj namrazimo na vlečnici kot na sedežnici, pa čeprav smo še tako dobro zaščiteni proti mrazu. Glede na to, da je puhovka precej težja od vetrovke, jemljemo na gorske smučke ture navadno samo vetrovko. In le v primeru zelo nizkih temperatur tudi puhovko. Vetrovka mora biti po meri, tako da ne ovira gibanja rok in telesa, biti mora prostorna. V silo mora ohlapno pokriti tudi dva puloverja.

Nepremotljiva vetrovka je za tiste, ki hočejo smučati tudi v dežju in viharju, nikakor pa ne za turno smuko, ker močno kondenzira vlogo in dviga vročino, kot smo že omenili.

SMUČARSKI PULOVER

Moderni volneni pulover je postal, v primerjavi z nekdanjimi, lažji in bolj živahnih barv. V silo oblečemo pač dva in še vetrovko in brezokavniško. Pulover naj bo zadosti dolg, da seže tudi pri upogibanju telesa vedno preko ledvic. Ovrtnik nadomešča zelo uspešno ruta, v silo tudi navadni robec in nihče, kdor tega še ni poizkusil, ne bo verjel, koliko toplote zadrži navadni robec okoli vratu.

uspešno za Pirca. Sam je menil, da je bil ta rezultat zanj pomemben, pa tudi za uveljavljanje našega šaha v svetu. Po olimpiadi v Dubrovniku je bil leta 1950 ponovno večji turnir na Bledu. Našim domačim mojstrom Gligoriču in dr. Trifunoviču so zaradi utrujenosti spregledali, da bi nastopili na Bledu, dočim tega niso hoteli ugoditi Pirca. Tako je moral nastopiti, pa je doživel neuspeh – kot je sam pravil, kar je tudi pričakoval. Prav nič lepo niso napravili z njim leta 1961, ko so pripravili ob obletnici veliki jubilejni turnir zopet na Bledu. Povabili so Pirca le nekaj dni pred začetkom. Seveda se ga ni mogel udeležiti, saj se je že dogovoril za nastop v Badnu pri Dunaju. Tako ni nastopil, kar mu pa ni bilo po godu.

»Z eno samo izjemo ob nastopu z dr. Euwejem sem imel na Bledu vedno smolo, bi lahko rekel, vendar mi je Blede vedno pri srcu in vedno se rad vračam nazaj v ta planinski raj. Tudi ob zadnjem Vidmarjevem turnirju ne morem zaradi boleznin nastopiti kot glavni sodnik, kot vedno doslej. Še nekaj bi vam rad povedal o Bledu. Imate lepe, bogate tradicije v šahu, ki jih ne bi smeli opustiti. Imate tudi dober glas pri nas doma in v svetu, saj šahovski turnirji na Bledu kotirajo dosti visoko. Zato pa morate zagotoviti primerno dvorano, saj ta sedanja, ki ste jo zgradili prav za šah ne ustreza več – ni izolirana proti hrupu, nima primerne ventilacije, je premanjšna in še ima pomanjkljivosti. Mislite naprej.«

To so bile njegove besede ob zadnjem obisku na Bledu. Navseti so bili vsekakor koristni in na Bledu že mislijo tudi na to ob obnovi velike festivalne dvorane.

Božo Benedik

MARJANU MEŽIKU V SLOVO

V turobnem sneženem popoldnevu 21. decembra smo se na rateškem pokopališču poslovili od prijatelja in tovariša Marjana Mežika.

Nemo smo obstali ob spoznanju, da je spet zmagal zakon narave, ki smo se mu morali že tolikokrat ukloniti, da je težka bolezen premagala tudi njega, starega komaj 57 let. Boleče je odjeknila v nas, da ga ni več, da bomo odslej odhajali proti goram sami, brez njega.

Kolikokrat je odšel od doma v gore, da bi reševal, da bi s svojim pogumom in strokovnostjo rešil ali ohranil življenje neznanec, še sam najbrž ni vedel. V desetih reševalnih akcijah mu je bilo vodilo, ki ga je vcepil tudi nam, le eno: reševati in pomagati za vsako ceno – tudi takrat, ko je bilo najtežje, skorajda nemogoče.

Na žalost sebi ni mogel pomagati in kot premnogokrat v gorah je bila zmagovalka smrt.

Svoje bogato znanje, življenjske, reševalne izkušnje je nesebično prenašal med nas, spodbujal nas je, nam kalil voljo za delo in vcepil ljubezen do gora in narave.

Odšel je in ostali smo sami; pustil pa nam je vse tisto, kar tudi smrt ne more vzeti.

Njegovo delo, njegovo predanost in ljubezen do gora bodo živeli z nami in nam pomagali pri našem delu. Ker smo cenili njegovo delo, obljubljamo, da bomo sledili njegovim idealom in da bo njegov lik vselej z nami.

Zahvaljujemo se mu za vse, kar nas je naučil in za vse, kar bo njegov lik za vselej obdržalo med nami.

Gorski reševalci Rateče

NAŠE ALPINISTKE NAČRTUJEJO SAMOSTOJNO ODPRAVO V GORE PAMIRJA

Po letu 1960, ko je 12. marca odpotovala v gore Himalaje naša prva jugoslovanska alpinistična odprava, se je v dvajsetih letih zvrstilo v Himalaji že osem jugoslovanskih alpinističnih himalajskih odprav. JAHO, ki so vse dosegle pomembne dosežke ne samo v slovenskem, temveč tudi v svetovnem merilu. Poleg v himalajskih alpinističnih odpravah so se naši najboljši alpinisti borili za visoke in težke dosege v lovorike tudi v gorah Kordejerov, Andov, Kavkaza, Hindukuša, na črnem kontinentu, Grenlandiji in Spitzberghu, največje dosežke pa so pred leti dosegli na petem osemstisočaku, 8481 m visokem Makaluju, udeleženci sedme JAHO pa so stopili na »tretji zemeljski pol« ali »strehlo sveta« 8848 m visoki Mount Everest. Naši najboljši plezalci in alpinisti pa si postavljajo vedno večje in težje cilje.

JAHO '81 se je letos vrnila iz 3300 m visoke južne stene četrtega himalajskega osemstisočaka, 8511 m visokega Lhotseja in s tem uspešno rešila zadnji najtežji problem alpinizma v Himalaji ali problem svetovnega alpinizma ali problema 2000.

Za temi junaki prevečenih, zaslužnih in zaledenih sten pa neizdruženo prihaja in hiti od uspeha do uspeha in od zmag do zmag tudi številčno močan in sposoben kader naših plezalcev in alpinistov, ki vztrajno stopajo in hite za Rozalko Škantar. Šestost, ki se je kot prva pogumna in neustrašna ženska že leta 1870 povzpela na Triglav. Rozalija je stopila na tem Triglavu pred 111. leti in tam postavila rojstno letnico našemu ženskemu planinstvu, plezalnemu športu in alpinizmu. Škantarjeva iz Bohinjske Srednje vasi pa v zgodnjih letih našega ženskega planinstva ni bila sama in edina. S seвера sta si natančno ogledovali Triglav tudi slavni pastirici Jera Peterman, Vahica in Špela Orehovič Lakotova iz Dovjega in Mojstrane. Za temi prvimi planinkami in plezalkami se je pojavila v času Drenovec in zelo uspešna Maša Švigel iz Ljubljane, ki se je s svojim močnim povzpel na številne vrhove naših gor, na katerih pred njo še ni bila ženska noga. (Skrlatic, Mangart, Jalovec).

Po prvi svetovni vojni, po ustanovitvi TK Škala je v vsem sijaju zablistela Nevena Rebek, Prevec, ki je bila naša prva plezalka, ki je pred 57 leti, leta 1924 kot prva preplezala severno steno Triglava, po slovenski smeri. Nevin dosežek je spodbudil ženski plezalni šport pri nas. Za njo so se pojavile naše prve odlične plezalkice: M. M. Debeljakova, Pavla Jesihova, Dana Kuraltova, Divica Medico in Pina Majcen so kazale strmo in nevarno pot v težke in nevarne domače in tuje zahtevne stene, po kateri so že pred obema vojnama in še prav posebej po NOV naglo hitele naše plezalkice in alpinistke z Nadjo Fajdigo na čelu, ki je bila sploh prva ženska v severni steni Matterhorna (leta 1963). Za temi prvimi, pogumnimi in neustrašnimi so se naglo zvrstile še Stazika Sernič, Polonca Matičič, Jozica Terčec, Belak in Barbra Lipovšek, Ščetinina, ki je bila dolga leta naša višinska rekordarka na gребenih Pamirja (7134 m), dokler se ni Slava Mrežar, Suhac povzpela na Nožak (7350 m).

Uspehi našega novega vala ženskega plezalnega športa in alpinizma so opogumili in navdušili v zadnjih letih še vrsto odličnih, vrhunskih plezalcev, ki so sposobni s tovariši ali tudi v ženskih navezah ali solo zmagovati tudi tam, kjer je to resnično nevarno in težko.

V plezalnoalpinističnih sekcijah in odsekih naglo raste številčno močan in tehnično sposoben kader odličnih vrhunskih plezalcev, ki uspeva in zmaguje tudi v zlebovih, kamnih, ozebnikih, grebenih in vrhovih, ki so globoko zasneženi in ukovani v led. Mlade plezalkice in alpinistke so v zadnjih letih naglo napredovale, uspevajo in zmagujejo tudi v strelastih previsih nad prepadi, kjer od povsod žuga in preti nevarnost.

Pod stenami in to najtežjimi, prevesnimi, prepadnimi in strelastimi stoji in čakajo Lidija Painkher, Marija Sabolek, Frantar, Ines Božič, Milena Ekar, Zdenka Demšar, Ida Vidmar, Andreja Zagar, Lidija Honzak, Tatjana Golob, Irena Krompej, Tamara Likar, Irma Karničar, Olga Humar, Nikolaja Lesjak, Meta Meh, Špela Jenko, Tatjana Bec, Mojca Mazej, Irena Markus, Vanda Šuštaršič ter mnoge, mnoge druge iz Ljubljane, Jezerškega, Nove Gorice, Kranja, Kamnika, Celja in drugih alpinističnih sekcij odsekov, da poizkusijo in preizkusijo svoje znanje in sposobnosti same ali v navezi s preizkušenimi tovariši, plezalci in alpinisti.

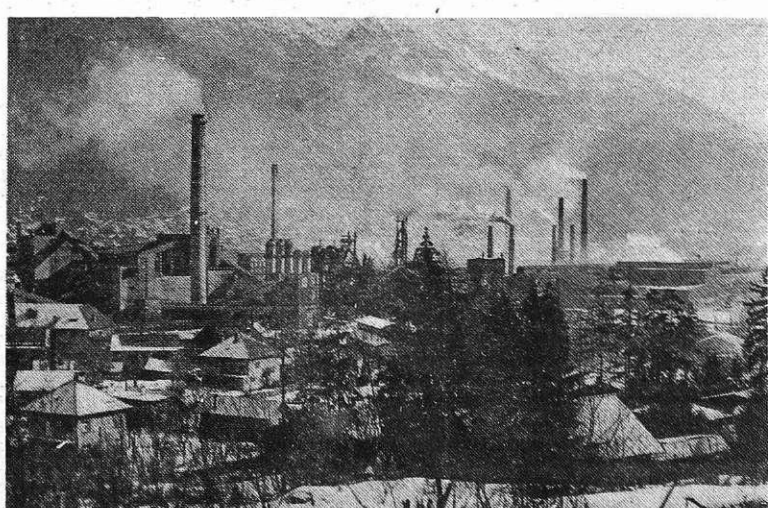

Vsekakor se je število odličnih plezalcev in vrhunskih alpinistov v zadnjih letih pri nas v Sloveniji toliko in tako povečalo, da so sposobne same organizirati in tudi uspešno izvesti samostojno JAHO '82.

Priprave za to našo prvo samostojno JAHO plezalcev in alpinistov so že stekle v vsepobno zadovoljstvo. Naša prva samostojna ženska JAHO '82 si izbira skrajno težke in nevarne cilje v gorah zahodne Himalaje, v Pamirju. Organizatorke so navezale stike s sovjetskimi planinskimi plezalci in alpinističnimi organizacijami.

Po naših devetih člankih JAHO je torej prišel čas, da se v sedem in osem tisočlet Pamirja in Himalaje odpravi tudi naša prva samostojna ženska odprava. Naglo se bližajoča globoka in ledena zima bo odlična možnost za stroge in objektivne selektorje, da iz množice odličnih in vrhunskih plezalcev in alpinistov izberejo najboljšie, ki nas bodo častno in dostojno zastopale v visoki soli svetovnega alpinizma.

Uros

V letošnjem februarju

Top Left Portrait: A man in a dark suit and tie.

Top Right Portrait: A man in profile, wearing a suit and tie.

Bottom Left Portrait: An older man with glasses, wearing a suit and tie.

Crossword Grid Content (Slovenian):

- Across:**
 - 1. IZGUBA TEŽE, UNESEK
 - 2. KONEC SUVANKA
 - 3. USTANOVI PERILITE PEREZ. KRALJ
 - 4. LETNIŠKE PRI OPATIJ
 - 5. SLOVSK E VELICION MALHA
 - 6. REKA KI TEČE SVD ZI RIM
 - 7. NASHEROY (PETAR)
 - 8. OLUPEK
 - 9. STRIŠČE PLOSKEV LEŠČEVKA
 - 10. CITROUSNA AVTO ANGLEŠKO PIVO
 - 11. GLEDA LIŠCE
 - 12. V ZELENAR
 - 13. KRAŠKA PLANOTA OSREBN ZAIMEK
 - 14. FRANCOS OTOK RADIJ
 - 15. PISATE LICA SEIDEL
 - 16. JOŽE GREGOR ČIE
- Down:**
 - 1. DEL SMERNEGA AFARATA
 - 2. SREDNO ZEMSKI GRM
 - 3. KRALJEK BATES
 - 4. MAJHEN PANJ
 - 5. PTIČ NOVEZE LANDIJE
 - 6. GRŠKA MATI BOGOV
 - 7. ŠPORTNO RAZVIT MOŠKI
 - 8. OPEČENA REZINA KRUHA
 - 9. FINSLISH TEKAC (JUHA)
 - 10. HRIB PRI DEOGRAMU SL. PIŠEC (JAKOB)
 - 11. EVA SRGEN RUMENA BARVA
 - 12. SL. PEVKA (ONDI NA) RUSKI PIŠEC
 - 13. RIMSKI HIŠNI BOG
 - 14. VERASEK NA GLAVI
 - 15. GRŠKA CRKA STEZA
 - 16. KONICA ILOVKA
 - 17. PREDOR VRTNINA
 - 18. ŠOP MESTO V SZ
 - 19. DEL EL. MOTORIJA ANG. PESMA (THOMAS)
 - 20. IT. KIPAR (VINCENT)
 - 21. NAPOVE DOVALYA KORODREC
 - 22. AVSTROS. PIŠEC (FRANZ)
 - 23. ČISTO PREMOZENJE
 - 24. VRSTA TKANINE KRITLOV NAN
 - 25. KRAJ V NOTRAN. ISTRE KOVANJE
 - 26. JULES ?
 - 27. MESTECE V ŽVICI
 - 28. SESTAVIL RONNER

Geographical Clues: KLOAKA, GORAV HIMALAJI, PHNOM PEN, JOŽINI VIETNAM, PEVKA KOHONT.

Mathematical Clues: $2 \times 3 = 6$, $5 \times 6 = 30$.

ALPSKI SMUČARJI USPEŠNI

Za nami je vrsta tekem v svetovnem pokalu, kjer je nastopal Grega Benedik, Lavtizar, Oblak, Kilararjeva in Kuncova pa so se borili za kar najboljši FIS točke na mednarodnih tekmah.

Jugoslovanska prva selekcija je z odhodom na uvodne FIS tekme v Livigno in Val Senales naredila napako, ki pa je seveda ni bilo mogoče predvideti. V Livignu je bilo snega izredno malo, trenirati ni bilo mogoče, v Val Senalesu pa zaradi vetra ni bilo tekme, ne treninga. Čakanje se je nadaljevalo v Val d'Isere, kjer so bile urejene le tekmovalne proge. Naši so na kratkem niso osvojili nobene točke, kar je bilo izredno slabo. Organizatorja je zanimal le smuk, čeprav bi s kančkom posluha lahko izvedli na dan smuka veleslalom, ki je bil izvrstno pripravljen, potem pa naslednji dan še smuk.

Naši so se znašli in pred ter med tekmo smuka trenirali veleslalom po tekmovalni progi, to pa je bilo pred Aprico edino, kar lahko po izvrstnem tednu v St. Jakobu imenujemo trening.

Tako težkih tekem, kot je bil veleslalom v Aprici je sila malo. Od naših je izvrsten rezultat uspel le »staremu mačku« Križaju. Ocene publiko so vedno izredno krute. V trenutku znamo odpresti vsakega tekmovalca. Naši na ledu slalom niso trenirali in ga tudi sedaj ne. Kje so gasilci, ki bi s prostovoljno akcijo pripravili teren za trening, kot so ga Švedom ali Italijanom? Pomankanje treninga na ledu je razlog neuspeha v Madoni di Campiglio in Cortini. Obdobje po Aprici so naši dobro izkoristili. Udeležili so se FIS tekem, kar je jeseniške barve velja omeniti predvsem 19. mesto Benedika v La Villi v superveleslalomu, kjer je premagal tudi vrsto tekmovalcev, ki so daleč pred njim na svetovni lestvici. Za osvežitve spomina povejmo, da je Grega v veleslalomu 60. na svetu, v slalomu pa 63.

Za take razmere, kot so bile na svetovnem pokalu letos, pa po mojem mnenju Benedik, ki nastopa v svetovnem pokalu šele drugo leto, ni zrel. Mora na evropski pokal in FIS tekme, kjer bo imel štartno številko v prvi jakostni skupini. V takih pogojih je sposoben posegati v sam vrh, kar je že večkrat potrdil. Spomnimo se tretjega mesta lani v Plancaivallu, preglednih tekem naših reprezentanc itd.

Cortinški veleslalom je največ, kar lahko dosežemo ta hip v svetovnem pokalu. Strel pa tudi Križaj sta pokazala tisto, kar smo po tihem pričakovali. Letos sem imel priložnost spremljati priprave Američanov, Švedov in Rusov. Tako kot naši so trenirali le Američani, ki pa so verjetno za ključek pripravili v Aspru na umetnem snegu opravili najbolje.

Konec preteklega tedna so bile na programu tri FIS tekme, takojmenovano slovenska FIS turneja. Žal smo bili Jeseničani brez snega. Sorica je bila nedostopna, Škofjeločani pa so v nedeljo uspešno v enkratnem vremenu izvesti izredno lepo tekmo v veleslalomu.

Benedik je imel številko 1. Predtekmovalci so bili trije pionirji in Gregi se je marsikje, predvsem v zgornjem položnem delu, vdiral. Kljub temu je dosegel peti čas, kar je pomenilo številko eno tudi v drugem teku. V drugem teku je imel potem isti čas kot Križaj, boljši pa so bili Franko, Kural in Cerkovnik, ki so se v prvem teku imeli idealne številke.

Strel je zaradi napake v prvem teku moč-

no zaostal, s četrtem mestom v drugem teku se je povzpela na 12. mesto.

Velik favorit Aleksander Žirov je bil po prvem teku komaj osmi. Na startu drugega teka se ni pojavil. Komentar ni potreben! Jeseni so naši časopisi prinesli čudne vesti o pripravih Sovjetov, češ da trenirajo po 8 ur na snegu na dan. V Kaprunu, kjer smo bili skupaj, žičnica obratuje od devetih do štirih popoldan. To kar sem videl, ni bilo ne vem kako dobro. Boljše rezultate je pričakovati od njih kasneje, predvsem na snegu, kjer robniki bolje primelijo. Tako je namreč tehnika Žirova.

Posebej je treba spregovoriti o Lavtizarju. Na FIS veleslalomu v Tanpitzu je bil 13., prav tako 13. v Filzmossu. S štartno številko nad 60! Dobil je pod 40 FIS točk, kar ga uvršča med prvih 200 veleslalomistov na svetu. 38,16 točke predstavlja po FIS lestvici 178. mesto. V Filzmossu je bil po prvem teku celo osmi, z enim najboljših vmesnih časov, le dobro sekundo za Jägerjem na koncu. Žal je v drugem šel na sigurno in poslal rezultat.

V Škofji Loki je bil predvsem na račun odličnega drugega teka celo deveti, po času pa kar 92 stotink pred Čizmanom in 1,82 sekunde pred Petrovičem. Oba tekmovalca iz A skupine je uspelo premagati tudi Oblaku, ki je prvič prišel pod 40 FIS točk na eni tekmi – 38,85. Še en tak rezultat, pa bo tudi on med 200 najboljšimi in štartne številke bodo bistveno boljše.

Ta tekma je nazorno pokazala, kako neupamerno je pošiljati 15. let stare neizkušene fante na svetovni pokal (Petrovič, Čizman). Tekmovalci B skupine so medtem trenirali in izboljševali FIS točke, ta dva pa sta se »pobjajala« po uničenih progah z najslabšimi številkami na tekmah za svetovni pokal. Medtem bi svoje točke lahko bistveno izboljšali po »normalni« poti. Toda če hočeš biti NAJ za vsako ceno in ne poslušati izkušenj, slej ko prej za to plačaš. Ta kritika gre na rovaš predsednika strokovnega sveta smučarske zveze Petroviča, ki predvsem kot doktor sociologije svojemu fantu nalaga strahotno breme, katerega posledice so predvsem vidne ob reakcijah na neuspeh.

Se najbolj narobe pa je, da se neuspeha sotekmovalca in tovariša iz ekipe veselijo drugi tekmovalci. Moje osebno mišljenje je, da starši zaradi čustev pri svojih otrocih delamo napake. To se je zgodilo tudi v primeru Petroviča.

REZULTATI: 1. Franko 2:36,80 2. Kural 2:38,87, 3. Cerkovnik 2:37,82, 4. Križaj 2:39,04, 5. Benedik 2:39,18 (vsi Jug. – A), 6. Podboj 2:39,33 (rojen 83, Jug. – B), 7. Kreačič 2:40,07, 8. Knific 2:41,01, (rojen 85), 9. Lavtizar 2:41,05 (rojen 65, vsi Jug. – B), 10. Mizulani 2:41,13 Japonska, 11. Kolar 2:41,14 CSSR, 12. Strel Jug. – A, 13. Oblak 2:41,36 Jug. – B, 13. Šoltys 2:41,36 CSSR, 15. Čizman 2:41,97 Jug. – A, 16. Jakopin 2:42,08 Jug. – B, 17. Ribnikar 2:42,12 Jug. – B, 18. Petrovič 2:42,87 Jug. – A.

Iz rezultatov je razviden izvrsten uspeh B reprezentance, ki je po preglednih tekmah precej trenirala. Tekmovalce A skupine je močno načela utrujenost, na mehkem snegu pa se vsi niso najbolje znašli.

V A in B moški reprezentanci oba Gartnerja za svoje delo zaslužita najvišjo oceno. Brez kakršne koli dileme jima lahko zaupamo Benedika, Oblaka in Lavtizarja, upajmo pa, da kmalu tudi Robiča in Žana.

Snega je dovolj! Na vrsti so poleg vsakodnevni treningov tudi tekme. Janez Smitek

TEČAJ ZA VADITELJE SMUČANJA

Področni zbor vaditeljev, učiteljev in trenerjev smučanja Jesenice organizira tečaj za vadiatelje smučanja. Prvi del tečaja bo predvidoma od 6. do 17. januarja 1982. Kandidati morajo biti stari najmanj 16 let in dobro obvladati tehniko smučanja. Pisne prijave je potrebno poslati na ZTKO Jesenice, Ledarska 4, do 30. decembra 1981. Prijava naj vsebuje ime in priimek, letnico rojstva in natančen naslov. PZVUTS Jesenice

TURNIR KEGLJAČEV NA LEDU V POČASTITEV KONGRESOV ZK

Klub za kegljanje na ledu Jesenice je v nedeljo, 20. decembra, na ledeni ploskvi v dvorani v Podmežaklju izvedel medklubski turnir v počastitev IX. kongresa ZKS in XII. KONGRESA ZKJ. Na turnirju, ki je potekal pod pokroviteljstvom občinske konference ZKS Jesenice, je nastopilo 13 ekip iz Kranjske gore, Bleda in Jesenice. Ob zaključku je zbrane športnike pozdravil sekretar OK ZKS Jesenice Franc Kobentar, za tem pa so najboljšim ekipam podelili nagrade.

REZULTATI: 1. Krivec Jesenice 20 točk, 2. Vatrostalna Jesenice 18, 3. Murka Jesenice 18, 4. Svetina Jesenice 15, 5. Fibern Bled, 15, 6. Železar Jesenice, 7. Gradinec Jesenice 14, 8. Gradinec Bled 11, 9. Mark Kranjska gora 9, 10. Markelj Kranjska gora 8.

J.R.

ŠAHOVSKA SIMULTANKA V DU JESENICE

V petek, 11. decembra, je prvokategorik Lado Krajnik v domu upokojencev na Jesenicah odigral simultanko, za katero se je prijavilo 14 šahistov – članov Društva upokojencev Jesenice.

Med člani društva je veliko zanimanje za igranje šaha in veliko prostega časa preživijo v domu v medsebojnih »dvojbojih«, sodelujejo pa tudi na različnih tekmovanjih.

To šahovsko srečanje je bilo izredno zanimivo in se je končalo z rezultatom 11:2,5. Prvokategorik Krajnik je enajst partij dobil, eno je izgubil, tri pa remiziral. Vsi udeleženci simultanke so bili zadovoljni s srečanjem in Krajniku želijo še naprej veliko uspehov.

Ivan Zan

TEKMOVANJE V STRELJANJU

Solsko športno društvo Železar je v počastitev dneva JLA priredilo v petek, 17. decembra, tekmovanje v streljanju z zračno puško. Nastopilo je 41 strelcev, od tega 13 ekip po trije strelci.

Rezultati ekipno: 1. ZIC 1. (Jamar, Brlež, Pogačnik) 206 krogov, 2. Karavla Slatina (Stojanovič, Guso, Sahiti) 167, 3. ZIC 3. M (Kopavnik, Fornazarič, Ferjan) 158 krogov.

Rezultati posamezno: 1. Maja Jamar 3. S – 73 krogov, 2. Ervin Pogačnik – 2. S – 70, 3. Merima Krivič – 66, 4. Saim Sahiti, kar. Slatina – 65, 5. Istvan Salma – kar. Belca – 64, 6. Peter Ferjan – 3. M in Bojan Brlež – 2. S-63, 8. Marko Kopavnik – 3. M in Amir Bešić – zdr. šola – 60, 10. Andrej Černe – 1. N 58 krogov.

Zanimivo je, da sta edini dekletsko-tekmovalki zasedli prvo in tretje mesto.

T. Smitek

OBISK V ELANOVEM SKI SERVISU V KRANJSKI GORI

V Kranjski gori, Borovška 88, že vrsto let zelo dobro posluša Elanov ski servis pod vodstvom strokovnjaka (bivšega smučarskega tekmovalca) Tomaža Bernika. Iz skromnih začetkov se je v nekaj letih servis razvil v delavnico z najmodernejšimi stroji, ki lahko zadovolji tako začetnike kot tudi najbolj zahtevne smučarje. Vse usluge se zato opravijo kvalitetno in hitro.

V glavni delavnici v središču Kranjske gore opravljajo vsa zahtevnejša dela, manjša popravila pa lahko izvršijo v brnariji neposredno pod smučiščem. Snega je letos na kranskojgorskih smučiščih že dovolj, tako da je zelo živahno tudi v ski servisu. Po različne usluge prihajajo naši državljani, Italijani, Avstrijci, Nemci, Angleži, Čehi, Madžari, Švedi in drugi. Pravi direraj! Težko je naštet vsa dela, ki se zaradi različnih smuč, vez, palic, vrst čevljev in poškodb morajo opraviti. Montaža vseh vrst vez na smuč, brušenje robnikov, impregnacija, mazanje, krpanje plastike, kompletni servisi smuč, popravila odbitih robnikov in ostala osnovna popravila. Za kvaliteto popravil jamčijo novi stroji za brušenje in mazanje, predvsem pa najmodernejši elektronski stroj za pravilno nastavitve vez, ki omogoča zares varno vožnjo vsem vrstam smučarjev. Pri tem se mora upoštevati konstitucija, starost, teža, spol in smučarsko znanje. Po testni nastavitvi vezi se s pol-

KAM NA REKREACIJO

KOBLA – TOZD Smučarski center »Kobla« Naši delovni organizaciji pripada 700 dnevniht kart s popustom po ceni 130 din, obenem pa sta na voljo tudi dve brezplačni karti, ki ju lahko dobite na sindikatu Železarne (žig z datumom in vrstico dobi koristnik v blagajni SC Kobla). V zimski sezoni 1981/82 so še veljavne vozovnice, izdane v pretekli sezoni 1980/81 (rumene barve z rdečim tiskom). Vozovnice izdane v pretekli sezoni NE VELJAJO VEČ.

ZATRNİK

Smučarski center Zatrnik je omogočil delavcem naše delovne organizacije nakup točkovnih in dnevnih kart z 20 odstotnim popustom. Točkovne karte s 50 točkami so po ceni 40 din in veljajo vse dni v tednu. Dnevne karte po ceni 160 din veljajo samo ob delavnikih. Karte dobite na sindikatu Železarne, telefon 3268.

Kegljači na ledu – prva ekipa Murke (Foto J. Rabič)

ZMAGA ČLANOV, DVA PORAZA ČLANIC

Za jeseniške članice pretekli konec tedna ni bil uspešen. Izgubile so kar dve srečanja, v četrtki v Celju proti domači Libeli in v soboto doma proti Novemu mestu.

Za poraza je več vzrokov. Eden pomembnih so boleznii in poškodbe, predvsem pa se dekleta morajo zamisliti nad svojo borbenostjo, kar še posebno velja za tekmo proti Novemu mestu. Na tak način se jeseniških barv ne sme braniti. Res je, da so dekleta sijajno pričela, saj so zmagala petkrat zapored, zavedati pa se je treba, da z nekaj slabimi igrami in porazi kmalu zbledijo začetni uspehi.

Čeprav so članice izgubile, pa so v soboto zaslužile pohvalo za fair play, kar pa jih je stalo prvenstvenih točk.

Igralke iz Novega mesta so na Jesenice prispele s skoraj polurno zamudo, pravila pa določajo, da je srečanje po petnajstminutnem čakanju zaključeno z zmago domačega moštva, in sicer z 20:0 brez boja, nasprotniku pa se mora odvzeti še kazenska točka.

Pomembni točki so osvojili člani na vedno vročem igrišču v Radovljici. S to zmago ostaja jeseniško moštvo še vedno na vrhu prvenstvene razpredelnice.

RADOVLJICA : JESENICE 81:82 (39:32) (ČLANI)

V izredno napetem srečanju do zadnjih sekund so Jeseničani uspešno osvojili nov par prvenstvenih točk, še kako pomembnih v boju za vrh.

V Radovljici so Jeseničani nastopili oslajbljeni brez Tomaža Novaka, ki si je zvil

TELOVADKE DRUGE NA HOLLYJEVEM MEMORIALU

Letošnjo drugo selekcijsko tekmo za pionirke druge selekcije so izvedli brežiški organizatorji. Bil je to tudi že deseti memorial Hollyja, nekdanjega telovadca in marljivega vsestranskega športnega delavca in organizatorja v Brežicah. Za telovadke zbrane točke veljajo tudi za uvrstitev na republiško prvenstvo prihodnjega leta.

V Brežicah se je zbralo 55 telovadk v devetih ekipah. Jeseničanke so tekmovala s petlansko vrsto in še tremi posameznicami. Ker se je najboljša Jeseničanka na zadnji tekmi pred štirinajstimi dnevi Nina Slamnjk lažje poškodovala in je vadila samo tri dni pred tekmo, je bila vrsta nekoliko oslajbljena. Tekma je pokazala, da so se deklice otrele začetniške treme in so postale že kar iznajdljive tekmovalke. Ob spodrsilajih so namreč brez zmede lepo nadaljevale z vajami in ob koncu dosegle doselej svoj najboljši rezultat. Kot vrsta so zavzele odlično drugo mesto za zmagovalno vrsto ljubljanske gimnastične zveze, ki je sestavljajo najboljše telovadke vseh ljubljanskih društev.

Med posameznicami so se bolj presenetile kot pred dvema tednoma v Ljubljani. Za petimi najboljšimi ljubljanskankami se je uvrstila najmlajša Jeseničanka Sandra Stefanovska na šesto mesto s 35,375 točkami. Izkazala se je z najlepšo vajo v parterju in prejela oceno 9,10 točk kljub temu, da je napravila napako pri saltu in se z rokama dotaknila tal in pri tem izgubila pol točke. Zato pa je izpeljala vajo na bradlji brez napake in prejela oceno 9,05, čeprav ni imela elementa za bonifikacijo s pol točke. Vaja je bila ocenjevana od 9,50 navzdol. Druga najboljša Jeseničanka je bila to pot Dagmar Brajkovič s trinajstim mestom in zbiram 34,875 točk. Bistveno je popravila preskok čez konja, kar ji je prineslo uspeh, lepo pa je izpeljala tudi parterno

vajo. Nina Slamnjk je bila petnajsta. Močno se ji je poznalo, da je deset dni počivala zaradi poškodbe. Imela je dva težja spodrsilaja, ko se je pri sesoku z bradlji in gredi prijala z rokama za tla. Izgubila je celo točko, zbrala pa vseeno 34,450 točk, s točko več pa bi bila celo na šestem mestu pred Stefanovsko. Zato lahko pričakujemo, da se bodo spomnili vse tri Jeseničanke: Slamnjkova, Stefanovska in Brajkovič, če se bolj povzpelo proti vrhu, morda celo v borbo za kolajne. Ob marljivem delu to ni nemogoče.

Najprijetneje je presenetila Borka Krejčič, ki je tekmovala kot posameznica in prehitela tekmovalke iz prve vrste Peratovo in Reboljevo. Zbrala je 33,35 točk in se uvrstila na 18. mesto. Ko se bo iznebila treme pri preskoku, bo lahko za celo točko boljša, morda že marca, ko prične drugi cikel tekmovanja. Peratova je bila 22. in Reboljeva 24. ker sta naredili preveč napak na gredi in bradlji, kljub temu pa sta dosegli kvalifikacijsko normo za republiško prvenstvo. Tako je zdaj že šestim Jeseničankam zagotovljen nastop na republiškem prvenstvu, kjer tekmuje samo 38 najboljših pionirk Slovenije. Te možnosti pa imata tudi še Saša Bunčič in Elida Seničak z boljšimi nastopi na spomladanskih tekmovanjih. Bunčičeva je bila 35. in Seničakova 38.

Brežičani so tekmovalje izpeljali zadovoljivo. Morali pa bodo kupiti novo bradljo, da bodo možna tekmovanja tudi za kvalitetnejše tekmovalke in če želijo, da bodo boljše napredovale tudi njihove telovadke. Brez Elanove bradlje bo težko. Reči je treba tudi, da je bilo po daljšem času sojenje spet solidno, saj ni bilo nobene protesta zaradi ocen. Tega si želimo tudi v prihodnje.

REZULTATI: VRSTE (9): 1. LGZ 146,325, 2. Jesenice 137,825, 3. Sp. Šiška I 135,550, 4. Zelena jama (Ljubljana) 134,345, 5. Koper 133,400, 6. Tabor (Ljubljana) 132,345, 7. Sp. Šiška II 128,400, 8. Maribor 117,750, 9. Brežice 115,750.

POSAMEZNO: 1. Bernarda Škerbec 36,475, 2. Mateja Jehić 36,400, 3. Mojca Zamuda 36,275, 4. Bojana Šipčić 35,975, 5. Tina Matoh 35,625, (vse LGZ) 6. Sandra Stefanovska 35,375, 13. Dagmar Brajkovič 34,875, 15. Nina Slamnjk 34,450, 18. Borka Krejčič 33,350, 22. Mojca Perat 32,875, 24. Petra Rebolj 32,625, 35. Saša Bunčič 31,375, 38. Elida Seničak 30,775.

I.M

Sanda Stefanovska

(Nadaljevanje s 23. strani)
Bili smo neustrešni nastoparji smo so kot

Jeseniški smučarji na suhem treningu (Foto I. Kučina)

ŠPORTNO SREČANJE GRANIČARJEV IN SREDNJEŠOLCEV ZA DAN JLA

Športno društvo železarskega izobraževalnega centra »Železar« je v počastitev dneva JLA organiziralo v petek, 18. decembra, tekmovanje ekip graničarjev iz karavle jeseniškega območja, ekipe vojašnice Antona Dežmana-Tončka iz Radovljice in srednješolcev v malem nogometu.

Za tekmovanje se je prijavilo enajst ekip. Tekmovali so na izpadanje. Že v prvem kolu sta se srečali ekipi centra srednjih šol in ZIC ter ekipa šole za zdravstvene delavce z ekipo karavle Slatina. Kot zmagovalca sta se v drugem kolu pomerili ekipi centra srednjih šol in karavle Slatina. Zrež je določil, da je samo ekipa karavle Slatina imela možnost pomeriti se z ekipami jeseniških srednješolcev. V finalnem dvoboju se je ekipa karavle Slatina pomerila z ekipo vojašnice A. Dežmana-Tončka.

Končna uvrstitev: 1. ekipa graničarjev karavle Slatina, 2. ekipa vojakov kasarne A. Dežmana-Tončka, 3. ekipa graničarjev karavle Belca.

Tekmovanje je vodil mentor ŠSD »Železar« Pavel Jenko.

Vojaki in srednješolci so tekmovali tudi v streljanju z zračno puško za ekipo in posamezno uvrstitev. Tekmovanje je vodil Anton Smitek in rezultate objavljamo v nadaljevanju.

Letošnje drugo športno srečanje ob dnevu JLA je popestrilo dan našim graničarjem, ki so si v dopoldanskem času ogledali Železarno in imeli tovariško srečanje s predstavniki KS ZSMS Železarne.

K.R.

PRIPREDITVE V ŠPORTNEM PARKU V PODMEŽAKLU DO 3. JANUARJA

ŠPORTNO-KULTURNA DVORANA REKREACIJSKO DRSANJE:

- petek, 25. decembra, ob 20. uri za Železarno,
- sobota, 26. decembra, ob 15. uri – splošno,
- nedelja, 27. decembra, ob 14. in 17. uri – splošno,
- sobota, 2. januarja, ob 14. in 17. uri – splošno,
- nedelja, 3. januarja, ob 14. in 17. uri – splošno.

HOKEJ:

- nedelja, 27. decembra, ob 10.30 mednarodna prijateljska tekma pionirji HK Jesenice : VSV Villach (Beljak), vstopnine ni!
- AVTOMATSKO KEGLJIŠČE:
- sobota, 26. decembra, ob 11. uri gorenjsko prvenstvo, ekipno,
- nedelja, 27. decembra, ob 9. uri gorenjsko prvenstvo, ekipno. Vstopnine za obe prireditvi ni.

MED NOVOLETNIMI PRAZNIKI KO KEGLJIŠČE ZAPRTO.

Športno društvo in njegova delovna skupnost želita vsem obiskovalcem, uporabnikom in navijačem na športnih prireditvah uspešno, zdravo in zadovoljno novo leto 1982.

NASVIDENJE IN SREČNO!

Iz pisarne ŠD Jesenice

(Nadaljevanje s 23. strani)

Bili smo nestrpni, prestopali smo se kot žrebci v staji, vsi bi čimprej radi čez morje v Bosno, Črno goro, Slovenijo... Naši komandanti pa so nam prigovarjali: »Kar tu ostanite, tu ste prav tako koristni, kot bi bili tam. In tako smo ostali v Bariju. Nakladali smo hrano, zdravila, opremo in orožje v letala, ki so bila namenjena na osvobodeno partizansko ozemlje. Letala so ponoči vzletala in se vračala z ranjenimi partizani, ki so se potem zdravili v zvezniških bolnišnicah.

No, maja 1944 sem se končno vkrcal na barko in odplul iz Barija v našo Dalmacijo. To pa je že druga zgodba.

TOMAŽ ISKRA

Človek

zdaj že siliš v vsemirje
mimo Venere pošiljaš sonde
v vesolje neskončno
s hitrostjo svetlobe drviš
po Luni se sprehajaš
medtem ko na stari dobri Zemlji
še vedno umirajo ljudje
tvoji bratje in sestre
strašiš soseda z neutroni
in hladna vojna ne pojenja
kot otrok si
z vžigalico na kupu slame
ljudstva siromašnega sveta
pa s strahom opazujejo
use to noro početje
in se v grozi sprašujejo
bo zagorelo

Danes bom prižgal svečo

danes bom prižgal svečo
za vse tiste
ki jih nisem srečal

danes se bom pogovarjal
s štirimi stenami
z vsem
o vsem
dokler se zarja ne prikaže

V 53. številki LISTOV sodelujejo
s svojimi prispevki: Jana Beravs,
Marjan Čufar, Benjamin Gracer, To-
maž Iskra, Damjan Jensterle, Franc
Konobelj-Slovenko, Ivan Križnar,
Janez Meterc, Ana Staze, Črtomir
Šinkovec, Anton Torkar.

Slike so prispevali: Jaka Čop,
tehnični muzej železarnice Jesenice
in Janez Meterc.

LISTI izhajajo kot priloga tedni-
ka Železar – glasila delovnega
kolektiva SOZD SZ ŽELEZARNA
JESENICE. Ureja kulturno umet-
niški klub pri DPD Svoboda
Tone Čufar Jesenice, glavni in
odgovorni urednik Joža Varl.

ANA STAZE

Ljubezenska pesem

daleč
daleč
na oni strani mavrice
rumene rdeče modre bele
daleč
daleč
na oni strani mavrice

je tisti stik dveh rok

prijeten
topel
nezlagan
zaželen

je tisti obraz

čist
dišeč
iskren
ljubljen

so tiste oči

temne
drzne
nežne
sanjave

daleč
daleč
na oni strani mavrice
na oni strani mavrice

je tista beseda

tista edina
iskana
poslednja

beseda vseh besed

daleč
daleč
na oni strani mavrice
mavrice pisane
svetlikajoče

tja bom šel
in se zasmeljal na glas

MARJAN ČUFAR

Oveneli kristali

Ko zaspi poletje
in dan se spridi v spanje,
ko vetra zvon zaniha čez ravan,
v spominu grize bolha
sreče me nekdanje
v spominu na kot vino
kisel dan.

In kot mrtev se z zbudim,
ker pesem izzvene
in dež že dolgo moči mi oči
le v sebi še živim
a sreča dogoreva
in trhle so že pameti kosti.

Ljubil sem jo bolj kot nič
in bolj kot uso realnost
čeprav mi nikoli nič ni dala
ljubil sem jo bolj kot vino
bolj kot deklice nekdanje
a ona je ljubezen izdala.

Ostalo je le sonce
Ostalo je le Sonce
a v mislih zrem v Mesec,
od mrtvih rož ostal je sled spomin
izgubil sem svetlobo –
iz solz prve ljubezni,
ostal je le kristal iz bolečin.

DAMJAN JENSTRLE

Medvedje solze

redka kaša, solza naša
vse preveč se vse draži
glej kaj delaš, pravi naša
kadar se mi kam mudi

tiha voda kost ogloda
stara mati pa trpi
tudi danes teče voda
kot je tekla njega dni

jerbas prazen, huda kazen
kriv nesreče nihče ni
sosedi pravi, da je blazen
kdor veruje v ljudi

sveto olje, pusto polje
otrok pri hiši nič več ni
čudna nas bolezen kolje
navzven obrača nam dlani

eden zgoraj, eden spod
umes intrige in strasti
res dogaja se povsod
da nivo se rad spusti

eden sanja, drug nagaja
pa obrne se, noben ne popusti
in to čudo navadno traja
dokler živce eden ne zgubi

kredo peče, nič ne reče
medvedje solze pa toči
veliko vode mimo steče
preden gad se prelevi

mehurjast strop, črviava klop
zamočvirjeni obrežji
kadar ti na nogo stop
res je vol najtežji

JANA BERAUS

Besede

Lahko so prazne, a tudi polne,
kadar razveseliti moremo koga,
če mu stisnemo dlan, ko je sam.

Lahko so turobne in blede,
klavrne kakor jeseni megla.
So jasne in tople kot sonce
s čisto vedrino neba. Beseda
ni konj – toda ostra kot britev
reže v srca. Strupena ne
upraša koliko koga moriti
bolj zna. Beseda po vetru,
kakor pihlja, je lahka, brezvredna
in nič ne velja. Besede so lahko
preproste, razveseljive: tedaj so
bogate, resnične in žive.

Človek Človeku

Rojen v asfaltni džungli
požiram umazan cestni prah.
Rojen pod cestno svetilko
iščem svetlobo sončnih oči...

Umrli sem v asfaltni prevleki,
skoraj vse zakaje nisem mogel
doumeti. Vroče kave, tople čaje
mimo so nosili, glasni so po
cesti upili: vse dobite, kar
želite! Jaz še za denar nisem
skoraj nič dobil. Čudak sem se
jim zdel. A kaj sem hotel: poteptan
sem se umaknil s ceste in umrl
naskrivaj, nehal z igro sem DAM-DAJ!

KDO IZ MENE POJE:

LJUDJE, LJUDJE, LJUDJE...

CENA 2 LIRI - 30 PFENIGOV

PROLETARCI VSEH DEŽEL, ZDRUŽITE SE!

ORGAN CENTRALNEGA ODBORA KOMUNISTIČNE PARTIJE SLOVENIJE

SEPTEMBER 1941.

Štev. 3.

NEZNANI:

POJTE ZA MENOJ!

Veš poet svoj dolg?
Nimaš več besed?
Kaj zagrinjaš se v molk?
Vrzi pesem v svet,
pesem za današnjo rabo,
vsi jo bomo povzeli za tabo!

Vem, o vem svoj dolg:
v prsih, tu me žge:
naj se mi grlo odpre,
bom zavijal ko volk
na vseh štirih bom stal vrh planine,
pesem svojo vil med pečine.

Vrh Možaklje bom stal,
pesem svojo rjul,
Blegaš jo bo čul,
Krim odmev bo dal:
v vse vetrove jo bom tresel,
eden jo bo na Pohorje nesel.

Pojte za menojo,
silen ženimo hrup,
boga gmajna, le vkup,
la vkup, le vkup, ohoj
vse noči tulimo, tulimo,
da se pretulimo skozi to zimo.

Še bo kdaj pomlad,
še bo napočil zor,
takrat volčji zbor
pojde lovec klat:
plavaj čez Savo, plani čez Dravo –
zob za zob in glavo za glavo!

V partizane!

Izkušnje prvih partizanskih oddelkov na
naših tleh so popolnoma razbile zlovese
glasove tistih prikritih lakajev okupatorskih
tačiteljev, ki so oznanjali hiter »zlom«
partizanskih čet, ki so govorili, da »je že pre-
zgodaj«
za oborožene akcije in ki so hoteli
slovenski narod prisiliti, da strahopetno in
sramotno upogne glavo pod tujevo peto.
Slovenski partizani so razbili prve naspade
sovražnika in s pri tem zadali relativno
obšutne izgube in skoro povsod že pihali v

napad proti sovražnikovim oboroženim po-
zicijam na naših tleh. Brez izjeme v vseh
oddelkih se je po teh prvih bojih bojna pri-
pravljenost partizanskih bojnikov silno
dvignila, obenem pa so se ti oddelki okre-
pili še z močnim dotokom novih borcev. Da-
nes je že ves teritorij Slovenije postal to-
rišče partizanske akcije. Poskodi, zlasti na
Gorenjskem, so partizani že v veliki meri
potisnili okupatorske oborožene oddelke proti
centrom ter si s tem olajšali gibanje. Par-

OBOROŽENA VSTAJA 1941. LET V NOB NA GORENJSKEM IN DELEŽ JESENIC

Referat na XVIII. zborovanju slovenskih zgodovinarjev, Kranjska gora – Jesenice, 29. sept. – 2. okt. 1976

Pogoji za uspešen razvoj NOB v jeseniškem kotu so se v posameznih letih nemške okupacije močno razlikovali, zato je tudi njegova intenzivnost močno nihala, glede na to pa se je spreminjala tudi ocena o tem, kolikšen delež so imele Jesenice v NOB na Gorenjskem. Vstaja v jeseniškem kotu in boji v prvem letu so v glavnem ocenjeni kot uspešni, v poročilih za kasnejša leta pa najdemo kritiko, da prešibke organizacije NOG in partizanske enote niso uspeli zadržati borbenosti delavstva na začetni ravni, ga dvigniti k splošnemu upor in z enim ali nekaj mogočnimi zamahi iztrgati iz rok okupatorju Gorenjsko ali pa vsaj njen gorati del. Slovensko vodstvo NOB je menilo, da bi organizatorji vstaje in partizani glede na razmeroma številen proletarijat in njegove borbene akcije pred vojno, zlasti pa glede na silovitost vstaje konec julija in v začetku avgusta 1941, tak načrt mogli uresničiti, če bi začeli boj nadaljevali še z večjo odločnostjo in preprečili okupatorju, da bi mogel zbrati večje sile in prevzeti bojno iniciativo. Taka ocena ni veljala za Jesenice, temveč v precejšnji meri za vso Gorenjsko, le da sta nasproti med oceno prvega obdobja in oceno razvoja v naslednjih letih za jeseniški kot še mnogo izrazitejši.

Tej oceni mnogi gorenjski in zlasti jeseniški partizani in aktivisti OF oporekajo, češ da so jo napisali ljudje, ki niso dovolj poznali takratnih razmer na tem ozemlju. Gorenjski se okupator namreč zaradi strateških, gospodarskih in političnih razlogov ni hotel odreči, čeprav ga je to stalo precej naporov, sil in žrtev. Zlasti se okupator ni hotel odreči pomembnim komunikacijam in industrijskim središčem, med katerimi so bile Jesenice največje in so zaradi stopnjevanega zavezniškega bombardiranja industrijskih centrov v Nemčiji ostale sicer majhne, a ne povsem nepomembne člen v nemški proizvodnji, mesto, ki mu je anglo-ameriška aviacija vse do zadnjega prizanašala prav zato, ker je bilo na ozemlju njihovih vojnih zaveznikov. Iz strateških, političnih in gospodarskih vzrokov si je tudi vodstvo NOB prizadevalo okupatorju to ozemlje iztrgati. Z osvoboditvijo Gorenjske bi nastala razpoka na sami meji med fašistično Italijo in nacistično Nemčijo, kar bi omogočilo hitrejši razmah NOB tudi na Primorskem, kar pa bi bil za okupatorja prehud politični poraz, da bi ga smel dopustiti. Zato je postala Gorenjska z jeseniškim kotom poleg Ljubljane ena najpomembnejših postavk v načrtih slovenskega vodstva NOB in prizorišče hudih spopadov in merjenja moči, nato pa sta obe bojujoči strani iskali novih taktičnih oblik, da bi to ozemlje obvladali. Ta prizadevanja so privedla v kasnejših letih do stanja, ko je NOV obvladovala gorati svet in napadala komunikacije v dolini in je NOG prodiralo s svojimi ilegalnimi organizacijami v mesta, od koder je pritegovalo v boj ljudi, ki so jih zasedbeni organi izkoriščali kot delovno silo in poizkušali moške mobilizirati v nemško vojsko, okupator pa si je z okrepljenimi enotami prizadeval to preprečiti, obdržati vsaj komunikacije in mesta, in zbrati od časa do časa večje sile

in z njimi prodreti na osvobojeno zemljo, s čimer je hotel NOB na Gorenjskem vsaj omejiti, ker ga povsem zatreti nikoli ni mogel.

V knjigi prvoborca Franca Konohlja »Pod Mežakljo in Karavankami so se uprli«, v delu »Jeseniško-bohinjski odred« Mileta Pavlina, dalje v delu Ivana Mohoriča »Dva tisoč let železarstva na Gorenjskem«, v jeseniškem zborniku »Jeklo in ljudje« ter v drugih zgodovinskih pregledih NOB ter spominskih zapisih najdemo sicer orise razvoja NOB na Jesenicah in v njihovi okolici, vendar bo šele po skrbni preučitvi vsega ohranjenega dokumentarnega in spominskega gradiva mogoče utemeljeno pojasniti, ali Gorenjci res niso znali izbrati najuspešnejših oblik boja in v koliki meri je zapadel jeseniški proletarijat oportunistu oz. popustil pred okupatorjem terorjem ali pa so bili načrti osrednjega slovenskega vodstva NOB glede na razmere na Jesenicah in Gorenjskem res prezahtevni, da bi jih v takratnih razmerah mogli prebivalci teh krajev uresničiti.

Ceprav bi bilo treba za razumevanje začetkov in razvoja NOB v jeseniškem kotu uvodoma pojasniti tako geografski položaj kot tudi strateški, gospodarski in družbenopolitični značaj Jesenic pred fašistično okupacijo, se bom zaradi skoposti odmerjenega časa omejil samo na okvirni oris julijske vstaje v jeseniškem kotu in decembrske vstaje na Gorenjskem v letu 1941, nato pa bom opozoril na nekatere probleme razvoja NOB v kasnejših letih. Omenim naj le, da so imele Jesenice pred nacistično okupacijo značaj obmejnega industrijsko-prometnega središča, ki je vsrkavalo vase odvisno delovno silo iz vsega pretežno kmečkega gorenjskega kota, da pa je mesto Jesenice s 5.097 prebivalci (1) ostalo majhno, čeprav so samo železarski obrtniki na Jesenicah in Javorniku zaposlovali 4.922 ljudi. (2) Že to nam pove, da so mnogi jeseniški železarji stanovali na svojih domovih na podeželju, od koder so se vsak dan vozili v železarno na delo.

Miselnost in nazore kmečkih ljudi so prinašali novi delavci s podeželja v tovarno, vendar so tu hitro dobivali smisel za organizirano dejavnost v večji delovni skupnosti, v njih so rasle potrebe po višjem materialnem in kulturnem standardu, starejši jeseniški proletarijat pa jih je vsebolj pritegoval v razredni boj. Zaradi različnega socialnega izvora in vpliva meščanskih strank so bili delavci včlanjeni v različnih strokovnih organizacijah, vendar se je v njih krepila razredna zavest in z delovanjem komunistov v strokovnih organizacijah tudi akcijska enotnost. Ta se je manifestirala tako v stavkovnem in mezdnem gibanju kot tudi na veliki proslavi kovinarjev in drugih delavskih nastopih, pa tudi z zmago liste Zveze delovnega ljudstva Slovenije pri volitvah v občinski odbor Koroška Bela, kjer je bil izvoljen prvi ljudsko-frontni župan Vencelj Perko. Akcijska enotnost jeseniških železarjev je rasla v boju za skupne razredne interese proti tujim pronacističnim kapitalistom, lastnikom Kranjske industrijske družbe. Zato so se že pred napadom fašističnih sil tudi na Jesenicah stopnjevali razredni, politični in nacionalni konflikti, pri čemer

so bili na eni strani slovenski in nemški lastniki kapitala in pronacistični višji uradniki, na drugi strani pa velika večina slovenskih delavcev jeseniških železarjev. Zahteve po demokratizaciji družbenopolitičnega življenja in odločni obrambi Jugoslavije pred vse bolj agresivnim fašizmom so železarji ponesli v sleherni naselje jeseniškega kota.

Odločno protifašistično razpoloženje so Jeseničani izpričali na zborovanju 27. marca 1941, po napadu na Jugoslavijo pa je odšlo v vojsko 60 prostovoljcev. (3) Krajevni narodni svet, ki ga je 7. aprila ustanovil klerikalni jeseniški župan Valentin Markež iz zastopnikov legalnih političnih strank, delavskih strokovnih organizacij ter gospodarskih korporacij, pa je opozarjal prebivalce, naj ostanejo mirni in jim prepovedal uporabo orožja. Jeseniški župan je 11. aprila pozdravil italijanskega polkovnika, mu zagotovil lojalnost prebivalstva in apeliral na harmonijo med zasedbenimi četami in ljudmi v okupiranih krajih. Ko pa je italijanska vojska zgradila zasilne mostove, so se 19. aprila pripeljal na Jesenice nemški zasedbeni organi in prevzeli oblast. (4) Nemški okupacijski organi so takoj po prihodu zaprli nekdanje borce za severno mejo in člane Narodne odbrane, v naslednjih dneh pa še druge najbolj znane narodnjake. (5) Nato pa z izredno pedantnostjo začeli izvajati načrt, da bi zasedeno ozemlje čimprej ponemčili in na njem strli politične nasprotnike ter ga tako usposobili za priključitev k tretjemu rajhu.

Nagla kapitulacija jugoslovanske vojske in nacistična okupacija ter raznarodovalna politika zasedbenih organov so bile tudi za jeseniške kovinarje težak udarec. Najprej so se znašli komunisti, ki so začeli zbirati orožje, razkrivati nacistično demagogijo ter kazati ljudem perspektivo v oboroženem narodnoosvobodilnem boju. Partijska organizacija je imela ob kapitulaciji v železarni 24, med železničarji pa 5 članov. (6) Po podatkih Janeza Mlakarja pa je bilo na Jesenicah ob sovražnikovi okupaciji okrog 50 članov. (7) Komunistična partija je imela številne pristaje, ki so jo pri pripravljanju upora podpirali. Misel na upor so pri ljudeh budili tudi levi socialisti, krščanski socialisti ter člani Sokola. Vencelj Perko se spominja, da je po navodilih Borisa Kidriča v dneh okrog 1. maja 1941 sklical sestanek vodilnih jeseniških komunistov in nekaterih njihovih somišljenikov. Obvestil jih je, da se pripravlja oborožen upor in je zato treba zbrati čimveč orožja, ki ga je ob razsulu pustila na Gorenjskem jugoslovanska vojska, in navezati stike z zastopniki delavskih strokovnih organizacij. (8) Vesti o tem, da se pripravlja upor, so komunisti in drugi delavci hitro raznesli na svoje domove po vsem zahodnem delu Gorenjske, kar je pri prebivalstvu dvignilo samozavest in preprečilo učinkovitost nacistične demagoške propagande.

Nemški okupator se je zavedal pomena Jesenic za ves zahodni gorenjski kot. Ocenil je, da je 19% prebivalstva komunistično nastrojeno. (9) Zato je že v maju aretiriral z drugimi delavskimi voditelji in narodnjaki tudi nekaj komunistov, med njimi 17. maja tudi Vencelja Perka, čeprav je CK KPS svoje člane že pred tem opozarjal, da jim grozi aretacija. Medtem ko je okupator nekatere komuniste kmalu izpustil, pa je najbolj znane odvedel v taborišče v Krautu, od koder je Vencelj Perko s štirimi tovariši v začetku avgusta 1941 pobegnil nazaj na Gorenjsko. (10) Ker so se aretacije ponavljale, so prvi trije komunisti že v maju zapustili dom in delovali kot ilegalski. Zaradi teh aretacij, nezaupanja med predstavniki posameznih skupin in še nekaterih drugih vzrokov, ki pa niso dovolj raziskani, je prišlo na Jesenicah kljub velikim simpatijam, s katerimi so sprejeli ljudje organizacijo Protiimperialistične oz. Osvobodilne fronte, do

ZIMA V NEAPLJU

December 1943. Po prihodu z ruske fronte so me Italijani z drugimi Slovenci, Hrvati in vsemi ostalimi »nezanesljivimi« poslali v kazensko taborišče v bližini Neaplja. Ob kapitulaciji Italije in izkrcanju zaveznikov smo bili osvobojeni tudi mi. Delali smo pri raztovarjanju zaveznikovih tovornih ladij in čakali priložnosti, da bi se lahko vrnili v domovino in priključili partizanom.

Ob prihodu zaveznikov je v neapeljskem pristanišču zašumelo kot na pomlad v čebelnem panju. Ob pomolih so stale privezane globoko pogreznjene ameriške ladje s polnimi skladišči moke iz Minnesote, mesnih konzerv iz Chicaga, sadnih sokov iz Floride in Kalifornije – pa tudi orožja. Iz pristanišča so se valile kolone še popolnoma novih vojaških tovornjakov z gumami znamke Firestone, Dunlop, Pirelli; tovornjaki so bili napolnjeni z bombami, granatami, bodočo žico, z zimskimi oblačili za zavezniške vojake. Le-ta bodo še prav prišla, kajti v Neaplju je padal mrzli dež, na severu, v gorah pa je verjetno že snežilo.

Frontna črta pri Monte Cassinu je obstala. Nemci so se zavarikadrali za zidovi starega samostana, razgrete cevi mitraljezov so neudrudno bruhalo svinčeni ogenj na oblegovalce, ti pa ne najdejo in ne najdejo učinkovitega protiorožja; nacistična zver je še močna, šele čez poldrugo leto bo dokončno klonila, čeprav neprestano dobiva udarce z vseh strani; na vzhodu jo tolčejo Sovjeti, na Pacifiku Američani, v Angliji se Angleži in Američani skupaj pripravljajo na »dan X« – zavezniško invazijo v Normandijo, od znotraj pa jo razjedajo osvobodilna gibanja: jugoslovansko, grško, francosko, poljsko. (...) Berlinski radio te poraze po, kdo ve kakšnih, »kemičnih« postopkih spreminja v zmage in če se nemški podmornici posreči spraviti na dno zavezniško ladjo, se radio Berlin na vsa usta hvali, da je potopljen ves konvoj. ...)

Deževni dnevi se izmenjujejo s sončnimi, Vezuv pa ne glede na vreme bruha v ozračje oblake pepela. Vseskozi sem si želel videti to znamenito goro že od takrat, ko je italijanska učiteljica nam slovenskim otrokom v italijanščini govorila o rimskem cesarstvu, o Spartaku in gladiatorjih igrah, o Pompejih, ki jih je zalila vezuvska lava. No, in zdaj sem tu: iz oči v oči se gledava, Vezuv in jaz; kot da bi se iz kupa mokrih smrekovih vej kadil dim, se mi zdi.

V pristanišču pa – škripanje žerjavov, ječanje sidrskih verig, kričanje mornarjev, rezka povelja oficirjev in ladje, ladje... Prihajajo težke, s polnimi trebuh, globoko v vodo pogreznjene, odhajajo lahke, razbremenjene, z visoko iz vode vzdignjenimi kljuni. Na vseh palubah se drenjajo mornarji, belci in črnci, radovedno motrijo pristaniški živžav in zvečijo, zvečijo... Zvečični gumi je ameriški izum in če so v mojih otroških letih že kaj zvečili, so bile to suhe kruhove skorjice.

CLEVELAND piše na eni izmed teh ladij. V Clevelandu, tej »ameriški Ljubljani« je v neki pivovarni dolga leta delal moj stric. Po upokojitvi se je vrnil domov, živel nekaj časa pri nas v Baški grapi, potem se je preselil k nečaku v Ljubljano; ko je umrl, je nečaku zapustil nič koliko dolarjev, mojemu očetu pa nič; oče se še dolgo ni mogel pomiriti s tem, zakaj v tisti predvojni revščini bi nam ti dolarji prekleto prav prišli...

No, pa to niti ne spada v to zgodbo, v neapeljskem pristanišču smo. Medtem ko se večina mornarjev potepa po mestu in išče gostilne, ženske in dogodivščine, se za nas osvobojene taboriščnike iz kazenskega bataljona italijanske vojske delo šele začne. Razkladamo zabojne piva in konzerv, vreče z moko – te je največ; po osemurnem prenašanju petdesetkilogramskih vreč smo na smrt utrujeni in beli, kot da bi nas sneg zametel. Vrečam pa ni ne konca ne kraja. Že na tisoče smo jih znosili ven, a še zmeraj se odpirajo nova skladišča v podpalubju, na tisoče vreč še čaka, da jih znosimo ven na svojih hrbtih. In ko nas popoldne pride zamenjat druga izmena, nas nihče ne sprašuje, kaj smo razkladali, iz naših oblek, kože, las razberejo, da smo tovorili moko. Moka je tudi v culah, v pločevinastih posodah in kartonskih škatlah, s katerimi se vračamo iz pristanišča. Revščina v Neaplju meji že na lakoto, na izhodu nas vsako popoldne pričaka truma domačinov, v glavnem ženski in otrok, da bi od nas kupili kakšen kilogram moke. Kakšno veselje v družini, kadar je mati prinesla domov kilogram ali dva moka! Mi pa smo za izkupicek šli v gostilno na liter ali dva vina.

V tistih težkih vojnih časih je civilno prebivalstvo v Neaplju gladovalo. Hrana je bila vredna zlata, denar pa ni pomenil nič. Mnogi pa tudi denarja niso imeli in ti so si pomagali, kakor so vedeli in znali. V mnogih družinah je bilo tako: možje so se potikali po cestah in brskali za čiki, žene pa so po ves dan skrbele za hišo in otroke, zvečer pa so skrbi za gospodinjstvo prepustile možem, same pa so se hodile nastavljal na vogale v bližini pristanišča in iz utrujenih gospodinj in mater kopice otrok so se po sili razmer spreminjale v punčke iz sanj, ljubice za eno noč... In če že same niso bile dovolj mlade in lepe, so na lov pošiljale svoje hčere. Nekatere so to počele na skrivaj, druge s tihim privoljenjem svojih mož in očetov. Prazen želodec pač ne pozna ne verskih ne moralnih zadržkov. Pozno ponoči so se te ženske vračale domov, z zmečkanimi bankovci v nedrjih, s polnimi torbami konzerv, sladkorja in moke. Ameriški vojaki so imeli dovolj dolarjev in prehranjenih dovro, po dolgi plovbi čez ocean pa so bili lačni ženski. Mesto je potrebovalo hrane, ženski pa je imelo v izobilju. Kdo bi se potel čudil tej trgovini! Poklicne uličarke so dobile takrat v Neaplju nevarno konkurenco – gospodinjje, šolarke.

Se zmeraj iztovarjamo moko, kdo ve kateri dan že. Med počitkom se zapletem v pogovor z nekim ameriškim oficirjem, ki z daljnogledom preiskuje obzorje. »Če iščete Capri, gledajte bolj na jug,« mu rečem kar po slovensko. Začuden me pogleda, moja govorica mu je znana, pravi. Potem mi razloži, da je češkega rodu, njegovi starši da so se izselili v Ameriko iz bližine Plzna, njegova žena pa je po rodu Slovenka, prav tako iz Clevelanda. »Če hočeš, pojdi z menoj v Ameriko, v Baltimore je naše matično pristanišče, peljal te bom s seboj v Cleveland, ti priskrbel službo, stanovanje...«

Ni me pregovoril. Jaz sem si zase že izbral pot: domov, v partizane, čimprej! Ta pot bo resda trnjeva, sicer pa že takrat pri dvajsetih letih nisem bil več toliko naiven, da bi verjel, da se v Ameriki cedita samo

inleko in med in da bi nasedel pravljicam v slogu »Od čistila čevljev do milijonarja...«

Popoldne in zvečer smo bili prosti. Po-mešali smo se med množico ameriških vojakov in mornarjev na dveh glavnih neapeljskih ulicah: Via Roma in Corso Garibaldi. Vojaki in mornarji se veselijo, prepevajo in si podajajo steklenice s škotskim viskijem, jamajskim rumom, francoskim konjakom, pa tudi s Saerimae Cristii. »Kristusovimi solzami« izpod Vezuva. Pijača je poceni, kdo bi se je branil. Pomaga jim pozabljati težave vojaškega življenja, premagovati osamljenost in domotožje. No, tukaj so še neapeljska dekleta in žene, ki prav nič ne skoparijo s svojimi zakladi. Pa zakaj bi? Saj so vsi tako mladi, lepi in postavni – ti potomci črnih sužnjev in belih doselencev, sinovi farmarjev iz Missisipija, kavbojev iz Texasa in Arizone, delavcev iz tovarn avtomobilov v Detroitu in kar je najvažnejše – denar imajo in hrane v izobilju. Vsako revno napolitansko dekle je takrat na tihem sanjalo, da se bo na njej ustavilo oko stasitega ameriškega vojaka (ali še bolje oficirja), ki jo bo rešil siromaštva in popeljal čez veliko lužo v obljubljeno deželo. Nekaterim so se te sanje uresničile, večini ne: veliko ljubezni, ki so se zvečer rodile, je naslednji dan zjutraj za zmeraj umrlo.

Neapeli varčuje z elektriko. Le glavne ulice so razsvetljene, v stranskih je bolj temno. Ceste so prenapolnjene z vojaškimi vozili, vojaki – prometniki na križiščih urejajo promet.

Pozno je že, jaz pa sem zablodil v labirintu ulic in ulic. Zastonj iščem z očmi morje in pristanišče. Znajdem se pred neko predmestno beznico. »Al Gallo« piše nad vrati. »Pri petelinu« bi se reklo po naše. Na izvesku je narisan petelin, kot živ se mi zdi, še malo, pa bo zakirikiral. Beznic je kot vse neapeljske beznice tistega časa – polna žensk in vojakov. Tudi name se priplepi ena teh prijateljic noči: »Utrujen si videti, dragec, daj prisedi k meni, naroči pijačo...« Da nimaš denarja, praviš? Nič zato, saj ga imam jaz. In že privleče od nekdol polno pest zmečkanih bankovcev: lire, funte, dolarje... Nič ne sprašujem, kje je dobila vse to, saj vem, da se je mesto s prihodom zaveznikov spremenilo v en sam velik bordel. Natakarna nam prinese na mizo sladkega janeževega žganja. Čez čas se nama pridruži črnski mornar, zelo močan in zelo pijan. Ženska ga pogleda, on pogleda njo in takoj sem si na jasnem: fant, odpadel si, ženska je dobila stranko. Izgovorim se, češ da grem na stranišče in se izgubim v noč. Zjutraj bo treba spet navsezgodaj na delo, ladje čakajo...

Moko smo končno razložili, zdaj nas čaka nekaj čisto drugega – granate... Te nevarne igrače so naložene v podpalubju, v skladovnicah kot bukova polena. Eno po eno nosimo na plano, čvrsto jih držimo, kot mati dojenčka, da ji ne pade na tla. Globoko si oddahnemo, ko je delo opravljeno. Ameriški oficirji nas pohvalijo, nam razdelijo viski, in cigarete... Ni kaj – zaslužili smo to!

Pravijo: trije Slovenci in liter vina – pevski zbor. Nas pa je bilo pet in pili smo viski! In ni bilo treba dolgo čakati, pa je že iz vseh pljuč zadonela tista segava: »Regiment po cesti gre...« Pridružijo se nam tudi Američani, čeprav ne poznajo besedila. O, če bi že takrat poznali naše partizanske pesmi, to bi šele peli, to bi odmevalo po neapeljskih cestah...

Sele čez mesece, v začetku štirinštridesetega, ko smo krenili iz Neaplja čez Apenine proti Jadranskemu morju, da bi vstopili v prekomorske brigade, ki so se formirale v Bariju in Brindisiju, šele takrat smo ponosno, s titovkami na glavah, zapeli: »Slovenci kremeniti, le stopite v korak, da osvobodimo svoj domači prag...«

(Nadaljevanje na 24. strani)

(Nadaljevanje z 21. strani)

gozda — in — prizor z bogove: kot sem pozneje malce nečimerno moško ugovarjal ...

Sredi jase je v senci velikega kostanja ležala na boku gola ženska. Dolgi črni lasje so ji padali čez ramena. Njena polt me je spominjala na lešnikovo čokolado. Glava ji je počivala v dlani na komolec oprte leve roke, boke je poudarila z desno nogo, ki jo je v kolenu rahlo skrčeno spuščala čez iztegnjeno levo, medtem ko ji je desnica ležala malomarno, nesramno izzivalno na grmičku mednožja. Samozavestno: oblikovno in vsebinsko dognano, predvsem pa nedvoumno se je razkazovala, kot da je padla v resničnost iz neke renesančne podobe: in zdaj želi odkriti nove, sveže možnosti človeški radoživosti ...

Ko sem požrl sladko slino in začutil premik adamovega jabolka, sem se spet zavedel svojega stanja. Samogibno — po moško — sem najprej pogledal po sebi, kako je z mojo zunanostjo: obleko, srajco, kravato, čevlji ... Porazno: bil sem bos, v smešno kratkih hlačah; iz katerih so gledale spodnjice, z dojenčkovo na golih prsih. Prešinila me je misel na beg ... Že sem odskočil korak nazaj v gozd, ko me je lepota pod kostanjem pričela vabiti k sebi; z elegantno, počasno krettnjo roke, ki je spominjala na dostojanstvo kakšne grške boginje. In že mi je pamet odpovedala. Brez obotavljanja sem šel proti njej. Vlekla me je k sebi s hipnotično močjo kakor kača vrabca. Presenečen sem opazil, da se z vsakim mojim korakom spreminja njen obraz, dokler nisem v njem prepoznal podobo nekdanje sošolke Vlaste. Oblike njenega telesa so bile zdaj bolj polne in mikavnejše. Leta so opravile svoje, le v obrazu je ostalo tisto, kar je bilo samo njeno, pa četudi se je skrilo pod masčobne blazine ali zlezlo v brazde gub.

— Ooo ... ti si — je bolj dahnila kot rekla, ko sem se ji približal na korak. (V šolskih klopek sem bil njena ljubezen. Tako so mi vneto zatrjevale njene kolegice. Meni se je vedno zdela nekam kičasta in notranje plehka. Skratka — kot sem takrat rad pubertetno duhovito: velika gos, ki ji je vsak cepec kos ...)

Vem, da sem ji hotel nekaj odgovoriti, jo morda pozdraviti, ker so se mi ustnice premikale, vendar nisem bil ozvočen. Glas sem z naporom iskal v sebi po nekem spominu, ki me je pripeljal na misel, da morda nastopam v nemem filmu. Spomin je imel korenine v dogodku iz otroštva: v obupnem joku, ki mi je ohromil dihanje in sem zaman iskal pot do krika. In ko sem odložil otroka nekam v travo, se je prizorišče spremenilo. Vlastino telo je izginilo v visoki travi. Njena glava pa je počasi vzhajala izza bilk, se večala in se mi moreče približevala, dokler nisem dobil občutka, da me bo v celoti pokrila. Poln, oblazinjen obraz je izražal izživetost mesenost, pohotnost, cinizem ... Primerjavo zanj sem našel v meseni maski. Ostro sem se zavedel, da je pod to masko nekaj zagonetnega, uničujoče masčevalnega. Čutil sem, kako ve, da ji berem preteklost z obraza ...

Njena velika usta so se potem nepričakovano zganila. Podbradek je postal opaznejši. Debele, živo rdeče ustnice pa so se ji počasi, leno našobile:

— Biii ... bi šššvasal? je šepnila prezirljivo strastno skozi zobe — in njen pogled je šel skozi mene kakor strela v zemljo. — Šva ... šššva ... sem skušal ponoviti, preden se mi je posvetilo ...

— Ne-ne-ne ... sem odkimaval, kot da odganjam nadležne muhe z vrata.

Po tem je glavo nagnila nekoliko nazaj. Poteze na obrazu so ji postale nežnejše. Zbrala se je in obvladala, nakar je razločno, skoraj materinsko proseče, rekla:

— Pa pojdi z mano! Sama sem doma ... Tamle imam avto. Pogledal sem na levi, kjer je z jase peljala kolovozna pot.

— Ne-ne-ne-ne ... sem zmajeval z glavno še bolj vztrajno in dolgočasno. In prvič mi je uspelo, da sem lahko s kom primerjal sebe: s trmoglavim starcem, ki ne more več uskladiti želja, potreb in možnosti ...

Ko se mi je Vlastin obraz še približal, sem se zavedel, da se me polasča z neko močjo, ki ni samo v njej. Položaja svojega telesa nisem mogel več določiti in zaznati. Bil sem v nezaznavno otrpitem stanju, iz katerega nisem mogel niti hotel. Ko, sem začutil na obrazu gorkoto njenega diha, se je razlilo po meni občutje, ki sem se mu hotel upreti, ga v sebi zaježiti, če že ne izničiti: občutje sočutja ...

Takrat pa je pred nama že stal tri ali štirileten deček. Vse, kar je pokrivalo njegovo zagorelo telesce, je bilo snežno belo: srajčka, kratke hlače, podkolenke in sandale. Rjavi laski so se mu rahlo vihali nazaj. V trenutku, ko sem si ga zavoljo ljubke zalitosti ličk, nog in rok zaželel stisniti k sebi, sem se spomnil na dojenčka v travi. Pognal sem se v smeri, kjer se mi je zdelo, da sem ga odložil, a še sledi svojih korakov nisem našel ...

Ko sem se vrnil pod kostanj, je bila Vlasta še vedno tam v svoji izzivalni pozi. Deček naju je nekaj časa hudomušno gledal z velikimi, rjavimi očmi. Nato je napravil nekaj korakov proti nama, se ustavil, dvignil ročice, zazelhal in se krepko pretegnil, potem pa rekel:

— Ne, saj bi ... ampak ne morem. Moram, moram!

Njegov glas je bil samozavesten: dobrohoten in svarilen hkrati, kot da bi nama enkrat za vselej rad povedal:

— Tako pač je, mora biti!

Potem je Vlasta nekam izginila; nisem je več videl, ne čutil ob sebi. Buljil sem v dečka, ki se je počasi, komaj opazno razkorčal, napel trebušček ... In začelo se je nekaj, kar ni bilo mogoče zaslutiti — predvideti: Svetlo rjav kakec mu je najprej napolnil hlačke, potem je lezel iz njih po trebuščku navzgor, pa po nogah navzdol ... Lezel je in lezel, v vse smeri — z nezmanjšano količino in vztrajnostjo, kot da se otrok sploh ne bo več izkalkal. Panično sem ga zgrabil za roko, mu slekel hlačke in

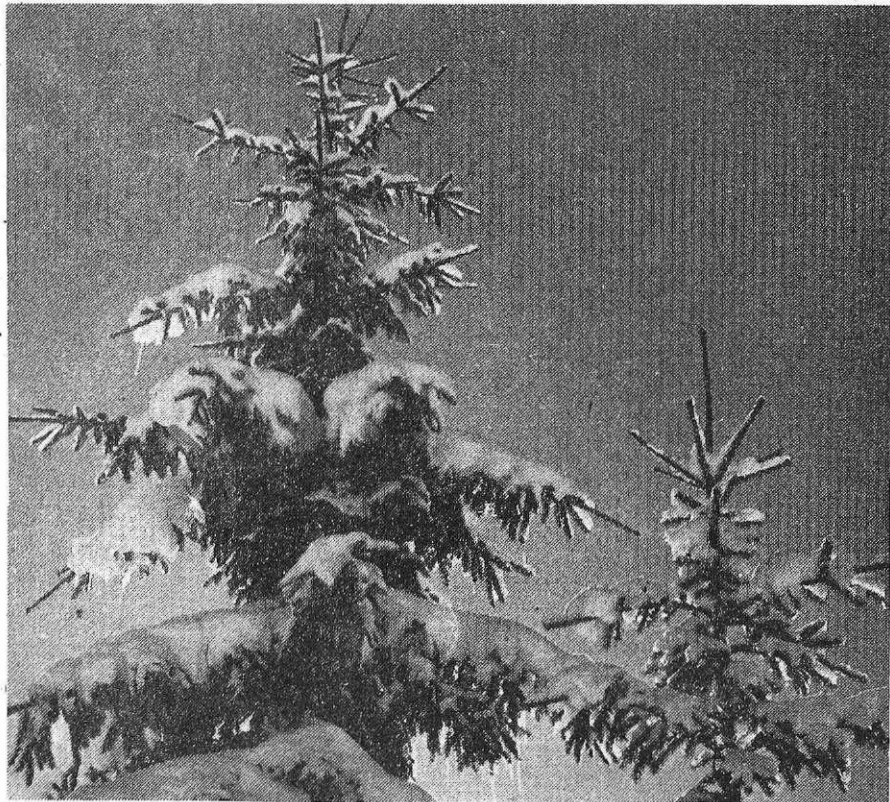
napulil travo, da bi ga obrisal. A v vsem mojem početju je bilo nekaj nezasišane: bolj ko sem ga brisal, več je bilo blata! Obupan sem ga dvignil, stisnil k sebi in zakoračil po nove šope trave. S podvojen, potrojen ... močjo sem ga brisal in odmetaval plahte dreka. Vendar vse zaman: otrok je bil kakor tuba blata. Moj objem je le še pospešil njegovo izločanje in preden sem se tega dobrega zavedel, sem bil že sam ves umazan. Znoj mi je v curkih lil z obraza. Začele so mi pojemati moči, v glavi mi je šumelo, blato okoli naju pa je spremenilo barvo: najprej je postalo krvavo rdeče, nato je prešlo v črn, gost katran, ki ga je bila kmalu polna vsa okolica. Visel je z bilk, zapreden je bil po grmičevju ... Povsod sem ga videl, kako leze nazaj k nama. Potem sem se zamajal, se zrušil na kolena, stisnil otroka še bolj k sebi — in se vdal. Kleče sem se — z nočjo v zavesti — pogrezal v močvirje katrana. Z zadnjimi močmi sem se vlegel na hrbet, da bi obvaroval otroka na trebuhu — ko sem se prebudil ...

Zunaj je bil čist, sončen dan. Počasi, tipaje sem prihajal iz telesne otroposti. Žena ob meni je še sladko spala. Nisem si mogel kaj, da bi je ne pobožal po vranje črnih laseh; njih vonj in mehka sta me notranje zmeraj umirila. Muckasto je nekaj zapredla in se obrnila na drugo stran. Obrisal sem si v blazino potno čelo in se predal meditiranju:

— Mejdun, kakšen mule! Kakšen smr-kavec — podoben mojemu — skoraj tak kot moj ... Kako se je podelal ... kako fantastično se je podelal ...

Da, da, Freud je bil genij — velik genij! Dešifriraj sanje, pa boš spoznal sebe: sanje so konkvavno zrcalo duše, ki ti razprši notranjost v resničnost sveta ... V budnosti poišči delčke, razberi njihov pomen in jih sestava ... Ampak kaj se je zgodilo z mojim nosom? Kje so ostali vonji: gozda, dojenčka, travnika, ženske, kostanja, dečka, blata, trave, katrana, smrti ...? In zakaj sem ostal nem skozi vso to razburljivo dogodivščino? Bi še sanjal, če bi svetu dal glas — in bi ti on vrnil vonjave? ...

Da, da, Freud je bil genij — velik genij!

Jaka Čop: Zimska intro

ustanovitve odborov, sestavljenih iz zastopnikov ustanovnih skupin OF, šele v avgustu ali septembru 1941. leta. (11)

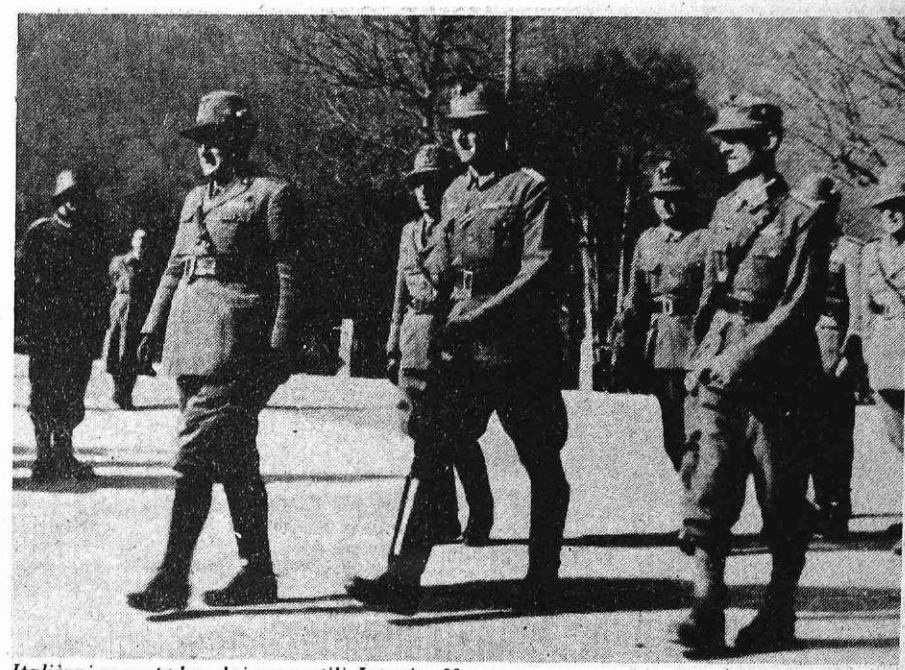
Konec maja je po navodilih CK KPJ ustanovil Lojze Kebe iz komunistov vojno-revolucionarni komite v jeseniškem okrožju. Ta je začel pod vodstvom bivšega španskega borca Jožeta Gregorčiča pripravljati vstajo. (12) Ko se je iz zapore vrnil Viktor Kejžar, je postal sekretar OK KPS Jesenice, ki je ponovno obvestil vse komuniste, da jim preti aretacija. Zato se je večina komunistov in nekaj levih socialistov aretacijam po 22. juniju izognila. Zbrali so se v dveh skupinah, ena na Mežakliji, druga pa v Hrastrniku nad Koroško Belo. Ko je nemška policija dobila spisek krščanskih socialistov, ki so se tudi pripravljali na upor in vabili k sodelovanju tudi nekdanje voditelje JRZ, ki pa se pozivu niso odzvali, (13) se je aretaciji izognilo tudi nekaj krščanskih socialistov, ki so se z enim komunistom zbrali v posebni partizanski skupini. Ko pa je prve dni julija začel okupator z izgonom družin izobražencev in nekaterih drugih vplivnih narodnjakov, so se jeseniškim partizanom pridružili tudi člani Sokola. Ob vprašanju odhoda v partizane in skupnega boja vseh protifašistov proti okupatorju se je začela diferenciacija tudi znotraj posameznih predvojnih skupin in delavskih strokovnih organizacij. Zdej se je pokazalo, kdo je resnično pripravljen sodelovati v boju in kdo se temu boju izmika. (14)

Že prvi val deportacij je do kraja razkril načrte okupatorja, da tudi na Gorenjskem ni več mesta za Slovence, in okrepljeno splošno protinemško razpoloženje prebivalstva, ki je opuščalo delo, kar je celo pri nekaterih nemških uradnikih povzročilo strah pred množnostjo splošnega upora. (15)

Poveljniki nemške žandarmerije pri šefu civilne uprave na Bledu je že 3. julija spoznal, da se orožništvo upornikom ne more odločneje upreti, zato je prosil poveljnika 181. rezervnega policijskega bataljona, da uporabi proti njim operativne policijske sile, ki jih ima na Jesenicah. (16)

Cepprav partizanske skupine v gozdovih okrog Jesenic v juliju še niso izvajale akcij, pa je že njihov obstoj okreplil pripravljenost jeseniških kovinarjev za sodelovanje v upor. Zato so vodilni jeseniški komunisti sredi julija sklenili, da bodo skupno z vodstvi delavskih strokovnih organizacij in levih kril predvojnih političnih strank ustanovili odbore OF, ki naj jih sestavljajo trojke ali peterke, sestavljene po paritetnem načelu. Dogovorili so se tudi o zbiranju materialnih sredstev za partizanske enote in podporo družinam, katerih hranilci so bili v zaporih oz. v partizanih. (17) Na Gorenjskem je bilo nezaupanje med predstavniki posameznih ustanovnih skupin OF zelo veliko; najraje se je vsaka skupina zase vezala na komuniste, ki so le težko vzpostavljali tudi direktné stike med krščanskimi socialisti in člani Sokola. Cepprav odbori OF sprva niso bili organizirani tako kot v Ljubljani, je ideja upora dokaj množično živela med prebivalstvom Gorenjske, ki se je navezovalo na člane in simpatizerje KP in skojevece ter z njimi sodelovalo v različnih akcijah, s čimer se je aktivno vključevalo v NOB in odhajalo v partizanske enote. (18)

Jeseniske partizanske skupine so se po sklepu posvetovanja gorenjskih organizatorjev vstaje 20. julija 1941 na Malem Gregorjevcu na Jelovici, kjer so pripravili načrt za vstajo na vsem ozemlju Gorenjske, 29. julija združile v Cankarjevo četo, ki je ob ustanovitvi štela 35 partizanov in 4 partizanke, (19) že v naslednjih dneh pa se ji je pridružilo še nekaj novih borcev. Po prvi diverzantski akciji na most v Mostah se je Cankarjeva četa 1. avgusta spopadla z Nemci na vzhodnem pobočju Mežaklje, kjer je izgubila dva borca. To je bil prvi oboroženi spopad med partizanskimi in

Italijani so po tednu dni prepustili Jesenice Nemcem

nemškimi enotami na Gorenjskem. Zaradi nameravanega skupnega napada gorenjskih partizanov na zapore v Begunjah, kjer so nacisti v besu, ker jim ni uspelo v kali uničiti partizanov v gozdovih, 2. avgusta ustrelili prve štiri talce, (20) je odšla Cankarjeva četa s sedmimi gorjanskimi partizani na Jelovico, dva njena borca pa sta odšla v Gornjesavsko dolino in tam izvedla prve diverzantske akcije. Iz Cankarjeve in Jelovške čete je bil 5. avgusta na Jelovici ustanovljen Cankarjev bataljon. Pozivu za sodelovanje v napadu na begunjske zapore, ki so postali za Gorenjce pojem okupatorjevega nasilja, se je odzvalo v vaseh pod Jelovico več desetih novih borcev, z osvoboditvijo zaprtih aktivistov v Begunjah pa bi se vrste gorenjskih partizanov več kot podvojile. O pripravah za napad na nemško posadko v Begunjah pa je zvedel okupator, preprečil Cankarjevemu bataljonu prehod čez Savo in z okrepljenimi silami razbil pravkar ustanovljeni storžiški partizanski bataljon. Cankarjev bataljon se je nato utaboril sredi Jelovice, kjer se je nameraval organizacijsko utrditi. Nemške enote pa so ga zasledovale in se 8. avgusta z njim spopadle. Ko so začeli Nemci bataljon obkoljevati, se je umaknil na Novakovo Jelovico. Trije borci Cankarjeve čete so padli, trije so se vrnili domov, devetnajst pa jih je skrivaj odšlo v Ljubljano. (21)

Prvi boji med partizani in nemškimi enotami so pokazali, da bo okupator storil vse, da bi upor zatrl; okreplil je svoje enote na Gorenjskem še z orožništvom, dvema policijskima bataljonoma in vojaškimi oddelki. Če upoštevamo, da so enote nemške vojske prišle na Gorenjsko na izrecno prošnjo šefa civilne uprave in da je vojska odstopala svoje enote samo v zelo nujnih primerih, potem moremo reči, da so bile takrat na Gorenjskem razmere res izjemne. (22) S tem je nemški okupator še povečal premoč v orožju in vojaški tehniki. Posluževal se je sicer redkih, a nevarnih domačih izdajalcev in izkoriščal gostoto omrežja komunikacij za hitro premeščanje in koncentracijo svojih enot. Ker je štab Cankarjevega bataljona presodil, da bi bataljon v takih razmerah ne mogel ostati dalj časa neopažen, temveč bi pritegnil nase močne sovražnikove sile, ki jim zaradi neizkušenosti in slabe oborožitve ne bi bil kos, je poslal Cankarjevo četo z Novakove Jelovice nazaj v kraje okrog Jesenic z nalogom, da se tam razdeli na več skupin, ki bodo

z manjšimi, a številnimi akcijami nenehno vznemirjale in utrjuje sovražnika in mu preprečevale koncentracijo. Poznavanje domačega terena in razmer zlasti pa ljudi naj bi olajšalo dejavnost posamezne partizanske skupine in pridobivanje novih borcev in sodelavcev. Temu načrtu v takratnih razmerah ni bilo mogoče oporekati, saj se je izkazalo, da so se partizanske skupine, razen ob večji nemški hajki v drugi polovici septembra na Pokljuki, spretno izogibale sovražnikovemu zasledovanju in se do 20. oktobra okrepile s 16 novimi borci. (23) Minirale so naprave, ki so z vodo in električno energijo napajale železarno in požgale žago in skladišče lesa na Plavžu. Ko je okupator sredi septembra zvedel, da nameravajo partizani razstreliti najobčutljivejšo napravo v železarni in jo s tem za dalj časa onemogočiti za obratovanje, je objekte zastražil s 60 možmi tovarniške straže in 1. četo 922. bataljona deželnih strelcev, (24) kar je zaviralo nadaljnje akcije majhnih partizanskih skupin. Že sam načrt za akcije partizanov je torej odtegnil iz nemškega zaledja in drugih bojišč okrog 200 sovražnikov.

V boju proti okrepljenim okupacijskim enotam je bilo treba doseči popolno enotnost slovenskega prebivalstva. Akcije majhnih partizanskih skupin in ilegalnih organizacij NOG so mogle biti spričo boljše oborožitve okupacijskih sil in možnosti njihovega hitrega premeščanja uspešne samo v primeru, da za sile, ki so akcije pripravljale, okupator ni zvedel. Da bi v kali zatrli narodno izdajstvo, so partizani upravičeno iskali izdajalce, za kar so padli prvi talci tudi iz jeseniškega kota. Napačno bi bilo soditi, da te sovražnikove represalije niso imele zastraševalnega učinka, čeprav so hkrati izzivale vse hujše sovražstvo do okupatorja. Našteti okupatorjevi ukrepi so vplivali na zmanjšano aktivnost partizanov, hkrati pa so pospešili razpredanje široke mreže OF v jeseniškem kotu.

Partizani so se dobro zavedali, da je treba kljub žrtvam v boju vztrajati, kajti žrtve bi bile še večje, če bi uspelo okupatorju upor zatreti in uresničiti načrt o množičnem izgonu slovenskega prebivalstva z Gorenjske. Ljudi je bilo treba prepričati, da samo odločen in organiziran boj vseh patriotov more zmanjšati število

(Nadaljevanje na 4. strani)

(Nadaljevanje s 3. strani)

žrtev. To nalogo je uspešno opravljala ilegalna literatura, ki so jo razmnoževali v tehniki OK KPS na Javorniku. Razen letakov je tehnika razmnoževala tudi radijska poročila in Slovenskega poročevalca, ki je prihajal iz Ljubljane. Ta literatura je mnogo pripomogla k širjenju OF. (25)

Za uspešno nadaljevanje boja je bilo treba tudi v jeseniškem kotu ustanoviti močne terenske organizacije NOG. Zaradi aretacij in odhoda 28 članov KPS in 8 članov SKOJ v Cankarjevo četo je ostalo v jeseniški dolini le malo komunistov. Ozkost pri sprejemanju novih članov je ovirala obnova partijskih celic in skojevskih grup, čeprav je ugled KPS med jeseniškimi kovinarji ob vstaji močno porasel. Okrožni komite KPS Jesenice, ki ga je po aretaciji Vencija Perka in vrnitvi iz zapora vodil Viktor Kejžar, (26) je moral poskrbeti, da so ostale partizanske skupine po prvih nemških udarcih še naprej aktivne in da borbenost prebivalstva zaradi ostrih okupatorjevih represalij ni omahnila. S pomočjo partijskih aktivistov, ki jih je poslal na Gorenjsko CK KPS, je v avgustu in septembru ustanovil okrožni odbor OF. V njem sta bila dva zastopnika KPS, trije zastopniki Sokola in dva zastopnika krščanskih socialistov. Prvi sekretar je bil komunist Jože Strekar. (27) Na paritetni osnovi so ustanovili na Jesenicah tudi mestni odbor OF, v nižje odbore, ki so jih ustanovili v posameznih ulicah in okoliških vaseh, pa so se vključevali ljudje ne glede na predvojno politično pripadnost. Na Jesenicah je delovalo osem takih podokrožnih odborov OF, štirje na Javorniku (28) in eden na Koroški Beli. (29) Vsak član odbora je imel svoje delovno področje in je z organizacijo povezoval pristase OF v svojem naselju ali v tovarni. Tako se je že jeseni 1941 oblikovala razmeroma gosta mreža trojk in peterk aktivistov in članov OF, (30) ki so delovali tudi v vseh obratih železarne. V nekaterih obratih je bila organizacija tako močna, da so delavci javno zbiral prispevek za OF. Dejavnost odborov OF pa se ni omejevala le na zbiranje denarnih in materialnih sredstev za partizane in ljudi v zaporih ter njihove družine, pač pa so odbori OF skrbeli tudi za propagando in organizirali sabotaže, zlasti pri izdelavi materiala, ki ga je naročala nemška vojska. Razen delavcev je OF zajela tudi nekatere nameščence in zdravnike, (31) na podeželju pa tudi kmete in obrtnike. Sprva se je v odbore OF vključevala tudi mladina, v jeseni pa so začeli ustanavljati posebne mladinske odbore, ki so jim dajale skojevske grupe veliko borbenost, po mnenju starejših komunistov pa so delovali premalo konspirativno.

Partijski aktivisti Stanko Žagar in njegov sin Stane, Tomo Brejc in Mira Kebe, zlasti pa Lojze Kebe so si v jeseni 1941 močno prizadevali, da bi postale po vzoru Ljubljanske organizacije OF tudi v jeseniškem kotu res množične in še bolj aktivne, zlasti pa, da bi poslale čim več ljudi v partizanske enote.

Povečano aktivnost organizacij OF so zabeležili tudi okupacijski organi. Orožniška postaja Jesenice je konec novembra poročala, da delavci zaslužio manj kot so pred vojno in kažejo očitne znake nezadovoljstva, kar odpira vrata komunistični propagandi. (32) Orožniki so našli 1. decembra 1941 med Jesenicami in Javornikom na žici obešeno slovensko zastavo s peterokrako zvezdo, po ulicah pa raztresene letake IOOF s pozivom, naj ljudje med 7. in 8. uro v znak pripadnosti OF ne hodijo na ulice ali v lokale. (33) Plebiscitarna akcija je 1. decembra na Jesenicah dobro uspela. Člani SKOJ so razbojevali zastave tudi na

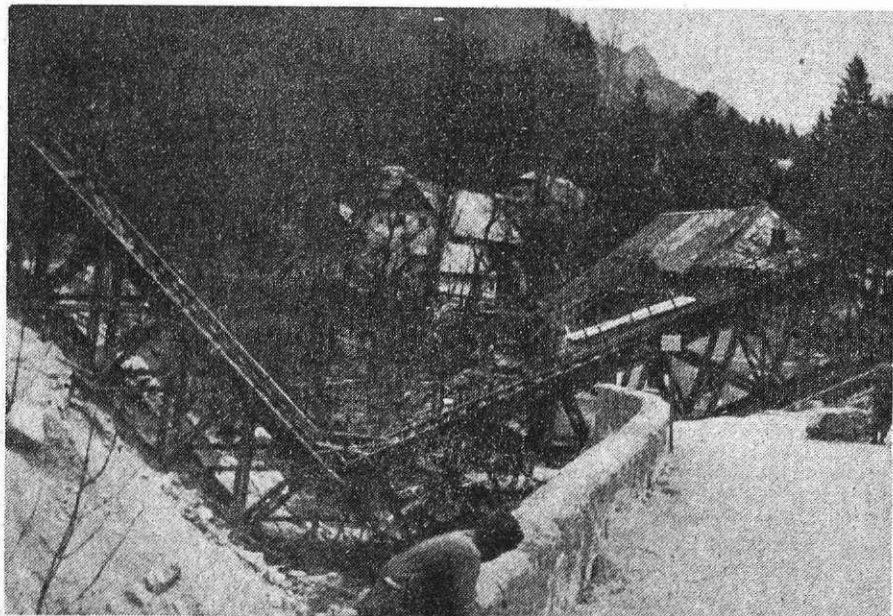
poslopju telovadnega društva na Javorniku, pa tudi na Kalvariji in na Mežakliji, kjer so bili na skalah daleč vidni napisi »SSR«. (34) Edvard Kardelj je 29. 3. 1942 sporočil Titu, da je OF držala na Gorenjskem množice skoraj tako v svojih rokah kot v Ljubljanski pokrajini in da so bile tudi na Jesenicah skoro prav takšne množične akcije kot v Ljubljani. (35)

Medtem, ko se je na Jesenicah in v okoliških vaseh razraščala organizacija OF, pa so partizani odšli iz jeseniškega kota. Štab Cankarjevega bataljona je spoznal, da so partizanske skupine jeseniške čete, ki so v jeseni prerasle v vode, zaradi neprestanega zasledovanja in nemških represalij popustile v akcijah in bi z nastopom zime mogle postati sovražniku lahek plen. Na Jesenicah so ostali samo sekretar Okrožnega komiteja KPS Viktor Kejžar, sekretar Okrožnega odbora OF Karel Preželj in trije starejši bolehní borci, vsi drugi partizani pa so se spet združili v jeseniško četo, ki je 25. oktobra prizgila v zasneženo bataljonsko taborišče na Mohorju. Večja partizanska enota je pri borcih spet ustvarila občutek moči in jim povrnila samozavest. Štab bataljona je pravilno sodil, da Nemci najbrž ne bodo iskali partizanov na hribu sredi Gorenjske nedaleč od Kranja. Z Mohorja so hodile skupine partizanov v drzne akcije v dolino; naj omenim samo zaplenbo živih v Zupazah in Dupljah in prevoz partizanov s kamioni po glavni cesti skozi močno zastraženi Kranj, zlasti pa številne akcije v Škofji Loki in Selški dolini, kjer so pri domačinih partizani dobili tudi nekaj orožja. Začasna odsotnost partizanov je okupatorja v jeseniškem kotu nekoliko uspavala, tako da je z začetkom decembra opustil straženje železniških objektov na območju orožniških postaj Kranjska gora, Dovje in Bohinjska Bela. (36) V resnici je bilo to samo zatišje pred množično vstajo.

Odsotnost Cankarjeve čete je vplivala tako na priprave, zlasti pa na potek decembrske vstaje na Jesenicah. Čeprav bi bila njena prisotnost v gorenjskem kotu prav takrat izredno potrebna, pa so organizatorji vstaje imeli z njo mnoge širše načrte. Potem ko so postavili partijski aktivisti v jeseni 1941 razmeroma gosto mrežo odborov OF v gorenjskih industrijskih središčih in po naseljih v Gorenjesavski, Bohinjski, Selški in Poljanski dolini, je mogel CK KPS računati s tem, da bo dobil NOB na Gorenjskem širšo osnovo in razmah. Prebi-

valstvo v teh krajih je bilo prepričano, da bodo Nemci po izgonu Slovencev iz Posavja in Obsotelja nadaljevali tudi na Gorenjskem z izgonom ljudi iz obmejnega ozemlja proti Italiji. CK KPS in Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet sta pravilno ocenila, da je treba pripravljenost prebivalstva na upor izrabiti za množično vstajo, preden bi Nemci pripeljali na Gorenjsko nove okrepitve. Glavno poveljstvo je poslalo na Gorenjsko partizansko enoto, sestavljeno iz partizanov, ki so se umaknili z Gorenjske v Dolomite, to je na ozemlje, ki so ga zasedli Italijani, vendar se je zaradi izdaje in sovražnikovega napada ta enota z Gorenjske spet vrnila čez demarkacijsko črto. Tako je ostal v začetku decembra 1941 na Gorenjskem samo Cankarjev bataljon z okrog 70 možmi, ki je imel nalogo vstaje sprožiti, njegovi borci pa naj bi zbrali prostovoljce in postali jedro novim partizanskim enotam. CK KPS in Glavno poveljstvo sta sodila, da bo terenskim organizacijam OF ob polni angažiranosti Cankarjevega bataljona uspelo dvigniti Gorenjske k upor in po zamisli Tita priboriti prvo osvobodeno ozemje prav na Gorenjskem, kar bo osnova za hitrejši razmah NOB po vsej Sloveniji.

Glede obsega oborožene vstaje in načrta, katero ozemlje bi bilo mogoče osvoboditi, se spomini organizatorjev decembrske vstaje na Gorenjskem precej razlikujejo. Miha Marinko v svojih spominih navaja načrt, po katerem naj bi osvobodili Gorenjsko »... od Trojan pa do skrajnega gorenjskega kota...« in »... Nemcem zaprli dostop z obvladovanjem Tuhinjske doline, Črnege grabna in moravškega hribovja od vzhoda in jeseniško-kranjskogorske soteske z zahoda. Računali smo, da nam bodo Karavanke kot naravna ovira pomagale braniti se s severne strani...« (37) Tudi nekateri krajevni aktivisti OF na Gorenjskem se spominjajo, da je prebivalstvo v nekaterih krajih na Gorenjskem pričakovalo, da bo vstaja res splošna in to ne samo v Sloveniji, marveč v vseh okupiranih deželah Evrope. Takratni sekretar CK KPS in komandant Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet Franc Leskošek pa se spominja, da je obstajal realnejši načrt, po katerem naj bi gorenjski partizani osvobodili Poljansko in Selško dolino, Jelovico, Bohinjsko dolino, Pokljuko in Gornjesavsko dolino. Ohranila se je specialka, na kateri je Leskošek

Umikajoča jugoslovanska vojska je porušila most v Mostah pri Žirovnici

BENJAMIN GRACER

MOŠKE SANJE

Sanje so korektura sončnega leta: od jutra proti večeru... suarilo pred strmoglavljenjem, odpiranje daljav, ki jih nikoli ne bo dosegel — a bodo živele dalje v dušah tvojih otrok...

— Človek nikoli ne ve, kako živo je vdolben v neko resničnost, ki naj bi jo v času in prostoru določal, uresničeval ali ničil... Tisto, kar pride v zavest skozi filtre naše notranjosti, je šifrirano. Zato ostaja življenje večna skrivnost pred zapetimi vrati budnosti. Naše zavedanje ni več kot tanka plast prsti na površini zemlje. In kolikor bolj jo prepojimo s sokovi čutov, zorjemo s plugom volje in posejemo s semeni žlahtnih misli, toliko resničnejši smo, saj se le tako lahko vračamo k sebi — vase. Toda kdorkoli je že zgetel prasno do iskre, je kradel sanje onstran budnosti, da je lahko zaslučil možnost bivanja. —

Tako je razmišljal junak naše zgodbe tisto jutro, ko je razpadlo njegovo junaštvo v resničnost dneva. Bil je eden tistih ljudi, ki lahko odhajajo iz sebe po večih rovih, imajo več izhodov; tudi tiste pomožne: za vsak slučaj. Vendar se vračajo vedno le po najkrajšem, se pravi srednjem, ki je kot nekakšna os, saj po potrebi omogoča vrtljaje njihovi hudo razvejani notranjosti. Menil je, da je v tem sreča, brez katere človek ne bi mogel preživeti trenutkov brezizhodnosti. A njegova mnenja so se le poredko ujemala s praktičnostjo in koristnostjo zdrave pameti. Od nekdanj je bilo v njem toliko stvariteljskega duha, da je vsemu, karkoli je že zamesil na tem svetu, pridal tudi del sebe: Najpogostejše kot kvas ali začimbe. Življenje je moralo vreti, kipeti in rasti, da ga je lahko pokušal, mu spreminjal okus, barvo, dodajal gorkoto... Smiselno se mu je zdelo le tedaj, kadar ga je po njem žejalo in ga je bil lačen. Čudežno žareče, z energijo nabito jedro njegove notranjosti so s pravo sadistično vnemo — z vsemi brizgalnicami — dolga leta gasili amaterski gasilci človeške bednosti in neumnosti. In uspelo jim je, da se je jedro skrilo in se je radius žarčenja navzven vidno zmanjšal. Toda srčika je ostala: drobna bela kroglica otroka je z nezmanjšano močjo sevala, četudi jo je zavoljo plinov in izgorele obloge včasih že težko zaznaval. (Hoteli so ga ujeti, ukleniti, v nekaj vtakniti, na kaj pripeti, mu kam prilepiti kakšno etiketo: — da bi bil nekje označen, sortiran, spravljen — vedno pri roki...). Takrat je bila zanj edina resničnost: ženska. Povsod se je videl z njo na postajah: Ljubezni — Spočetja — Rojstva — Smrti: kjer ga je čakala enako ljubeče, potrpežljivo in vdano. Za vsako ceno je hotel z njo preživeti ničnost tistih dni — ali pa ob njej umreti, ker je nagonsko čutil, kako resnično in zanesljivo samo v njej šumi školjka življenja. Sicer se je bal njenega menstruacijskega — kole-darskega kroga, ki ji daje izreden čut in smisel za realnost: Močno — včasih celo usodno — vpliva na njen značaj! Ni poznal malo žensk, ki so ga znale prebrisano izkoristiti za manipuliranje z možmi. Po medenih tednih so jih namreč počasi, a z nezmotljivo točnostjo vtirale v njegovo krožnico. Tam so se potem geometrijsko natančno razosebljali v institucio-

naliziranem zakonu. Vendar si je zaman dopovedoval, da jo idealizira, četudi je že nekakrat na lastni koži izkusil, da je neizživeta in ambiciozna ženska lahko poseben vrag, do skrajnosti posestniški in egoističen. Sposobnost rojevanja je odtehtala v njem še tako kopico slabosti, ki jim jih je prtil v svoji domišljiji. Kljub možnosti sodelovanja pri spočetju se mu je zdelo življenje moškega — v primerjavi z njo — klavirno. Brez dvoma je k temu največ pripomogla presenetljiva fluidnost, s katero je dojel enkratno duševno stanje vsake nosečnice: kar je v njem porajalo občutje popolne harmonije s stvarstvom, notranjega miru in sreče. Tako si je lahko nekoliko pesniško zamišljal le še vrnitev v raj. Nosečnica, kjerkoli jo je že srečal, ga je zmeraj notranje sprostil, razveselila, četudi ni besede spregovoril z njo. Z neko sveto prošnjo človeške ljubezni ji je zaželel sreče, kadar je odhajala z vlaka, avtobusa...

Tak je bil naš junak: dolga leta tostran vrat — v času in prostoru — budnosti. Dokaj problematičen, nenavaden boste rekli. In morda boste imeli prav — ali pa tudi ne? Jaz, ki sem si napravil samo posodo, s katero zajemam iz velikega kotla — življenja, ker sem še lačen biti, ne bom sodil. V kotlu je namreč vse vsakdanje, konvencionalno, slabo in neumno hkrati z nenavadnim, enostavnim, dobrim, genialnim... Ampak o njem vam bom povedal svojo zgodbo, ki bo moje ugotovitve, misli in sodbe o našem junaku le še potrdila:

Nekoč so se bogovi vojskovali med seboj. Zakaj, kdaj in komu na čast žal ne vem. Zagotovo pa je, da so eni zmagali, če so bili drugi poraženi. In prav poraženci so bili tisti, ki so na begu po večnosti, ta nesrečni kotel izgubili. Morda je bila v njem, njihova zadnja večerja? Božje hajke so se zmeraj končale z dalekosežnimi posledicami — za ljudi seveda! Kakšno vlogo so pri tem odigrale boginje, bi brez žive domišljije težko kaj rekli. Kot pisec domnevam, da so ga neke skrole — in pozneje izročile ljudem. Tako so se maščevale svojim podivjanim božjim samcem, ki so se polni sovraštva razkropili po vsem vesolju...

Če bi bil naš junak zdaj tu, bi me že navdušeno trepljal po ramih:

— Bravo fant! Imenitno: le z logiko si še skregan!

In že bi mi začel zgodbo takole popravljati in dopolnjevati:

— Takrat še ni bilo ljudi, dragi moj! Pod kotlom pa od nekdanj kuri hudič. S trebuha sveta vlačil vse, kar gori — in iz pepela brska cekine! Ga slišiš, kako se hihita in boža po oblem trebuhu: skoplenec ognja, izrodek božjosti, greh norih bogov... Kar je imel med nogami, se je spremenilo v rep in rogove. Ker nima spola, je večer, vidno neviden, a povsod prisoten. Njegova peklenskost je rastla an se razvila do popolnosti: iz uživanja nad trpljenjem in jalovostjo zapuščenih boginj, dokler se le-te niso spečale z živalskimi samci, jih vdahnile dušo in oplemenitile pamet: in rodil se je človek, začel se je razvoj človeškega rodu...

— Krasno! boste vzkliknili (če ste moški) — Idealistična teorija za kakšno žensko feministično gibanje, ki lahko povzdigne individualno samozavest do

množične histerije in še poveča bahjo erotično zafrustriranost!

In če ste ženska, boste našobili sladka usteca, si popravili lase, poravnali krilo in stekli k ogledalu, kjer se boste lahko prizanesljivo nasmehnili svoji ljubečnosti, mladostni lepoti in urejenosti sedanjosti ali neke ne tako dolge preteklosti. Potem boste spontano, čisto nehoti, rahlo misel vdihnili in izdihnili — in vaše nekoliko zastarano obličje bo v zarosenem ogledalu še lepše:

— O bog, vsaj en pameten moški na svetu!

Naš junak — vaš polznanec (zakaj natanko polovico sem vam ga odkril do zdaj) o obeh možnostih učinkovanja svoje osebnosti navzven seveda ne sme nič vedeti, zakaj nemogoče je predvideti, kako bi tolikošno priznanje delovalo nanj. Lahko bi naprimer postal... Prerok — Avtor kakšnega kulta ženskosti — Bog samic... Ah, bolj da ne kličem vraga! Kaj takega se mu ne sme zgoditi! Mož je zaboga srečno poročen in ima nora rad otroke. Tu pa jaz kot avtor prevzemam vso odgovornost zanj. Poznam moško naravo: gojiščem častihlepnosti in ženskim čarom rada podleže. Njeno bigamistično jedro resda še ni znanstveno raziskano, a o njegovem obstoju ni moč dvomiti, ker ga življenjska praksa dovolj konkretno, slikovito in množično potrjuje. Sicer pa s pripovedjo lahko končam. Z našim junakom smo prišli do zapetih vrat njegove budnosti. Že na začetku nam je malce poetično in filozofsko opisal njihov pomen in namen. Tokrat pa nam bo na mojo prošnjo osebno pripovedoval, kaj se je nekoč izza njih dogajalo z njim: ko je lahko gledal sebe izven sebe, in je hkrati ne da bi vedel, zrl vase...

Vse se je zgodilo relativno hitro, ploskovno čisto, naravno omejeno... iz bistva neke nerazjasnjene razsežnosti, ki se je hotela potrditi v odmevu moje notranjosti, ko sem se kar tako — od nekega znanca na neki gozdni poti: z dojenčkom v naročju! Nikoli nisem vedel: je bil otrok moj, vaš ali morda sosedov? Nežno, boječe sem stiskal k sebi drobno stvarco; v belo volneno odejico zavito štručko. Kot vedno sem okolično slabo zaznaval, zato sem se tudi tokrat rad zaupal poti... Spominjam se, da se je v meni — v morečnem čustvenem vzdušju — že na začetku sprožilo alternativno vprašanje: Greš z otrokom na sprehod — ali bežiš z njim? Kar seveda ni izključevalo možnosti, da sem ga morda nekje ukradel. Nekajkrat sem ves grožen pomislil, kaj če bi ga neke po poti odložil, a je telesce vsakič začelo pod odejo mehko valoviti: kar mi je povzročalo sladko, po vsem telesu razlivajočo bolečino v trebuhu. Hkrati sem se pretirano močno zavedal, da sem z otrokom obupno neobglen. Štručka je na čuden način ohromila in razdvojila moje telo: udje so silili po poti naprej, trup pa je zaostajal; postajal je vse lažji: in zazdelo se mi je, da se počasi pripravlja na vzlet...

Pot je vijugala dalje; pravzaprav je bila to idilična potka iz steptane ilovice, ki se je vila skozi gozd smrek in borovcev k še bolj idlični jasi, proti kateri sem bolj letel kot hodil: z nekakšnim hipnotičnim korakom, ki mi je občutno hromil voljo za razmišljanje in opazovanje. Vendar je bila romantičnost okolja tolikšna, da je pritegnila mojo pozornost. Večkrat sem ošvrknil s pogledom nebo, da bi kje zagledal divjgrogze, vijoličaste ali črne oblake, ki sem jih poznal bolj iz slik starih mojstrov kot iz resničnosti. (Za opazovanje narave namreč nikoli nisem imel časa.) A nebo je bilo sončno, živo modro. Po njem so se pasle bele ovčke; tako nedolžno in mistično, kot bi jih gledal na kakšni božji podobici. Nenadoma pa — dolg korak — vodoravno letenje, ki ga pospešujem z močmi iz neznanih delov telesa — majav pristanek na robu

(Nadaljevanje na 22. strani)

(Nadaljevanje z 19. strani)

Naš primer bi lahko vzporejali s t. i. Šmajdovim gradom v Predosljah, v kanjonu Kokre.

Na severni strani hriba Gojzdašnice, pod današnjo gozdno cesto, ki pelje proti Valvasorjevemu domu, se nahaja položen, na spodnji strani ostro odsekan plato z imenom Njivice. Tod je A. Rjazancev našel leta 1959 več t. i. »rudnih kotlov« oz. »starih jam«. Ruda v njih je železomangan in limonit z visokim odstotkom železa (Železar št. 7-8, 1960, 124 s.). Ti rudni kotli so še danes dobro vidni, čeprav je precejšnje spremembe v obliki terena povzročila gradnja omenjene ceste. Izredno pomembno pa je spoznanje, da gre tu nedvomno za naselbinsko aglomeracijo, kar nam potrjuje že sama konfiguracija terena in ime »Njivice«. Le-to je namreč tipično ledinsko ime, ki se vedno na gorenjskem prostoru navezuje na naselbinske lokalitete in to skoraj vedno na take, ki so živele že v halštatskem obdobju (750-400 p. n. št.). Za primerjavo naj navedem samo Njivice nad Begunjami (glej prvo nadaljevanje tega zapisa) in Njivice pod Hrastnikom nad Koroško Belo. Dobro je viden in ohranjen tudi vhod na spodnji strani naselbine, kjer terasa prehaja v strmo odsekano pobočje. Podobne rudne kotle, ki jih moremo primerjati z onimi na Pokljuki in pri Savskih jamah pa najdemo tudi vzhodno od hriba Gojzdašnice. Sicer pa so rudišča razporejena po celotnem višinskem vznožju Stola (npr. nad Zabreško planino) Belščice in Begunščice.

Za sedaj imamo z dokumenti izpričano, da so začeli železovo rudo v Zelenici sistematično izkoriščati 20. junija 1693 (Henrich Egg von Hungersbach), na Begunjščici pa manganovo 14. decembra 1799, ko je bila podeljena prva jamska mera za fužino na Savi.

Vodna sila potoka Završnice, ki je skozi vse leto bogato preskrbljen z vodo, je v sami vasi Moste, kot tudi na višje ležiščih ugodnih krajih, pogojevala poleg že omenjenega fužinarstva, tudi razne druge gospodarske dejavnosti, kot so žagarstvo, mlinarstvo, suknarstvo. Večina teh obrti je bila tod živa in razvita še do nedavnega, nekatere pa so še danes. Tudi domača hišna imena so to dejavnost izražala navzven (Mlinar, Žagar). Ne smemo pa pozabiti na strateško lego Most, kajti tod je potekala edina možna komunikacija na levem bregu Save Dolinke, med Dolino in Deželo. Lahko tudi rečemo, da v Mostah zaradi obrtnih dejavnosti agrarni značaj ni bil toliko izrazit, kot je bil za vas Žirovnico in ostale zaselke tja do Rodin. Žirovnica je bila nedvomno pretežno agrarna, saj je imela na razpolago tudi več obdelovalne zemlje v neposredni okolici. Za Moste pa bi bilo tudi verjetno, da je bil nasploh njihov nastanek pogojen z izkoriščanjem vodne sile in strateško lego.

Kot je bilo že v prejšnjih zapisih omenjeno, se je polje na najvišji levi savski terasi, med Žirovnico in Mostami, imenovalo »V tlakah«, prostor, kjer stoji podružna cerkev sv. Martina pa »Pristava«, kar je najverjetneje ostalo kot spomin na nekdanjo posest blejskega gospostva brik-senskih fevdalnih gospodov.

(se nadaljuje)

LJUDSKA PRAVLJICA

OKAMENELA ŽENA NA POLJANAH

Nekoč v davnini je stal na Poljanah visok in mogočen grad. Gospoda, ki je živel v njem, je bila trda in neusmiljena. Po tem je posebno slovela mlada grofična, hči lastnika gradu. Srce ji je igralo, če je videla ubogega človeka trpeti.

Nekega lepega dne se je gospoda s hlapci in psi podala na lov v bližnjo hosto. Okoliški kmet je so morali priti za gonjače.

Ko so bili vsi na svojih mestih, je hlapec, ki je spremljal mlado grofično, stoječ na visoki skali z rogom dal znak za začetek lova. Razlegel se je vik in krik ter tuljenje gonjačev. Divjad je posamično in v čredah hitela čez jaso ob vznožju skale. Skozi zrak so švigale puščice in sulice ter podirale izbrano divjad.

Naenkrat pa so se oglasili kriki, strašno rjojenje, lomastenje. Na jaso je planil iz gošče prestrašen kmet, za njim pa velik rjav medved. Kmet je vpil in klical na pomoč. Hlapec na skali je že dvignil kopje, vendar mu ga je mlada grofična izbila iz rok; ni pustila, da bi ubogemu revežu, ki ga je medved medtem že zgrabil, rešili življenje. Stala je na visoki skali in z užitkom gledala kako je medved mesaril ubogega kmeta.

Toda takoj je prišlo maščevanje! Strahovito je zagrmelo in se zablistalo. Vsi so se v trenutku znašli na tleh. Ko se je dim razkidal, so vrh skale uzrli mlado grofično, ki se je spremenila v kamen. Vsem se je izvil krik: »Okamenela je!«

V sledečem trenutku ni bilo na kraju zločina in kazni žive duše. Vsi so se razbežali, le mrtvi kmet je ležal na kraju, kjer ga je medved dohitel in razmesaril, v mehki travi pa se je poznala medvedova sled.

Ta strašni, a pravični dogodek je tako pretresel grofa in grofico, da sta sklenila zapustiti visoki grad in oditi v svet. Grad pa je načel zob časa, kajti nihče več ni hotel prebivati v njem.

Še dandanes vidiš razvaline gradu in pa kamen, o katerem ljudje pravijo, da je okamenela grofična.

(Vir: zapisano po pripovedovanju pok. J. Beguša iz Most pri Žirovnici, 18. februarja 1965)

Njivice za Gojzdašnico

označil ozemlje, ki naj ga partizani na Gorenjskem osvobodijo; to specialko je po osvoboditvi Franc Leskošek izročil generalu Ivanu Gošnjaku. (38)

Leskoškovo izjavo potrjuje Mira Svetina, ki pravi, da CK KPS ni dal PK KPS za Gorenjsko v l. 1941 nikakih navodil za osvoboditev Jesenic in Gorenjske v celoti, pač pa je naročil čimbolj množično mobilizacijo za vstop v partizane, s tem pa tudi priprave in izvedbo večjih akcij in napadov na manjše sovražnikove postojanke in daljše zadrževanje partizanov v Gornjesavski, Bohinjski in Poljanski dolini. Po njeni izjavi so se pojavile mimo aktivistov OF med ljudmi vesti, da bo v treh dneh vsega konec in da so zato prihajali v partizanske enote novinci ne samo brez orožja, ampak tudi brez zimske obleke in obutve. (39)

To potrjuje tudi Tone Dolinšek, ki ga je poslal CK KPS na Gorenjsko po miniranju kotlov v Kemični tovarni v Ljubljani, to je kak dan po 15. decembru 1941. Sekretar CK KPS Franc Leskošek je Dolinšku pred odhodom iz Ljubljane naročil, naj ustanovi in vodi PK KPS za Gorenjsko, utrjuje terenske organizacije OF in pospeši odhod njihovih članov v partizane: njegova osnovna naloga je bila med Gorenjci odpraviti mnenje, češ da narodnoosvobodilnega boja zaradi silovitega okupatorjevega terorja ni mogoče razvijati naprej. Tone Dolinšek je namreč prihajal na Gorenjsko prav v dne, ko je po množičnem odhodu v partizane sovražnik storil vse, da bi zatrl upor in izvalil nazaj v dolino čimveč novih partizanov. CK KPS Dolinšku niti takrat niti kasneje do njegove aretacije v februarju 1942 ni dal glede vstaje nobenih konkretnih navodil, zato akcije na Gorenjskem v decembru 1941 niso bile dobro usklajene med PK KPS za Gorenjsko in partizanskim štabom. Po Dolinškovem mnenju CK KPS takrat ni dal navodil za splošno vstajo in osvoboditev celotne Gorenjske. Glasniki splošne vstaje so bili v posameznih krajih predvsem lokalni aktivisti OF in skupine partizanov. PK KPS, ki je bil ustanovljen šele v drugi polovici decembra, o načrtih in pripravah na vstajo sploh ni razpravljal in sklepal, pač pa je mogel samo oceniti njen potek in slabosti ter si je prizadeval preprečiti nadaljnje odhajanje novincev iz partizanskih enot, vanje pa je pošiljal aktiviste OF, katerih dejavnost je okupator odkril in jim je grozila aretacija. (40)

Novice o uspešni ofenzivi RA pored Moskvo v začetku decembra 1941 in o vstopu ZDA v vojno proti Trojnemu paktu so vline Gorenjcem še več poguma. Po justifikaciji 7 okupatorjevih sodelavcev in okupatorjevem izgonu 35 družin z Mišač in Dobrave pri Kropi (40a) 5. decembra so bili ljudje še bolj prepričani, da je nemški okupator začel drugi, še masovnejši val deportacij Slovencev z Gorenjske.

Ceprav je zapadlo v začetku decembra mnogo novega snega, je bilo treba z vstajo pohiteti, saj so že 12. decembra začele prihajati na Gorenjsko nove nemške policijske enote. (41) Debela snežna odeja je ovirala zveze med posameznimi žarišči upora, zlasti pa pohode borcev Cankarjevega bataljona, zato se vstaja ni začela povsod istočasno. OK KPS Kranj je začel z rekrutacijo že 12. decembra in ustanovil kokrško četo. Stab Cankarjevega bataljona je poslal 2. decembra z Mohorja v gorenjski kot 12 partizanov, ki so 5. decembra prigazili na Slavnike zahodno od Bohinjske Bele. Najprej so zaplenili po kočah na Pokljuki odeje za nove borce, (42) nato pa se je skupina razdelila. Pet borcev Cankarjeve čete je povedel Stane Bokal proti Bohinju, drugih pet pa Polde Stražisar proti Jesenicam. Čeprav so aktivisti OF že prej

pripravljali ljudi na vstajo, so partizani po prihodu v določene jim kraje potrebovali še nekaj dni, preden se je vstaja začela. Stari partizani so bili s svojim zgledom najuspešnejši glasniki NOB in agitatorji za vstop v partizane. Stane Bokal je v naslednjih dneh s pomočjo terenskih aktivistov ustvaril pri prebivalstvu splošno pripravljenost na upor, zbral v 15 gorjanskih in bohinskih vaseh 156 novih borcev, jih organiziral v Prešernov bataljon, ki je imel 50 pušk, in poskušal z njim presekati komunikacije med Bohinjsko Bistrico in Jesenicami in osvoboditi Bohinjsko dolino. (43)

Tudi na Jesenicah so partizani po prihodu 6. decembra na Potoške rove našli že vse pripravljeno za upor. Lojze Kebe je dal že pred tem okrožnemu komiteju KPS Jesenice navodila, kako naj pripravi vstajo. Člani OK KPS so bili odgovorni za rekrutacijo novih borcev in izdelavo načrtov za napade na manjše orožniške postaje, kjer naj bi za nove borce dobili orožje, člani OOOF pa so prevzeli skrb, da bo rekrutacija resnično množična. (44) Nekateri aktivisti so menili, da bodo Rusi pozimi tako strli Hitlerjevo vojsko, kot so nekoč Napoleonovo. Predlagali so, naj bi ljudi pozvali k vstaji kar s tovarniško sireno. (45) Po prihodu 6 partizanov so stekle

priprave, da bi poslali čimveč prostovoljcev iz mesta. Nove borce naj bi formirali v partizanske enote in z njimi zavzeli manjše sovražnikove postojanke, osvobodili razen Bohinjske še Gornjesavsko dolino, od koder bi se v primeru, da bi sovražnik poslal močnejše sile, umaknili v gozdove in v za sovražnike težko dostopne kraje. (46) Na poziv organizatorjev vstaje se, je za odhod v partizane odločilo 300 do 400 moških z Jesenic in okolice. Aktivisti so skupno s partizani določili zborna mesta na Belškem polju in na Potokih, kamor naj bi v presledkih prihajali novinci, da ne bi vzbudili pozornosti sovražnika. Zvečer 15. decembra so začeli tja prihajati novi borci. Partizani so jih zbirali v večje skupine in jih sproti pošiljali proti svojemu taborišču na Potoške rove pod Stolum, kjer je začela nastajati nova jeseniška četa. Komaj so odvedli proti taborišču drugo večjo skupino, že je na glavno zborna mesto pripeljal žirovniški župan nemško patroljo, iz česar so partizani sklepali, da je rekrutacija izdana. Jeseniški aktivisti so na nevarnost opozorili novince, ki so še vedno prihajali proti zbornemu mestu, zato so se nekateri vrnili domov. (47) Organizacija

(Nadaljevanje na 6. strani)

Jeseniškemu prebivalstvu!

Politične stranke in delavske strokovne organizacije ter gospodarske korporacije na Jesenicah so se po zgledu centralnih organizacij sestale in ustanovile Krajevni Narodni svet na Jesenicah. V času, ko bje naša država borbo za svoj obstoj in dobrobit državljanov, je potrebno, da se vsi ravnamo po geslu: „vsi za enega, eden za vse!“

**Podpisani narodni svet daje prebivalstvu
Jeseniške občine sledeča navodila:**

1. Ključno, da so Jesenice v tako ugodnem geografskem položaju, so oblasti poskrbeli za popolno varnost življenja in imanja prebivalstva. Državni varnostni organi ostanejo ves čas na svojem mestu. Prebivalstvo naj podpira službo varnostnih organov! Narodni svet bo imenoval v ta namen svojo pomožno stražo.
2. Prebivalstvo pozivamo k največji disciplini in redu! Ne nasedajte alarmantnim vestem, naj prihajajo odkaterekoli strani! Sami ste že doslej mogli ugotoviti nerazumnost takih poročil.
3. Ne bediti z Jesenic! Narodni svet štane z Vami in bo čuval Vaše interese v vsakem slučaju. Ne hode brez potrebe na ulico in se ne zbirajte! Ostajajte doma! Spolnajte navodila oblasti in pasive račne obrambe!
4. Ne brite se za svoje življenje in za prehrano svoje družine. Predvidene so vse možnosti in je poskrbljeno za vas. V teh časih je pa potrebno, da vsak štedi z denarjem in živili.
5. Obnaajte se močlato in dostojno! Ne zahajajte brez potrebe v gostilne!
6. Za pavočasno in pravilno obveščanje bo skrbel tudi Krajevni Narodni svet.

Krajevni Narodni svet na Jesenicah

(Predsednik:)

Matkež Valentin

kupan mesta Jesenice.

7. aprila 1941.

Letak krajevnega narodnega sveta na Jesenicah je pozival prebivalstvo ob nemškem napadu na Jugoslavijo k redu in disciplini

OF je tudi na Hrušici zbrala skupino prostovoljcev, ki so v nekega cestnem predoru čakali na prihod partizanov. Ker pa partizanov ni bilo, so se novinci proti jutru razšli na svoje domove. (48)

Podatki o številu novincev, ki so odšli v noči med 15. in 16. decembrom v partizansko taborišče na Potoške rove, so zelo različni. V nekaterih zapisih spominov najdemo številko 100, (49) vendar smo pri podrobnem popisu partizanov iz leta 1941 mogli zbrati osebne podatke le za 52 novih borcev, od katerih je bilo 46 delavcev in samo 3 komunisti in 1 kandidat. Ugotovili smo tudi imena 12 novincev, ki so zaman iskali partizansko taborišče. Pri tem nas ne sme premotiti podatek, da je v času od 16. do 18. decembra izostalo 140 delavcev jeseniške železarne z dela. (50) Vedeti namreč moramo, da so z dela v železarni izostali tudi mnogi delavci, ki so stanovali izven Jesenic in so vstopili v Prešernov bataljon na Pokljuki, oz. so se priključili novim borcem na Dovjem in v Mojstrani, pa celo v Poljanski dolini. Do konca leta 1941 je odšlo v razne partizanske enote na Gorenjskem kar 231 jeseniških železarjev. (51) To se je zgodilo kljub temu, da so bile takrat na Jesenicah precejšnje sovražnikove oborožene enote. Razen orožništva, tovarniške straže in policije je bila na Jesenicah sredi decembra 1941 tudi četa 857. bataljona deželnih strelcev (52) in 1. četa 922. bataljona deželnih strelcev, (53) skupno torej najmanj 400 mož.

Ivan Vovk je napisal, da je obvestilo bohinjskih partizanov o zapori Bohinjske doline vzpodbujalo tudi jeseniške partizane k načrtu, da bi zgradili barikado čez komunikacije proti Žirovnici. (54) vendar sta bila 16. decembra s Francem Konobeljem poslana v Dovje in Mojstrano, zato ne ve, če so partizani to zamisel uresničili. Komandant SIPO in SD je 12. marca 1942 sicer med drugim sporočil v Berlin, da so zaprli za občine Jesenice 6 komunistov, ki so v času poizkusa vstaje položili več ovir z drevjem, (55) vendar ni mogoče razbrati, ali gre za akcijo jeseniške čete ali za akcijo, ki so jo izvedli partizani na Belci.

Kot je bilo že povedano, je poslal Polde Stražisar 2 jeseniška partizana v Dovje in Mojstrano z nalogo, da privedeta od tam ljudi, ki so se odločili za odhod v partizane. Potek vstaje na Dovjem in v Mojstrani nam zato še bolj potrjuje dejstvo, da je bila decembrska vstaja na Gorenjskem skupni rezultat upornega razpoloženja prebivalstva, prizadevanj terenskih organizacij OF in organizirane akcije borcev Cankarjevega bataljona, ki so poskušali realizirati zelo optimistične načrte terenskih aktivistov OF. Franc Konobelj in Ivan Vovk sta namreč 16. decembra proti večeru ob prihodu na Dovje že našla štab za vstajo, ki je predlagal takojšnjo razorožitev nemških orožnikov na Dovjem in napad na graničarsko karavlo v Mojstrani, kjer naj bi se uporniki polastili orožja. (56) Prostovoljci so pod vodstvom obeh partizanov na Dovjem brez strela razorožili 3 orožnike in se polastili orožja in opreme orožniške postaje. Pridružili so se jim tudi prebivalci Mojstrane in Belce. Ker so imeli uporniki doma precej skritega orožja, so se oborožili s 37 puškami, zaplenjeno brzostrelko in pištolami. (57) Napad na graničarsko karavlo pa zaradi izdaje ni uspel, pač pa je pri napadu padel glavni organizator vstaje v teh naseljih Alojz Rabič. Novi borci so zažgali most na Belci in zgradili 7 barikad na komunikacijah. Ko so zjutraj 17. decembra pridrvele v dolino nemške enote, so začele partizansko zasedo močno obstreljevati. Pred sovražnikovo premočjo se je

večja skupina novih borcev umaknila nad dovški rovt Vrse in ustanovila Triglavsko četo, manjša pa je odšla na Mežakljo. Iz Dovjega, Belce in Mojstrane je takrat odšlo v partizane 124 mož in fantov. (58)

Že iz opisanega spoznamo, da je 16. decembra vstaja v zahodnem delu Gorenjske dosegla višek. Nemci so morali naslednjega dne izprazniti v radovljiskem okrožju 9 manjših orožniških postaj (59) in prav toliko tudi v kranjskem okrožju. (60) Dne 20. decembra so začasno izpraznili tudi 5 orožniških postaj v kamniškem okrožju. (61) Okupator je s tem priznal materialno silo upora. Kljub temu uspehu pa načrti organizatorjev vstaje niso bili v celoti realizirani. Rekrutacija na Jesenicah je bila znatno prešibka, da bi mogli partizani postati gospodari položaja v zahodnem delu Gorenjske. Napad na vlak v Nomenju zaradi izdaje in prihoda nemške policije ni uspel, zato tudi v Bohinju ni prišlo do splošne vstaje. Izkazalo se je, da 12 partizanov Cankarjeve čete ni moglo izpeljati pripravljenega načrta terenskih organizacij in z izjemo na Dovjem razorožiti nemških posadk, se polastiti njihovega orožja in oborožiti novih borcev ter z njimi zavarovati osvobojeno ozemlje vsaj do prihoda močnejših nemških enot. Komunikacije so ostale v rokah okupatorja in na svojih mestih so ostale vse močnejše nemške posadke. Komaj ustanovljene in slabo oborožene partizanske enote, ki niso mogle več računati, da bi dosegle nad okupatorjevimi posadkami uspeh s presenečenjem, so se umaknile v zasnežene gore, da bi se organizacijsko utrdile, s tem pa so prepustile iniciativo okupatorju.

Bliskovita in dobro organizirana vstaja je Nemce iznenadila in sprožila ukrepe, ki so segli prav do Berlina. Dne 17. decembra je Himmler poveril generalmajorju Schreyerju nalogo, da formira na Bledu policijski akcijski štab »Jugovzhod«, ki bo vodil akcije v nemirnih območjih na Gorenjskem in Spodnjem Štajerskem. Na Bledu je ta štab deloval do 10. februarja 1942. (62) Na Gorenjsko so prihajale nove nemške enote, ki so zaradi pomanjkanja prostora v vojašnicah in policijskih postojankah zasedle tudi mnoga šolska poslopja. Policijske enote so vdrlle v naselja, od koder so odšli moški v hribe, in grozile ljudem, da bodo izgnale družine upornikov, ki se ne bodo takoj vrnili. Ženske so prihajale, v partizanska taborišča po svoje može in sinove. Ostra zbirala in pomanjkanje hrane, zlasti pa orožja, še bolj pa strah pred nemškimi represalijami nad družinami, so privedli domov številne novince. Iz Prešernovega bataljona na Pokljuki se je do 1. januarja 1942 vrnilo domov 129 mladih partizanov, tako da je okrog jedra starih partizanov ostala le še četa. V Mojstrano, Belco in na Dovje se je vrnilo 117 udeležencev vstaje, dva pa sta se umaknila v Ljubljano, tako da je Triglavska četa razpadla. (63) Do konca leta 1941 so vztrajali nad Dovjem le še 4 novinci, medtem ko sta oba stara partizana odšla v taborišče nove jeseniške čete na Črnem vrhu. (64) oz. pod Stolom. Iz jeseniške čete se je vrnilo domov 33 novincev, 7 pa jih je zbežalo v Ljubljano. Kljub temu je 6 starih partizanov uspešno obdržati v četi 12 novincev. (65)

Prešernova četa na Pokljuki in jeseniška četa, ki je s taborišča na Črnem vrhu odšla prezimovat v planinske kočje nad Zabreško planino pod Stolom, sta dobili povelje, naj se ne vračata v Cankarjev bataljon, ki se je medtem zapletel v hude boje v Poljanski in Selški dolini, pač pa naj poskušata razbremeniti pritisk nemških enot na bataljon z akcijami v jeseniškem kotu. (66)

Tudi v Poljanski in Selški dolini so vstajo pripravile terenske organizacije KPS in OF, v Cankarjevem bataljonu, ki je na svojem pohodu proti Poljanski dolini povsem razbil patruljo 2. čete 181. rezervnega policijskega bataljona, ki je izgubila 46 mož, 1 pa je bil ranjen, (67) kar je dokazovalo, da je tudi nemški okupator ranljiv, pa so naši organizatorji vstaje mnogo močnejšo oporo kot v jeseniškem kotu. Patrulje Cankarjevega bataljona, ki so se mu medtem pridružili gorenjski partizani, ki jih je po akciji na preserski most poslalo Glavno poveljstvo nazaj na Gorenjsko, (68) so začele 18. decembra z novačenjem, naslednjega dne pa so vdrlle v Poljane. Vstaja je postopoma naraščala in dosegla vrh 22. decembra, ko je Cankarjev bataljon porušil 6 mostov in je 128 novincev odšlo v partizane. (69) Ker pa so Nemci v zahodnem delu Gorenjske vstajo omejili in 21. decembra zopet vzpostavili 5 ob vstaji začasno ukinjenih orožniških postaj v jeseniškem okrožju, (70) so mogli tudi od tam premestiti nekaj svojih enot v Poljansko dolino. Pričakovanje organizatorjev vstaje, da okupator v času odločilne bitke za Moskvo ne bo mogel angažirati na Gorenjskem močnejših sil, se ni uresničilo. Tudi organizacija OF še ni bila tako splošna in organizacijsko utrjena na celotnem ozemlju Gorenjske, da bi bila dovolj odporna pred okupatorjevimi udarci, kajti okupator hkrati proti vsemu prebivalstvu le ne bi mogel nastopiti.

Zaradi naraščanja nemškega pritiska je odhajalo v partizane vsak dan manj prostovoljcev. Skupno je iz Poljanske in Selške doline in iz okoliških naselij med decembrsko vstajo odšlo v partizane 320 novih borcev. (71) Naraščajoči nemški pritisk je Cankarjev bataljon, okrepljen z mnogimi novimi borci, zavrnil 27. decembra na Bukovem in Valterskem vrhu in na Pasji ravni. Zaradi velike sovražnikove premoči je zadnje dni decembra bataljon zapustil Poljansko dolino, kjer je ostalo nekaj novih borcev, in se 1. januarja 1942 nastanil v Dražgošah, kar je pričalo o moči in samozavesti te enote. Taka taktika se je pokazala kot uspešna, saj ni ustrezala okupatorju, da bi z velikimi silami, ki so se v boju mogle izmenjivati in odpočiti, stisnil vse gorenjske partizane v obroču. Iznajdljivosti partizanskih poveljnikov, ki so dobro poznali zemljišče in jih je o sovražnikovih premikih skrbno obveščalo prebivalstvo, se je treba zahvaliti, da nemške enote v decembru 1941. leta niso uspele obkoliti in uničiti niti ene partizanske enote, pa čeprav so te šele nastajale. Pokazalo se je, da je ljudska vojska ob podpori prebivalstva neuničljiva. Osip novincev je bil zaradi prisotnosti Cankarjevega bataljona in boljše oborožitve novih partizanov v Poljanski dolini manjši. Do 1. januarja 1942 se je vrnilo domov 156, v nadaljnjih dneh pa še 50 novincev, (72) mnogi od mladih partizanov pa so že sodelovali v tridnevni dražgoški bitki in bili skupno s starejšimi partizani spomladi 1942 jedro, okrog katerega so se zbrale nove partizanske enote v teh krajih in bile obnovljene partizanske enote tudi v kamniškem okrožju.

Okrožni odbor OF Jesenice je poskušal odhajanje novincev iz partizanskih enot zaustaviti in je zato konec decembra 1941 izdal letak, v katerem pojasnjuje, da Nemci ne izganjajo ljudi zaradi upora, saj so izgnali iz Posavja in Obsoletja Slovence, čeprav se tam niso upirali. Nemci so kljub porazom na vzhodni fronti in v Afriki pripeljali na Gorenjsko močne enote, ki pa so jih morali poslati v Selško in Poljansko dolino, drugod pa so s pomočjo petokolonašev hoteli partizanske enote razkrojiti in

svobodne, v fevdalnem odnosu in imele torej status t.i. »mancipijae«. Tako so tedaj imenovali kmečko družinsko skupnost, ki je živel v taki odvisnosti od fevdalnega gospoda, da ta ni užival samo sadov kmetovega dela, temveč je razpolagal tudi s podložnikovo osebo, njegovo družino in premoženjem s tako pravico, da je smel kmeta z družino komurkoli prodati ali podariti in je smel ob podložnikovi smrti zaseči vse njegovo premoženje. To je že bil čas (12. stol.), ko se je briksenska posest precej razmahnila in postopno pritiskala na manjše fevdalce. To nam potrjuje z našega področja tudi primer ministeriala Versa, ki je leta 1257 podaril škofu po pet kmetij v Doslovičah in pri Vrbi z družinami (mancipiji). V 13. stoletju se je ta nesvobodni položaj kmeta, ki ga je od suženjstva ločilo le dejstvo, da njegov gospodar ni smel seči po njegovem življenju brez razloga, začel spreminjati nekoliko na bolje. Mancipije so začeli spreminjati v polsvobodne cenzualne kmetije, ki so postale dedne v posameznih družinah. Razvoj fevdalnih odnosov pa je kasneje privedel do novih oblik zaostrevanja in izkoriščanja, ki so ga dopolnjevale še razne naravne nevolje in katastrofe ter razne bolezenske epidemije. To je privedlo na začetku 16. stoletja do prvega vselovenskega kmečkega upora (1515). Kmetje so se stalno pritoževali nad nasiljem in samovoljo različnih oskrbnikov oz. zakupnikov blejskega gospostva. Tako nam je znano, da si je Andrej Kreig v Mostah pri lastil kmetijo kmeta Prucklerja in po eno kmetijo v Doslovičah ter Zapužah.

Po zadušitvi kmečkega upora leta 1515 so kot dodatno breme in kot spomin ter opomin naložili kmetu plačevanje t.i. puntarskega pfeniga. Na področju blejskega gospostva je ta davek plačevalo 285 kmetov, kar nam izpričuje evidenca iz urbarjev.

Leta 1509 je veliko škodo graščinskim poslopjem na Bledu prizadel hud potres. Obnovitvena dela so zaradi pomanjkanja denarja le počasi napredovala. Delali so tudi s pomočjo tlake. V letih 1523 in 1524 so pri gradnji tlačani tudi Žirovničani: Gogala, Kapus, Kuhar, Bulovec, Čebular in Kozelj (F. Gornik, o. c., 121 s.). V letih 1567 in 1568 se med obrtniki-mizarji iz Žirovnice omenjata tudi Anton Glaser in Lenart Wideman (isti, o. c., 123 s.).

Precejšen in pomemben razmah ter velik odmev pa je v drugi polovici 16. stoletja doživelo protestantsko gibanje na visokem Gorenjskem. O tem so se nam ohranili tudi številni podrobni podatki v zapisih ter dokumentih. Protestantizem so podpirali tudi v veliki večini fevdalni gospodje, predvsem takratni zakupnik blejske briksenske posesti Herbert Turjaški. Prišlo je do hudih trenj med pristaši rimokatoliške vere in zagovorniki nove veroizpovedi. To so pogojevale tudi tedanje zaostrene politične ter gospodarske razmere. S hudimi napori in po dolgi šestnajst let trajajoči pravdi so končno one, ki se niso hoteli odreči Lutrovemu nauku, pregnali z njihovih posestev. Le-ta so pred tem ocenili in jim izplačali odškodnino. Iz vasi pod Stolom so izgnali Valentina Trpinca iz Zabreznice (podložnik Lambergov), Andreja Pretnarja s Studenč in Andreja Strelca iz Žirovnice (podložnik radovljiskega gospostva), Boštjana Finžgarja, Mihaela Legata ter hčere Jere Legat z Zabreznice (podložnike gospostva Wagen-Boben iz Zagorci) (isti, o. c., 59).

Nedvomno je bila osnova vseh gospodarskih prizadevanj v obdobju fevdalnih odnosov poljedelstvo povezano z intenzivno živinorejo. Kmetovo gospodarstvo je bilo v glavnem usmerjeno na pridobivanje hrane in oskrbo z obleko. Ko urbarji navajajo podatke o kmečkih dajatvah, kažejo s tem podobo takratnega poljedelstva in njegove pridelke. Dajatve žitaric so obsegale pšenico, rž, oves in v nekaj

Rudni kotel v Njivicah

majši meri še ječmen, proso in ajdo. Krompir in koruza sta bila tedaj še neznana. Namesto tega so porabili več sira. Drugače so se hranili s kašo, močnatimi jedmi in suhim mesom. Predvsem drobnica je bila zato pomembna, kajti dajala je tudi volno za obleko. Razvite so bile tudi različne obrti in dejavnosti. Med temi dejavnostmi je izredno pomembno vlogo igralo železarstvo, ki je imelo bogato in dolgo tradicijo, ki je segala še v prazgodovinsko obdobje.

O pomenu in vlogi železarstva na področju Most in Žirovnice je bilo v tem zapisu, glede na posamezna prazgodovinska ter ostala arheološka obdobja, že govora. Najbolj nejasna situacija v zvezi s tem je čas zgodnjega srednjega veka — čas naselitve in prva stoletja življenja Slovanov pri nas. Vendar pa je to po vsej verjetnosti treba pripisati na rovaš preslabih in premajhnih raziskav.

Na našem obravnavanem območju so nam iz listinskega gradiva znane t.i. Antovne fužine v Mostah. Najstarejša znana listina, ki nam te fužine omenja, je datirana z dne 24. avgusta 1539 (prepis originala) in nam poroča, da sta Caspar in Magdalena Schmit prodala hišo in fužino v Mostah Dodu Longu in Hansu Rossu z Javornika v trajno last in užitek.

Nadalje najdemo v urbarju radovljiskega gospostva oz. listini, ki je izpisek iz letga z dne 15. januarja 1579, podatek, da je bil tedaj lastnik fužine v Mostah Gabrijel Bucellini. Vojne homatije v 16. stoletju so namreč uničile eksistenco predhodnih lastnikov.

Nadaljnji pisani podatki o tej fužini so nato iz časa, ko je njih lastništvo prešlo v roke plemiške družine Zoisov. Tako so v dokumentih iz leta 1782 omenjena tudi imena nekaterih domačinov iz Most (npr.: Urban Goričnik, Anton Pesjak, Simon Kernik). Dokument z dne 4. aprila 1838 nam pove, da je podjetna vdova Carla Zoisa Serafina kupila od Urbana Goričnika hišo šte. 23, pripadajočo kovačijo in dva gozda. Z dovoljenjem Rudarskega glavarstva v Celovcu je kovačijo spremenila v montanistično fužino (leta 1844). V njej so z vlečnim kladivom vlekli javorško jeklo. Po smrti Serafine Zois so njeni otroci nekaj časa fužino v Mostah še sami upravljali, nato pa so jo prodali KID. Le-ta je tod nekaj časa še sama kovala, nato pa je vse skupaj prodala privatnim mojstrom. Iz Antonovih fužin v Mostah je dandanes v tehničnem muzeju železarne Jesenice ohranjeno fužinsko kladivo, ki so ga pripeljali od Varla (Tepkarja p. d.) iz Most, kateri ga je kupil od Kranjske industrijske družbe.

Vendar pa imamo v višje ležečih predelih, v zaledju Most in ostalih zaselskov pod Pečmi, sledove in ostanke nekaterih še starejših, do sedaj še neomenjenih železarskih aglomeracij.

Že Alfons Müllner je v svoji Zgodovini železarstva (Geschichte des Eisens in Krain, Goerz und Istrien, 1909) omenil na začetku doline Završnice kraj »Na starem plavžu«. Po opisu, ki ga je podal; bi mogli sklepati, da je bila ta lokacija ob izlivu potoka Gojzdašnice v Završnico (A. Rjazancev). Müllner navaja na tem kraju nasip železne žindre, ki je bila dolga 10, široka pa 5 m. Žal pa je danes ta kraj poplavljen z vodo umetnega jezera HC Završnica. Železarski objekt na tem mestu naj bi prenehal delovati leta 1498 (A. Rjazancev, Jeklo in ljudje II, 1969, 25 s.).

Müllner pa v svojem omenjenem delu opisuje in prinaša tudi tloris znane »turške jame«, ki se nahaja pod vrhom hriba Gojzdašnica (864 m), na njegovi severozahodni strani. Tu velja tudi omeniti, da domačini iz Most in Žirovnice to ime izgovarjajo kot Godašnica. Omenja pa jo že tudi J. V. Valvasor v svojem delu Slava vojvodine Kranjske (knjiga IV, str. 568), kjer pravi: »... Pod to goro (op.: Belščico) se nahajajo ostanke dveh prastarih poganskih gradičev. Eden od obeh je v večini vgrajen v skalo in so se ohranili celo nekateri sledovi in ostanke kot, na primer, železni podboji vrat in kamnite stopnice, ki so vgrajene v skalo... Kako se ta dva gradiča imenujeta ni mogoče ugotoviti; sam nisem v starih spisih o tem nič zasledil. Preprosti ljudje v glavnem pripovedujejo, da to morata biti stara poganska gradiča. Pri tem se verjetno ne motijo dosti...«

Ta Valvasorjev opis nedvomno ustreza lokaliteti »turške jame«, ki pa dandanes nudi nekoliko drugačno podobo, kar je vsekakor posledica zoba časa in raznih posegov. Še se v zidu ob vhodu vidi, kje so bila vzdana železna vrata, ki so jih odstranili in baje odnesli v Moste k Mlinarju. V navpičnem frontalnem zidu je pravokotno okence in ob straneh dvojne strelnih lin, ki sta orientirani tako, da je možno braniti skožnje vhod. Ob dnu je zid nasilno predrtn in v notranjosti so sledovi močnega divjega kopanja. Tudi vhodna odprtina je danes nasilno precej povečana. Z veliko verjetnostjo lahko domnevamo, da ta utrdba sodi v sklop zavetišč, ki so okoliškemu prebivalstvu služila za obrambo pred turškimi vpadi in bila za krajši čas varno bivališče. Vsekakor gre za zavetišče, ki je služilo v času nevarnosti.

(Nadaljevanje s 17. strani)

v 18. stoletju, ki pa so jih zopet delno spremenile. Le Štajerska in Trst sta ohranila meje iz konca 15. stoletja.

Kot je bilo v tem zapisu že večkrat omenjeno, je bilo za naše visokogorenjsko področje ugodnega pomena leto 1004, ko je cesar Henrik II. podelil briksenski škofi Albuinu gospodstvo Bled. Z nadaljnjimi darovnicami njega in njegovih naslednikov (iz let 1011, 1040, 1073) se je tako izoblikovalo blejsko gospodstvo briksenskih škofov, ki so sicer imeli svoj sedež v tirolskem Briksnu (Brixen). Tako se je s postopnim večanjem ustvarila fevdalna zemljiška posest na obsežnem področju, ki je imela svoje jedro okoli Bleda in med obema Savama, segala na zahodu še v Bohinj, na vzhodno stran pa v manj sklenjenem obsegu na levo obalo Save, tja do tržiške Bistrice in še prek nje. To svojo posest je briksenska cerkev na različne načine tekom časa množila in zaokroževala. Prišlo je tudi do nekaterih izgub. Za čas 11. stoletja so glavni vir posestnih razmer in sprememb te posesti na visokem Gorenjskem t.i. tradicijske listine, to so listine, ki govorijo o predaji ali tradiciji posesti na različne načine (npr. prodaja, darovanje, zamenjava) v korist ali zvezo z briksensko posestjo na Bledu. Odpirajo nam vpogled v problematiko naselitve in družbene zgodovine na področju te posesti v 11. stoletju, torej že v času, do katerega arheološko gledano sega t.i. zgodnjersrednjeveško obdobje. V ta ozemeljski sklop pa sodi tudi naše ožje obravnavano področje.

Poleg te glavne in največje fevdalne posesti, ki je odločilno posegala na področje dandanašnjih Most in Žirovnice, predvsem zadnje, pa so na visokogorenjskem ozemlju obstajale še druge večje in manjše posesti. Pravzaprav lahko rečemo, da so bile vključene v okviru briksenskega gospodstva. Le-te so imele, predvsem v zgodnjem obdobju, precej svoje posesti (večje ali manjše število hub-kmetijskih posesti) v vaseh pod Stolom. Bile so naslednje: Radovljiško gospodstvo, Jama pri Begunjah oz. kasneje Kamen, Katzenstein v Begunjah, Grimšice in Boben v Zagoricih pri Bledu.

V sam okvir blejskega gospodstva pa sodita posesti Marijine cerkve na otoku in otoške prošnje briksenskih kanonikov. Premoženja in posestva otoške cerkve ne smemo zamenjevati ter mešati s prošnjiškimi posestmi. Prošnjiško gospodstvo je bilo popolnoma samostojno in je vsakoletni dohodek le-tega pripadal kanonikom briksenske škofijske cerkve. Posedstvo in sploh premoženje otoške cerkve pa je bilo tudi popolnoma ločeno in samostojno ter je dohodek pripadal cerkvi sami za vzdrževanje cerkvenih stavb in cerkvene službe v njej.

Najstarejša znana listina (Santifaller, Urkunder der brixener Hock-Archiv 845 bis 1295, Innsbruck, 1929) o otoški cerkvi je iz leta 1185. Z njo je tedanji briksenski škof Henrik potrdil veljavnost darov škofa Hartmanna otoški cerkvi. Ker je vladikal briksenski cerkvi škof Hartmann v letih od 1141 do 1164, moremo to darovanje povezati z nastankom romanske cerkvene stavbe na otoku. V skladu s tem je verjetno tudi poročilo P. Paschinija (F. Gornik, Bled v fevdalni dobi, 1967, 172/s), ki poroča, da je 11. januarja 1142 oglejski patriarh Pellegrino posvetil neko cerkev na Bledu. Ob tem velja še pojasniti, da je prisotnost oglejskega patriarha na Bledu v zvezi z dejstvom cerkveno-pravne razdelitve med Oglejem in Solnogradom, ki je bila še vedno v veljavi: meja med njunima območjema je bila reka Drava. Omenjena listina iz leta 1185 se nanaša tudi neposredno na vas Moste in s tem pravi: ...Tudi ministerial Popon z Bleda je prepustil isti cerkvi eno kmetijo, ležečo pri Mostah; njegova viteza Engelbero in Ekkerich sta po njegovi volji darovala eno

kmetijo v istem kraju ...Tudi grof Henrik Ortenburški (op.: vlastelin radovljiškega gospodstva) je daroval eno kmetijo pri Mostah istemu kraju ...Dano v letu Gospodovega učlovečenja MCLXXXV, 3. decembra, v tretji indikaciji, v VII. letu posvečenja gospoda Henrika, briksenskega škofa ... (Santifaller, o.c.).

Prvotno posest otoške prošnje je sestavljala tista tretjina leta 1004 darovanih zemljišč, za katero je cesar Henrik II. določil, naj po smrti škofa Albuina pripade v korist briksenskim kanonikom. To se pravi, da je tretjina od prve darovnice blejskega gospodstva pripadala prošnji. Prve pisane podatke o tem posestvu poznamo zanesljivo šele iz urbarja iz leta 1751, med drugim omenja, da v Mostah pripada otoški prošnji pet kmetij in štiri kajze. Šest let kasneje pa urbar iz leta 1757 izpričuje le še sedem podložnih kmečkih družin brez vrednostne opredelitve (F. Gornik, o.c., 142 s.). Po tem urbarju naj bi v celoti prošnji pripadale 102 družini. Takoj moramo tudi pripomniti, da je najkasneje do srede 15. stoletja (1461, ustanovitev ljubljanske škofije) otoška prošnja prevzela v svoj sklop tudi posest otoške cerkve in se s tem nedvomno razširila.

Pod samo blejsko gospodstvo briksenskih škofov pa je na našem obravnavanem področju spadalo po urbarju iz leta 1253 v Žirovnici (Zarnonize) enajst cenualnih kmetij, po urbarju iz leta 1306/9 pa trinajst in pol kmetije. Leta 1602 pa je bilo tod blejskih enajst kmetij in sedem kajz (Gornik, o.c., 27 s.).

Briksenska posest je na levem bregu Save posedovala še naslednje vasi v celoti: Koroško Belo, Rovte nad Koroško Belo (danes Javorniški Rovt), Potoke, Doslovce, Dvorsko vas, Novo vas, Perašico in Čadovje. V nekaterih drugih vaseh pa je imelo eno ali več kmečkih posestev prav tako blejsko gospodstvo ali prošnja.

Podani podatki, ki se nanašajo na nastanek in razširitev t.i. blejskega gospodstva, so najstarejši historični pisani viri, ki nam prinašajo podatke ter omogočajo študij naselitve in etnične podobe na našem ožjem ozemlju. Prav tako nam nudijo vpogled v družbeno in socialno strukturo prebivalstva 11. ter naslednjih stoletij.

Darovnice iz 11. stoletja izpričujejo, kako je škof Altwin širil površino fevdalne posesti blejskega gospodstva in gotovo tudi, vsaj v nekaterih primerih, množil tudi število podložnikov z družinami, ki so živele na podarjenih posestvih. Kaže, da je fevdalec segel tudi po tistih slovenskih kmetijah, ki so do 11. stoletja ohranile svojo lastno svobodo. Mnoge darovnice, ki jih je, kot smo omenili, šestinštrideset, so prave osmrtnice te svobode (F. Gornik, o.c., 30 s.). Poleg tega nas te listine poučujejo, kako je fevdalni red v svojem razvoju težil zbrati pod svojo oblast čim več zemlje in nenazadnje so pomembne ter zanimive, ker nas seznanjajo z imeni, ki so jih nosili tedaj pri nas živeči ljudje (Nepokor,

Prisnoslav, Trebinja, Dobrogoj, Bojnoslav, Muzili, Godeslav, Modriško, Vencegoj, Bodigoj itd.).

Na ozemlju, ki je na visokem Gorenjskem pripadalo Briksnu, moramo razlikovati domače prebivalstvo od prišlekov. Domači so vsi tisti svobodni in plemiči, omenjeni v briksenskih tradicijskih listinah iz 11. stoletja, v katerih moramo videti sloj staroslovanskega kosezov. Imena teh ljudi so po večini domača, slovenska. Pojavljajo pa se tudi nekatera, ki so krščanskega ter grmanskega izvora (Hademar, Tunzo, Windrih, Paulus, Georgius itd.). Zaradi tega ker so v nekaterih primerih ta imena na podlagi razporeditve vrst in skupin prvič na listinah ter zaradi dejstva, da se ta imena v listinah, izdanih izven Gorenjske, nikdar ne omenjajo, lahko rečemo, da so bili nosilci takih in teh imen tudi domačini. Ti se zadržujejo doma na Gorenjskem, so sicer v spremstvu škofa iz Briksna, so pa omenjeni kot priče v listinah, vendar le v onih pravnih spisih, ki se tičejo zgolj Gorenjske.

S tuji je v tem primeru drugače. Spoznamo jih namreč po tem, da se mimo listin, izdanih na Gorenjskem in za Gorenjsko, navajajo kot priče ali tradenti tudi v briksenskih listinah, ki so bile izdane na Koroškem in Tirolskem v zvezi s tamkajšnjimi zadevami. Nadalje na mnoge od njih naletimo na Gorenjskem, v spremstvu briksenskega škofa, če se je le-ta podal ali mudil na Gorenjskem in jo z njim nato tudi zapuščajo. Nekateri od teh nedomačinov pa so vendar imeli posest na Gorenjskem, bodisi da so si jo pridobili od briksenske cerkve, bodisi od domačinov. Za nekatere posameznike je celo možno ugotoviti od kod izvirajo.

Analiza imen tradentov in prič v številnih briksenskih tradicijskih listinah, ki se nanašajo na ozemlje visoke Gorenjske torej kaže etnično podobo le-te v 11. stoletju. Prebivalci so bili v veliki večini Slovenci, predvsem ljudje s slovenskimi imeni in med njimi tudi številni njihov plemeniti in svobodni stan kosezov. Le-ti so bili kot taki omenjeni, kot edlingi in kasneje dinstmani, v briksenskih tradicijskih listinah iz druge polovice 11. stoletja. Omenjeni so predvsem na Bledu, v Gorjah, Žirovnici, Srednji vasi v Bohinju, Dobravi, Poljšici in drugod (B. Grafenauer, Ustoličenje koroških vojvod in država karantanskih Slovencev, 1952, 330 ss.). Za nekatere, po številu sorazmerno redke priškele od drugod, ki so si tod pridobili posest in imetje, pa je možno dokazati, da so bili po izvoru s Koroške in Tirolske. V listinah navedene priče pa so po večini na Gorenjsko prihajale in po opravljenih poslih ponovno odhajale.

Če se povrnemo k darilni listini iz leta 1185, ki med ostalim omenja darovanje treh kmetij iz Most, ki so bile predane v posest otoški cerkvi na Bledu, vidimo, da so darovalci le-teh tujega rodu in plemenitega stanu in so jih že pred tem imeli v posesti. Te kmetije so bile že ne-

del borcev zvabiti domov. Te je okrožni odbor OF z letakom posvaril, da bodo Nemci poizkušali najprej uničiti partizane, nato pa tudi tistim borcem, ki so jih zvabili domov, ne bodo prizanesli. »Z izseljevanjem bo tudi slovenski narod z drugimi narodi vred vključen v fašistični sistem izkoriščanja, fizičnega uničevanja in staroveškega suženjstva; z naselitvijo tujcev na našo zemljo bo naša last postala last fašističnih krvnikov. Če tega fašisti niso zmožni speljati danes zaradi enodušnega odpora, bodo to storili takoj, ko bo peta kolona uspeša s svojim razdiralnim delom med nami in bodo pobiti naši najboljši, najbolj pogumni in zavedni ljudje, katerih pogin bomo zakrivali tudi mi smi, ker jih zaradi svoje lahkovernosti puščamo na cedilu.« piše v letaku in nadaljuje: »Stopimo v odločne akcije, razbremenimo partizanske čete in prevzemimo na svoja pleča del osvobodilnega boja ...« (73) Ta poziv OOOF Jesenice je bil glede zapuščanja partizanskih enot v zahodnem delu Gorenjske najbrž že prepozen. Morda je vplival na miniranje železniškega mostu pri Javorniku 5. januarja in uničenje električnega kabla med Jesenicami in Javornikom. (74) Ni pa bil poziv OOOF prepozen za tiste borce, ki so naselili okupatorjem obljubam, da se jim ne bo zgodilo ničesar, če bodo partizanske enote takoj zapustili. Okupator jih namreč takoj po vrnitvi domov ni aretirjal, ker je čakal, da bi se iz gozdov vrnilo čimveč borcev, pač pa je o njih skrbno zbiral podatke.

Decembrska vstaja na Gorenjskem, ki je dvignila k upor 665 novih borcev, je kljub nekaterim pomanjkljivostim ostala eden izmed najpomembnejših dogodkov v zgodovini narodnoosvobodilnega boja slovenskega naroda. Pokazala je izredno upornost Gorenjcev, okrepila Cankarjev bataljon in dala 3 nove partizanske čete, od katerih sta 2 delovali neposredno ob uradni meji tretjega rajha. Gorenjske partizanske enote so bile po decembrski vstaji mnogo bolj oborožene kot prej, saj so partizani v bojih zaplenili precej orožja okupatorju, še več pa so ga prinesli novi borci in to orožje je ostalo v veliki meri v partizanskih enotah tudi potem, ko so se nekateri novinci vrnili domov. Čeprav se je vrnilo domov 484 novincev, tudi ti za NOG niso bili izgubljeni. Mnogi so še naprej podpirali partizanske enote, drugi so sodelovali proti okupatorju celo v nemških zaporih in taboriščih, kar 188 pa se jih je vrnilo v partizanske enote, ko so postali pogoji ugodnejši. (75) Tudi to kaže, da je bil NOB postopen proces, ki se je razrašal vse do popolne osvoboditve. Gorenjci so z decembrsko vstajo pokazali, da nečijo postati Nemci in da se bodo tudi za ceno svojih življenj borili za obstanek na svoji zemlji. Nemški okupacijski aparat je moral priznati, da je sam ogrožen v deželi, ki jo je predlagal za priključitv k tretjemu rajhu, in prositi za hitro pomoč oboroženih sil. Zato je moral okupator opustiti že dvakrat odloženo priključitev Gorenjske in Štajerske k tretjemu rajhu. Gorenjska je v nemških aktih namesto Unterkärnten dobila spet ime Oberkrain, s čimer so se hoteli Nemci izogniti sramoti, da je prišlo v deželi, ki so jo šteli za del Velike Nemčije, do množične vstaje, ki so jo le s skrajnimi napori uspeli omejiti.

Načrt o izgonu Slovencev z Gorenjske je moral okupator povsem opustiti. Komendant SIPO in SD na Bledu, je 2. januarja 1942 sporočil propagandnemu uradu Koroške v Celovcu: »...Bili sta dvojni evakuaciji. Prvotno je bila beseda uporabljena le za one evakuacije, ki so bile ukazane od državnega vodje SS, delno izvedene v juliju lanskega leta, nato pa se

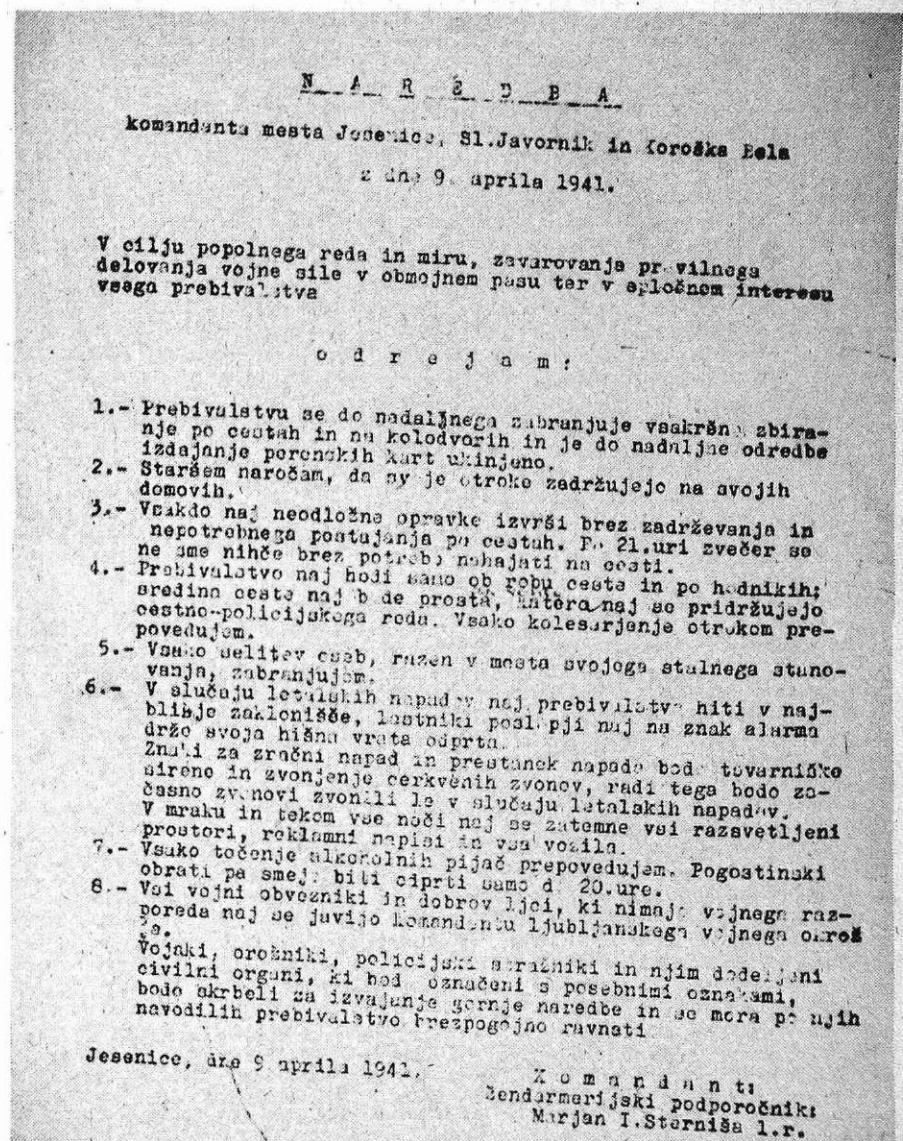
je moralo odstopiti do nadaljnjega, verjetno do konca vojne. Glede na potrebne policijske ukrepe morajo biti evakuirani kot prej le še člani družin ustrelenih ali bežečih komunistov ... Drugih ljudi evakuacija ne prizade ne ...« (76)

Pravičen in junaški boj slovenskih partizanov ni le povsem zmedel načrte in dejavnost okupacijskih organov, marveč je vplival razkrajajoče tudi v vrstah orožništva in nemške policije. Okupacijski organi so med poizvedbami proti udeležencem upora na Dovjem ugotovili, da so nemški orožniki zanemarili svojo dolžnost in jih je zato treba odpustiti iz službe ali zapreti. (77) Politični komisar v Kamniku je 27. januarja 1942 sporočil šefu civilne uprave: »V Litiji nameščeni vod policije (181. rezervnega policijskega bataljona) sestoji izključno iz Luksemburžanov. Ti bi morali pred kratkim priseči. Vsi razen dveh mož so prisego odklonili, poleg tega naj bi stalno poslušali tuje radijske oddaje in novice razširjali po Litiji. Iz raznih izjav je razvidno, da sploh niso pri volji, da bi svojo službo v redu opravljali. Izjavljajo, da ne vedo, zakaj naj bi streljali v primeru akcije na člane tolp, kajti, ljudje tukaj niso njih napadli! Poleg tega se lahko pripeti, da bi izdali ime ovaditelja ovadenemu.« (78) Proti Luksemburžanom so ukrepili člani SS in policijsko sodišče. (79)

Tako je decembrska vstaja prispevala, da se je razveljal spor med nemškimi nacisti in Luksemburžani, ki so jih privedli Nemci v Slovenijo za okrepitev svojih okupacijskih enot, vendar so ti začeli občudovati junaški upor slovenskega naroda in odrekati pokorščino Hitlerju.

Dejstvo je, da so te uspehe priborili Gorenjci, ki so sledili klicu OF in KPS. Teh uspehov ne more zasenčiti niti osip partizanskih enot in niti aretacije članov OF, ki so vstaji sledili. Vsaka vojna, zlasti pa narodnoosvobodilna, terja maksimalne napore zaslužjenega naroda. Že mobilizacija sama je bila pomembno operativno dejanje. Ljudje so šli nad sovražnika skoraj brez orožja in so poskušali izrabiti njegove šibke točke. Borbenosti in dobre organizacije udeležencem vstaje ni mogel oporekati niti okupator. Če s svojim junaštvom niso dosegli še več uspehov, se je to zgodilo tudi zaradi hude zime, nepričakovano močnih okupatorjevih okrepitev, pa tudi zaradi majhnih vojaških izkušenj. Medtem ko je ljudstvo na Gorenjskem, oropano izobražencev, moralo sredi zime v boj za obstanek na svoji zemlji brez izšolanega kadra, so mnogi oficirji bivše jugoslovanske vojske in bivši uradni nacionalni voditelji posedali po ljubljanskih kavarnah in čakali, da jim bodo svobodo

(Nadaljevanje na 8. strani)

Turška jama

priporili drugi, oz. so se že začeli povezovati z okupatorjem, da bi zavrl razvoj NOB. Tudi tu je treba iskati vzrok, zakaj decembrska vstaja na Gorenjskem ni dala še večjih vojaških uspehov.

Najbrž je bila ocena, da bo mogoče gorenjski kot osvoboditi, res preoptimistična, vendar je temeljila na dotedanjih revolucionarnih uspehih, odločnemu razpoloženju prebivalstva proti okupatorju in mnenju osrednjega slovenskega vodstva NOB, da okupator v času odločilne bitke pred Moskvo le ne bo mogel na Gorenjskem angažirati toliko svojih sil, da bi mogel vstajo zatreti. Tudi organizacija OF na Gorenjskem le še ni bila tako množična, da bi vzela okupatorju učinkovitost, kajti ob splošni vstaji bi okupator ne mogel nastopiti hkrati proti vsemu prebivalstvu. Kljub temu je zajela vstaja v decembru zlasti na podeželju vse družbene sloje in tako prvič dala NOB na Gorenjskem vsenarodni značaj. Siloviti okupatorjevi ukrepi so nato začasno vzeli NOG to širino, vendar samo do konca leta 1942. Ko so okupatorji naložili prebivalstvu na Gorenjskem dolžnosti nemških državljanov in pričeli v januarju 1943 z nasilno mobilizacijo v nemško vojsko, je ponovno uspelo partizanskim enotam in terenskim organizacijam vključiti v NOG najprej na podeželju nato pa tudi v mestih veliko večino gorenjskega prebivalstva.

Ker okupator ni uspel razbiti partizanskih enot, se je toliko bolj kruto maščeval nad terenskimi organizacijami, ki so organizirale vstajo in nad tistimi novimi borci, ki so se vrnil domov. Z aretacijami je začel najprej na Jesenicah, kjer je prišel gestapu v roke spisek neke mladinske organizacije. (80) Po prvih aretacijah 17. decembra so z mučenjem zapornikov policisti postopoma zvedeli tudi za druge člane OF. Policija je na Jesenicah takrat zaprla poleg članov odborov OF preko 100 oseb, (81) od katerih je bilo 13 ustreljenih. (82) Družine tistih zapornikov, ki so jim okupatorji dokazali sodelovanje v uporu, so sklenili izgnati. V zapore so bili privedeni vsi člani okrožnega komiteja KPS in okrožnega odbora OF razen obeh sekretarjev, ki sta bila ilegalca, in Jožeta Strlekarja, ki ga je PK KPS poslal kot svojega instruktora na politično delo v kamniško okrožje. Nemški policisti so aretirali tudi večino aktivistov, ki so dotlej delali v okrožni tehniki. (83) V občini Mojstrana so aretirali 45 oseb, (84) devet od teh so 12. februarja 1942 ustrelili, druge pa so poslali v koncentracijska taborišča, od koder se jih 30 ni več vrnilo. (85) Nemci so aretirali tudi mnoge organizatorje in udeležence vstaje v gorjanskih in bohinjskih vaseh, pa tudi v Poljanski in v Selški dolini.

Medtem ko okupatorju ni uspelo odkriti in aretirati vseh moških s podeželja, ki so ob vstaji odšli in partizane in se nato vrnil domov, pa je bilo odhod in partizane na Jesenicah zaradi strožjega sovražnikovega nadzora težje prikriti. Naj navedem samo to, da so v nekaterih vaseh, npr. na Okroglem pri Kranju, (86) na Hrušici pri Jesenicah in v nekaterih bohinjskih vaseh, moški ob razglasitvi vstaje že čakali pripravljeni in zbrani za odhod v partizane; ker pa partizanov ni bilo v njihovem kraju, so se razšli. Zaradi složnosti prebivalstva za take primere nemški okupator nikoli ni zvedel. Vse kaže, da nemškim policijskim organom tudi na Jesenicah ni uspelo odkriti in aretirati vseh ljudi, ki so se pripravljali na odhod v partizane, odkrili in aretirali pa so aktiviste OF, ki so partizansko rekrutacijo pripravili. Aretacije v jeseniškem kotu in odkritje zvez z

organizacijami OF v Kranju in Medvodah so uničile široko razporedeno mrežo KPS in OF po Gorenjskem, kar je imelo za posledico, da je bil v letu 1942 razvoj NOB na Gorenjskem mnogo počasnejši, kot je bilo predvidelo osrednje slovensko vodstvo glede na že pred vojno izpričano revolucionarno zavest gorenjskega delavstva. Nemci so ugotovili, da je zamisel za vstajo prišla iz Ljubljane, zato so tudi zelo omejevali izdajanje dovolilnic za potovanja Gorenjcev v Ljubljano. (87)

O tem, kako težko je bilo takrat na Gorenjskem, nam govori pismo Mire Svetine, poverjenice CK KPS v Ljubljani, z ilegalnim imenom Matej, v katerem je na poziv CK KPS, naj zaradi proval in nenehnega nemškega in domobranskega zasledovanja zapusti Ljubljano, dne 6. julija 1944 predlog zavrnila z naslednjo utemeljitvijo: »... Naj je bilo moje oz. naše delo na Gorenjskem še tako slabo, tega sem se gotovo naučil tam in to mi tudi danes daje upanje, da bom lahko vztrajal tu, ker se mi zdi, da kljub vsemu še ni tako vroče, kakor je bilo takrat gori...« (88)

Aretacije v decembru 1941 in v začetku leta 1942 so močno razbile organizacijo OF na Jesenicah, niso pa v ljudeh zlomile volje do upora. Nemški župan Karl Luckmann je 20. februarja 1942 poročal: »Večina slovenskega prebivalstva stoji še vedno nasproti nam odklonilno. Četudi niso preštevili tisti, ki naše notranje sovražnike z denarjem, živili ali prenašanjem sporočil podpirajo, pa žele mnogi popoln uspeh dejavnosti teh sovražnikov. Ljudje verjamejo, da se partizani bore za svobodo slovenskega ljudstva...« (89)

Zato se je tudi spomladi 1942 boj nadaljeval. »Resnični mir bo nastopil šele takrat, ko bo vojna z Rusijo odločena in boljševizem premagan.« Berimo v poročilu orožniškega okrožja Radovljica z dne 24. aprila 1942, (90) Partizanski četni pod Stolom in na Pokljuki sta s prihodom 50 partizanov iz Dolomitov in vključevanjem novih borcev z domačega terena spomladi 1942 prerasli v bataljona, ki sta izvedla številne akcije tudi na Jesenicah in v njihovi okolici. Partizani so prihajali v letu 1942 v jeseniško bolnišnico po sanitetni material, na prehrabene akcije in po obutev v mesto, justificirali so nemškega župana Karla Luckmanna in druge izdajalce. Te uspešno izvedene akcije dokazujejo, da so Jeseničani ostali trdni na strani OF, čeprav je okupatorjevo nasilje in izguba skoraj vsega sposobnega kadra za nekaj časa zavrla njihovo organizirano delovanje.

Partizanskim akcijam so sledile ostre okupatorjeve represalije. Sredi aprila so izgnali družine partizanov. Za partizanske akcije pri Cerkljah in justifikacijo jeseniškega župana Karla Luckmanna in Volksdeutscherja Andreja Jaklja so nemški policisti ustrelili 50 ujetih partizanov in zaprtih aktivistov OF, (91) za porušeni most v Mostah pri Žirovnici so 1. julija 1942 ustrelili 29 talcev, (92) za napad partizanov na avto gestapa na cesti med Jesenicami in Hrušico je okupator 27. julija 1942 ustrelil 46 talcev. (93) Množična streljanja talcev in velike ofenzivne akcije proti partizanom spomladi in poleti 1942 pomenijo višek okupatorjevega nasilja. V tem letu je padlo 27 jeseniških prvoborcev. Zato se ni čuditi, da je bilo poleti 1942 na Jesenicah le nekaj odborov OF, 3 člani KPS in 2 kandidata. (94) Vendar je organizacija OF postopoma rasla in je ni mogla zadržati tudi nova nemška taktika v jeseni 1942, ko je okupator še z večjo vnmemo vsiljeval prebivalstvu nacistično ideologijo in hkrati začel mobilizirati moške v nemško delovno službo in v

vojsko. Spomladi 1943 se je organizacija OF okrepila najprej v okolici Jesenic, kamor so v nočeh prihajali partizani, kmalu pa se je razrasla tudi v mestu. Na podlagi podatkov, ki so jih policisti našli pri ujetem partizanu, so v juniju 1943 na Jesenicah aretirali 70 aktivistov OF. (95) Po tej provali sta ostala v dolini zopet samo 2 člana KPS. (96) Rajonskemu komiteju KPS, ki je imel 6 terenskih delavcev – partizanov, pa je ponovno uspelo do začetka novembra 1943 ustanoviti poleg rajonskega odbora 3 mestne in 11 vaških odborov OF, glavni odbor in 11 tovarniških odborov Delavske enotnosti in desetino Narodne zaščite. (97) Do spomladi 1944 je odšlo z Jesenic v partizane 480–500 ljudi. (98) Na seji 4. aprila 1944 je OK KPS ugotovil, da je v jeseniškem okraju še vedno 1600 moških, sposobnih za odhod v NOV. (99)

Da bi okupator nadoknadil izgubljeni delovni silo, je privedel sredi poletja 1943 iz ujetniških in delovnih taborišč okoli 300 Francozov, kasneje pa še 120 Italijanov in 140 Belorusinjev. (100) Z njihovim tabriščem pod Mežakljo so jeseniški aktivisti OF navezali stike in spoznali, da so mnogi pripravljeni oditi v partizane. Prešernova brigada je 19. maja 1944 vdrla v taborišče in osvobodila okrog 300 prisilnih delavcev. (101) Ker so nemške enote to akcijo opazile, so močno obstreljevale strmo stezo, ki vodi iz doline, in poslale svoje enote na Mežakljo, da bi partizane in begunce obkolile. Zato se je takrat vključilo v NOV le okrog 150 mobilizirancev. (102) druge pa so nemške enote na Mežaklji zajele.

Postopno je na Jesenicah rasla tudi partijska organizacija. V 7 celicah je bilo spomladi 1. 1944 21 članov in prav toliko kandidatov KPS, sredi julija pa okrog 50 članov. Odbor OF je bilo že nad 20 in v njih je delovalo 250 članov. (103)

S pomočjo teh organizacij so partizanske enote izvedle številne diverzantske akcije na železnici, razstrelile železniško postajo na Javorniku in poškodovale postajno poslopje na Jesenicah, uničile progovno delavnico in železnico med obrati, razstrelile generator v tovarni večkrat vodovodne cevi valjarne, rešile iz zaporov aktiviste, izvedle mobilizacijo v predmestjih Jesenic in justificirale nad 30 sodelavcev okupatorja. Bela garda se v tem izrazitem delavskem središču nikoli ni mogla uveljaviti, čeprav so aktivisti OF sredi leta 1944 opazili začetke njenega izdajalskega delovanja. (104) KPJ in OF sta morali na Jesenicah zelo odločno nastopiti proti sredincem, ki so se zaradi vse bolj očitnega poraza nacistov kazali kot pristaši OF, v resnici pa niso hoteli ničesar tvegati in prispevati k osvoboditvi, marveč so s svojim delom v tovarni služili nemškemu vojnemu stroju. OK KPS Jesenice je sredi avgusta 1944 sklenil, naj štabi enot NOVJ pošljejo pismene pozive vojnim obveznikom. Od 10. do 23. septembra 1944 se je mobilizaciji odzvalo 800 ljudi. (105) Po prvem večjem masovnem odhodu v NOV je okupator okrepil svoje enote na 883 mož (106) in poostil nadzor nad okolico Jesenic, zlasti pa dostope v hribe, da bi preprečil nadaljnje odhajanje v partizane. (107) Ker na Jesenice niso mogle prodreti enote NOV, je ostala polovica vojnih obveznikov še vedno v dolini. (108) Proizvodnja v železarni je zaradi aretacij delavcev, odhoda mnogih delavcev v partizane, neprestanih zastojev v prometu, diverzij in sabotaži in vse pogostejših alarmov rapidno padala vse do 16. aprila 1945, ko so delo v tovarni ustavili. (109) V dneih, ko se je sovražnikova vojska pripravljala na umik, je prišlo na Poljane

JANEZ METERC

NEKAJ PRISPEVKOV IN MISLI O NAJSTAREJŠI PRETEKLOSTI MOST IN ŽIROVNICE

4

Po frankovskih zmagah nad Bavarci in Obri so prišli Karantanci in panonski Slovani v državo Karla Velikega (768 do 814), vendar so v Karantaniji do tretjega desetletja 9. stoletja še vladali domači veljaki-vojvode. Reka Drava je postala meja med solnograško in oglejsko jurisdikcijo. Sredi 9. stoletja je nastala v Panonski nižini pod slovanskim fevdalcem Pribino in njegovim sinom Kocljem precej samostojna veleposest s središčem v Blatnem Kostelu (Mosapurg). Preko solunskih »bratov«, duhovnika Konstantina (kasneje Cirila) in meniha Metoda, ki sta se kasneje na poti iz Moravske nekaj časa zadržala pri Koclju, hi se skorajda razširil bizantinski cerkveni vpliv in mlada slovanska liturgija med Slovane. Vendar so Franki leta 874 zadušili dva upora kneza Koclja, rezultate delovanja obeh bratov pa je kasneje postopoma uničila solnograška cerkev s svojim stalnim in doslednim delovanjem. Ohrski vdor v 9. stoletju je uničil slovansko in nemško kolonizacijo v Panoniji in nekoliko zavrl uveljavljanje fevdalnih konstrukcij med Karantanci, ki pa se je po porazih Madžarov v 10. stoletju nemoteno nadaljevala. Slovensko ozemlje je prišlo v 10. stoletju pod nemške vladanje, ki so delili ozemlje s prebivalci vred cerkvi in posvetnim fevdalcem, s čimer sta si oha, stebra fevdalne družbe pridobila solidno materialno osnovo za svoj položaj. Iz tega obdobja (čas okoli leta 1000) so t.i. »brizinski spomeniki« (ohranjeni v škofovskem kodeksu mesta Freising ali Brižin), tekst vsebine v staroslovanskem jeziku. Posebnosti pri pridobitvi Karantancev in pri razvoju Vojvodine Koroške so bile verjetno vzrok za ohranitev ustoličevanja koroških vojvod skozi stoletja in srednji vek, do leta 1414. Stara vaška skupnost velikih družin je odmirala, svobodni ljudje so postajali podložniki fevdalcev in prej skupna zemlja je postajala, oz. se delila na kmetije (huba mansus), ki so dajale obvezne davke in opravljale tlako. Kategorije podložnikov gredo od pridvornih hlapcev preko polsvobodnih do svobodnjakov, ki so se, čeprav redki, obdržali ves srednji vek. Vedno bolj je prevladovalo triletno kolobarjenje (ozimina, jaro žito, praha) in končno premagalo t.i. požigalništvo. Posebnost slovenske zgodovine sta bila relativno pozna uveljavitev cerkvene desetine in sloj kosezov, ki so bili po vsej verjetnosti nasledniki nekdanjih knezov, ki so se vedno bolj izenaevali z ostalimi prebivalci.

Obdobje med 11. in 14. stoletjem je v političnem pogledu prineslo slovenskemu ozemlju razdelitev na dežele (vojvodina Koroška je nastala že leta 967), kot jih poznamo še dandanes in katerih meje so se v začetku precej spreminjale. To je bil namreč čas, ko se porajale, nastajale in se utrjevale močnejše, na naših tleh pogostejše družine plemičev, kot so Spanheimi, Eppensteini, Traungauzi, Babenberžani ter Ebersbergi in kratke dobe vladanja češkega kralja Otokarja Premisla, ki pa je bil v boju s Habsburžani premagan in ubit. Gospodarske značilnosti tega časa so bile:

uvajanje novih poljedelskih orodij in tehnike ter kolonizacija, se pravi krčenje gozda in naseljevanje tako pridobljenih področij. To dejstvo je privedlo na slovensko ozemlje precej nemških kolonistov, ki so precej germanizirali redko naseljeni severni del nekdanje Karantanije, medtem ko so se na današnjem slovenskem ozemlju, z izjemo Kočevarjev, v glavnem asimilirali.

Veliko vlogo v gospodarskem in kulturnem življenju tedanjega časa so imeli samostani, ki so začeli v tem času nastajati. Zastopani so bili zlasti cisterijanci in kartuzijanci (Stična, Vetrin). Kostanjevica, Bistra itd.). Mesta so se razvijala v prvi vrsti kot tržne postojanke. Nastajala so v bližini gradov tako, da razen v primorskih mestih in morda v primeru Ptujja, težko govorimo o kontinuiteti z antiko. O začetku teh aglomeracij ne vemo veliko; Ljubljana se, na primer, omenja šele leta 1144, ko je moralo biti tu prahivalstvo že precej koncentrirano. Primer mesta, ustanovljenega z listino, je Novo mesto (Rudolfswerth, po ustanovitelju Rudolfu). V začetku so se mesta borila za svoje pravice (avtonomijo) proti fevdalcem, kasneje pa proti prodirajoči kmečki trgovini, ki jim je jemala lep del dohodkov. Poseben razvoj so imela obmorska mesta, ki so že zgodaj dosegla samostojnost in jo obdržala tudi po tem, ko so prišla pod beneško nadoblast.

Iztekaajoči se in admirajoči srednji vek je prinesel mnogo pomembnih sprememb. Sicer nevažni žvoneški gospodje so se povzdignili v celjske grofe (leta 1341) ter postali, ob velikih ozemeljskih pridobitvah in še večjih aspiracijah, nemški državni knezi, vendar so kmalu propadli v boju s Habsburžani, ki so do leta 1500 združili pod svojo oblastjo največji del slovenskega ozemlja in nato prišli do Trsta – do morja. Nekoliko drugačna je bila usoda današnjega Prekmurja v ogrski državi in Beneške Slovenije.

V 15. in 16. stoletju so normalen razvoj motili nenehni vpadi turških tolpe, notranji boji med fevdalci in njihovimi upravniki in povečan davčni pritisk, ki ga podložniki niso bili več pripravljeni prenašati. Vse to je bilo vzrok za velike kmečke upore in verska gibanja. V rokah nekaterih trgovcev se je koncentriral znaten kapital, ki pa je bil namenjen za nakup novih posestev ter dobrin in ne v neagrarne namene. Nenazadnje pa je važen moment leto 1461, ko je bila ustanovljena ljubljanska škofija, kot prva pomembna institucija te vrste vsrednjem delu slovenskega narodnostnega ozemlja. V dvajsetih letih 16. stoletja je reformacijsko gibanje poglajno korenine tudi izven meja nemškega cesarstva. Lutrovemu nauku so se odprle Skandinavija, Baltik in Prusija. Vpliv evangelizma in njegovega nauka je preskočil tudi v Francijo, Poljsko in Ogrsko. Istočasno je več evropskih dežel podoživljalo huđe, često tudi krvave spore (Španija, Švedska, Danska, Švica, itd.). Na jugu in zahodu so bili kraji prizadeti od časa vojne med Francem I. in Karlom V. Pri tem je pred

vsem trpela Italija in z njo Francija ter Nizozemska. Na jugovzhodu so bili stalna in resna nevarnost Turki. Le-ti so 1526. leta vdrli na ozemlje ogrske države in njen precejšnji del pripojili svojemu osmanskemu cesarstvu. Že leta 1529 so prodrli celo do Dunaja in poslej stalno ogrožali Avstrijo in področje srednje Evrope. S tem so skoraj nenehno vplivali na politično početje Karla V. in njegovega naslednika Ferdinanda »Avstrijskega«.

Ob prehodu 15. v 16. stoletje se je za dobo več sto let ustalila tudi razdelitev slovenskega ozemlja med različne pokrajine. Med desetletno vojno s Habsburžanom Friderikom III. je Matija Korvin sicer začasno zasedel dohršen del slovenskega narodnostnega ozemlja (1479–1490) – v Podravju, na Dolenjskem in nekaj solnograških krajev na Koroškem. Ko pa so po njegovi smrti Habsburžani obnovili svojo oblast in leta 1500 po goriških grofih podedovali posest (Goriška grofija), je bilo nazadnje slovensko ozemlje razdeljeno med tri države. Dva manjša dela je imela pod svojo oblastjo Beneška republika. Tu mislimo na ozemlje med Miljami, Dragoinjo (reka) in Buzetom v severozahodni Istri in hribovito ozemlje med Čedadom in Trbižem. Tretji del slovenske dežele pa je pripadel Ogrski državi.

Meja med habsburškimi deželami in Beneško republiko se je dokončno izoblikovala šele v devetletni vojni med Benetkami in cesarjem Maksimilijanom (1500, do 1516). Ko so Benetani leta 1420 uničili posvetno oblast oglejskega patriarhata, je posredno prišlo pod njihovo oblast tudi Tolminsko. Benetke so si kot dedič patriarhove posvetne oblasti v Furlaniji po koncu dinastije Goriških grofov prisvajale tudi pravico do nekdanjih njenih posestev, predvsem v Istri. Ko je zaradi teh in drugih sporov med Beneško republiko in Maksimilijanom izbruhnila vojna, so sprva Benetanci zavzeli Gorico, velik del Krasa ter Istre z Reko in Vipavo (1508), a že leta 1509 je cesarska vojska ponovno zavzela izgubljeno ozemlje. Poleg tega pa je povrnil Maksimilijan tudi tolminsko in bovsko ozemlje. Čeprav premirje (1516) v bistvu ni spremenilo političnih mej, so Habsburžani z njim in s končno mirovno pogodbo iz leta 1521, vendarle pridobili Tolminsko, Bovsko in Ogled. Gradiško ter Marano na romanskem etničnem ozemlju. S tem se je med habsburškimi deželami in Benetkami izoblikovala meja, ki se ni več spreminjala do konca Beneške republike (leta 1797).

Leta 1521 se je v delilni pogodbi med Karlom in Ferdinandom iz rodu habsburškega pojavil načrt, po katerem naj bi bilo slovensko ozemlje razdeljeno med avstrijske in španske člane te dinastije. Slovensko ozemlje naj bi sicer, poleg ostalih alpskih dežel, dobil Ferdinand, toda Goriška grofija, Reka s Krasom, Trst, kneževina pazinska v Istri, Slovenska marka na današnjem Dolenjskem ter nekoč goriška Koroška (zahodni del le-te), bi bile morale biti združene s habsburškimi pokrajinami ter posestvi v Italiji in podrejene španskemu vladarju in nemškemu cesarju Karlu V. Ta delitev bi bila povzročila bistvene spremembe v načinu življenja, vendar je bila zlomljena z odporom kranjskih in koroških deželnih stanov. Le-ti so leta 1522 zahtevali ponovno združitev obeh dežel oz. pokrajin.

Tudi vse prejšnje spremembe, ki so prizadele to preliminarno razdelitev slovenskega ozemlja med omenjene tri državne tvorbe do konca 18. stol., so v bistvu kaj malo pomenile. Leta 1526 so tudi ostali ogrski Slovenci prišli pod habsburško nadoblast. Vendar se s tem razmerje do ostalih Slovencev ni skoraj nič spremenilo. Po drugi strani pa je Kranjska, kot enotno narodnostno telo, izgubila dva manjša dela. Tudi meje zgodovinskih pokrajin so se ustalile dokončno šele do reform

(Nadaljevanje na 19. strani)

OB OBLETNICI SMRTI SLIKARJA MAKSIMA GASPARIJA

Stanovale na Gradišču v Ljubljani, prav blizu tovarne bonbonov Sumi. Če vas je zanesla pot mimo Slovenskega narodnega gledališča, ste čestokrat lahko srečali moža s psičkom na konopcu in z dobrodušnim nasmehom na obrazu. Kdo naj bi bil ta mož, če ne slikar Maksim Gaspari. Poznate ga po mnogih lepih slikah, s katerimi je opremil številne knjige za otroke, poznate ga po ilustracijah iz Cicibana in Pionirja. Naj vam na kratko predstavim življenje tega priljubljenega slikarja.

Na svet je prijel 26. februarja 1883 v Selščku pri Cerknici, se pravi na notranjski zemlji pod Javornikom. Nihče ni tedaj o njem mislil, da bo postal slikar, da bo vzljubil barve in da bo z barvami vtisnil na platno precejšen del izbrane lepote naših krajev in ljudi.

Maksim Gaspari sam rad pripoveduje, da mu je bilo risanje že v otroških letih najljubša zabava. Tedaj sicer še ni imel različnih barv, vendar je s kredo in ogljem porisal vse klopi, vrata in mizo. Medtem ko je bil sam teh čačk zelo vesel, jih niso bili veseli njegovi domači. Marsikdaj se je nad mladim slikarjem kdo vznemiril in negodoval. Bolje od domačih ga je razumel stric, ki mu je daroval moder in rdeč svinčnik. To je bilo za Maksima, ki takega svinčnika v življenju še ni videl, čudovita novost. Zdaj je lahko risal hiše in drevje, konje in krave kar s štirimi barvami: z ogljem črno, s kredo belo, s svinčnikom pa modro in rdečo. V osnovni šoli je narisal celo podobo iz turških časov »Jerneje muhe v Begunjah« in sicer po ljudski pripovedki, kako so čebele opikale in pognale v beg krvoločne Turke. Te slike se je zelo razveselil tudi njegov učitelj in mladinski pisatelj Janko Leban. Odtlej je prekašal v risanju vse součence. Želja po slikarskem poklicu se je vse glasneje oglašala v njegovem srcu.

Bilo mu je komaj devet let, ko se je moral posloviti od notranjskih travnikov in brezskrbnih iger s tovariši ter oditi v ljubljanske šole. Učenja se je oprijel z vso vnemo, toda šolanje ni trajalo dolgo, le do prezgodnje smrti dobre matere, katere edina je razumela sinovo veselje do slikarstva, saj je tudi sama ljubila lepo glasbo in slike. Ovdoveli oče, ki je bil po poklicu trgovec, pa do osirotelega Maksima ni imel posebnega razumevanja, kljub temu, da se je odlično učil, da je bil med najnadarnejšimi dijaki in da je za šolo narisal že celo zbirko hroščev in metuljev, je moral v uk za trgovskega vajenca v Kamnik.

Delo v trgovini pa mladega Maksima ni nič kaj veselilo, bilo je predalet od njegovih sanj in barv. Trgovec je uganil, kakšen trn tiči v peti po sili vajenca, zato mu je v prostem času poverjal v delo risanje reklam. Nekoč je za izložbo narisal slanika in prav ta slanik mu je odprl vrata umetnosti, zakaj vzbudil je zanimanje nekega kamniškega zbiralca umetnin. Ta je spoznal vajencevo nadarjenost za risanje in se za njega zavzel, mu dajal napotke ter ga učil razumevati skrivnost slikarske umetnosti. Tako so pod njegovim čopičem zaživeli v okorni podobi rokvnjači, pravljica o kamniški Veroniki, ki ni bila ne deklica ne kača in podobno. To pa je bilo že toliko, da ga je prijatelj Sadnikar napotil na Umetno-obrtno šolo v Ljubljani. Šole, ki mu je obetala uresničevanje njegovega pravega poklica, se je oprijel z vso marljivostjo in jo dovršil

z odliko. Toda znanja mu še ni bilo dovolj – odpravil se je še na Dunaj, kjer se je učil na visoki šoli za slikarstvo. Šolanje v tujini pa za revnega študenta ni bila lahka stvar. Bil je večkrat lačen kot sit in mnogokrat brez strehe nad glavo. Skratka: doživljal je usodo mnogih slovenskih študentov na tujem, v hladnem velenem mestu, daleč od doma in svojcev. Toda Maksim je bil vztrajen, prebredel je vse težave in se čez dve leti vrnil obogaten s spričevali in znanjem v domovino.

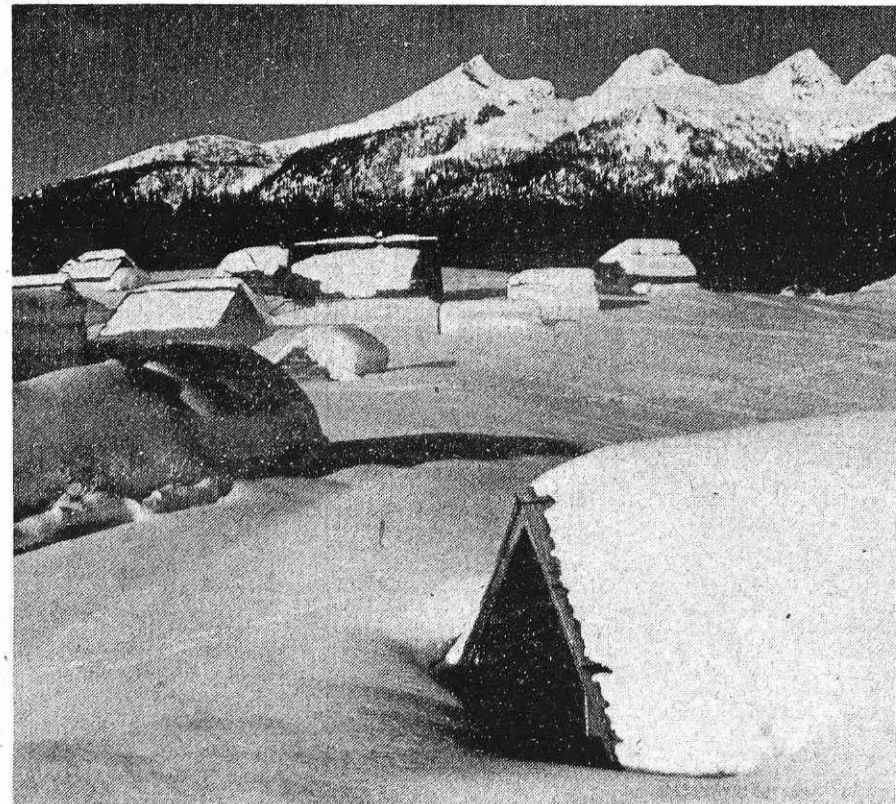
Vrnil se je vesel in srečen. Zopet je našel gostoljubno streho pri Sadnikarju v Kamniku. Mikala pa ga je tudi kamniška okolica in pisan svet pod Šmarno goro mu je nudil nešteto čudovitih motivov. In pod njegovim čopičem so nastajale tople barvite krajine, ljudski običaji, stari predmeti, preprosti domovi in ljudje pri delu in počitku. Risal je vse, kar je vzljubil in vse, kar je vzljubil, je bilo lepo. Postal je slikar-umetnik in takega so povabili v Ljubljano. Postal je profesor risanja, pozneje je delal vse do upokojitve leta 1952 v Narodopisnem muzeju. To leto je prejel za življenjsko delo najvišje priznanje – Prešernovo nagrado.

Maksim Gaspari je že v mladosti spoznal, da bo imel kot slikar največ povedati o življenju preprostega ljudstva. S čopičem je opeval starinske običaje in

v svojih delih je ohranil živ spomin na našo ljudsko umetnost v preteklosti. Najbolj pa so ga mikali motivi iz otroškega življenja. Ni naključje, da so prve Gasparijeve risbe izšle v »Vrtcu«, listu za otroke, ki je izhajal vse do zadnje vojne. Vedno je najraje risal za otroke, saj so ga otroci najbolj razumeli. K risanju za otroke ga je vabilo zavestno sočutje do neboljanih malčkov, ljubke kretnje dojenčkov in pristrčnost razposajenčkov, ki so bosonogi prav tako veselo skakali po cvetočih travnikih, kot po mrzlem snegu. Nadvse mu je bila topla podoba slovenska mati ob zibelki ali z otrokom v naročju, pa tudi otroci ob vedri babici in dobrodušnem dedu, kjer zaverovani poslušajo stare pravljice. Mikala ga je tudi slikovitost staromodnih, a živobarvnih oblek, borne igračke, koledovanje, tepežkanje, sekanje pirhrov in raj pod lipo. Mnogo je ljudskih motivov, ki jih je Gaspari zajel v svoje tople barve. In otroci imajo te slike radi, ker jih razumejo in občutijo, saj so zajete iz otroškega življenja v nekdanjih časih, ko so naši predniki še nosili škorenjčke in kučme, ko so si deklice še same stakale oblečke, si uvezle dragocene vezanine, peče in avbe. Vse Gasparijeve slike so tako barvite in slikovite, da se nam zde kot lepa pravljica.

To sem videl in o tem sva se pogovarjala z Gasparijem, ko sem ga ob neki priložnosti obiskal. Za zaključek pogovora pa mi je še posebej naročil, naj cicibanom in pionirjem napišem njegovo naročilo: »Včasih je bilo za otroke in dijake hudo v šolah, kjer so večinoma poučevali tujci. Stradati je bilo treba in trpeti pomanjkanje. Danes pa tega ni... Zato nikar ne pozabite junaškega boja očetov v pretekli vojni, zato se vedno zavedajte blagoslova socialistične domovine, katere vam z navrhano mero nudi vse potrebno za vaš telesni in duševni razvoj«.

Slikar Maksim Gaspari je umrl 14. novembra 1980.

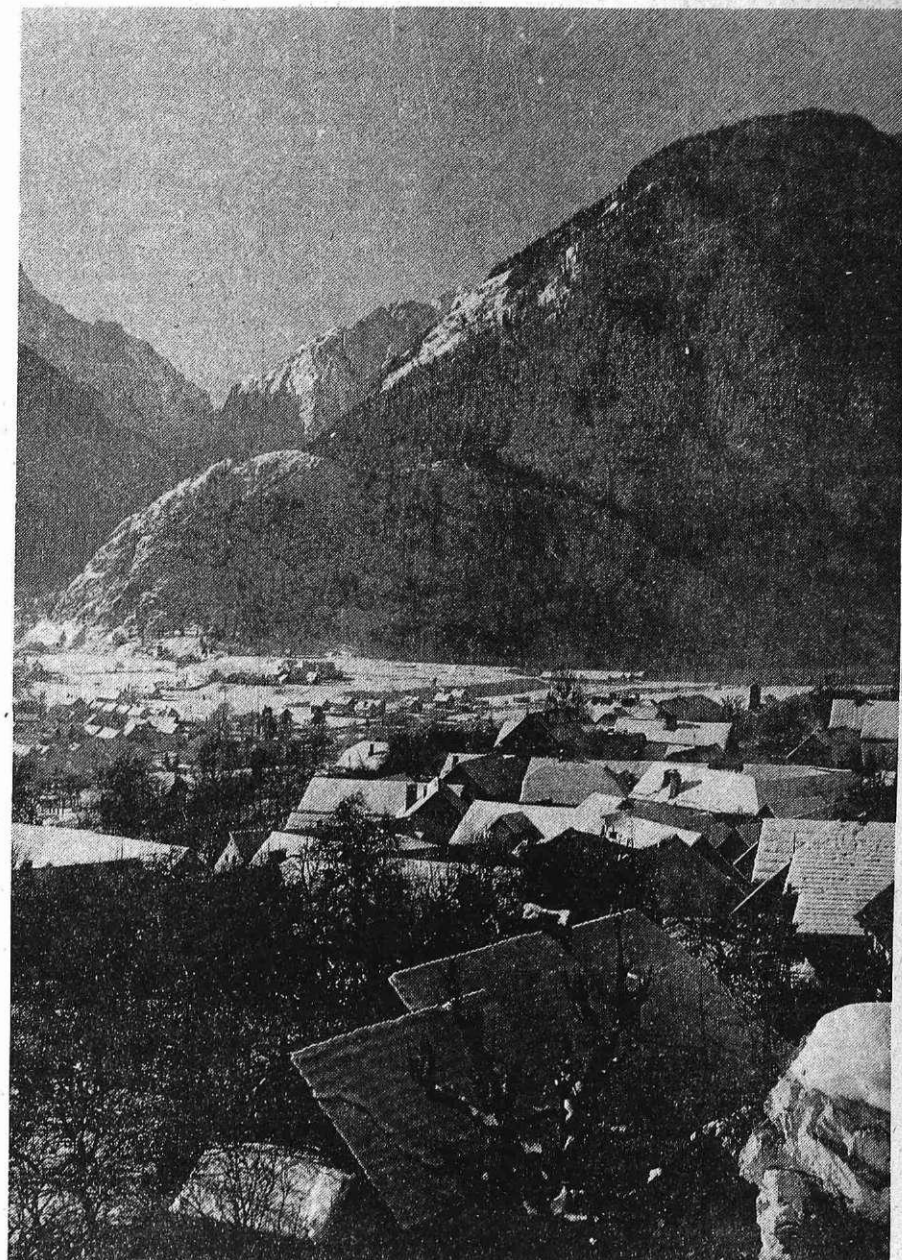
Jaka Čop: Planina Javornik – Pokljuka – od leve proti desni Viševnik, Draška vrhova, Triglav

in v Gorje mnogo jeseniških delavcev in se vključilo v zaključne boje za osvoboditev jeseniškega kota. Člani Delavske enotnosti, ki je dobila vpliv na ravnateljstvo železarne, so zastražili in obvarovali naprave v Železarni pred uničenjem umikajočega se sovražnika vse do prihoda komande mesta Jesenice in dela motoriziranega odreda IV. armade JA 11. maja, ki je na Jesenicah in Hrušici zajel in razorožil okrog 4.800 sovražnikovih vojakov. (110)

Po podatkih, ki jih je zbral Matija Sušnik, objavil pa Ivan Mohorič v delu »Dva tisoč let železarstva na Gorenjskem«, je do 16. aprila 1945 odšlo v partizane 1.661 delavcev jeseniške železarne, nemškimi oblastem pa je bilo javljeno, da so jih razen teh 1.136 partizani prisilno mobilizirali. (111) Po podatkih Tehniškega muzeja na Jesenicah je v bojih padlo 451 borcev in 8 bork iz območja sedanje jeseniške občine, prvoborec Ivan Vovk pa je ugotovil, da je bil 201 od teh doma na ožjem območju Jesenic in Javornika. Okupator je po istih virih ustrelil 132 talcev, od tega 42 z Jesenic in Javornika, in v Srbijo izgnal 421, v Nemčijo pa 417 ljudi iz sedanje jeseniške občine. V nemška koncentracijska taborišča je odvedel 811 ljudi, od katerih se jih 124 ni več vrnilo domov, v kazenska prevzgojna taborišča je poslal 150 ljudi, v zapore v Begunjah pa je bilo privedenih tudi 123 ljudi z ozemlja sedanje jeseniške občine, ki so bili kasneje iz zaporov izpuščeni. Črna roka je konec leta 1943 in v začetku leta 1944 pomorila 10 ljudi, 11 jih je izgubilo življenje med bombnimi napadi v Nemčiji, 29 domačinov pa ob letalskih napadih na jeseniško železniško postajo 1. marca in 23. in 24. aprila 1945, razen tega je bilo na sedanjem območju jeseniške občine še 29 drugih žrtev II. svetovne vojne. (112)

Čprav ti podatki še vedno niso popolni, pa je že iz njih mogoče spoznati, da je bil delež jeseniških železarjev v NOV zelo pomemben in da so dale Jesenice v času NOB izredno visok krvni davek.

Kot je resnica, da je bila oborožena vstaja v zahodnem delu Gorenjske najintenzivnejša na Jesenicah, kjer je deloval sekretar okrožnega komiteja KPS in vojno-revolucionarnega komiteja in od koder je odšlo v partizane največ prvoborcev, tako je tudi res, da je okupator kasneje še vedno strahoval prebivalce Jesenic tudi takrat, ko so delovale že močne organizacije NOG po mnogih okoliških vaseh, od koder je že odšla večina moških v partizane in so se partizanske enote in aktivisti OF prizadevali pritegniti Jeseničane v organizacije NOG in v partizane. Zelo napačno bi bilo trditi, da so Jeseničani, razen redkih izjem, naselili nacistični socialni demagogiji, ali da so bili manj narodno zavedni kot drugi Gorenjci. Bili pa so mnogo bolj izpostavljeni vsakodnevni nadzoru in pritisku okupatorja in domačih izdajalcev, ki so se tudi s podeželja umaknili v varstvo okupatorja v mesto. Nemška policija jih je oborožila in pošiljala kot »raztrgance« v gozdove poizvedovat za partizani in jih uporabljala za vodiče svojih enot v akcijah proti partizanom ter za odkrivanje aktivistov OF v mestu. Ker ekstremnim nasprotnikom OF ni uspelo o nekaterih pristaših OF zbrati dovolj dokazov, da bi jih okupator mogel obsoditi, so jih umorili pod plaščem teroristične tajne organizacije »črne roke«, ki se je v slovenskem prostoru najprej pojavila prav na Jesenicah. Medtem ko so mogli ljudje na podeželju stalno spremljati rast partizanskih enot in delovanje organov ljudske oblasti in so bili sproti obveščeni o dogodkih na svetovnih bojiščih, pa je okupator vse do konca vojne na Jeseni-

Douje in Mojstrana, kjer je decembra vzplamtel eno od žarišč vstaje na Gorenjskem

cah razkazoval svojo moč in po odvzemu radijskih aparatov ljudi obveščal samo o svojih uspehih, pred ljudmi pa prikrival svoje poraze. Družine vpoklicanih v nemško vojsko se na Jesenicah niso mogle izogniti okupatorjevim represalijam z izgovorom, da so njihove svojce odvedli v gozdove partizani, kot so to v mnogih primerih storili svoji partizanov po vaseh, ki jih okupator ni mogel stalno nadzorovati. Zato je odšlo z Jesenic relativno manj moških v narodnoosvobodilno vojsko kot s podeželja. Medtem ko je bila družina jeseniškega delavca materialno odvisna od njegove plače, se je kmečka družina mogla preživljati tudi sama, če so odšli moški v partizane. Ko so Nemci ukinili živilske nakaznice družinam, ki so imele svojce v NOV, so s tem mnogo huje prizadeli take družine v izstradanem mestu kot pa na podeželju, kjer so hrano same pridelovale, oziroma so jih podpirali sovaščani.

Tudi to so vzroki, da se narodnoosvobodilno gibanje na Jesenicah ni moglo razvijati tako intenzivno kot na podeželju. Glavna vzroka, da so Jesenice v NOB zaostale za svojo podeželsko okolico, pa sta: prvič v tem, da je okupator zaradi gospo-

darskega in prometnega pomena imel na Jesenicah vedno toliko moč, da mesta partizanske enote niso mogle vse do 11. maja 1945 osvoboditi, in drugič v tem, da je iz mesta že v letu 1941 odšel v partizanske enote ves najspodobnejši kader in razen dveh vsi komunisti: Jeseniški prvoborci so pomagali dvigniti k upor Gornjesavsko in Bohinjsko dolino, sodelovali so z drugimi gorenjskimi prvoborci v bojih na Jelovici, Mohorju, v Selški in Poljanski dolini ter v Dražgošah, ponesli so partizansko zastavo čez Karavanke tudi na Koroško in celo med slovenske izgnance v Srbijo, organizacijske izkušnje pa tudi v kamniško okrožje, v mestu pa po njihovem odhodu in številnih aretacijah ni ostalo ljudi, ki bi mogli organizacije KPS in OF v krajšem času spet obnoviti. Nekateri pred vojno najbolj ugledni in odgovorni jeseniški komunisti so odšli v Ljubljano, kar je CK KPS ostro obsodil, čepav jih je večina odšla naprej v partizanske enote.

Po aretacijah aktivistov OF pozimi 1941/42 številčno okrnjena okrožni komite KPS in okrožni odbor OF Jesenice zaradi

(Nadaljevanje na 10. strani)

(Nadaljevanje z 9. strani)

silovitega sovražnikovega terorja nista uspela obnoviti terenskih organizacij KPS in OF. Njuni člani so padli v letu 1942 in v začetku leta 1943, nato pa sta se po iniciativi, ki je prišla iz partizanskih enot in okoliških naselij, postopoma obnavljala. Svojo dejavnost pa sta razmahnila šele potem, ko sta se preselila iz ilegalnih razmer najprej v okolico Jesenic, nato pa na osvobojeno ozemlje v Radovno in na Poljuko, kjer sta mogla uspešneje delovati, prav tako kot sta imela sedež PK KPS in POOF za Gorenjsko v najglobljem zaledju osvobojenega ozemlja ob meji s Primorsko. Na osvobojenem ozemlju so mogli vodilni organi NOG pregrupirati svoje sile in jih okrepiti z novimi borci ter jih pripraviti na nove boje proti sovražnikom. Seveda je bilo pri tem potrebno ustvariti tudi z mestom nove oblike in sredstva zvez, za kar pa je bil potreben določen čas, zato vodilni kadri niso bili sproti obveščeni o razmerah na Jesenicah in so prejeli njihova navodila jeseniški aktivisti neredko z veliko zamudo. Morda je potrebno tudi v tem iskati vzrok, da so vlogo Jesenic med NOB ti organi ocenjevali mnogo bolj kritično, kot nam kažejo že navedeni podatki in kot bodo najbrž pokazale poglobljene razprave.

- (22) Telefonsko sporočilo višjega vodje SS in policije v XVIII. vojnem okrožju šefu civilne uprave na Bledu, Ivan Jan, Nekaj posebnosti NOB na Gorenjskem s poudarkom na dražgoško bitko, referat na XVI. zborovanju zgodovinarjev v Skofji Loki 4. 10. 1972.
- (23) Vprašalne pole za partizane iz leta 1941, Jeseniška četa, arhiv IZDG.
- (24) Dopis žandarmerijske postaje Jesenice z dne 19. 9. 1941 policijskemu komisariju v Radovljici, arhiv IZDG, fasc. A.
- (25) Franc Konobelj-Slovenko, Jeseniška dolina leta 1941, Jeklo in ljudje, I, str. 372 in 373.
- (26) Ustna izjava Vencija Perka dne 25. 9. 1976.
- (27) Franc Konobelj-Slovenko, Jeseniška dolina leta 1941, Jeklo in ljudje, I, str. 374.
- (28) Franc Konobelj-Slovenko, Pod Možakljo in Karavankami so se uprli, str. 104.
- (29) Ustna izjava Aleša Jelenca dne 25. 9. 1976.
- (30) isto.
- (31) Franc Konobelj-Slovenko, Pod Možakljo in Karavankami so se uprli, str. 117.
- (32) Dopis žandarmerijskega okrožja Radovljica z dne 27. 11. 1941 komandantu orožništva pri šefu civilne uprave, arhiv IZDG, fasc. 24/11/4.
- (33) Dopis orožniške postaje Jesenice z dne 1. 12. 1941 političnemu komisariju v Radovljici, arhiv IZDG, fasc. A.

- (34) Poziv okrožnega odbora OF Jesenice za praznovanje 1. decembra, opomba 2. Dokumenti ljudske revolucije, I, str. 196 in 197.
- (35) Pismo Edvarda Kardeja z dne 29. 3. 1942 Titu o položaju v Sloveniji, Zbornik dokumentov in podatkov, VI, del 2, knjiga, str. 73.
- (36) Dopis žandarmerijskega glavarstva v Kranju z dne 30. 11. 1941 vodjem žandarmerijskih okrožij Radovljica, Kranj in Kamnik, arhiv IZDG, fasc. 20/1/1.
- (37) Miha Marinko, Moji spomini, str. 261 in 262.
- (38) Zabeležka izpovedi izjave Franca Leskoška z dne 7. 10. 1976, Zgodovinski arhiv CK ZKS.
- (39) Izjava Mire Svetina z dne 14. 10. 1976, Zgodovinski arhiv CK ZKS.
- (40) Zabeležka izjave Toneta Dolinskega z dne 26. 11. 1976, Zgodovinski arhiv CK ZKS.
- (40a) Ivan Bertonec-Johan, Ljudska vstaja v zgornjem delu Gorenjske leta 1941, Prispevki za zgodovino delavskega gibanja, leto 1961, 1-2, stran 393.
- (41) Dr. Tone Ferenc, Množična vstaja na Gorenjskem decembra 1941, Borec 1971, št. 12, str. 731.
- (42) Ustna izjava Ivana Vovka dne 25. 9. 1976.
- (43) Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem 1941 do 1945, str. 199.
- (44) Dr. Tone Ferenc, Množična vstaja na Gorenjskem decembra 1941, Borec 1971, št. 12, str. 766.

V Cimpkovi domačiji na Potokij je bilo leta 1941 več sestankov organizatorjev Osvobodilne fronte in odpora z jeseniškega območja

OPOMBE

- (1) Mile Pavlin, Jeseniško-bohinjski odred, str. 13.
- (2) Ivan Mohorič, Dva tisoč let železarstva na Gorenjskem, 2. knjiga, str. 419.
- (3) Izjava Alojza Tisova, Zgodovinski arhiv CK ZKS.
- (4) Franc Konobelj-Slovenko, Jeseniška dolina 1941, Jeklo in ljudje, I, str. 353-361.
- (5) Cvetko A. Kristan, Niso jim prizanesli, Tovarš, 1951, str. 3.
- (6) Partija med NOB v jeseniškem kotu 1941, Zgodovinski arhiv CK ZKS.
- (7) Janez Mlakar, spomini, Zgodovinski arhiv CK ZKS.
- (8) Ustna izjava Vencija Perka dne 25. 9. 1976.
- (9) Poročilo orožniškega okrožja Radovljica z dne 4. 5. 1941 namestniku šefa civilne uprave, arhiv IZDG, fasc. 22/1/1.
- (10) Ustna izjava Vencija Perka dne 25. 9. 1976.
- (11) Franc Konobelj-Slovenko, Jeseniška dolina 1941, Jeklo in ljudje, I, str. 368.
- (12) Ivan Bertonec-Johan, Ljudska vstaja v zgornjem delu Gorenjske leta 1941, Prispevki za zgodovino delavskega gibanja, 1961, 1-2, str. 374.
- (13) Delo partijske organizacije v letu 1941 na Jesenicah, Zgodovinski arhiv CK ZKS.
- (14) Ustna izjava Aleša Jelenca dne 25. 9. 1976.
- (15) Spomenica dr. Oskarja Kaltenebergerja, uslužbenca pri šefu civilne uprave na Bledu, arhiv IZDG, fasc. 1003/IV/3.
- (16) Ukaz poveljnika žandarmerije pri šefu civilne uprave z dne 3. 7. 1941 rezervnemu policijskemu bataljonu 181. Zbornik dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov, VI, del 1, knjiga, str. 254 - (odslej citirano Zbornik dokumentov in podatkov).
- (17) Franc Konobelj-Slovenko, Jeseniška dolina leta 1941, Jeklo in ljudje, I, str. 368 in 369.
- (18) Pismena izjava Mire Svetina dne 14. 10. 1976, Zgodovinski arhiv CK ZKS.
- (19) Franc Konobelj-Slovenko, Pod Možakljo in Karavankami so se uprli, str. 109.
- (20) Tedensko poročilo propagandnega urada Bled z dne 4. 8. 1941 državnemu propagandnemu uradu Koroške v Celovcu, arhiv IZDG, fasc. 1003/IV/2.
- (21) Vprašalne pole za partizane iz leta 1941, arhiv IZDG.

je veliko odmevnost v ameriški javnosti - in si obenem seveda tudi nakopal globoko sovražstvo kraljeve vlade in njenih opred.

Njegovo videnje tedanje Jugoslavije in njenih korumpiranih politikov preveča prepričanje, da takšna ne bo kos viharju, ki ga je predvideval v Evropi in v svetu. Čutil je nujno revolucionarnih sprememb in slutil, kdo bodo njeni nosilci, saj je srečal ljudi, take, ki tudi v mučilnicah Glavnjače niso klonili. Iz te njegove vednosti si lahko razlagamo, da je Adamič kljub poplavi laži in dezinformacij lahko tako zgodaj dojel bistvo tistega, kar se je v Jugoslaviji dogajalo v času druge svetovne vojne. Doumel je, da mora naša narodnoosvobodilna vojna biti tudi boj proti tistim silam, ki bi hotele le obnoviti staro Jugoslavijo.

Z vsem žarom se je tedaj postavil na stran osvobodilnega boja, boja za zmago resnice, o vlogi komunistov in Tita na čelu vseh progresivnih sil, boril se je za razumevanje in pomoč, tako v vrstah izseljencev, kakor tudi ameriške javnosti in vodilnih krogov Združenih držav. Opozarjal je na pomen, da bi njegovi dve domovini gradili svoje bodoče odnose prav na osnovnih izhodiščih zavezništva vseh sil proti fašizmu, imperializmu in vsakršni dominaciji.

Postal je predsednik Slovensko-ameriškega narodnega sveta in Združenega odbora organizacij južnih Slovanov, kakor tudi član odbora ameriškega slovanskega kongresa. Neutrudno je razdal svoje moči, pisal pisma, članke, pošiljal telegrame, predaval in razpravljaj, zbiral gradivo in s svojo knjigo »Moja rojstna dežela« se v času vojne predstavil ameriški javnosti, kaj se resnično dogaja v okupirani Jugoslaviji. Iz tega obdobja izhaja danes že znamenita korespondenca med Louisom Adamičem in Titom, ki je v faksimilu in letakih krožila po naselbinah jugoslovanskih izseljencev v ZDA. Na teh zaslugah sloni sklep predsedstva AVNOJ, da podeli Louisu Adamiču eno prvih odlikovanj nove Jugoslavije.

Izjemno dejavnost je Adamič razvil v boju za pravične meje nove Jugoslavije. Ob tem velja omeniti, kako se je zavzemal za to, da naj bi bodoče sožitje med Jugoslavijo in Italijo slonelo na tradiciji skupnega boja jugoslovanskih in italijanskih partizanov proti fašizmu - brez vmešavanja velikih sil.

Louis Adamič se ni nameraval ukvarjati z vprašanji mednarodnih odnosov, temveč ga je v to problematiko potisnilo odkritje o nujni povezanosti med bojem za človeka vredno življenje, z bojem proti mednarodnim zavezništvom reakcije. Ni bil diplomat ali strokovnjak za mednarodna pravna, ekonomska in politična vprašanja, pa vendar so mnoga njegova opažanja, spoznanja in misli o tem še danes živi. Tudi takrat, ko se z nekaterimi njegovimi ponujenimi rešitvami, ne moremo strinjati, nas prevzame iskrenost pobude, prodornost v bistvo zla, ki ga želi premagati. Tako ostaja naš sogovornik tudi v današnjem času. Z občutljivostjo umetnika in ostrino raziskovalca se je zgodaj opredelil za ideal sožitja narodov in držav. Tako kot je pravočasno ocenil nevarnost fašizma, je že med drugo svetovno vojno razmišljal o povojni ureditvi sveta. Nasprotno je politiki s pozicije sile; ni videl miru in varnosti v politiki ravnotežja, globoko se je zavedal potrebe po spreminjanju sveta, potrebe afirmacije pravic narodov in vseh držav do razvoja in obsoja vsako politiko dominacije. Še pred izumom jedrskega orožja je zastavljal vprašanja o odgovornosti znanosti in znanstvenikov, ki izumljajo vedno nova in strahotnejša orožja, o tem, da se za to trošijo ogromna sredstva namesto da bi služila dobrobiti človeka. Boril se je za zmago ideje o enem svetu Združenih narodov.

V številnih predavanjih v tistih letih, ki jih je vnesel tudi v svoje zadnje delo »Orel in korenine«, pravi: »Ne vem ali se lahko ognemo tretji svetovni vojni ali ne, čutim pa, da ni vredno delati nič drugega, če tega vsaj ne poskušamo... Če se ne poskušamo

Jaka Čop: Bohinjsko jezero

ogniti tretji svetovni vojni, si je smešno delati skrbi ali nas morda nimajo za rdečega, za komunisto ali karkoli, ali nas ne nameravajo poklicati pred komisijo proti neameriški dejavnosti. Če ne poskušate ničesar, da bi odvrnili tretjo svetovno vojno, je verjetno zaman, da se trudite opravljati svoje delo in poskušate držati s tistimi, ki bi vas lahko pogнали iz službe...»

Bil je med tistimi redkimi, ki so zelo zgodaj uvideli potrebo, možnost in nujnost sožitja ZDA in Sovjetske zveze ter pomen tega za nje same in za ves svet. Spraševal se je o tem, kako bi koeksistenca lahko postala osnova za stike ali vsaj za modus vivendi med dvema velesilama. Zavedal se je razlik v družbenih sistemih in ideologijah, vendar jih ni sprejemal kot opravičilo za hladno vojno, katere začetnemu razraščanju je bil priča. O temu izraža svoje slutnje: »Dolgo že čutim, da bo politika sile, z ideološkimi primesmi ali brez njih, nekega dne poglajala svet v uničenje...« Še posebej se je zavedal odgovornosti velikih dežel, kot so ZDA s svojim industrijskim in tehnološkim potencialom. Želel je, da bi se le-ta izkoristil v dobro ljudi na svetu, ne da bi njegova Amerika kot velika sila nastopala v paternalistični vlogi ali kot žandar. Zavzemal se je za razumevanje teženj po družbenih spremembah v mnogih deželah, pojasnjeval je, da je treba videti v teh težnjah in spremembah pristni boj ljudstev, težnje delovnega človeka in ne prste zarot. Razumeval je nujno sodobnih revolucionarnih procesov emancipacije narodov in držav, ki se je tedaj že silovito najavljala. Primer Jugoslavije in njen boj za neodvisno, samostojno pozicijo, za lastno pot v graditvi socializma, mu je tudi v svetovnem merilu pomenil potrdilo njegovih pričakovanj, spodbudo in pomemben korak k izoblikovanju sveta, za kakršnega se je z vsem svojim delovanjem angažiral - in v tem boju tudi izgorel.

Pisatelj Louis Adamič je bil nedvomno v svojem delu zapisan boju za resnico in pravico, bil je opredeljen. Spoznanja, do katerih se je samorastno približal s svojim nemirnim duhom in na podlagi lastnih izkušenj, je želel posredovati širši javnosti, prepričati ljudi. Studij delavskih bojev v Ameriki mu je odkril, kako nove proiz-

vajalne sile sicer rušijo stare odnose in razmere, a kako brez zavestnega posega samih ljudi, subjektivnega faktorja bi danes rekli, ne more prit do pozitivnih družbenih sprememb.

Tudi ko govori o usodi posameznega preprostega človeka, ameriškega priseljence iz ene ali druge etnične skupnosti, ko govori o svoji rodni deželi, se obrača k vsem Američanom in jim skuša na za njih dojemljiv način predstaviti svoje videnje resnice o ljudeh, družbi in njenih notranjih procesih. Lahko bi rekli, da je Louis Adamič v svojem delu na njemu svojsten način združil navdih pisatelja, znanje družbenega raziskovalca in odgovornost družbeno-političnega misleca, z namenom, da bistvena protislovja in dileme tedanjega in tudi današnjega časa pojasni sebi, ameriškim rojakom in svetu. V marsičem je zaradi tega videti njegov postopek in pristop pragmatičen, parcialen, a hkrati izviran, saj ga na raznih področjih pripelje do spoznanj, za katera lahko danes rečemo, da sta jih znanost in družboslovje celoviteje analizirala in širše predstavila šele pozneje.

Njegovo zadnje nedokončano delo odkriva, kako je Adamič že dojel možnosti in nevarnosti strahovito hitrega, znanstvenega in tehnološkega razvoja atomske dobe. Hotel je doseči razumevanje pristnosti jugoslovanske revolucije v ZDA, obenem pa je jugoslovanske voditelje opozarjal na nevarnost, če bi Jugoslavija zamujala tehnološki razvoj in s tem postala odvisna. Zavedal se je pomena, da bi delovni človek obvladoval odnose v svoji družbi, potrebe, da se preživelo in zastarelo pravočasno prilagodi ali zamenja s sodobnejšim. Tuj mu je bil vsak dogmatizem in obenem je vedel, kako težko je preseči demagoške manipulacije z ljudskimi množicami. Deloval je iz prepričanja, da bo prebujena zavest o najglobljem interesu vseh delovnih ljudi odpirala pota, ki vodijo naprej, k pravičnejši družbi in pravičnejšim odnosom, v Ameriki in v svetu. Saj je hkrati uvidel nevarnost, da bi se stihijski, neobvladan razvoj proizvodilnih sil lahko usodno obrnil proti človeštvu.

V takem boju je izgorel, toda iskre njegovega duha, njegovega ustvarjanja ostajajo sodobne, postajajo del skupne kulturne dediščine njegovih dveh domovin, pomenijo svojevrsten, dragocen prispevek v sklad sodobne napredne misli in prizadevanj proti delitvam, za en svet.

OB 30-LETNICI SMRTI LOUSA ADAMIČA

Govor Vide TOMŠIČ na osrednji slovesnosti

Vedno, kadar se spominjamo osebnosti, čela in življenja Louisa Adamiča, ameriškega in slovenskega pisatelja, publicista in javnega delavca, se nam širi pogled v njegov obsejni življenjski opus, bogati naša lastna misel in potrjuje spoznanje o njegovi pomembnosti za Slovence, za vse narode Jugoslavije, za Združene države Amerike in za sodobni svet.

V letošnjem letu, ko v septembru mineva trideset let od njegove še doslej nepojasnjene smrti, se nam njegova enkratna osebnost predstavlja v novih razsežnostih v obeh njegovih domovinah in tudi širše. S poglobljeno prizadevnostjo mnogih znanstvenikov in publicistov je uspelo iztrgati iz pozabe mnoga pričevanja o njegovem delu in življenju, osvetliti njegov pomen v tedanjem in današnjem času. Slovenski pa tudi drugi jugoslovanski izseljenci v ZDA, ki so z njim vred bojevali mnoge boje, ponosni na njegovo vlogo v novi domovini, so že pred leti začeli oživljati spomin na Louisa Adamiča in so podprli tudi letošnja temu posvečena znanstvena srečanja v ZDA ter se — kot vselej — odzvali tudi podobnim naporom pri nas.

Njegova živahna, neugnana narava ga je zgodaj odtrgala s kmetije v Blatu pri Grosupljem in ljubljanskih šol, ga napotila v takrat »obljubljeno deželo« — Ameriko, ki je pred prvo svetovno vojno še na stečaj odpirala vrata siromašnim kmečkim in delavskim množicam Evrope, preganjanim revolucionarjem in upornikom, pa tudi ljudem, ki so kot Lojze Adamič hrepeli po svetu širokih možnosti. Amerika ga je vsega prevzela s svojo dinamiko in z razsežnostmi dogajanj pa tudi razočarala s svojimi težkimi družbenimi nasprotji. Priložnostni delavec, časnikar, težak,

vojak, mornar, uslužbenec v luški upravi je vse to doživljal na svoji koži, začel proučevati in opisovati to novo okolje, saj je hotel svojo novo domovino ne le razumeti, ampak tudi spreminjati v skladu z ideali, ki jih je imela zapisane v svoji revolucionarni, svobodnjaški preteklosti.

Mrzlično bere in študira, išče odgovore v knjigah in pri soljudih, pa tudi v delih slovenskih pisateljev. Med prvimi njegovimi literarnimi prizadevanji so prevodi del Ivana Cankarja, Zofke Kvedrove, Prežihovega Voranca in drugih. Značilno je, da med svoja dela uvršča tudi svoj prevod »Jernejeve pravice«, saj je brez dvoma čutil, kako to delo tudi amerškemu občinstvu govori o nasprotju med pravico dela in krivico lastnine.

Ves zagnan je želel dojeti svojo novo domovino, se v njej in ob njenih vprašanih miselno oblikoval. Občudoval je mogočni industrijsko-tehnološki razvoj Amerike, a hkrati odkrival v njej Sinclairovo »džunglo«, v kateri pa se ni hotel zgubiti. Z njemu lastno neposrednostjo, prodornostjo se je poglobljal v probleme delavcev, še posebej priseljencev. Skoraj istočasno je napisal in izdal dve knjigi z izrednim uspehom v Ameriki — in tudi v Jugoslaviji: »Dinamita« in »Smeh v džungli«. Bilo je to zanj veliko pisateljsko dejanje — in tudi progresivna akcija. Iz izkušnje svojega lastnega delavskega življenja — a tudi nadvse skrbnega proučevanja zgodovine delavskih bojev — je odkrival korenine družbenih problemov, anarhističnih, terorističnih in tudi izsiljevalskih, mafijjskih oblik obrambe obupanih — od plodov svojega dela odtujenih — delavskih množic pred očitnimi zlorabami svobode privatne lastnine vse do policijskega, vojaškega nasilja in justičnega

umora Sacca in Vanzettija. Hotel je dopovedati odgovornim v Ameriki, da tako stanje nujno vodi do razkroja gospodarstva, družbe in posameznikov v veliki krizi, ki je prav po 1929. letu, ko je pisal te knjige, začela pretresati ZDA in ves industrijski svet.

Poleg osnovnih socialnih in razrednih protislovij je odkrival še druge probleme Amerike — položaj in usodo priseljencev različnih etničnih neanglosaksonskih skupin, saj je v vseh delavskih bojih in spopadih naletel nanje kot na najbolj izkoriščani in zapostavljeni sloj v ameriški družbi.

Tako kot je z izkušnjo ponovno odkrival vrednote svoje stare domovine, tako je iz zornega kota svojega obiska v domovini še posebej jasno zagledal Ameriko kot narod narodov. Menil je, da se ZDA ne smejo in ne morejo odrekati bogastva, ki ga predstavljajo različnost njenih priseljencev in njihova kulturna dediščina. Prekriznil je deželo od Atlantika do Pacifika, da bi srečal ljudi različnih etničnih skupnosti in porekla, sistematično organiziral in obdeloval ankete, na katere je dobival stotisoče odgovorov, neutrudno dopisoval, razpravljal, polemiziral in predaval, v želji da poglobljeno in življenjsko resnično prikaže dotlej še neizpisane liste kulturno-socialne in gospodarske zgodovine dežele in ljudstva Združenih držav, ter opozori na izjemen prispevek, ki so ga priseljenici dali gospodarskemu razvoju in kulturi svoje domovine. S temi idejami je postal vodilna osebnost tako imenovanega etnicističnega gibanja v ZDA.

Že pred petdesetimi leti je postavil kot osrednje vprašanje boj za sožitje ljudi raznih ras, nacionalnosti in jezikov, tako v deželi, kjer se je nastanil in deloval, kot tudi v svetu, zavedajoč se, da je obenem tudi boj za nove pravice delavstva, za nove družbeno-ekonomske odnose. V boj za enotnost v različnosti in različnost v enotnosti, za zavest, da je vsaka asimilacija nasilje, je vključil svoj umetniški navdih. Ni treba da te pretopijo v »talilnem loncu«, da bi bil dober Američan, je rekel. Narod narodov naj s potrditvijo socialne in kulturne enakopravnosti desetina milijonov priseljencev in njihovih potomcev, premaga nacionalizem, šovinizem, rasizem. Ta Adamičeva spoznanja so pozneje družboslovne znanosti potrdile v sodobnih raziskavah o migracijah, o položaju etničnih skupin, o večjezičnosti, večkulturnosti.

Na njegovo občutljivost za ta vprašanja pa je nedvomno posebej vplival njegov obisk v stari domovini. Le-ta ga je še enkrat rodila in odločilno zaznamovala, da je poslej s tako silo svojem pisateljskemu delu dodal svojevrstno vlogo borca proti staremu v stari domovini, za novo v novi Jugoslaviji, za nove odnose v svetu, za svet miru in sodelovanja. V tem smislu pomeni prelom v njegovem delu prva vrnitev v rojstni kraj po 19 letih v Ameriki, ko je s svojim literarnim delom že dosegel prva velika priznanja. Poleg preproste domače hiše in materine dobrotne toplote, ga je presenetil prirčen sprejem slovenskih kulturnih delavcev. Spoznal je posebni združevalni pomen slovenske kulture. Srečal se je z Otonom Župančičem, Miletom Klopčičem in drugimi pisatelji, navezal stike z najvidnejšimi kulturnimi in javnimi delavci v Sloveniji in Jugoslaviji, se srečal z Borisom Kidričem in preko njega z Edvardom Kardeljem, z ljudmi, ki so, kot so pokazali poznejši dogodki, bili v prvih vrstah antifašističnega, osvobodilnega boja. Sam in z njegovo pomočjo je v stari domovini Adamič ugotovil težke nacionalne in socialne probleme dežele in odkrival resnico o brutalnosti policijskega režima v času kraljeve diktature. S svojim orožjem — s peresom, s knjigo »Vrnitev v rodni kraj« se je vključil v boj proti zatorskemu režimu in grozeči nevarnosti fašizma, za novo demokratično, federalno zvezo jugoslovanskih narodov. S knjižico »Boj« v kateri je opisal teror nad komunisti, je sprožil mednarodno akcijo proti diktaturi v stari Jugoslaviji. Dosegel

- (45) Ustna izjava Aleša Jelenca dne 25. 9. 1976.
- (46) Isto.
- (47) Jože Strelekar, spomini, rokopis, napisani za založbo Vojno delo.
- (48) Ustna izjava Staneta Omana s Hrušice Ivanu Vovku z Jesenice.
- (49) Franc Konobelj-Slovenko, Cankarjeva četa pod Stolum, Borec 1951, str. 224.
- (50) Poročilo žandarmerijskega okrožja Radovljica z dne 24. 12. 1941 komandantu žandarmerije pri šefu civilne uprave, arhiv IZDG, fasc. 22/P-1.
- (51) Vprašalne pole za partizane 1941, I., arhiv IZDG.
- (52) Dopis 3. čete 857. bataljona deželnih strelcev z dne 4. 12. 1941 propagandnemu uradu na Bledu, arhiv IZDG, fasc. 1003/I.
- (53) Dopis orožniške postaje Jesenice z dne 5. 1. 1942 političnemu komisarju v Radovljici, arhiv IZDG, fasc. A.
- (54) Ivan Vovk, Jesenice 1941, Zgodovinski arhiv CK ZKS.
- (55) Poročilo komandanta varnostne policije in varnostne službe z dne 12. 3. 1942 Glavnemu državnemu varnostnemu uradu IV. v Berlinu, arhiv IZDG, fasc. 1049/V.
- (56) Osnovna šola »16. decembra« Mojstrana, Zelezar, 27. 12. 1975.
- (57) Ivan Vovk, Jesenice 1941, Zgodovinski arhiv CK ZKS.
- (58) Vprašalne pole za partizane 1941, Triglavsko četa, arhiv IZDG.
- (59) Ukaz komandanta orožniškega okrožja Radovljica z dne 17. 12. 1941 vsem podrejenim orožniškim postajam o koncentraciji orožniških postaj, Zbornik dokumentov in podatkov, VI. del, 1. knjiga, str. 495—496.
- (60) Dr. Tone Ferenc, Množična vstaja na Gorenjskem decembra 1941, Borec, 1971, št. 12, str. 761.
- (61) Poročilo žandarmerijskega okrožja Kamnik z dne 24. 12. 1941 namestniku poveljnika varnostne policije Alpenland, arhiv IZDG, fasc. 836/II/3.
- (62) Dr. Tone Ferenc, Množična vstaja na Gorenjskem decembra 1941, Borec, 1971, št. 12, str. 737.
- (63) Vprašalna pola za partizane iz leta 1941, Triglavsko četa, arhiv IZDG.
- (64) Ivan Vovk, Jesenice 1941, Zgodovinski arhiv CK ZKS.
- (65) Vprašalne pole za partizane iz leta 1941, Jeseniška četa pod Stolum, arhiv IZDG.
- (66) Ivan Vovk, Jesenice 1941, Zgodovinski arhiv CK ZKS.
- (67) Slovenski poročevalci z dne 23. 12. 1941 o bojih Cankarjevega bataljona, Zbornik dokumentov in podatkov, VI. del, 1. knjiga, str. 170 in 172.
- (68) Ivan Bertonec, Organizacijsko stanje partijske organizacije okrožja Jesenice, Zgodovinski arhiv CK ZKS.
- (69) Milan Žakelj, Ob dvajsetletnici decembrske vstaje, Loski razgledi, VIII., 1961, str. 26.
- (70) Dopis žandarmerijskega okrožja Radovljica z dne 22. 1. 1942 namestniku redarstvene policije pri šefu civilne uprave, arhiv IZDG, fasc. 25/1/1.
- (71) Vprašalne pole za partizane 1941 na Slovenskem, arhiv IZDG.
- (72) Isto.
- (73) Letak okrožnega odbora OF Jesenice iz konca decembra 1941, Dokumenti ljudske revolucije, I., str. 238—241.
- (74) Zaupna okrožnica komandanta žandarmerije na Južnem Koroškem z dne 31. 1. 1942 žandarmerijskim uradom, arhiv IZDG, fasc. 19/1/2.
- (75) Vprašalne pole za partizane iz leta 1941, arhiv IZDG.
- (76) Dopis komandanta varnostne policije in varnostne službe na Bledu z dne 2. 1. 1942 državnemu propagandnemu uradu Koroške v Celovcu, arhiv IZDG, fasc. 1005/1/3.
- (77) Dopis žandarmerijskega glavarstva Kranj z dne 23. 1. 1942 obnovljeni orožniški postaji na Dovjem, arhiv IZDG, fasc. 20/1/2.
- (78) Dopis političnega komisarja v Kamniku z dne 27. 1. 1942 šefu civilne uprave, arhiv IZDG, fasc. 814/II/5.
- (79) Dopis višjega vodje SS in policije v XVIII. vojnem okrožju — poveljstvo Bled z dne 18. 2. 1942 deželnemu svetniku v Kamniku, arhiv IZDG, fasc. 814/II/5.
- (80) Ivan Saksida, Izjava, Zgodovinski arhiv CK ZKS.
- (81) Poročilo komandanta varnostne policije in varnostne službe z dne 12. 3. 1942 Glavnemu državnemu varnostnemu uradu IV. v Berlinu, arhiv IZDG, fasc. 1094/II/1.
- (82) Zaupno poročilo župana Karla Luckmanna z dne 17. 1. 1942 deželnemu svetniku v Radovljici, arhiv IZDG, fasc. 1049/II/2.
- (83) Ustna izjava Ivana Vovka in Franca Konobelja dne 25. 9. 1976.
- (84) Poročilo komandanta varnostne policije in varnostne službe z dne 12. 3. 1942 Glavnemu državnemu varnostnemu uradu IV. v Berlinu, arhiv IZDG, fasc. 1094/II/1.
- (85) Franc Konobelj-Slovenko, Pod Možakljo in Karavankami so se uprli, str. 202.
- (86) Franc Križnar, Ne vdaj se fant, str. 31—36.
- (87) Poročilo o položaju v občini Bled z dne 4. 2. 1942 deželnemu svetniku v Radovljici, arhiv IZDG, fasc. 1049/II/3.
- (88) Pismo Mateja (Mire Kebe) z dne 6. 7. 1944 Centralnemu komiteju KPS, arhiv VOS, fasc. III/2/3.
- (89) Poročilo župana na Jesenicah Karla Luckmanna z dne 20. 2. 1942 deželnemu svetniku v Radovljici, arhiv IZDG, fasc. 1049/II/3.
- (90) Poročilo orožniškega okrožja Radovljica z dne 24. 4. 1942 komandantu žandarmerije, arhiv IZDG, fasc. 22/I/2.
- (91) Razglas komandanta policije in SS Rössnerja z dne 21. 4. 1942, Zbornik dokumentov in podatkov, VI. del, 2. knjiga, str. 414—416.

- (92) Franc Konobelj-Slovenko, Pod Možakljo in Karavankami so se uprli, str. 202.
- (93) Isto, str. 56.
- (94) Poročilo PK KPS za Gorenjsko z dne 17. 7. 1942 CK KPS, Dokumenti ljudske revolucije, II., str. 339 in 340.
- (95) Metod Mikuz, Pregled zgodovine NOB v Sloveniji, 2. knjiga, str. 312.
- (96) Poročilo o organizacijskem stanju OK KPS Jesenice iz junija 1943 Pokrajinskemu komiteju KPS za Gorenjsko, Zgodovinski arhiv CK ZKS.
- (97) Poročilo Milana (Franca Tomlinca) sekretarja RK KPS Jesenice z dne 2. 11. 1943 Pokrajinskemu komiteju KPS za Gorenjsko, Zgodovinski arhiv CK ZKS.
- (98) Poročilo Oblastnega komiteja KPS za Gorenjsko z dne 26. 3. 1944 Centralnemu komiteju KPS, Zgodovinski arhiv CK ZKS.
- (99) Zapisnik seje OK KPS Jesenice z dne 4. 4. 1944, Zgodovinski arhiv CK ZKS.
- (100) Ivan Mohorič, Dva tisoč let železarstva na Gorenjskem, 2. knjiga, str. 430.

- (101) Mile Pavlin, Jeseniško-bohinjski odred, str. 36.
- (102) Poročilo štaba IX. korpusa NOVJ z dne 24. 7. 1944 Glavnemu štabu NOV in POS, Zbornik dokumentov in podatkov, VI. del, knjiga 15, str. 135.
- (103) Metod Mikuz, Pregled zgodovine NOB v Sloveniji, 4. knjiga, str. 517 in 519.
- (104) Isto, str. 518.
- (105) Isto, str. 519.
- (106) Mile Pavlin, Jeseniško-bohinjski odred, str. 92.
- (107) Poročilo Oblastnega komiteja KPS za Gorenjsko z dne 17. 10. 1944 Centralnemu komiteju KPS, Zgodovinski arhiv CK ZKS.
- (108) Metod Mikuz, Pregled zgodovine NOB v Sloveniji, 4. knjiga, str. 519.
- (109) Ivan Mohorič, Dva tisoč let železarstva na Gorenjskem, 2. knjiga, str. 415.
- (110) Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem 1941—1945, str. 960.
- (111) Ivan Mohorič, Dva tisoč let železarstva na Gorenjskem, 2. knjiga, str. 420.
- (112) Dopis Ivana Vovka z Jesenice z dne 26. 9. 1976 Zgodovinskemu arhivu CK ZKS.

ČRTOMIR ŠINKOVEC

Obisk na Rabu

*Tod bilē nekoč so njive,
oljke, rožmarin in bori,
a potem vsečez šatori
in ljudje usode sive.*

*Zdaj so tod samo grobovi:
štiri tisoč in Cuuli
tam pod pragom — mar ste čuli —
z žrtvami leži surovi.*

*V pesku slišim njih korake —
štiri tisoč — mimo grejo —
čutim glad in mraz in žejo,
vidim bedne okostnjake.*

*Če bi morje občutilo,
smrt in zlo čutilo skale:
o zločincih bi kričale,
morje bi jih potopilo ...*

Zemlja

*Od vseh preprostih besed,
od vseh preprostih imen,
meni najlepše zveni:
zemlja.*

*Vsa mi diši po trpljenju
in znoju,
vsa mi diši
po tisočletnem opoju
ljubezni in tople krvi.*

*Vse, vse velja nji:
še v ljubljene žene objemu
njen sem samo,
v brbljavi besedi otroka
slišim le njo
in v vetru, ki v belih se brezah igra,
ona šumi mi mehko ...*

*O, zemlja: žena in dete,
ljubezen in jaz
smo v tvojem imenu doma!*

Obisk na griču

*To, otroci, domačija je Na griču,
kamor partizani smo hodili radi.
Ja, presneto, trideset je vmes pomladi,
koliko je časa šlo k hudiču.*

*Ane se spominjam, nam bila je kakor mati,
darežljivo stregla je z domačim kruhom,
hleb ko sonce rezala je s svetlim duhom,
zraven primaknila tokovca in gnjati.*

*Ej, hčera se treh spominjam, pravih
zlomkov treh:
Vera, vitka je bila kot mlada smreka,
Ljuba, svetla, kakor breza svetlolasa,
Nada, kaj bi pravil — sama pesem, smeh.*

*Vsak večer v bolnišnici na goro
v jerbah so nesle fantom ranjenim
dobrote,
ko so vračale se s prvo zoro
ptice so zasipale jih z žurgolenjem ...*

*Topli so spomini na to domačijo!
Ali kje zdaj oča je in hčere, dobra mati?
— Hčere so po svetu, v grobu oča, mati,
urbye je preraslo črno podrtijo ...*

Jaka Čop: Zima v Bohinju

MOJE PRVO VOJNO LETO

(dopolnitve in popravki)

V sestavku, ki je bil pod gornjim naslovom objavljen v aprilski in julijski številki LISTOV, sem hotel osvetliti del naše revolucionarne zgodovine s posebnim poudarkom na letu 1941 in s tem tudi moj prispevek v tem usodnem in težkem času, je prišlo do nekaterih napak. Dolžan sem jih popraviti in se obenem opravičujem, ker je do njih prišlo. Štiridesetletni odklik je vplival, da so nekateri spomini že zamegleli in da mi pri tem ni mogel nihče pomagati. Nekaj napak je tudi tehničnega značaja. Mogoče sem bil premalo natančen pri opisovanju življenja nekaterih soborcev, vendar mi prostor ni dopuščal, da bi v sestavku zajel vse, kar se je dogajalo v tem prvem letu ali, da bi opisal življenje vseh borcev; to tudi ni bil namen sestavka.

Spominu padlih sem se skušal oddolžiti s posebnim dodatkom pod naslovom »Na njih nam je ostal spoštljiv in drag spomin«. Prepričan sem, da bo vse to gradivo služilo tudi mladim, šolam in drugim organizacijam, ki se bodo poglobljale v zgodovino naše revolucije in NOB.

S tem se tudi zahvaljujem vsem, ki so me na nekatere napake opozorili.

LISTI, štev. 51/XI. — 29. aprila 1981

Str. 2, drugi stolpec, zadnji odstavek, predzadnja vrsta: pravilno »Lajner (ne Lasner)».

Str. 5, prvi stolpec, sedmi odstavek, četrta vrsta — pravilno: Franc Iskra z Javornika nam je prinesel ... (ne nekdo).

Str. 8, prvi stolpec, drugi odstavek, 16 vrsta — pravilno: Sihtova žajfa (ne Lazarjeva žajfa).

Str. 8, drugi stolpec, drugi odstavek, prva vrsta — pravilno: V noči od 13. na 14. septembra smo bili zopet pripravljene ... (ne, Tako smo bili ...).

Str. 8, tretji stolpec, tretji odstavek, deseta vrsta — pravilno: po tem sem pri lovski koči na Zakopih, last tovarne KID (Kranjske industrijske družbe), kamor je zelo pogosto zahajal jeseniški župan in izdajalec — petokolonaš Karl Lukman (ne, po tem sem pri Lukmanovi ...).

Str. 8, tretji stolpec, osmi odstavek, tretja vrsta — pravilno: Tovarniška lovska kočja je bila tik nad naseljem Podmežaklja na Zakopih (ne, Lukmanova lovska kočja ...).

LISTI, štev. 52/XI, 30. julija 1981

Str. 3, prvi stolpec, zadnji odstavek, tretja vrsta — pravilno: Prišel je klicati »žaba« in čakal, da bi se kdo odzval ...

Šesta vrsta, pravilno — je tudi odgovoril na znak in zaklinal ježno pod most »žaga« (ne »kava-čaja«). Stane Kersnik me je opozoril, da smo take besede uporabljali zato, ker so jih Nemci težko izgovarjali.

Str. 3, drugi stolpec, šesti odstavek, sedma vrsta — pravilno: Poleg moke smo zaplenili še Resmanov kamion, ki je bil v garaži ... (ne, vojaški kamion).

Str. 5, prvi stolpec, prvi odstavek, prva vrsta — pravilno: Ivan Vovk Živan se spominja, da v tej akciji nismo bili uspešni. Morali bi priti v Lovčev hotel, pa smo pomotoma šli v drugo zgradbo, ki je bila popolnoma prazna, tako smo se vrnili popolnoma prazni ... (ne, založili smo se ...).

Str. 5, drugi stolpec, četrty odstavek, 18. vrsta — pravilno: na Javorniku pri Tinetu Noču-Stanejevemu, ki jo je vodil Aleš Jelenc ... (ne: pri Tinetu Noži ...).

Str. 6, prvi stolpec, zadnji odstavek, peta vrsta — pravilno: požagali drevje ob njih, (ne: požgali drevje ob njih).

Str. 6, drugi stolpec, peti odstavek, šesta vrsta — pravilno: komandir Kacijanka ... (ne, Kocijanik).

Str. 7, drugi stolpec, drugi odstavek, 20. vrsta — pravilno: Kacijanka ... (ne Kocijanka).

Str. 8, prvi stolpec, zadnji odstavek, 11. vrsta — pravilno: Jože Koder v tem času ni šel več na Primorsko, kar mu je bilo sedaj kot partizanu to onemogočeno, pač pa sta šli po pištolo na Lubnik Kristina Pečar, oskrbnica Valvasorjevega doma in njena hčerka Zlata. Pištolo je na Lubnik skril Jože Pavlica, posvojenec Pečarjeve mame, ki so ga Nemci že jeseni leta 1941 ubili na Lubniku (ne: ... bo šel ponje, kar je kasneje tudi storil).

Str. 8, drugi stolpec, četrty odstavek, 11. vrsta, dopolnitev: Počitniška kočja nad Zabreško planino je dobila ime po znanem slovenskem misijonarju in škofu Frideriku Baragi, ki je dolga leta, do svoje smrti živel med Indijanci v Ameriki.

Str. 10 — pravilno: Jože Gregorčič-Gorenjc je bil v času dražgoške bitke komandant Cankarjevega bataljona in član ožjega gorenjskega vojnega poveljstva. Komandant I. grupe odredov je postal z uvedbo poveljstva slovenskih partizanskih čet z dne 4. aprila 1942. (ne: Vodil je boje v Dražgošah kot komandant I. grupe odredov.)

Str. 10, pravilno — Franc Benigar ... se je smrtno ponesrečil leta 1945 v Beogradu še pred osvoboditvijo.

Str. 11, pravilno — Franc Jerala ... bil zajet od Nemcev na hribu Vrše, med Poljanami in Blejsko Dobravo. (ne: na Vrseh).

Str. 13 — pravilno — Slavko Oman ... na Zakopah je bil ustreljen. (ne: v Zakopih).

Str. 13 — pravilno: Julka Pibernik (popravek: pomotoma je bila objavljena slika Marije Zumer, znane predvojne revolucionarke, ki je preminula v nemškem koncentracijskem taborišču).

Str. 16, slika: Marjan Šifrer-Kuki.

Str. 16, pravilno — Cirila Curk, roj. Rebernik (ne: Turk).

Str. 16, pravilno: Vlado Kersnik-Fifi (ne: Vlado Kernik-Fifi).

Preveriti bo potrebno le še sliko Cimpkovega očeta, stran 6, nekateri sorodniki namreč pravijo, da je to druga oseba.

ČRTOMIR ŠINKOVEC

OB 150 LETNICI ROJSTVA FRANA LEVSTIKA

»Martina Krpana«, to prelepo slovensko povest, gotovo poznate. Vsi jo radi beremo, mladi in stari in čudno ni, saj je napisana v preprostem, a v klenem in jedrnatem jeziku. Ta povest opisuje velikana, silnega moža, ki se ni ustrašil mogočnega cesarja niti krvoločnega in nasilnega Brdavsca.

»Martina Krpana« pa ni napisal nihče drugi, kakor Fran Levstik, doma iz Spodnjih Retij pri Velikih Laščah na Dolenjskem. Retje je majhna vas med drevjem in njivami in baje prav v tem okolišju govore najlepšo slovensščino. Rodil se je v preprosti hiši majhnega kmeta leta 1831 in rasel med ubožnimi ljudmi. Že zgodaj je kazal vsa znamenja bistrega, umsko vsestranskega nadarjenega dečka. Tri leta je hodil v velikaško osnovno šolo, nato ga je skrben oče Matevž poslal v ljubljansko šolo. Šolal se je v času, ko so Slovenci zahtevali združeno Slovenijo in dosegli odpravo tlačanstva. Bil je vseskozi marljiv in odličen dijak, ker pa je bil naprednega mišljenja se je kmalu sprl z oskrošnimi katoliškimi gospodi. Zato so ga pognali iz dijaškega doma na cesto. Spor s predstojniki je bil za Levstika usoden za vse življenje. Ker ni bil prijatelj računskih znanosti, so mu tem lažje preprečili opravičilo zrelostni izpit, s čimer mu je bilo zabranjeno nadaljnje šolanje.

Tako je postal po sili domači učitelj. Ker je pisal pesmi že od četrtega razreda gimnazije dalje, se mu je do osmega razreda nabralo toliko pesmi, da jih je zdaj povezal v knjigo in jih leta 1854 izdal pod imenom »Pesmi«. V teh pesmih je bila mladost in lepota, veselje in smeh, zdravje in prešernost. Razumljivo je, da so postale priljubljene mladini. To pa ni bilo po volji njegovim nekdanjim predstojnikom in so pesmi obsodili, češ, da so za mladino pohujšljive in nevarne. Levstik se je med tem, v veliki gmotni stiski, odločil za bogoslovje. Ko so »Pesmi« izšle iz tiska je bil že v Olomucu na Moravskem, kamor je bil odšel v samostan, misleč, da se bo mogel posvetiti pisateljevanju in jezikoslovju. Toda gospodje iz Ljubljane so ga zaradi pesmi tudi tu očrnil in samostanski predstojniki so ga izgnali. Zopet je bil na cesti in se odslej kot večni popotnik odpravil peš na pot proti domovini.

Vrnil se je sestradan in do smrti utrujen. Zadnji belič, ki ga je še imel v žepu, je vrzel ob prestopu na slovenska tla, v Dravo. Njegovi sovražniki pa so dejali: »Pes se je vrnil v domovino«. V Ljubljani so ga celo zaprli kot potepuha. Skrušen in žalosten se je zatekel pod rodno streho k materi in očetu. Ta dva sta bila revna, zato si je sin moral poiskati primerno službo. Nekaj let je bil tu pa tam po raznih graščinah in tudi pri pesniku Vilharju na Kalcu pri Knežaku za domačega učitelja. Kmalu se je odpravil v Trst. Tudi tu ni našel zaželenega zavetja, razočaran se je vrnil v Ljubljano in postal urednik prvega političnega lista »Napreje«. V njem je s članki obsojal narodno omahljivost slovenskih izobražencev. S tem se je le-tim hudo zameril. Poskrbeli so, da je oblast list prepovedala, Levstika pa postavila pred sodišče. Bil je v veliki stiski in namesto, da bi mu bili pomagali, so dejali: »Pogine naj pes!«

V Levstikovih mladih letih se je slovenska književnost šele začela razvijati. Imeli smo sicer že Vodnika in Prešerna, vendar je bil Levstik tisti, ki je ob svojem času zaoral najgloblje brazde. Rad bi bil

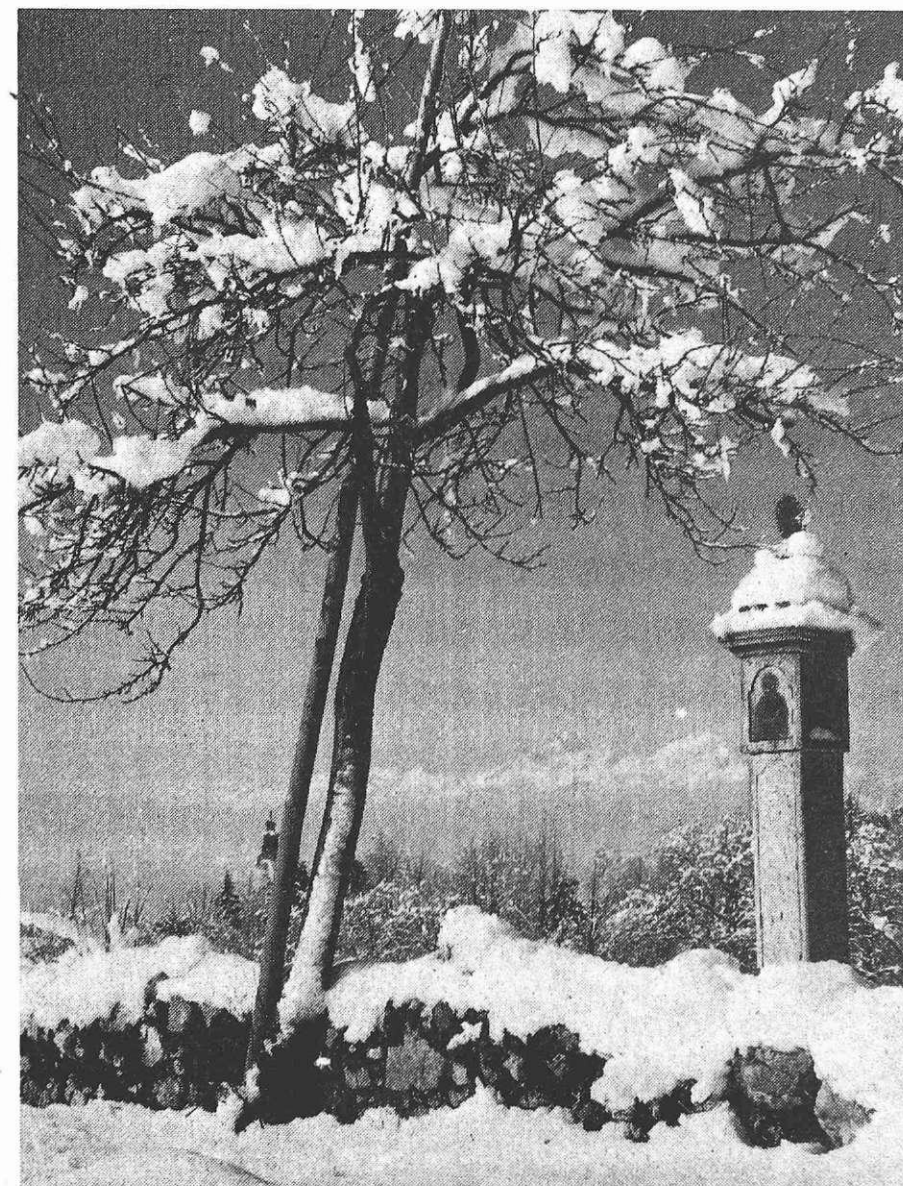
vzgojil rod mladih pisateljev, zato je napisal potopis »Popotovanje od Litije do Cateža«, v katerem je opozoril na življenje preprostega ljudstva, o katerem tedaj ni pisal nihče. Opozoril je na desete brate, rokovanjce, tihotapce in turške boje, kar vse je pozneje opisal Josip Jurčič. Kmalu nato je napisal slovitega »Martina Krpana«, svojo najlepšo in najpopolnejšo povest ter »Napake slovenskega pisanja«, kjer je poučeval, kako je treba pravilno pisati. Hotel je doseči, da bi bila književnost razumljiva tudi preprostem ljudstvu. Medtem je bil nekaj časa tajnik Slovenske matice in urednik prvega slovensko-nemškega slovarja.

Ker ni imel stalne službe in niti najpotrebnejšega vsakdanjega kruha, se je na vabilo prijatelja Stritarja zopet odpravil zdoma. Na Dunaju je začel izdajati šaljiv

list »Pavliha«, odkoder je spustil marsikatero ostrorpuščico na slovenske gospode brez značaja in narodne zavesti. Le-ti so začeli proti Levstiku podlo rovariti, kar je Levstika zelo potrllo. Tudi »Pavliha«, ki je bil izvrsten list in je povedal mnogo bridkih resnic, je moral že pri sedmi številki obmolkniti.

In Levstik je bil zopet brez službe in kruha. Primerno službo si je dobil šele čez dve leti v ljubljanski Licejski knjižnici. Zdaj šele se mu je kot zrelemu možu življenje ustalilo in svoja zadnja leta je preživel v miru. Umrl je 16. novembra 1887.

Fran Levstik je v času svojega življenja ustvaril veliko delo. Zanj bi do kraja veljal pregovor: »Vseh del mojster, vseh rev gospodar«. Bil je pesnik, pisatelj, dramatik, kritik, jezikoslovec, časnikar in politik. V osamelosti in zapuščeni v času pred smrtjo se je poglobil v otroško dušo in začel pisati ljubke otroške pesmi. Malo imamo pesnikov, ki bi tako znali prisluhniti drobnemu otroškemu srcu. Te pesmi je začel objavljati v »Vrtcu«, nekdanjem listu za otroke, pod imenom »Otročje igre v pesencah«. Se dandanes so lepe in sveže in vsi jih prav radi beremo. Dokaz temu je, da je Mladinska knjiga v nekaj pičlih letih izdala že dvakrat v visoki nakladi zbirko pesmi »Najdihojce« in prav tako »Martina Krpana«. Vem, da ni nikogar med vami, ki bi teh knjig ne poznal, ker so zares poučno in zabavno branje za otroke.

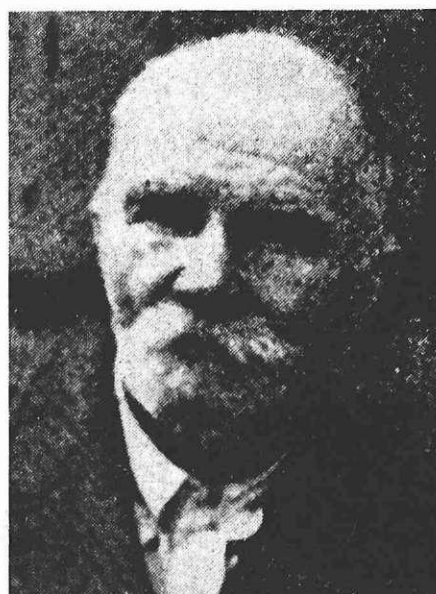
Jaka Čop: Kužno znamenje v Begunjah

Marjan Šifrer-Kuki

Julka Pibernik

Cimpkov oče